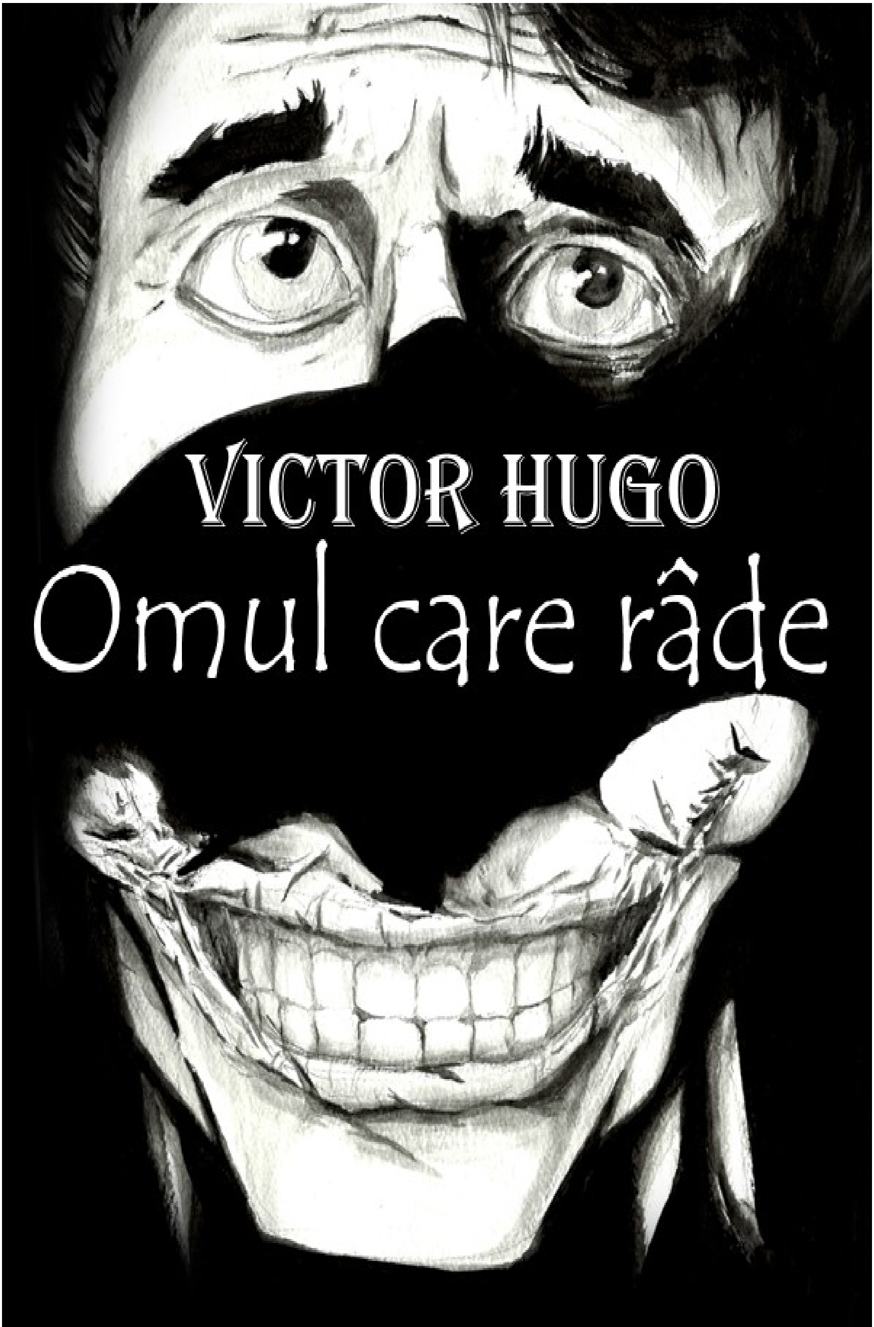

VICTOR HUGO
Omul care râde

Victor Hugo

OMUL CARE RÂDE

– Ediţie prescurtată –
În româneşte de GELLU NAUM

Editura Tineretului,
Bucureşti, 1961

Versiune electronică: **[V1.0]**

VICTOR HUGO
L'HOMME QUI RIT

Prefaţă

Cartea aceasta se numără printre cele mai caracteristice produse ale romantismului activ, printre cele mai curajoase şi avansate opere ale lui Victor Hugo, ajuns la deplină maturitate politică şi artistică, deşi e mult mai puţin cunoscută decât *Notre-Dame de Paris* sau *Mizerabilii*, de pildă. E un roman istoric, dar cât de actual părea pentru frământata vreme a lui Hugo şi cât de actual apare şi azi pentru orice orânduire socială nedreaptă, în care cei mulţi suferă şi cei puţini îşi târăsc fericirea lor trândavă şi inconştientă într-o lume de poleieli artificiale, cu arhitectonică şubredă, gata să se năruie la primul iureş ameninţător al valurilor surde născute din durerile celor de jos!

Scrisă în anii exilului de către marele patriot, silit să ia calea străinătăţii după lovitura de stat din 1851 prin care Napoleon al III-lea (cel mic, în limbajul poetului) transformase republica franceză într-un nou imperiu, *Omul care râde* avea o semnificaţie simbolică atât pentru societatea contemporană cât şi pentru evoluţia viziunii lui Hugo asupra acelei societăţi.

După o copilărie şi o adolescenţă trecute sub înrâurirea mentalităţii legitimiste, promonarhice a mamei sale, poetul, ale cărui timpurii începuturi literare fuseseră încurajate de regele Ludovic al XVIII-lea, se eliberase treptat, sub presiunea marilor evenimente trăite, de prejudecăţile dobândite şi pornise pe o cale nouă, aceea a înţelegerii creşterii forţelor populare şi a direcţiei lor istorice.

Născut când secolul număra abia doi ani, Hugo a întrezărit în frânturi italiene şi spaniole, în ţările unde l-au dus misiunile tatălui său, generalul Leopold Sigisbert Hugo, creşterea imperiului napoleonian; a asistat, din perspectiva dureroasă a neînţelegerilor dintre părinţi, la căderea tiranului: a văzut restauraţia primită cu satisfacţie de mama sa şi de aristocraţia lacomă să-şi recâştige privilegiile, dar cu împotrivire şi resentiment de masele populare. Mai târziu, a înţeles sensul ciocnirii dintre voinţa poporului şi autoritatea regală în vremea „celor trei glorioase” (revoluţia din iulie 1830). De acum datează în opera lui Hugo notele tot mai îndrăzneţe antimonarhice şi antinobiliare care au dus la interzicerea reprezentării unor piese

ca *Marion Delorme* sau *Regele petrece*.

Cu începere de la 1848, concepţiile lui social-politice prind să coincidă, în cea mai mare parte, cu acelea ale maselor. Fostul monarhist devine unul din cei mai vajnici apărători ai celei de-a doua Republici.

În Belgia sau în insulele Canalului Mânecii unde şi-a trăit exilul între 1851 şi 1870, scriitorul ajuns om politic privea cu durere Franţa, privea desfăşurarea regimului lui Napoleon al III-lea şi-şi striga mânia. *Pedepsele, Napoleon cel mic* şi *Istoria unei crime* au fost răspunsul sfidător al poetului tribun faţă de instaurarea unei noi tiranii după cea de-a doua Republică. De asemenea, evoluând pe o linie de gândire socială începută mai demult cu *Ultima zi a unul comandant* şi cu *Claude Gueux*, pledoarii arzătoare în favoarea victimelor societăţii, Victor Hugo încerca să înţeleagă mersul istoriei contemporane franceze, răsfrânte în conştiinţele şi destinele oamenilor umili, şi scria tot atunci marele roman *Mizerabilii*.

Dar apropierea de Anglia, sub a cărei egidă politică se afla în insulele Mânecii, îi stârneşte un adânc interes şi pentru realităţile acestei ţări. În timp ce fiul său, François Victor Hugo, dădea o traducere integrală a operelor celui mai mare scriitor englez, el scria studiul *William Shakespeare*, apologie romantică a primei valori literare britanice. Însă Anglia nu era numai Shakespeare. Luptele dinăuntrul ţării sale de baştină, care se ţineau lanţ de la 1789 şi arătau astfel neîntreruptul şi inevitabilul conflict dintre stăpâni şi supuşii treziţi la viaţă, îl învăţaseră pe Hugo că aparenţele de calm, de armonie socială din Anglia erau înşelătoare şi că, şi acolo ca şi pretutindeni, sub stăpânirea celor mari, la adăpostul mult trâmbiţatei „justiţii britanice”, înflorea nedreptatea şi suferinţa.

Şi cu aceeaşi pană răzvrătită cu care scrisese, îngrozit de sălbăticia pedepsei cu moartea, proza umanitaristă şi socială din *Ultima zi a unui condamnat* şi *Claude Gueux*, fostul monarhist plăsmuieşte o carte socială, dar şi politică, îndreptată împotriva monarhiei şi aristocraţiei engleze, pornind de la un fapt înfiorător, mărunt, comis sub patronajul „bunului” rege Iacob al II-lea Stuart.

Omul care râde e povestea unui copil a cărui faţă a fost mutilată pentru ca să nu mai poată fi recunoscut. Practica aceasta, frecventă se pare în istoria vechilor monarhii, era

folosită de regi prin intermediul unor executanţi obscuri, bandele de *comprachicos*, recrutaţi, în cea mai mare parte, din spanioli, în scopul îndepărtării unor rivali periculoşi sau temuţi.

Lordul Clancharlie, care preferase să se exileze pe pământ elveţian şi să trăiască sărac până la sfârşitul zilelor lui decât să presteze jurământ monarhului şi să abjure astfel convingerile lui republicane şi credinţa faţă de Cromwell, trecea în ochii regilor restauraţiei engleze drept un rebel şi un indezirabil. De aceea fiul şi moştenitorul său trebuia să dispară din orizontul politicii engleze. Şi metoda cea mai „umană” a fost aceea a vânzării lui unei bande de *comprachicos*, care i-au pus pe faţă, din primii ani ai vieţii, pecetea grotescă, monstruoasă, a râsului perpetuu.

Părăsit pe platourile sinistre de la Portland de banda care fuge, copilul ajunge, după amare peripeţii şi purtând în cele din urmă în braţe şi o fetiţă găsită, la cabana filozofului vagabond Ursus. Aici, în sărăcia comediantului ambulant, Gwynplaine şi Dea, fetiţa oarbă, îşi vor găsi adăpostul pe care o lume întreagă li l-a refuzat. Mai târziu, o dragoste frumoasă şi pură se va înfiripa între tineri, iar starea materială li se va îmbunătăţi, datorită succesului uriaş al mutilatului. Râsul său forţat, rictusul tragic de care nu se mai poate despărţi, îl fac de un comic irezistibil. Unde apare Gwynplaine se dezlănţuie hohote de râs nesfârşite. Şi deodată, armonia celor trei săraci fericiţi e tulburată de intervenţia bunului plac al celor puternici. Mâna implacabilă a justiţiei engleze, îndreptată de un curtean intrigant, Barkilphedro, descoperă în Gwynplaine pe lordul Fermain Clancharlie şi-l smulge de lângă fiinţele dragi, aruncându-l în mijlocul minciunii cu aparenţe de măreţie, în mijlocul viciului şi desfrâului, acoperit de masca luxului rafinat. El e repus, peste noapte, în drepturile lui de lord, pentru a sluji intenţia răzbunătoare a reginei care vrea să înjosească pe preafrumoasa şi excentrica ei soră, ducesa Josiane, căsătorind-o cu monstrul Gwynplaine. Fostul saltimbanc intră în Camera Lorzilor şi, plin de toate suferinţele semenilor săi, crede că a găsit prilejul să deschidă ochii celor mari asupra crudelor adevăruri ale vieţii sociale. Într-o şedinţă a Camerei, el încearcă să spună, cu sinceritate totală, sugrumat de lacrimi, durerile lui şi ale celorlalţi între care trăise până atunci. Dar faţa lui diformă, masca lui veşnic râzătoare acoperind străfunduri de nefericire umană şi socială, îi umple pe nobilii inconştienţi de o veselie fără

seamăn. Un hohot unanim răspunde adevărurilor strigate de Gwynplaine, care-şi vede astfel ruinate înaltele sale intenţii umanitare. Atunci el se hotărăşte să pună capăt coşmarului în care fusese târât şi să se întoarcă la ai săi. Reîntâlnirea cu Ursus şi Dea, îmbarcaţi pe o corabie olandeză, e luminoasă, dar fragila făptură a oarbei e copleşită de prea marea bucurie a revederii şi ea moare. Gwynplaine o urmează de îndată, părăsind împreună cu ea o lume în care fericirea nu e îngăduită oamenilor de rând.

Opera aceasta, întemeiată pe o documentare prealabilă deosebit de minuţioasă şi apărută în 1869, face parte, prin tematică şi concepţii, din aceeaşi familie cu *Ultima zi a unui condamnat*, cu *Claude Gueux*, cu *Mizerabilii*, cu *Oamenii mării* şi atâtea altele care afirmă cu violenţă conflictul fundamental pentru romantici, dintre om şi societate.

Un scriitor francez spunea că toată opera lui Hugo e apărarea unui decăzut, a unui proscris împotriva opresorilor, fie că e vorba de un proscris prin naştere, fie că e vorba de un proscris printr-o diformitate care face din purtătorul ei o lepădătură în faţa lumii.

Eroul romanului de faţă e un proscris şi prin naştere, şi prin diformitate. El e fiul lordului rebel Clancharlie şi e contestat de nobili atât din pricina convingerilor republicane ale tatălui său, cât şi din pricina propriei sale vieţi de comediant vagabond. În acelaşi timp, el e, ca şi Triboulet sau Quasimodo, diformul, monstrul.

Spre deosebire însă de eroii anteriori ai operei lui Hugo, Gwynplaine deţine o diformitate care, nefiind înnăscută, nu face apel numai la sentimentele de milă ale cititorului. El e un mutilat, victimă a unei josnice maşinaţiuni politice; de aceea diformitatea lui se transformă, sub condeiul patetic al scriitorului, într-un simbol, aşa cum arătam mai sus. *Omul care râde* e simbolul poporului apăsat, al realităţilor sociale adânci, ignorate de cei mari. În discursul ţinut în Camera Lorzilor şi care concentrează toate capetele de acuzare ale poporului împotriva monarhilor şi aristocratici, Gwynplaine strigă: „Ziceţi că sunt un monstru? Nu, eu sunt poporul… Eu sunt un simbol. Voi, imbecili atotputernici, deschideţi ochii! Eu reprezint omenirea aşa cum au făcut-o stăpânii ei. Omul este mutilat. Ceea ce mi s-a făcut mie i s-a făcut neamului omenesc. I s-au schilodit drepturile, justiţia, adevărul, raţiunea, inteligenţa, aşa cum mi s-au schilodit mie ochii şi urechile; ca şi mie, i s-a vârât în inimă o cloacă de mânie

şi de durere, şi i s-a pus pe faţă o mască de mulţumire… Episcopi, pairi şi prinţi, poporul este cel care pe dinăuntru suferă iar pe dinafară râde, my lords, vă spun, poporul sunt eu…”

Aşadar, eroul de două ori proscris, victimă a autorităţii regale, e ridicat la rangul de simbol popular. Hugo strânge în soarta lui Gwynplaine toate suferinţele năpăstuiţilor şi le aruncă în faţa linguşitorilor, însoţite de o ameninţare profetică în care mijeşte încrederea nezdruncinată într-o lume a judecăţii şi a dreptăţii mult aşteptate: „Va veni ceasul când o zvârcolire va sparge asuprirea, când un răcnet va răspunde huiduielilor voastre. Ceasul acesta a şi bătut, el se numeşte Republică. L-aţi alungat, dar va veni iar. Cutremuraţi-vă! Dezlegarea de neabătut se apropie, unghiile tăiate cresc iar, limbile smulse îşi iau zborul şi se preschimbă în limbi de foc risipite în vântul beznelor şi urlă în infinit; cei cărora le e foame îşi arată dinţii lor netociţi, raiurile clădite pe iaduri se clatină, e ceasul pătimirilor. Şi ceea ce e sus se pleacă, iar ceea ce e jos se cască. Întunericul cere să devină lumină, osânditul îl discută pe cel ales. Iată poporul care vine, vă spun, omul care se înalţă, sfârşitul care începe, zorile roşii ale cataclismului…”

În imagini grandioase, apocaliptice, anume alese pentru a sugera măreţia judecăţii care se apropie, în stilul grandilocvent, profeţie, se exprimă toată puterea revoltei romantice şi viziunea globală, nediferenţiată dar justă a lui Hugo asupra viitorului popoarelor. Ascultându-i frazele, auzi parcă pe unii romantici ai noştri, pe Bălcescu, dar mai ales pe Russo, zugrăvind cu mijloace stilistice asemănătoare, înflăcărate, revoluţiile viitoare.

Critica necruţătoare a societăţii engleze din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea e întreprinsă în această carte sumbră şi zguduitoare cu toate procedeele artistice puse la îndemână de arsenalul romantic. Situaţiile extreme, contrastele dramatice, paradoxurile uluitoare sunt cultivate cu neistovită energie, cu pasiune nestinsă de către marele poet romantic.

Mai întâi cartea apare, cu foarte mici excepţii de fantezie colorată, ca un enorm tablou în alb şi negru, unde siluetele întunecate, mărunte, ale unor oameni covârşiţi de dureri copleşitoare, se proiectează în jocuri violente de clar-obscur, pe un fundal uriaş de natură măreaţă şi societate vitregă, ostilă. Ca şi Jean Jacques Rousseau, izbit de nedreptăţile sociale ale vremii, Hugo strigă prin gura eroului său: „Societatea e maşteră. Natura

e mama cea adevărată”. De aceea victimele societăţii sunt de plâns şi scriitorul romantic continuă şi aici ceea ce făcuse în unele opere de mai înainte: alegându-şi eroii din lumea oropsiţilor, a „mizerabililor”, orfanul, cerşetoarea, comedianţii ambulanţi, el utilizează procedee menite să impresioneze, să stârnească mila adâncă a cititorului, compasiunea. De aici stăruinţa, uneori excesivă, în situaţii dramatice, vizibile încă de la începutul romanului. Copilul părăsit în întuneric pe faleza Portland, pe o vreme de furtună îngrozitoare, într-o singurătate absolută, pune în valoare, dramatic, opoziţia om-lume, atât de cultivată de romantici.

Înconjurată de forţe potrivnice, surde la durerea ei, făptura omenească e cu atât mai impresionantă. Şi întâlnirea cu spânzurătoarea, de care atârnă o victimă a aceleiaşi societăţi, ca şi aflarea cerşetoarei moarte de frig şi foame, acoperind cu trupul ei pe fetiţa-i oarbă, nu fac decât să întărească impresia de deznădejde, de solitudine neajutorată care înconjoară pe copilul abandonat.

Interesant pentru concepţia şi procedeele artistice ale lui Hugo e faptul că pe ocean, în acelaşi timp, în aceeaşi furtună grandioasă, zugrăvită cu o paletă demnă de Delacroix, pier răufăcătorii, banda care l-a părăsit pe copil, şi ei singuri şi neajutoraţi ca şi el în mijlocul elementelor dezlănţuite, ridicaţi deasupra mizerei lor condiţii umane, în momentul morţii, de căinţa faptei nelegiuite.

Contrastul mânuit cu măreţie de marele teoretician al romantismului, în acelaşi scop al realizării unor efecte puternice afective, se află pretutindeni, în personaje, între personaje, în situaţii.

În primul rând, eroul e construit pe un contrast de tipul cel mai caracteristic: monstruos în înfăţişarea pe care i-au dat-o oamenii, Gwynplaine are, de la natură, un conţinut sufletesc excepţional: inteligenţă, gândire nobilă, puritate, capacitate superioară de a simţi. În toată urâţenia lui, ca un alt Quasimodo, el, saltimbancul ambulant, e infinit mai uman, mai sensibil decât frumoşii şi depravaţii lorzi. Alături de el, în îmbinarea tipic romantică, alături de monstru se află, iubindu-l, frumuseţea îngerească, Dea, fetiţa oarbă a cerşetoarei.

Delicata, pura odraslă a unei fiinţe de la capătul cel mai de jos al societăţii, e opusă, în curăţia ei neprihănită, unei înalte

reprezentante a societăţii aristocratice, ducesei Josiane. Splendida soră a reginei Ana e o frumuseţe carnală, stăpânită de instinctele cele mai josnice. Ea îl doreşte pe Gwynplaine, în acelaşi joc de contraste, tocmai pentru hidoşenia lui, pentru tentaţia unică pe care i-o oferă acest monstru fizic. Intenţia critică în construcţia celor două personaje contrastante e evidentă: fiica cerşetoarei e de o curăţenie care atinge culmile, ducesa e vicioasă fără limite.

Ursus, comediantul vagabond şi filozoful popular, atât de înţelept, deşi atât de umil, atât de generos, deşi atât de mizantrop, care i-a adăpostit, cu toată sărăcia lui, pe cei doi orfani respinşi de o lume întreagă, are şi el semnificaţia lui specială, critică. Originalul filozof, prezentat într-o bogată serie de paradoxuri încă de la începutul romanului, impresionant prin gestica retorică ce-l însoţeşte, gânditor adânc şi cunoscător al atâtor lucruri despre natură şi oameni, e termenul de contrast faţă de reprezentanţii ştiinţei oficiale. Într-o scenă grotescă în care Ursus e chemat să dea seamă de activităţile ilicite pe care le practică, un teolog, un medic şi un jurist, plini de o morgă uriaşă, ascunzând o ignoranţă pe aceeaşi măsură, sunt făcuţi de ruşine de abilitatea şi iscusinţa răspunsurilor aceluia.

Situaţiile sunt concepute pe aceeaşi linie de gândire critică. Vagabondul, care devine puternic şi bogat peste noapte, printr-un concurs oarecare de împrejurări, e un procedeu foarte frecvent în literatură. Suficient să menţionăm *Prinţ şi cerşetor* de Mark Twain. Dar la Hugo lucrurile se desfăşoară cu un patos tragic caracteristic. Eroul, pornit de foarte jos şi ajuns sus de tot pe scara socială, doreşte să schimbe faţa lumii prin chemarea fierbinte adresată umanităţii celor mari şi nu izbuteşte fiind hulit şi batjocorit. Prăbuşirea iluziilor umanitare ale lui Gwynplaine îl duce pe erou spre moarte.

În desfăşurarea acestui procedeu fundamental de compoziţie, punctul culminant îl constituie scena din Camera Lorzilor, construită cu o ştiinţă specială şi cu o îndelungată pregătire de autor.

Hugo, care teoretizase în prefaţa la *Cromwell* (1827) necesitatea îmbinării sublimului cu grotescul pentru realizarea unui maximum de emoţie, încearcă, în scena cheie a cărţii de care ne-am mai ocupat, această îndrăzneaţă alăturare. Gwynplaine, saltimbancul devenit lord Clancharlie, înalţă glasul

său acuzator, vorbind de mizeria poporului, în mijlocul solemnei Camere a Lorzilor, stârnind cu cuvintele cele mai adevărate şi mai tragice râsul omeric, zguduitor. E adevărat că se simte şarja în această scenă, aşa cum se simte excesul de retorică în multe pasaje din carte, aşa cum prezenţa permanentă a scriitorului uneori oboseşte, motive care au dus de altfel la prescurtarea romanului în zilele noastre. Dar geniul lui Hugo învinge prin comunicarea unui mesaj înălţător de adevăr şi umanitate în spusele saltimbancului. Iar uneori tocmai retorica specific romantică şi hugoliană este instrumentul de transmisie a aceleiaşi permanente intenţii critice. E vorba de acele fragmente foarte interesante pentru folosirea de către Hugo a ironiei romantice, a mult gustatului „witz” romantic, şi în care poetul minimalizează în realitate ceea ce laudă în aparenţă şi înalţă ceea ce umileşte. În pagini întregi, autorul face aşa-zisul „elogiu” al restauraţiei monarhiei engleze şi al păstrării *statu quo*-ului, în fapt dărâmând tot eşafodajul absurd şi artificial al acestei instituţii şi lăudând republica (mult dragă inimii lui Hugo) şi pe bătrânul şi originalul ei susţinător, lordul Clancharlie, tatăl lui Gwynplaine.

Cum se vede, tema, intriga, compoziţia, personajele, situaţiile, descrierile de natură sau de interioare (unde apare o imaginaţie bogată şi colorată ca cea din volumul de versuri *Orientalele*), totul, până în cele mai neînsemnate amănunte, e pus în slujba marilor idei de dreptate socială. Scriitorul a strâns în această carte toate amintirile întunecate ale nedreptăţilor pe care le-a întâlnit în etapele cele mai deosebite ale vieţii sale: imaginile spânzurătorilor pentru răzvrătiţi, imaginile proscrişilor condamnaţi, fragmente din existenţele „mizerabililor” sau ale celor mari şi pe toate le-a topit în creuzetul verbului său puternic. Un suflu de umanitate uriaşă şi de răzvrătire furtunoasă, prometeică, scaldă această povestire sumbră, zguduitoare, despre oamenii sărmani care nu şi-au putut ascunde măruntа lor fericire decât dincolo de moarte.

Şi în *Omul care râde*, Hugo, „ecoul sonor” al vremii sale, a predicat, ca în toată opera sa, compasiunea şi dreptatea socială; dar de data aceasta, însufleţit de convingerile democratice şi republicane cele mai ferme, a făcut-o cu o ardoare imperioasă, cu o dragoste de oameni care impune admiraţie şi recunoştinţă.

ZOE DUMITRESGU-BUŞULENGA

PRIMA PARTE

MAREA ŞI NOAPTEA

DOUĂ CAPITOLE PRELIMINARE

I. URSUS

I

Ursus şi Homo erau legaţi printr-o strânsă prietenie. Ursus era un om, Homo un lup. Firile lor se potriviseră. Omul fusese cel care îi dăduse nume lupului. Pesemne că tot el îşi alesese şi pentru sine un nume; găsind că *Ursus* i se nimereşte lui, găsise *Homo* nimerit pentru fiară. Însoţirea asta a omului şi a lupului îşi scotea pâinea din bâlciuri, din hramurile parohiilor, din colţurile uliţelor unde e gloată mare de trecători, şi din nevoia pe care o încearcă pretutindeni oamenii să asculte braşoave şi să cumpere leacurile şarlatanilor. Lupul, supus şi binevoitor la poruncă, plăcea mulţimii. Domesticirile sunt lucruri plăcute la vedere. Suprema noastră mulţumire e să ni se perinde pe dinaintea ochilor toate soiurile de domesticiri. Din pricina asta se strânge atâta mulţime de oameni în calea alaiurilor regale.

Ursus şi Homo umblau din răspântie în răspântie, din pieţele Aberystwythului în pieţele Jedburghului, din ţară în ţară, din comitat în comitat, din oraş în oraş. Când se sfârşea un târg, treceau la altul. Ursus locuia într-o prăpădită de baracă pe roţi pe care Homo, îndeajuns de civilizat, o târa ziua şi o păzea noaptea. Pe uliţele mai greu de străbătut, când trebuia să urce în deal, când întâlneau în cale prea multe dâre de roţi şi prea mult glod, omul îşi petrecea chinga hamului pe după gât şi trăgea frăţeşte, umăr la umăr cu lupul. Îmbătrâniseră astfel împreună. Nopţile şi le petreceau pe unde nimereau, prin vreo paragină, prin vreo poiană, la vreo răspântie de drumuri, la gura cătunelor, la porţile oraşelor, prin hale, prin vreo alee umbrită de ulmi, la marginea parcurilor, prin maidanele din preajma bisericilor. Când droaga lor poposea în vreun bâlci, când cumetrele dădeau fuga să caşte gura, când curioşii se îngrămădeau în jurul lor, Ursus vorbea într-una gesticulând cu emfază, Homo aproba. Homo, cu un taler de lemn în bot, făcea politicos cheta. Îşi scoteau pâinea.

Lupul ştia carte, omul de asemenea. Lupul fusese dresat de om sau se învăţase singur să facă felurite drăgălăşenii de lup, care le aduceau mai mulţi bani.

„Mai cu seamă fii atent să nu degenerezi în om” – îi spunea prietenul lui.

Lupul nu muşca niciodată, omul muşca numai uneori. Cel puţin Ursus avea pretenţia că muşcă. Ursus era mizantrop, şi, ca să-şi vădească şi mai mult mizantropia, se făcuse măscărici de bâlci. Nici vorbă, asta îi dădea şi putinţa să trăiască, stomacul având-şi cerinţele lui. În plus, măscăriciul acesta mizantrop, fie ca să se complice, fie ca să se completeze, era vraci. Vraci nu înseamnă însă mare lucru. Ursus era ventriloc. Putea fi văzut vorbind fără să mişte buzele. Copia de minune accentul şi felul de a rosti cuvintele al primului venit; imita într-atât de bine vocile, încât ai fi putut jura că-i auzi vorbind chiar pe cei imitaţi. Ştia, de unul singur, să redea zarva unei mulţimi, fapt care îi dădea dreptul la titlul de *engastrimyth*. Şi el îşi lua acest drept. Reproducea sunetele mai multor soiuri de păsări, călătoare, ca şi el; şi izbutea ca, uneori, să te facă să auzi, după cum îi era voia, fie o piaţă plină de larmă ameţitoare, fie o păşune plină de mugete animalice. Ursus era ager la minte, curios şi înclinat spre explicaţiile neobişnuite, cărora noi le spunem basme. El părea să creadă cu tot dinadinsul în ele. Neobrăzarea aceasta făcea parte din şireteniile lui răutăcioase. Se uita în palma cutăruia, deschidea o carte la întâmplare, şi trăgea concluzii, prezicea viitorul, învăţa că e primejdie mare dacă întâlneşti o iapă neagră, dar că e şi mai mare primejdie dacă te-auzi, în clipa când porneşti la drum lung, strigat de vreunul care nu ştie încotro te duci. Se intitula „neguţător de superstiţii”. Spunea: „Între arhiepiscopul de Canterbury şi mine există o deosebire: eu mărturisesc ce sunt”. Şi a tot spus aşa până când arhiepiscopul, pe drept cuvânt indignat, l-a chemat la el într-o bună zi; dar Ursus, dibaci, l-a dezarmat pe sfinţia sa recitându-i o predică de el, de Ursus, pentru ziua de Crăciun, pe care arhiepiscopul, încântat, a învăţat-o pe dinafară, a rostit-o în biserică şi a publicat-o, ca şi cum ar fi făcut-o el, arhiepiscopul. În schimb, i-a dăruit iertarea.

Ursus avea o retortă şi un vas de alchimist. Vindea leacuri universale. Se povestea despre el că, pe vremuri, fusese închis oleacă la Bedlam; i se făcuse cinstea de a fi luat drept smintit,

dar îi dăduseră drumul observând că nu e decât poet. Pesemne că povestea asta nu era adevărată; doar avem toţi de îndurat de pe urma unor asemenea născociri.

Adevărul e că Ursus făcea caz de ştiinţa lui, avea gusturi alese şi era un încercat poet latin. Atâta ştiinţă nu putea să ducă decât la foame. Şcoala din Salerno zice: „Mănâncă puţin şi des”. Ursus mânca puţin şi rar; astfel, pe jumătate se supunea preceptului, pe jumătate nu; dar vinovat era publicul care nu se grămădea totdeauna şi nu târguia prea des. Ursus spunea: „Scuiparea unei cugetări te uşurează. Lupul îşi uşurează inima prin urlet, oaia prin lână, pădurea prin pitulice, femeia prin dragoste, iar filozoful prin maxime”. La nevoie, Ursus făcea comedioare pe care mai că le juca; asta îl ajuta să vândă leacurile. Aşa, printre alte opere, compusese şi una eroică, în cinstea cavalerului Hugh Middleton care, în 1608, adusese o gârlă la Londra. Gârlă aceasta stătea liniştită în comitatul Hertford, la şaizeci de mile de Londra; cavalerul de Middleton veni şi o luă; aduse o ceată de şase sute de oameni înarmaţi cu lopeţi şi cazmale, începu să scormonească pământul, scobind ici, muşuroind dincolo, uneori până la douăzeci de picioare înălţime, alteori până la treizeci de picioare adâncime, clădi ţevăraie de lemn în aer şi, ici-colo, vreo opt sute de poduri, din piatră, din cărămidă, din bârne; iar într-o bună dimineaţă, gârla intră în Londra, care ducea lipsă de apă. Ursus făcu din toate aceste amănunte vulgare o frumoasă convorbire poetico-pastorală între fluviul Tamisa şi gârla Serpentine; fluviul poftea gârla să vină la el, şi-i oferea patul, spunându-i: „Sunt prea bătrân ca să mai plac femeilor, dar sunt destul de bogat ca să le plătesc”. Un mod iscusit şi galant de-a arăta că sir Hugh Middleton făcuse toate lucrările pe cheltuiala lui.

Ursus era vrednic de admiraţie în convorbirile cu sine însuşi. Neiubitor de oameni şi totodată vorbăreţ, prin firea lui, având dorinţa să nu vadă pe nimeni şi nevoia să-i vorbească cuiva, el o scotea la capăt vorbind cu sine însuşi. Se întreba şi îşi răspundea; se înălţa în slăvi şi se ocăra. Din stradă, îl auzeai vorbind singur, în baracă. Trecătorii, care îşi au felul lor de a-i preţui pe oamenii inteligenţi, spuneau: „E un idiot”. El se ocăra uneori, după cum am spus, dar avea, de asemenea, ore când îşi făcea dreptate. Într-o zi, pe când îşi adresa sieşi una din aceste scurte cuvântări, fu auzit strigând: „Am studiat vegetalul în toate

tainele lui, în tulpină, în mugure, în sepală, în petală, în stamină, în carpelă, în ovulă, în sporange. Am adâncit cromatia şi osmoza, adică formarea culorii şi a mirosului.” Fără doar şi poate că în certificatul acesta pe care Ursus i-l dădea lui Ursus se afla o oarecare înfumurare neroadă, dar numai cel ce n-a adâncit cromatia şi osmoza să arunce prima piatră…

Din fericire, Ursus nu călcase niciodată prin Ţările de jos. Acolo, fără îndoială că l-ar fi cântărit ca să afle dacă are greutatea normală peste care sau sub care un om e vrăjitor. În Olanda, greutatea aceasta era fixată cu înţelepciune, prin lege. Nimic mai simplu şi mai ingenios. Era o probă. Te puneau într-o balanţă, şi adevărul izbucnea de cum rupeai echilibrul; dacă ai fi fost prea greu, te spânzurau; dacă ai fi fost prea uşor, te ardeau. Şi astăzi mai poate fi văzută, la Oudewater, balanţa de cântărit vrăjitorii, dar ea foloseşte acum pentru cântărit brânzeturile, într-atât a degenerat religia! Nici vorbă, Ursus ar fi avut de furcă cu balanţa asta. În călătoriile lui, el s-a ferit de Olanda, şi bine a făcut. Altminteri, credem că n-a ieşit niciodată din hotarele Marii Britanii.

Oricum, fiind prea sărac şi prea aspru din fire, şi făcând cunoştinţă cu Homo într-o pădure, îi venise gustul vieţii rătăcitoare. Luase lupul pe cheltuiala lui şi pornise cu el, pe drumuri, trăind în aer liber o viaţă la întâmplare. Era socotit bun vraci şi bun saltimbanc; şi, se înţelege, trecea şi drept vrăjitor; puţin, nu mult; căci, pe vremea aceea, era dăunător să fii socotit prieten cu diavolul. La drept vorbind, Ursus, din patimă pentru leacuri şi din dragoste pentru plante, îşi primejduia viaţa, dat fiindcă se duceau adeseori să culeagă buruieni de prin desişurile mohorâte, pe unde cresc buruienile lui Lucifer… Altminteri, Ursus, deşi om cu înfăţişare şi fire ciudată, era prea cumsecade ca să atragă sau să alunge grindina, să facă să apară năluci, să ucidă un om prin chinul dansului până la istovire, să işte visuri luminoase sau triste şi pâine de spaimă, să facă să se nască cocoşi cu patru aripi; asemenea răutăţi îi erau străine. Şi n-ar fi fost în stare să săvârşească anumite mârşăvii, de pildă, vorbitul limbilor germanice, ebraice sau eline, fără să le înveţe, ceea ce e semn de josnică ticăloşie sau de boală firească, pricinuită de vreo vătămare lăuntrică. Ursus vorbea limba latină fiindcă o ştia. Iar siriana nu şi-ar fi îngăduit s-o vorbească, dat fiind că n-o cunoştea…

În general, pe Ursus nu-l sâcâia poliţia. Droaga lui era destul de lungă şi destul de largă ca să se poată culca în ea pe o ladă în care i se aflau catrafusele, destul de sărăcăcioase. Ursus era şi proprietarul unui felinar, al mai multor peruci şi al câtorva lucruri agăţate în cuie, printre care şi nişte instrumente muzicale. Mai avea, printre altele, şi o blană de urs cu care se înveşmânta în zilele de spectacol deosebit; asta numea el a se costuma. Atunci spunea: *„Am două piei: iat-o pe cea adevărată"*. Şi arăta blana de urs. Baraca pe roţi era a lui şi a lupului. În afară de ea, de retorta pentru alchimie şi de lup, Ursus mai avea un flaut şi un soi de violă, din care cânta destul de plăcut. Elixirurile şi le prepara singur. Din talentele lui izbutea uneori să-şi scoată bani pentru masa de seară. În tavanul chiţimiei lui se afla o gaură prin care trecea burlanul unei sobe de tuci, învecinată cu lada atât cât să-i pârlească lemnul. Soba avea două despărţituri; într-una din ele Ursus făcea alchimie, iar în cealaltă îşi fierbea cartofii. Noaptea, lupul dormea sub droagă, legat prieteneşte. Homo avea părul negru, iar Ursus părul sur; Ursus avea cincizeci de ani, dacă nu cumva şaizeci, împăcarea lui cu soarta omenească mergea până acolo încât mânca, după cum fusese văzut, până şi cartofi, gunoi care pe atunci constituia doar hrana porcilor şi a ocnaşilor. El îi mânca, indignat şi resemnat. Ursus nu era mătăhălos, ci lung, încovoiat şi melancolic. Natura îl făcuse să fie trist. Îi venea greu să zâmbească şi-i fusese totdeauna cu neputinţă să plângă. Îi lipsea mângâierea asta, lacrimile, ca şi leacul neîndestulător al veseliei. Un bătrân e o ruină gânditoare; Ursus era o astfel de ruină. Limbut ca un şarlatan, slab şi uscat ca un profet, gata să explodeze ca o mină încărcată, aşa era Ursus. În tinereţea lui fusese filozof la un lord.

Toate acestea se petreceau acum una sută optzeci de ani.

Dar nu mult.

II

…Homo era un lup adevărat, lung de cinci picioare, ceea ce înseamnă o frumoasă lungime pentru un lup chiar şi în Lituania; era foarte puternic; avea privirea piezişă, dar nu din vina lui… Înainte de a-l cunoaşte pe Ursus şi de a avea o cărucioară de tras, îşi făcea sprinten cele patruzeci de leghe pe noapte. Ursus, întâlnindu-l într-un desiş, lângă un pârâiaş cu apă repede,

căpătase stimă pentru el văzându-l cum pescuieşte raci, cu înţelepciune şi prudenţă, şi salutase în el un vrednic şi autentic lup Kupara, din soiul numit câine-crabier.

Ursus îl prefera pe Homo ca animal de povară, unui asin. Să-şi înhame un asin la droşcă, i-ar fi fost de nesuferit; preţuia prea mult asinii ca să poată face un asemenea lucru. Printre altele, observase că asinul, visător în patru labe puţin înţeles de oameni, are uneori o tresărire neliniştită a urechilor atunci când filozofii spun neghiobii. În viaţă, între gândirea noastră şi noi, un asin înseamnă un martor; şi asta e jenant. Ca prieten, Ursus îl prefera pe Homo unui câine, socotind că lupul vine mai de departe spre prietenie.

Iată de ce Homo îi ajungea lui Ursus. Homo era pentru Ursus mai mult decât un însoţitor, îi era tiz. Ursus îi mângâia pântecele supt şi spunea: *Mi-am găsit volumul doi*.

Şi mai spunea: „Când voi fi mort, cine va vrea să mă cunoască n-are decât să-l studieze pe Homo. Îl voi lăsa după moartea mea ca pe o copie leită”.

Legea englezească, destul de aspră cu fiarele pădurii, ar fi putut să se lege de lup şi să nu-i dea pace pentru îndrăzneala de a umbla prin oraşe ca la el acasă; dar Homo profita de imunitatea acordată de un statut al lui Eduard al IV-lea pentru „slugi”. *Putea-va orice slugă care îşi urmează stăpânul să se ducă şi să vină în voie*. Printre altele, o oarecare bunăvoinţă faţă de lupi rezultase şi din moda doamnelor de la curte, sub ultimii Stuarţi, doamne care aveau, în loc de câini, nişte lupi mici şi sălbatici, numiţi adivi, de talia pisicilor, aduşi cu mari cheltuieli din Asia.

Ursus îi transmisese lui Homo o parte din însuşirile lui: să stea în picioare, să-şi prefacă mânia în proastă dispoziţie, să mârâie în loc să urle etc.; şi, la rândul său, lupul îl învăţase pe om ceea ce ştia el, adică să se lipsească de casă, de pâine, de foc, să prefere foamea într-o pădure robiei într-un palat.

Locuinţa lor, un soi de vizuină-trăsură care urma itinerarul cel mai variat, fără să părăsească totuşi Anglia şi Scoţia, avea patru roţi, plus o hulubă pentru lup şi un soi de mâner pentru om. Mânerul acesta îl foloseau pe drumurile greu de străbătut. Deşi clădită din scânduri uşoare, ca o hulubărie, locuinţa era solidă. În partea de dinainte avea o uşă cu geam şi cu un balconaş folosit pentru cuvântări, tribună şi amvon totodată, iar în partea dinapoi

o uşă plină, cu o ferestruie mobilă. Lăsarea unei scăriţe cu trei trepte, prinsă în balamale şi pusă după uşa cu ferăstruie, forma intrarea locuinţei, bine încuiată noaptea cu lacăte şi cu zăvoare. Ninsoarea şi ploile bătuseră din plin droşca-baracă a lui Ursus. Ea fusese zugrăvită, dar nu prea se mai ştia cu ce culoare, schimbările anotimpurilor fiind pentru cărucioarele de soiul ei cam ceea ce sunt schimbările domnitorului pentru curteni. Pe vremuri, în partea de dinainte, pe un fel de frontispiciu din scândurele, se putea descifra această inscripţie, scrisă pe fond alb cu litere negre, care, încetul cu încetul, se amestecaseră şi se încurcaseră:

„Datorită frecării, aurul pierde anual paisprezece sutimi din volumul său; aceasta e aşa numita *pierdere prin frecare*; de unde rezultă că din paisprezece sute de milioane aur circulând pe toată întinderea pământului, se pierde în fiecare an un milion. Milionul acesta de aur devine pulbere, zboară, pluteşte, e atom, devine respirabil, împovărează, dozează, încarcă şi îngreuiază conştiinţele, şi se amestecă cu sufletele bogaţilor făcându-le trufaşe şi cu sufletele săracilor făcându-le cumplite”.

Inscripţia, pălită şi ştearsă de ploi şi de grija providenţei, din fericire nu mai putea fi citită, altminteri poate că, datorită caracterului ei enigmatic şi străveziu, filozofia aceasta a aurului respirat n-ar fi fost pe placul şerifilor, armaşilor şi a căpeteniilor de jandarmi. Legea englezească nu prea ştia de glumă pe atunci. Nelegiuit te puteai lesne pomeni. Magistraţii erau nemiloşi, după datină, cruzimea fiind lucru obişnuit. Iar juzii inchiziţiei mişunau pretutindeni…

III

În interiorul locuinţei se mai aflau încă două inscripţii. Deasupra lăzii, pe netezişul peretelui de scânduri spoit cu apă de var, se puteau citi următoarele fraze, scrise cu cerneală şi de mână:

„SINGURELE LUCRURI PE CARE E BINE SĂ LE ŞTII:

Baronul pair al Angliei poartă un cerc de aur, împodobit cu şase perle.

Coroana începe de la viconte.

Ducele este *preaînalt şi preaputernic principe;* marchizul şi

contele *preanobili şi puternici seniori;* vicontele *nobil şi puternic senior;* baronul *cu adevărat senior*.

Ducele este *luminăţie;* ceilalţi pairi sunt *seniorie*.

Pairii sunt inviolabili.

Pairii sunt Camera şi curtea, *concilium et curia*, legislatură şi justiţie.

«Most honourable»[1] e mai mult decât «right honourable»[2].

Lorzii au depun niciodată jurământ, nici în faţa regelui, nici în faţa justiţiei. Cuvântul lor e suficient. Ei spun: *pe onoarea mea*.

După o lege de la Eduard al VI-lea, lorzii au privilegiul omuciderii simple. Un lord care ucide un om în mod simplu nu e urmărit.

Baronii au acelaşi rang ca episcopii.

Baronia deplină se compune din treisprezece fiefuri nobile şi un sfert, fiecare fief nobil fiind de douăzeci de lire sterline, ceea ce înseamnă patru sute de mărci.

Fiii întâi născuţi şi ai doilea născuţi ai viconţilor şi baronilor sunt primii scutieri ai regatului.

Întâii născuţi ai pairilor au întâietate asupra cavalerilor ordinului Jaretierei; ai doilea născuţi nu au.

Primul născut al unui viconte merge după toţi baronii şi înaintea tuturor baroneţilor.

Orice fiică de lord este *lady*. Celelalte fete engleze sunt *miss*.

Toţi juzii sunt mai prejos decât pairii. Sergentul poartă o glugă din blană de miel; judele are o glugă de *minuto vario*, adică dintr-o mulţime de pielicele albe, de toate soiurile, în afară de hermină. Hermina e rezervată pairilor şi regelui.

Un lord nu poate fi supus la constrângere corporală, în afară de cazul Turnului Londrei.

Un lord chemat la rege are dreptul să ucidă o căprioară sau două din parcul regal.

Un lord nu poate fi condamnat la amendă decât de către lorzi, şi niciodată la mai mult de cinci şilingi, cu excepţia ducelui, care poate fi condamnat la zece.

Un lord poate avea în casa lui şase străini. Orice alt englez nu poate avea decât patru.

Un lord poate avea opt butii de vin, fără să plătească dări.

Când îi place unui lord, poate să formeze un regiment şi să-l

---

[1] Cel mai onorabil (în limba engleză în text). (n.r.).

[2] Destul de onorabil (în limba engleză în text). (n.r.).

dăruiască regelui; aşa fac înălţimile lor ducele d'Athol, ducele de Hamilton şi ducele de Northumberland.

Lordul nu poate fi pus la caznă, chiar când e vorba de înaltă trădare.

Lordul e om învăţat, chiar când nu ştie să citească. El ştie de drept.

Un duce e însoţit de acoperământul numit uranisc, pretutindeni unde regele nu e; vicontele are un uranisc în casa sa; baronul are un capac de încercare ţinut sub cupă în timp ce bea; baronul are dreptul să-i fie purtate însemnele de un bărbat în prezenţa unei vicontese.

Optzeci şi şase de lorzi sau fiii întâi născuţi din lorzi prezidează optzeci şi şase de mese, fiecare de câte cinci sute de tacâmuri, care îi sunt servite zilnic majestăţii sale în palatul său, pe cheltuiala ţinuturilor învecinate reşedinţei regale.

Unui om de rând care loveşte un lord i se taie pumnul.

Lordul este aproape rege.

Regele este aproape Dumnezeu.

Pământul este un lordship[3].

Englezii îi spun lui Dumnezeu *mylord*."

În faţa acestei inscripţii se putea citi o a doua, scrisă la fel:

„SATISFACŢII CARE TREBUIE SĂ FIE DE AJUNS CELOR CE N-AU NIMIC:

Henry Auverquerque, conte de Grantham, care şade în Camera Lorzilor între contele de Jersey şi contele de Greenwich, are un venit de o sută de mii de lire sterline. Senioriei sale îi aparţine palatul Grantham-Terrace, clădit în întregime din marmură, şi vestit pentru ceea ce se numeşte labirintul coridoarelor, o curiozitate în care se află coridorul făcut pe de-a-ntregul din marmură de Sarancolin, coridorul brun, din marmură încrustată cu scoici, adusă de la Astrahan, coridorul alb făcut din marmură de Lani, coridorul negru din marmură de Alabanda, coridorul cenuşiu din marmură de Staremma, coridorul galben din marmură de Hesse, coridorul verde din marmură de Tirol, coridorul roşu, pe jumătate vişiniu, din marmură de Boemia şi marmură cu scoici fosile din Cordoba, coridorul albastru din marmură de Genua, albastră cu vinişoare albe, coridorul violet

[3] Domnie, stăpânire, (în limba engleză în text). (n.r.).

din granit de Catalonia, coridorul îndoliat, cu vine alb şi negre, din şist de Murviedro, coridorul roz din marmură foioasă de Alpi, coridorul de culoarea perlei din marmură cu scoici de la Nonette, şi coridorul de toate culorile…

Richard Lowther, viconte Lonsdale, are ţinutul Lowther, în Westmorland, care este înainte de toate fastuos şi al cărui peron pare că invită regii să intre.

Richard, conte de Scarborough, viconte şi baron Lumley, viconte de Waterford în Irlanda, lord-locotenent şi viceamiral al comitatului Northumberland şi de Durham, oraş şi comitat, are dublul castel din Stansted, cel antic şi cel modern, unde poate fi admirat un superb grilaj în semicerc împrejmuind un bazin cu fântână ţâşnitoare, fără pereche în lume. În plus, mai are şi castelul din Lumley.

Robert Darcy, conte de Holderness, are domeniul său din Holderness, cu turnuri de baron, şi cu nesfârşite grădini în felul celor franţuzeşti, prin care el se plimbă în butcă cu şase cai, având înainte doi slujitori călări, aşa cum i se cuvine unui pair al Angliei.

Charles Seymour, duce de Somerset, are Somerset-house pe malul Tamisei, care egalează vila Pamphili din Roma. Pe cămin se remarcă două vaze de porţelan din timpul dinastiei Yuen, care preţuiesc o jumătate de milion…

În Yorkshire, Arthur, lord Ingram, viconte Irwin, are Temple-Newsman unde se intră printr-un arc de triumf şi ale cărui largi acoperişuri turtite seamănă cu terasele maure.

Robert, lord Ferrers de Chartley, Bourchier şi Louvaine, are în Leicestershire, Staunton-Harold al cărui parc în plan geometric e ca un templu cu fronton; şi, în faţa lacului, se află marea biserică cu clopotniţă pătrată, aparţinând tot senioriei sale.

Laurence Hyde, conte de Rochester, are în Surrey New Park, magnific prin piedestalul sculptat aflat pe fronton, prin gazonul circular împrejmuit de arbori şi prin pădurile sale la hotarul cărora se află movila rotunjită cu artă, deasupra căreia străjuieşte un mare stejar, vizibil din depărtare.

Philippe Stanhope, conte de Chesterfield, posedă Bretby. În Derbysbire, care are un pavilion cu orologiu, superb, nişte cuşti de şoimi, nişte iepurării, şi preaminunate bazine, pătrate sau ovale, dintre care una formează o oglindă, cu două jeturi care ajung foarte sus.

James Cecil, conte de Salsbury, la şapte leghe de Londra are Hatfield-house, cu cele patru pavilioane senioriale, cu turnul clopotului de alarmă în centru şi curtea de onoare pavată în alb şi negru ca aceea de la Saint-Germain. Palatul, înalt de două sute şaptezeci şi două de picioare, a fost clădit pe vremea domniei lui Iacob I de către marele vistiernic al Angliei, care era străbunul contelui de astăzi. Acolo poate fi văzut patul unei contese de Salisbury, nepreţuit ca valoare, făcut pe de-a-ntregul din lemn de Brazilia, care este un leac atotputernic împotriva muşcăturii de şarpe şi e numit *milhombres*, adică *o mie de oameni*. Pe acest pat stă scris cu litere de aur: *Honni soit qui mal y pense*[4].

Edward Rich, conte de Warwick şi Holland, are Warwick-castle, unde sunt arşi stejari întregi în cămine.

În parohia Sevenoaks, Charles Sackville, baron Buckhurst, viconte Cranfield, conte de Dorset şi Middlessex, are Knole, care este mare cât un oraş şi se compune din trei palate paralele, unul în spatele altuia, ca rândurile infanteriei, cu zece creste în scări spre faţada principală, şi cu o poartă sub cetăţuia cu patru turnuri.

Grimsthorp, în Lincolnshire, cu lunga sa faţadă tăiată de înalte foişoare ca nişte ţepi, cu parcurile, heleşteiele, fazaneriile, saivanele, pajiştile, liniile de arbori şi aleile pentru promenadă, cu pădurile bătrâne, cu întinderile brodate în careuri şi romburi de flori, semănând a covoare uriaşe, cu padocurile pentru curse de cai şi cu măreţia ocolului unde se întorc butcile înainte de a intra în palat, aparţine lui Robert, conte Lindsey, lord moştenitor al pădurii din Waltham.

Up Park, în Sussex, castel pătrat, cu două pavilioane simetrice având turnuri pentru clopote de alarmă pe cele două părţi ale curţii de onoare, aparţine preaonorabilului Forde, lord Grey, viconte Glendale şi conte de Tankerville.

Newnham Paddox, în Warwickshire, care are două heleşteie dreptunghiulare şi un zid cu vitraliu pe patru muchii, este al contelui de Denbigh, care este conte de Rheinfelden în Germania.

William Cavendish, duce de Devonshire, are şase castele, dintre care Chatsworth, cel cu două caturi făcute după cel mai frumos stil grecesc, şi printre altele înălţimea sa îşi are locuinţa din Londra, unde se află un leu cu spatele întors spre palatul

---

[4] Hulit fie cel ce se gândeşte la rău (în limba franceză în text). (n.r.).

regal.

Ducele de Beaufort are Chelsea, care cuprinde două castele gotice şi un castel florentin; el are de asemenea Badmington în Glocester, o reşedinţă de unde pornesc nenumărate alei, ca o stea. Preanobilul şi puternicul principe Henri, duce de Beaufort, este în acelaşi timp marchiz şi conte de Worcester, baron Ragland, baron Gower şi baron Herbert de Chepstow.

John Holles, duce de Newcastle şi marchiz de Clare, stăpâneşte Bolsover, al cărui turn pătrat este măreţ, plus Haughton în Nottingham, unde în centrul unui bazin se află o piramidă rotundă imitând turnul Babel.

Lord Linnoeus Clancharlie, baron Clancharlie şi Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, îşi are temeiul pairiei la castelul Clancharlie, clădit în 914 de Eduard cel Bătrân împotriva danezilor, plus Hunkerville-house la Londra, care este un palat, plus, la Windsor, Corleone-lodge, care e un alt palat, şi opt seniorii, una la Burton, pe Trent, cu drepturi asupra carierelor de alabastru, apoi Gumdraith Homble, Moricambe, Trenwardraith, Hell-Kerters, unde se află o fântână minunată, Pillinmore şi bălţile cu turbă, Reculver lângă vechiul oraş Vagniacoe, Vinecauston, pe muntele Moil-enlli; plus nouăsprezece burguri şi sate cu scaune de judecată, şi tot ţinutul Pennethchase, care, împreună, îi aduc senioriei sale un venit anual de patruzeci de mii de lire sterline.

Cei o sută şaptezeci şi doi pairi domnind sub Iacob al II-lea, aveau împreună un venit de un milion două sute şaptezeci şi două de mii de lire sterline pe an, ceea ce înseamnă a unsprezecea parte din venitul Angliei”.

Lângă ultimul nume, al lordului Linnoeus Clancharlie, se putea citi următoarea notă, scrisă de mâna lui Ursus:

Rebel; în exil! bunuri, castele şi domenii sub sechestru. Bine lucrat.

IV

Ursus îl admira pe Homo. Admiri ceea ce îţi este apropiat. Asta e lege.

Bântuit mereu de furii înăbuşite, iată cum era Ursus înăuntrul lui; să mârâie într-una, iată-i latura exterioară. Ursus era

nemulţumitul universului. Se afla veşnic în starea celui ce se împotriveşte. Privea universul cu ochi răi. Nu dădea certificat de bună purtare nici oricui, nici pentru orice. Faptul că face miere nu-i aducea albinei iertarea pentru înţepături; un trandafir îmbobocit nu îl făcea să uite vinovăţia soarelui pentru vătămările pricinuite de el. E cu putinţă ca, în sinea lui, Ursus să-l fi criticat din belşug pe Dumnezeu. El spunea: „Nici vorbă, diavolul e pus în mişcare de vreo maşinărie, iar vina lui Dumnezeu e că a dat drumul maşinăriei". Nu-i aproba niciodată decât pe prinţi şi avea un fel al lui de a-i aplauda. Într-o zi, când Iacob al II-lea dărui Fecioarei dintr-o biserică catolică o lampă de aur masiv, Ursus, care trecea pe-acolo cu Homo, şi mai nepăsător, strigă, plin de admiraţie, în faţa mulţimii adunate: „E sigur că sfânta Fecioară are mai multă nevoie de-o lampă de aur, decât au nevoie de încălţări copilaşii ăştia, aflaţi aici".

Asemenea dovezi de „credinţă" şi văditul lui respect pentru puterea statornicită pesemne că nu-l ajutau prea mult să-i fie bine privită de magistraţi viaţa vagabondă şi întovărăşirea cu un lup. Uneori, seara din simpatie prietenească, Ursus îl mai lăsa pe Home să-şi dezmorţească puţin labele şi să rătăcească liber prin preajma locuinţei lor: lupul n-ar fi fost în stare să-i înşele încrederea şi se purta „în societate", adică printre oameni, cu discreţia unui căţeluş. Totuşi, când ai de-a face cu nişte oameni ai ordinii prost dispuşi, plimbarea lui ar fi putut pricinui neajunsuri; de aceea Ursus ţinea cât mai mult cu putinţă cinstitul lup în lanţ. Din punct de vedere politic, tăbliţa lui despre aur, devenită indescifrabilă, şi altminteri puţin inteligibilă, nu era altceva decât o mâzgălitură de faţadă şi nu-l dădea de gol. Chiar după Iacob al II-lea şi sub domnia „respectabilă" a lui William şi a Mariei, orăşelele din comitatele Angliei puteau să vadă trecând paşnică, de colo-colo, liniştita lui baracă. Ursus călătorea liber de la un capăt la altul al Marii Britanii, vânzându-şi filtrele şi fiolele, făcând, împreună cu lupul său, maimuţăreli de vraci de răspântie, şi scăpa cu uşurinţă printre ochiurile laţului întins de poliţia de pe atunci în toată Anglia ca că cureţe bandele nomade, şi mai ales ca să-i prindă în trecere pe „comprachicos".

De fapt, aşa se şi cuvenea. Ursus nu făcea parte din nicio bandă. Ursus trăia cu Ursus; în singurătatea lui cu sine însuşi, unde un lup îşi mai vâra cu drăgălăşenie botul. Cea mai vie dorinţă a lui Ursus ar fi fost să fie papuaş; neputând, trăia în

singurătate. Singuraticul este un diminutiv al sălbaticului, acceptat de civilizaţie. Şi eşti cu atât mai singur cu cât eşti mai hoinar. De aici, necontenita lui deplasare. Zăbovirea în vreun loc i se părea domesticire. Îşi petrecea viaţa umblându-şi drumul. Vederea oraşelor îi sporea în suflet gustul pentru mărăcinişuri, pentru desişuri, pentru ghimpi şi pentru văgăuni în stânci. Locuinţa lui preferată era pădurea. Şi nu se simţea înstrăinat nici în zarva pieţelor destul de asemănătoare cu vuietul copacilor. Mulţimea satisface într-o oarecare măsură gustul pentru pustietate. Ceea ce îi displăcea în baraca lui era faptul că avea uşă şi ferestre şi că semăna a casă. Şi-ar fi atins idealul dacă ar fi putut să pună o peşteră pe patru roţi, şi să călătorească într-o văgăună.

Ursus, după cum am spus, nu zâmbea, dar râdea câteodată, chiar destul de des, cu un râs amar. Zâmbetul înseamnă consimţire, pe când râsul are în el adeseori un refuz.

Marea lui preocupare era ura faţă de neamul omenesc. Şi în ura aceasta era nepotolit. Lămurindu-şi ideea că viaţa e un lucru groaznic, remarcând suprapunerea flagelurilor, a regilor peste popor, a războaielor peste regi, a foametei peste ciumă, a prostiei peste toate, constatând o oarecare doză de osândă numai în faptul că exişti pe lume, recunoscând că moartea e o eliberare, când i se aducea un bolnav, îl vindeca. Avea întăritoare şi doftorii pentru prelungirea vieţii bătrânilor. Îi lecuia pe ologi şi le spunea batjocoritor: „Te-am ridicat în două labe. Şi îţi urez să mergi vreme îndelungată prin valea lacrimilor!” Când vedea un sărac murind de foame, îi dădea toţi gologanii pe care îi avea la el, mormăind: „Trăieşte, nefericitule! Mănâncă! Rezistă multă vreme! Nu eu am să-ţi scurtez zilele de ocnă!” După care, îşi freca mâinile şi zicea: „Le fac oamenilor tot răul de care sunt în stare”.

Prin ferestruia din dosul cărucioarei, trecătorii puteau citi pe tavanul vizuinii această firmă, scrisă înăuntru, dar vizibilă dinafară, cu litere mari şi îngroşate: URSUS, FILOZOF.

II. COMPRACHICOS

I

Cine mai cunoaşte astăzi *comprachicos*, şi cine-i mai ştie sensul?

Comprachicos, sau comprapequenos, era o hidoasă şi stranie asociaţie nomadă, faimoasă în secolul al şaptesprezecelea, uitată în al optsprezecelea, ignorată astăzi… Pentru cine priveşte istoria în linii mari, pentru cine îi vede mai ales desfăşurarea generală, comprachicos se leagă de imensul fapt al sclavajului. Iosef vândut de fraţii lui este un capitol al acestei legende. Comprachicos au lăsat urme în legislaţiile penale ale Spaniei şi Angliei. Ici-colo, în încâlceala obscură a legilor engleze, găseşti amprenta acestui fapt istoric monstruos, cum ai găsi urma piciorului unui sălbatic într-o pădure.

Comprachicos, ca şi comprapequenos, e un cuvânt spaniol compus care înseamnă „cumpărătorii de copii”.

Ei îi cumpărau şi îi vindeau.

De furat, nu-i furau. Răpitul copiilor e o altă meserie.

Şi ce făceau din copiii aceştia?

Monştri.

De ce monştri?

Pentru râs.

Poporul are nevoie să râdă; regii, de asemenea. E nevoie de măscărici la răspântii, de bufoni la palatele regale. Unuia i se spune Turlupin, celuilalt Triboulet[5].

Eforturile oamenilor ca să-şi facă rost de veselie sunt uneori demne de atenţia filozofului.

Ce schiţăm oare în aceste câteva pagini de început? Un capitol al celei mai cumplite cărţi, a cărţii care ar putea fi intitulată: *Exploatarea nefericiţilor de către fericiţi*.

II

Un copil, hărăzit să le fie jucărie oamenilor, nici vorbă că a existat. (Şi mai există încă şi astăzi.) În epocile naive şi feroce, procurarea acestui soi de copil constituia o meserie specială. Secolul al şaptesprezecelea, zis marele secol, a fost una din aceste epoci…

Pentru ca omul-jucărie să reuşească, trebuie luat din vreme. Piticul trebuie lucrat de mic. Se folosea copilăria. Dar un copil

---

[5] Numele bufonului, personaj din piesa lui Victor Hugo, *Regele petrece*. (n.r.).

drept nu prea e amuzant. Un ghebos e ceva mai vesel.

De aici, o artă. Existau crescători. Se lua un om şi se făcea din el un avorton; se lua un obraz omenesc şi se făcea o pocitanie. Ceea ce creştea era înghesuit, îndesat; se plămădeau chipuri. Producţia aceasta artificială de monstruozităţi îşi avea legile ei. Era o întreagă ştiinţă. Să ne închipuim o ortopedie în sens invers. Acolo unde Dumnezeu a pus privirea, meseria aceasta punea strabismul. Acolo unde Dumnezeu a pus armonia, ea punea diformitatea. Acolo unde Dumnezeu a pus perfecţiunea, se repuneau formele neisprăvite ale începutului. Şi, pentru ochii cunoscătorilor, neisprăvitul însemna perfecţiune. Existau asemenea încercări şi în ceea ce priveşte animalele; se născoceau caii bălţaţi. Turenne încăleca un cal bălţat. În zilele noastre nu sunt oare vopsiţi câinii cu albastru şi cu verde?… Omul retuşează natura, uneori în bine, alteori în rău.

Bufonul palatului nu era decât o încercare de a-l readuce pe om la starea de maimuţă. Progres înapoi. Capodoperă de-a-ndăratelea. În acelaşi timp, se încerca să se facă din maimuţă om. Barbe, ducesă de Cleveland şi contesă de Southampton, avea drept paj o maimuţică. La Françoise Sutton, baroneasă Dudley, a opta pairă din banca baronilor, ceaiul era servit de un maimuţoi înveşmântat în brocart de aur, căruia lady Dudley îi spunea „negrul meu”. Catherine Sidley, contesă de Dorchester, se ducea la şedinţele parlamentului într-o caretă cu blazon, dindărătul căreia stăteau în picioare, cu boturile în vânt, trei maimuţoi mari, gătiţi în livrele.

O ducesă de Medina-Coeli, la a cărei deşteptare a luat parte într-o dimineaţă cardinalul Polus, avea un urangutan care îi punea ciorapii. Maimuţele acestea înălţate în rang aveau rostul să precumpănească oamenii brutalizaţi şi animalizaţi. Amestecul nefiresc, dorit de către cei mari, dintre om şi animal, era subliniat mai ales de pitic şi de câine. Piticul nu se despărţea niciodată de câine, care era totdeauna mai înalt decât el. Juxtapunerea aceasta se constată într-o mulţime de lucrări de artă destinate palatelor şi mai ales în portretul lui Jeffrey Hudson, pitic al Henriettei de Franţa, fiica lui Henri al IV-lea şi soţia lui Carol I.

Degradarea omului duce la deformarea lui. Scoaterea din drepturile cetăţeneşti se completa cu desfigurarea. Unii chirurgi de pe vremea aceea izbuteau din plin să şteargă de pe chipul

omului orice urmă de suflu divin. Doctorul Conquest, membru al colegiului din Amen-Street şi oaspete nelipsit al chimiştilor din Londra, a scris o carte în limba latină despre această chirurgie de-a-ndăratelea, căreia îi arată procedeele. Dacă l-am crede pe Justus de Carrick-Fergus, inventatorul acestei chirurgii e un călugăr numit Aven-More, cuvânt irlandez care înseamnă *Râu Mare*.

Piticul electorului palatin, Perkeo, a cărui păpuşă – sau spectru – iese dintr-o cutie cu surprize în pivniţa din Heidelberg, era un remarcabil specimen al acestei ştiinţe, foarte variată în aplicaţiile ei.

Astfel se zămisleau fiinţele a căror lege de viaţă era monstruos de simplă: li se îngăduia să sufere, li se poruncea să distreze.

III

Această zămislire de monştri se practica pe scară largă şi cuprindea felurite ramuri.

Era trebuitoare sultanului; era trebuitoare papii. Unuia ca să-i păzească femeile; celuilalt ca să-i facă rugăciunile. Soiul necesar era deosebit şi nu se putea reproduce singur. Sferturile de oameni erau folositoare voluptăţii şi religiei. Haremul şi capela sixtină consumau aceeaşi specie de monştri, aici cumpliţi, dincolo suavi.

În vremurile acelea unii ştiau să facă lucruri care nu se mai fac astăzi, aveau talente care nouă ne lipsesc şi, pe bună dreptate, cei inteligenţi vorbesc acum despre decadenţă. Nu mai ştim să sculptăm în carne omenească; asta din pricină că arta schingiuirii se pierde; eram virtuoşii genului, şi nu mai suntem; arta aceasta a fost simplificată într-atâta, încât pesemne că o să dispară cu totul. Tăind membrele oamenilor vii, deschizându-le pântecele, smulgându-le măruntaiele, fenomenele erau prinse pe viu şi existau descoperiri, nu glumă! Acum însă trebuie să renunţăm la ele, şi suntem lipsiţi de progresele pe care călăul le aduce în chirurgie.

Vivisecţia de altădată nu se mărginea numai la confecţionarea fenomenelor pentru bâlciuri, a bufonilor pentru palate, care măreau numărul curtenilor, a eunucilor pentru sultani sau pentru papi. Ea avea nenumărate variante. Unul din aceste triumfuri era

să faci un cocoş pentru regele Angliei.

După datină, în palatul regelui Angliei trebuia să existe un soi de om nocturn, care să cânte ca cocoşul. Straja aceasta, dormind de-a-npicioarelea, umbla prin palat şi scotea, din ceas în ceas, strigătul cocoşului, repetat de atâtea ori de câte ori era nevoie ca să înlocuiască un clopot. Omul, ridicat la rangul de cocoş, îndurase pentru asta, încă din copilărie, o operaţie a gâtlejului, care face parte din arta descrisă de doctorul Conquest. Pe timpul lui Carol al II-lea, o salivaţie inerentă operaţiei dezgustând-o pe ducesa de Portsmouth, se păstră funcţiunea, ca nu cumva să scadă strălucirea coroanei, dar strigătul cocoşului începu să fie scos de un om nemutilat. De obicei, pentru funcţia aceasta onorabilă era ales un vechi ofiţer. Sub Iacob al II-lea, slujbaşul se numea William Sampson Coq, şi primea anual, pentru cântarea lui, nouă livre, doi şilingi şi şase gologani[6].

IV

Negoţul cu copii în secolul al şaptesprezecelea se completa, după cum am explicat, printr-o industrie. Comprachicos făceau şi comerţul, şi industria. Ei cumpărau copii, prelucrau puţin această materie primă, şi apoi o revindeau.

Vânzătorii erau de toate soiurile, de la tatăl nemernic, vrând să scape de povara familiei, până la stăpânul folosindu-şi herghelia de sclavi. Vânzarea oamenilor era întru totul simplă. În zilele noastre unii s-au luptat ca să menţină acest drept. Pe cât se ştie, nu s-a împlinit încă veacul de când electorul de Hesse îşi vindea supuşii regelui Angliei, care avea nevoie de oameni pentru ucis în America. La electorul de Hesse se mergea ca la măcelar pentru cumpărat carne. Electorul de Hesse ţinea carne de tun. Prinţul acesta îşi ţinea supuşii atârnaţi de cuie, în dugheană. A cumpăra înseamnă şi a vinde. În Anglia, sub Jeffreys, numeroşi gentilomi au fost decapitaţi şi rupţi în bucăţi; torturaţii au lăsat soţii şi fiice, văduve şi orfane, pe care Iacob al II-lea le-a dăruit reginei, soţia sa. Regina le-a vândut pe aceste *ladies* lui William Penn. E probabil ca şi regele să fi avut ceva la sută din târgul încheiat. De mirare nu este faptul că Iacob al II-

---

[6] Vezi doctorul Chamberlayne, *Starea prezentă a Anglie*i; 1688, Prima parte, cap. XIII, pag. 179. (nota ed. franceze).

lea a vândut femeile, ci că Penn le-a cumpărat.

Târguială lui Penn se scuză, sau se explică, prin aceea că Penn, având de însămânţat cu oameni un deşert, avea nevoie de femei. Femeile făceau parte din utilajul lui.

Bietele *ladies* au fost o bună afacere pentru prea-graţioasa majestate, regina. Tinerele s-au vândut scump…

Comprachicos se mai numeau şi „cheylas”, cuvânt indian care înseamnă *descoperitori de copii*.

Timp îndelungat comprachicos nu s-au ascuns decât pe jumătate. Sub domnia Stuarţilor nu erau rău priviţi de palat. La nevoie, erau folosiţi şi din motive de stat. Pentru Iacob al II-lea au fost aproape un *instrumentum regni*[7]. Era pe vremea când se ciopârţeau familiile supărătoare şi refractare, când se retezau înrudirile sau se suprimau brusc moştenitorii. Uneori, era păgubită o ramură a familiei, în folosul alteia. Comprachicos aveau un talent să desfigureze, care îi făcea necesari politicii. Să desfigurezi preţuieşte mai mult decât să ucizi. Mai exista ea şi masca de fier, dar era un mijloc prea grosolan. Nu poţi să umpli Europa cu măşti de fier, pe câtă vreme măscăricii diformi bântuie străzile fără să bată la ochi; şi apoi masca de fier poate fi smulsă, pe când masca de carne stă neclintită. Să te mascheze pe veci, cu propriul tău obraz, poate exista oare ceva mai ingenios? Comprachicos lucrau omul cum lucrează chinezii copacul. Aveau secrete, după cum am spus. Aveau dibăcie. Artă pierdută. Din mâinile lor ieşea o pipernicire ciudată. Era ridicolă şi profundă. Atingeau fiinţa plăpândă cu atâta inteligenţă, încât nici ochiul părintelui n-ar mai fi recunoscut-o… Uneori lăsau şira spinării dreaptă, dar refăceau faţa. Înlăturau semnele unui copil cum ai înlătura semnul unei batiste.

Produsele destinate bâlciului aveau articulaţiile dislocate într-un fel savant. Ai fi zis că nu mai au oase. Aşa se făceau gimnaşti.

Comprachicos îi înlăturau copilului nu numai chipul, dar şi memoria. Îi înlăturau din ea măcar atâta cât puteau. Copilul habar n-avea că suferise o mutilare. Chirurgia aceasta îngrozitoare îi lăsa urme pe obraz, nu în suflet. El putea să-şi amintească cel mult ziua când fusese luat de nişte oameni, apoi că adormise şi, în sfârşit, că îl vindecaseră. Vindecat, de ce? Asta nu ştia. De arsurile cu sulf şi de inciziile cu fier nu-şi mai amintea nimic. În timpul operaţiei, comprachicos îl amorţeau pe micul

---

[7] Instrumentul domniei (în limba latină în text). (n.r.).

pacient cu ajutorul unui praf adormitor care trecea drept magic şi care făcea să dispară durerea…

V

Iacob al II-lea îi toleră pe comprachicos. Pentru bunul motiv că îi folosea. Asta, cel puţin, i s-a întâmplat de câteva ori. Nu dispreţuieşti totdeauna ceea ce îţi face silă. Meseria aceasta de jos, grozav de potrivită uneori cu meseria de sus căreia i se spune politică, era cu dinadinsul lăsată în mizerie, dar nu persecutată. Niciun fel de supraveghere, ci doar o oarecare atenţie. Ea poate fi utilă. Legea închidea un ochi, regele îl deschidea pe celălalt.

Câteodată regele chiar îşi mărturisea complicitatea. Astea sunt îndrăznelile terorismului monarhic. Desfiguraţii erau însemnaţi cu însemnele coroanei; i se scotea semnul lui Dumnezeu şi i se punea cel regal. Jacoh Astley, cavaler şi baronet, senior de Melton, conetabil în comitatul Norfolk, a avut în familie un copil vândut, pe a cărui frunte comisarul vânzător imprimase cu fierul încins floarea de crin monarhică. În anumite cazuri, dacă lumea ţinea să constate, pentru cine ştie ce motive, originea regală a noii situaţii făcute copilului, se folosea acest mijloc. Anglia ne-a făcut întotdeauna cinstea de a întrebuinţa, pentru folosinţă personală, floarea de crin.

Comprachicos, dacă ţinem seama de nuanţele care separă o meserie de un fanatism, erau analogi sugrumătorilor din India; trăiau între ei, în bande, cam cum sunt cele ce hoinăresc prin bâlciuri, şi făceau asta nu fără motiv. Aşa puteau să circule mai lesne. Sălăşluiau pe apucate, ici-colo, dar gravi, religioşi şi neavând nimic asemănător cu ceilalţi nomazi.

Erau din toate ţările. Sub numele de comprachicos se înfrăţeau englezi, francezi, castilieni, germani, italieni. Acelaşi gând, aceeaşi superstiţie, îndeletnicirea în comun cu o aceeaşi meserie, duc la asemenea fuziuni. În frăţia lor banditească, levantinii reprezentau Orientul, cei de la ţărmul oceanului reprezentau Occidentul, înăuntrul frăţiei, bascii discutau cu irlandezii; bascii şi irlandezii se înţelegeau, vorbeau vechiul jargon punic; şi mai adăugaţi legăturile intime ale Irlandei catolice cu Spania catolică…

Comprachicos formau mai curând o asociaţie decât o

seminţie, mai mult o zgură decât o asociaţie. Erau toată golănimea universului, având ca meserie o crimă. Un soi de popor pestriţ, compus din toate zdrenţele. Găsirea unui nou asociat semăna cu adăugarea unui nou petic.

Să rătăcească era legea vieţii pentru comprachicos. Să apară, şi apoi să dispară. Cine nu este decât îngăduit nu prinde rădăcini. Chiar în regatele unde meseria lor se socotea fiind în slujba palatului şi, la nevoie, ca auxiliară a puterii regale, comprachicos erau uneori bruftuluiţi pe neaşteptate. Regii le foloseau arta şi-i trimiteau pe artişti la galere. Asemenea nestatornicii fac parte din neastâmpărul toanelor monarhice. „Fiindcă aşa ne place.”

Piatra care se rostogoleşte şi meseria care nu stă locului nu prinde muşchi. Comprachicos erau săraci. Ar fi putut să spună aşa cum spusese vrăjitoarea aceea slabă şi zdrenţăroasă, văzând că i se aprinde rugul: „nu merită osteneala”… S-ar putea, sau chiar e probabil, că şefii lor, rămaşi necunoscuţi, cei ce făceau pe scară largă negoţ cu copii să se fi îmbogăţit. Dar lucrul acesta, după două secole, n-ar fi lesne de lămurit.

Comprachicos formau, după cum am spus, o asociaţie, cu legile, cu jurământul şi cu formulele ei. Asociaţia asta aproape că îşi avea ştiinţa şi intrigile ei oculte. Cum printre membrii ei se aflau numeroşi basci, legenda lor era legată de munţii din Ţara bascilor. La ora actuală se mai vorbeşte încă despre comprachicos la Oyarzum, la Urbistondo, la Leso, la Astigarraga. *„Aguarda te, nino, que voy a llamar al comprachicos!”*[8] este, în ţinuturile acestea, strigătul cu care mamele îşi sperie copiii…

VI

Legile împotriva vagabonzilor au fost de totdeauna foarte aspre în Anglia. Anglia, în legislaţia ei gotică, pare că s-a inspirat din acest principiu: *Homo errans fer a errante pejor*[9]. Unul din statutele ei speciale îl califică pe omul fără adăpost drept „mai cumplit decât aspida, balaurul, linxul şi şarpele ucigaş” *(atrocitor aspide, dracone, lynce et basilico)*. Anglia a avut vreme îndelungată faţă de ţiganii nomazi, de care voia să scape,

---

[8] Ia seama, am să-i chem pe comprachicos! (n.r.).

[9] Omul rătăcitor e mai rău decât fiara rătăcitoare. (în limba latină în text. (n.r.).

aceeaşi grijă ca faţă de lupii de care se curăţase.

În privinţa aceasta, englezul se deosebeşte de irlandez, care se roagă sfinţilor pentru sănătatea lupului, numindu-l „nănaşul meu”.

Totuşi, legea engleză, după cum tolera, aşa cum am văzut, lupul îmblânzit şi domesticit, devenit întrucâtva câine, îl tolera şi pe vagabondul cu meserie, devenit cetăţean. Nu-l tulbura nici pe saltimbanc, nici pe bărbierul ambulant, nici pe fizician, nici pe boccegiu, nici pe savantul în aer liber, dacă aveau o meserie din care să trăiască. În afară de aceştia, şi aproape doar cu excepţia lor, soiul de om liber care vieţuieşte în omul rătăcitor înfricoşa legea. Un trecător însemna un eventual inamic public. Hoinăreala modernă era ignorată; nu se cunoştea decât străvechiul „a da târcoale”. „Înfăţişarea suspectă”, acest ceva pe care toată lumea îl cunoaşte şi nimeni nu-l poate defini, era suficientă pentru ca societatea să înhaţe un om de guler. Unde locuieşti? Cu ce te ocupi? Şi dacă el nu putea să răspundă, îl aşteptau osânde grele. Fierul şi focul făceau parte din legiuire. Legea folosea metoda cauterizării vagabondajului.

De aici, pe întregul teritoriu englez, o adevărată „lege a suspecţilor”, aplicată vagabonzilor, gata oricând la nelegiuiri, să zicem, şi mai ales ţiganilor, a căror expulzare a fost pe nedrept comparată cu expulzarea evreilor şi a maurilor din Spania, şi a protestanţilor din Franţa. În ceea ce ne priveşte, nu confundăm goana cu prigoana.

Comprachicos, stărui asupra acestui fapt, n-aveau nimic comun cu ţiganii. Ţiganii erau o naţiune; comprachicos erau un amestec din toate naţiunile, o zgură, după cum am spus; un hârdău îngrozitor cu ape soioase. Comprachicos nu aveau, ca ţiganii, un idiom al lor; limba pe care o vorbeau era o încâlceală de idiomuri; toate limbile posibile se aflau în ea; vorbeau un soi de talmeş-balmeş. Ca şi ţiganii, sfârşiseră prin a fi un popor şerpuind printre popoare; dar legătura lor comună era afilierea, nu neamul… Ţiganii erau o familie; comprachicos o francmasonerie… Ultima deosebire, religia. Ţiganii erau păgâni, comprachicos erau creştini; şi chiar buni creştini; cum se cuvine să fie o asociaţie care, deşi formată dintr-un amestec al tuturor popoarelor, a luat naştere în Spania, loc preacucernic.

Erau mai mult decât creştini, erau catolici; erau mai mult decât catolici, ţineau de Roma; şi atât de crunţi în credinţa lor şi

atât de puri, încât refuzau să se asocieze cu nomazii unguri din comitatul Pesth, comandaţi şi conduşi de un bătrân având drept sceptru un toiag cu măciulie de argint, deasupra căreia se înălţa vulturul austriac cu două capete. E drept că ungurii aceştia erau atât de schismatici încât serbau Adormirea Maicii Domnului la 27 august, ceea ce e îngrozitor.

În Anglia, cât timp au domnit Stuarţii, comprachicos au fost, din motivele întrezărite mai sus, aproape protejaţi. Iacob al II-lea, om evlavios, care îi prigonea pe evrei şi-i hăituia pe ţigani, a fost rege bun pentru comprachicos. Am văzut de ce. Comprachicos erau cumpărătorii mărfii omeneşti vândută de către rege. Erau neîntrecuţi în arta de-a o face să dispară. Binele statului cere, din când în când, unele dispariţii. Un moştenitor supărător, copil încă pe care ei îl luau şi-l păstrau, îşi pierdea forma. Asta uşura confiscările. Trecerea senioriilor în mâinile favoriţilor era astfel simplificată. Comprachicos, fiind foarte discreţi şi tăcuţi, se angajau în tăcere şi îşi ţineau cuvântul, ceea ce e necesar pentru treburile statului. Aproape că nu există pildă care să-i arate trădând secretele regelui. E adevărat că aşa le dicta interesul, de altfel. Căci dacă regele şi-ar fi pierdut încrederea, i-ar fi ameninţat mari pericole. Printre altele, artiştii aceştia furnizau cântăreţi pentru sfântul părinte. Comprachicos erau trebuitori pentru „Îndură-te de noi” al lui Allegri. Şi erau deosebit de credincioşi Mariei. Toate acestea plăceau papismului şi Stuarţilor. Iacob al II-lea nu putea să fie ostil faţă de drept-credincioşii care îşi împingeau pioşenia faţă de Fecioară până la a fabrica eunuci.

În 1688 s-a petrecut în Anglia o schimbare de dinastie. Casa de Orania i-a înlocuit pe Stuarţi. Wilhelm al III-lea a luat locul lui Iacob al II-lea.

Iacob al II-lea plecă să moară în exil, unde i s-au făcut miracole pe mormânt şi unde moaştele lui au lecuit fistula episcopului d’Autun, vrednică răsplată pentru creştineştile haruri ale acestui principe.

Wilhelm, neavând deloc aceleaşi idei şi nici aceleaşi obiceiuri cu Iacob al II-lea, se arătă aspru faţă de comprachicos. Şi cheltui multă bunăvoinţă pentru nimicirea acestei pleave.

Un statut din primele timpuri ale domniei lui Wilhelm şi a Mariei lovi crunt asociaţia cumpărătorilor de copii. A fost o lovitură de buzdugan pentru comprachicos, doborâţi de-atunci la

pământ. După cuvintele statutului, oamenii făcând parte din această asociaţie, prinşi şi daţi în vileag după cum se cuvine, trebuia să fie însemnaţi cu fierul înroşit, imprimându-li-se pe umăr litera R, ceea ce înseamnă *rogue*, adică ticălos; pe mâna stângă T, adică *thief*, adică tâlhar, iar pe mâna dreaptă M, de la *man-slayer*, adică ucigaş. Şefii „presupuşi bogaţi, deşi cu înfăţişare de cerşetori”, vor fi pedepsiţi cu *collistrigium*, adică puşi la stâlpul infamiei, şi însemnaţi pe frunte cu un P în afară de confiscarea bunurilor şi dezrădăcinarea arborilor din pădurile lor. Cei care nu-i vor denunţa pe comprachicos vor fi „pedepsiţi cu confiscarea şi temniţa pe viaţă...” Cât despre femeile aflate printre aceşti oameni, ele îndurau pedeapsa prin *cucking stool*, un soi de maşinărie al cărei nume se compune din cuvântul franţuzesc *coquine* şi din cuvântul german *stuhl*, şi înseamnă „scaun de târfă”. Legea engleză fiind înzestrată cu o longevitate uimitoare, pedeapsa aceasta mai există încă în legislaţia Angliei pentru „femeile certăreţe”. Cucking-stool-ul e agăţat deasupra unui râu sau a unei bălţi, femeia e aşezată înăuntru, iar scaunul e lăsat să cadă în apă, apoi tras afară, şi se reîncepe de două-trei ori această scufundare a femeii, „ca să-i răcorească furia”, după cum zice comentatorul Chamberlayne.

CARTEA ÎNTÂI

NOAPTEA MAI PUŢIN NEAGRĂ DECÂT OMUL

I. CAPUL SUDIC AL PORTLANDULUI

Un crivăţ îndârjit bătu fără încetare asupra continentului european, şi mai cu putere asupra Angliei, toată luna decembrie 1689 şi toată luna ianuarie 1690. De aici, gerul pustiitor, care a făcut ca această iarnă să fie notată „de neuitat pentru săraci” pe marginile vechii biblii aflate în capela presbiteriană Non-Jurors din Londra. Datorită trăiniciei utile a străvechiului pergament monarhic folosit pentru registrele oficiale, lungi liste de calici găsiţi morţi de foame şi de goliciune mai pot fi citite şi astăzi în numeroase catastife locale, mai ales în cele privind veniturile bisericeşti… Tamisa îngheţă, ceea ce se întâmplă doar cam o dată la o sută de ani, gheaţa prinzându-se cu greu din pricina frământărilor mării. Carele păşiră peste fluviul îngheţat; pe Tamisa se înfiripă un bâlci, în corturi, şi lupte de urşi şi de tauri; oamenii fripseră un bou întreg, pe gheaţă. Această grosime a gheţii dură două luni. Cumplitul an 1690 întrecu în asprime chiar faimoasele ierni de la începutul secolului al şaptesprezecelea, atât de minuţios observate de către doctorul Gédéon Delaun, căruia, în calitatea lui de spiţer al regelui Iacob I, oraşul Londra i-a ridicat un bust cu picior.

Într-o seară, către sfârşitul uneia dintre cele mai geroase zile ale lunii ianuarie 1690, într-una din numeroasele guri neospitaliere ale golfului Portland, se petrecea un lucru neobişnuit, din pricina căruia gâştele de mare şi pescăruşii, necutezând să-şi urmeze zborul spre cuiburi, se roteau zgomotoase deasupra intrării mai sus-pomenitei guri.

În scobitura aceasta, cea mai periculoasă dintre toate câte se află în golful Portlandului, atunci când se pornesc anumite rafale de vânt, şi deci cea mai pustie şi mai prielnică pentru corăbiile care se ascund, datorită tocmai primejdiei locului, se afla o mică

navă, ancorată chiar lângă ţărm şi priponită de stânci...

În josul ţărmului se şi înnoptase; sus, mai stăruia încă ziua. Oricine s-ar fi apropiat de vasul ancorat şi-ar fi dat seama că are în faţa ochilor o mică navă specifică navigatorilor din Biscaia, şi care poartă numele de „urkă”.

Urka era primitivă ca luntrea cu pânze şi ca piroga; se asemăna luntrii cu pânze prin stabilitate şi pirogii prin viteza ei şi avea, ca toate ambarcaţiunile născute din instinctul de pirat şi de pescar, calităţi deosebite pentru navigaţia pe mare. Făcută să plutească şi în ape închise şi în ape deschise, jocul ei de pânze, complicat cu odgoane şi cât se poate de neobişnuit, îi îngăduia să navigheze atât în golfuri închise, cât şi în largul mării; ea putea să facă şi înconjurul unui lac, şi înconjurul lumii...

În afara mişcărilor de du-te-vino ale îmbarcării pe urkă, mişcări vădit pline de spaimă şi de nelinişte, golfuleţul era cu desăvârşire pustiu. Nu se auzea niciun zgomot, nicio răsuflare. De cealaltă parte a radei, la intrarea golfului Ringstead, abia dacă se zărea o flotilă de vase pentru pescuit rechini, rătăcită şi ea, fără îndoială... Încolo, cât putea cuprinde ochiul, pe vastul orizont al Portlandului nu întâlneai nici urmă de viaţă. Pe atunci ţărmul nu era locuit, iar rada, iarna, nu era locuibilă.

Oricum ar fi fost vremea, fiinţele pe care avea să le poarte urka biscaiană zoreau pe cât puteau plecarea. Strânse pe ţărmul mării, ele formau laolaltă o ceată de oameni nedesluşiţi, trebăluind într-una. Să-i deosebeşti unul de altul ar fi fost greu. Imposibil de văzut dacă erau tineri sau bătrâni. Negura serii îi amesteca şi-i estompa. Nişte siluete în noapte... Erau opt şi, printre ei, pesemne că se aflau una sau două femei, greu de recunoscut sub fâşiile şi zdrenţele cu care era acoperită întreaga ceată.

O umbră mai mică, umblând de colo-colo printre umbrele cele mari, arăta prezenţa unui pitic sau a unui copil.

Era un copil.

II. IZOLARE

Privindu-i mai de aproape, iată ce s-ar fi putut nota:

Purtau toţi cape lungi, găurite şi peticite, putând la nevoie, să-i acopere până la ochi, bune împotriva gerului şi a curiozităţii. Sub capele acestea, ei se mişcau sprinteni. Cei mai mulţi aveau

o batistă înfăşurată în jurul capului, ceea ce în Spania marchează turbanul. Găteala aceasta nu era deloc neobişnuită în Anglia. Pe-atunci, Nordul îmbrăţişase moda Sudului. Poate din pricină că, tot pe atunci, Nordul bătea Sudul. Îl învingea şi îl admira. După înfrângerea „armadei”, dialectul castilian devenise o elegantă limbă păsărească la curtea Elisabetei. Să vorbeşti englezeşte dinaintea reginei Angliei ar fi părut aproape „shocking”. Să se supună un pic moravurilor celor cărora le porunceşte, aşa obişnuieşte învingătorul barbar faţă de învinsul rafinat; tătarul îl admiră şi-l imită pe chinez. Iată pricina pentru care moda castiliană pătrunde în Anglia; în schimb, interesele engleze se infiltrau în Spania.

Unul dintre cei ce se îmbarcau avea înfăţişare de şef. Purta espadrile spaniole numite *alpargate*, era gătit cu zdrenţe pline de găitane şi de fireturi, iar pe sub capă avea o vestă din paiete, lucioasă, ca un pântece de peşte.

Un alt personaj din grup îşi acoperise faţa cu o uriaşă pălărie de fetru, croită în formă de sombrero…

Copilul era îmbrăcat pe deasupra zdrenţelor, după principiul că haina unui bărbat îi poate servi drept mantie unui copil, cu un soi de bluză marinărească din pânză grosolană, care îi ajungea până la genunchi.

După înălţime, părea un băiat de vreo zece-unsprezece ani. Era desculţ.

Echipajul vasului se compunea dintr-un patron şi doi marinari.

Urka, după câte se părea, venea din Spania şi pleca tot într-acolo. Fără doar şi poate că ea făcea, de la un ţărm la altul, un serviciu tăinuit.

Cei ce se pregăteau pentru îmbarcare şuşoteau între ei.

Şoaptele lor erau cât se poate de felurite. Când un cuvânt castilian, când unul german, când unul franţuzesc…

Dacă ar fi fost ceva mai multă lumină, şi dacă cineva i-ar fi privit cu mai multă curiozitate, ar fi putut zări şiraguri de mătănii şi bucăţi de odăjdii pe jumătate ascunse sub zdrenţele acestor oameni… Şi ar mai fi putut observa, dacă ar fi fost mai puţin întuneric, o *Nuestra-Senora*, cu pruncul, sculptată şi poleită la prora vasului. Era, pesemne, Sfânta Fecioară… Sub ea se afla un grătar pentru foc, neaprins în clipa aceea, exces de precauţie care arăta o deosebită grijă de a nu fi văzuţi. Grătarul acesta pentru foc avea, lucru vădit, două scopuri: când era aprins ardea

pentru Fecioară şi lumina totodată marea. Felinar slujind drept făclie.

Sub Fecioară era scris cu litere mari, aurite, cuvântul *Matutina*, numele corăbioarei, de necitit acum din pricina întunericului.

Oamenii nu-şi pierdeau timpul de pomană; de la vas la ţărm şi de la ţărm la vas era un necontenit du-te-vino; fiecare îşi căra partea lui de povară; unul ducea un sac, altul un cufăr. Femeile, sau cele ce puteau fi luate drept femei în vălmăşagul acosta, lucrau deopotrivă cu ceilalţi. Copilului i se dădea să care poveri aproape peste puterile lui.

Părea îndoielnic ca el să aibă un tată sau o mamă printre cei din grup. Nu i se arăta niciun fel de bunăvoinţă. Era pus să muncească, atâta tot. S-ar fi zis că nu e copil într-o familie, ci sclav într-un trib. El îi slujea pe toţi şi nimeni nu-i vorbea.

Altminteri, copilul se grăbea şi, ca întreaga ceată obscură din care făcea parte, părea că n-are decât un gând: să se îmbarce cât mai repede. Ştia oare de ce? Pesemne că nu. Se grăbea, fără să-şi dea seama, fiindcă îi vedea pe ceilalţi grăbindu-se.

Între ţărm şi vas se afla o punte. Aşezarea încărcăturii în cală fiind repede terminată, venise momentul plecării în larg. Ultima ladă fusese adusă pe bord şi nu mai erau de îmbarcat decât oamenii. Două dintre personajele de faţă, care păreau femei, se şi urcaseră pe bord: pe partea joasă a ţărmului rămăseseră doar şase persoane, printre care şi copilul. Pe corabie începuseră manevrele de pornire. Patronul prinse cârma, un marinar apucă o secure ca să taie odgonul care ţinea urka legată. Să taie, semn de grabă; când ai timp, dezlegi. *„Andamos”*, şopti cu jumătate glas unul dintre cei şase, care părea să fie căpetenie şi care purta paietele pe sub zdrenţe. Copilul se repezi spre punte, ca să treacă primul. Tocmai când punea piciorul pe ea, doi dintre oameni, năpustindu-se, cu riscul de a-l arunca în apă, intrară înaintea lui; al treilea îl împinse cu cotul şi trecu şi el; al patrulea îl împinse cu pumnul şi-l urmă pe-al treilea. Al cincilea, care era căpetenia, mai curând sări decât păşi pe navă şi, sărind, împinse cu călcâiul puntea de scânduri care căzu în apă. O lovitură de secure tăie odgonul, cârma se mişcă, nava porni în larg, iar copilul rămase pe ţărm.

III. SINGURĂTATE

Copilul rămase neclintit pe stâncă, privind ţintă înainte. Nu strigă. Nu ceru nimic. Şi totuşi se întâmplase ceva neaşteptat; dar el nu scoase o vorbă măcar. Aceeaşi tăcere domnea şi pe corabie. Niciun strigăt de-al copilului către oameni, niciun rămas bun din partea oamenilor către copil. Exista, de amândouă părţile, o acceptare mută a distanţei care se mărea între ei…

Peste câteva clipe, urka atinse gura de ieşire a golfului şi pătrunse în ea. Se zări vârful catargului pe cer, sub stâncile sparte între care şerpuia strâmtoarea, ca între două ziduri. Vârful rătăci pe deasupra stâncilor, părând că vrea să se înfunde în ele. Apoi dispăru. Se sfârşise. Nava ieşise în larg.,

Copilul îi privi dispariţia, mirat, dar şi gânditor.

Încremenirea lui era pricinuită acum şi de o sumbră constatare asupra vieţii. Părea că există o experienţă a vieţii în fiinţa aceea plăpândă. Poate că şi începuse să judece. Încercările, îndurate prea de timpuriu, clădesc uneori în fundul gândirii nedesluşite a copiilor nu ştiu ce cumpănă de temut în care sufletele acestea mici îl cântăresc pe Dumnezeu.

Simţindu-se nevinovat, el consimţi. Niciun vaiet. Nevinovăţia nu dojeneşte. Brusca lepădare nu-i smulse nici măcar un gest. Simţi doar un fel de încordare lăuntrică. Privi trăsnetul cu fruntea sus.

Oricine i-ai fi văzut mirarea, lipsită de deznădejde, şi-ar fi dat uşor seama că în ceata celor care îl lepădaseră nu-l iubea nimeni şi că nici el nu iubea pe nimeni.

Gânditor, uită frigul. Deodată, apa îi udă picioarele, începuse fluxul. Suflarea vântului îi trecu prin plete. Începea iar să bată crivăţul. Copilul se înfioră. Fiorul trezirii îl zgudui din cap până în picioare.

Copilul se uită în preajmă.

Era singur.

Până în ziua aceea, pentru el nu existaseră alţi oameni pe lume în afara celor aflaţi acum în urkă. Iar ei fugiseră. Şi, oricât ar părea de ciudat, singurii oameni pe care îi cunoscuse îi erau necunoscuţi.

Copilul n-ar fi putut spune cine erau oamenii aceia.

Îşi petrecuse copilăria printre ei, fără să se simtă al lor.

Şi acum ei îl uitaseră. N-avea bani, era desculţ, abia dacă avea o haină pe el şi n-avea nicio fărâmă de pâine în buzunar.

Era iarnă. Era seară. Şi până la prima locuinţă omenească avea de străbătut multe leghe.

Copilul nu ştia unde se află. Nu ştia nimic, în afară de faptul că oamenii cu care venise împreună la ţărmul mării acesteia plecaseră fără el.

Se afla acum într-un pustiu, între hăurile în care vedea urcând bezna şi hăurile în care auzea mugind valurile.

Copilul îşi întinse braţele micuţe şi căscă. Apoi, brusc, ca un om care ia o hotărâre, îndrăzneţ, dezmorţindu-se, cu o sprinteneală de veveriţă – sau poate de clovn – se întoarse cu spatele spre golf şi începu să urce de-a lungul falezei. Sări peste o potecă, o părăsi, apoi se întoarse, vioi şi gata să înfrunte primejdiile. Se grăbea acum spre pământ. S-ar fi zis că ştie încotro merge. Şi totuşi nu se ducea nicăieri.

Se grăbea fără ţintă, ca unul care fuge din faţa destinului.

Omul suie, animalul se caţără; el suia şi se căţăra totodată. Râpele Portlandului fiind orientate spre sud, pe potecă aproape că nu exista zăpadă. De altfel, asprimea gerului preschimbase zăpada într-o pulbere care îngreuia mersul. Copilul înainta totuşi. Haina lui de om mare îl încurca şi îl stingherea. Din când în când călca vreun povârniş sau vreo adâncitură acoperite de petice de gheaţă care îl făceau să cadă. Şi se agăţa de vreo creangă uscată sau de colţul vreunei stânci, după ce spânzura câteva clipe deasupra prăpastiei. Odată, se pomeni peste o crăpătură care se prăbuşi pe neaşteptate sub el, târându-l în cădere. O tufă de iarbă, prinsă la timp, îl salvă. El nu ţipă în faţa prăpastiei, după cum nu ţipase nici în faţa oamenilor; se încordă şi sui tăcut.

Stânca aceasta verticală părea că nu se mai sfârşeşte. Cu cât urca copilul, cu atât părea că i se înalţă şi ei vârful. Tot căţărându-se, copilul îi privea streaşina neagră, pusă ca o stavilă între el şi cer. În sfârşit, ajunse sus.

Sări pe podiş. Aproape că s-ar putea spune: ieşi la lumină, căci scăpase din prăpastie.

De cum se pomeni în afara râpei, începu să tremure de frig. Simţea în obraji gerul, muşcătura aceasta a nopţii. Dinspre nord-est sufla tăişul unui vânt. Copilul îşi strânse peste piept veşmântul marinăresc.

Ajuns pe podiş, se sui, îşi propti picioarele goale în pământul îngheţat şi privi. În spatele lui, marea; în faţă, pământul; deasupra capului, cerul. Dar un cer fără stele. O negură opacă

acoperea zarea.

Ajungând pe creasta zidului de stâncă, se pomeni cu faţa spre pământ şi îl privi. Pământul se întindea la nesfârşit, neted, îngheţat, acoperit cu zăpadă. Câteva tufe de buruieni tremurau ici-colo. Drumuri nu se vedeau. Nimic. Nici măcar bordeiul vreunui cioban.

Copilul se întoarse spre mare.

Marea, ca şi pământul, era albă; pământul, de zăpadă – marea, de spumă... Departe, nedesluşit, întinderile de apă se clătinau în penumbra sinistră a imensităţii.

Matutina gonea cât putea. Descreştea, din clipă în clipă. La un moment dat, se aprinse felinarul de la pupă. Pesemne că în preajma ei bezna devenea înfricoşătoare, iar cârmaciul simţea nevoie sa lumineze valurile. Punctul acesta luminos, scânteiere zărită de departe, adera lugubru la înalta şi prelunga formă neagră a navei. S-ar fi zis că e un linţoliu ridicat, mişcându-se în mijlocul mării, şi că sub linţoliu umblă un om cu o stea în mână.

În aer se simţea apropierea de neînlăturat a furtunii. Copilul nu-şi dădea seama de asta, dar un marinar s-ar fi cutremurat. Era clipa de nelinişte premergătoare, când elementele par că vor deveni fiinţe, când bănuieşti că vei asista la preschimbarea misterioasă a vântului în viscol. Marea va deveni ocean, forţele vor părea voinţe, ceea ce iei drept un lucru neînsufleţit, e un suflet. Şi ai să-l vezi. Şi te cuprinde groaza, căci sufletul omului se teme de confruntarea aceasta cu sufletul mării.

Spre sud, întunericul se îngroşa şi norii plini de bezne se apropiau de mare. Povara furtunii, înclinată şi atârnând lugubru, apăsa valurile. Nu era momentul potrivit pentru plecare în larg. Şi urka plecase totuşi.

Ea se îndrepta spre sud. Ieşise din golf, în larg. Deodată, vântul porni în rafale. *Matutina*, care se mai zărea încă limpede, se acoperi de pânze, ca şi cum s-ar fi hotărât să profite de uragan. Dar vântul bătea, viclean şi mânios. Nava, lovită în coastă, se plecă, dar nu şovăi şi continuă să înainteze spre larg. Înaintarea ei arăta mai mult a fugă decât a călătorie, vădea mai puţină teamă de mare decât de pământ, mai multă teamă de urmărirea oamenilor decât a vântului.

Nava, micşorându-se din ce în ce, se afundă în zare. Steluţa pe care o târa în umbră păli. Silueta ei, din ce în ce mai amestecată cu noaptea, pieri. De data aceasta, pentru

totdeauna.

Copilul păru cel puţin că pricepe ce se petrecea în larg. Şi nu mai privi marea. Ochii lui se îndreptară spre câmpii, spre bărăgane, spre coline, spre spaţiile unde, poate, ar fi fost cu putinţă să mai întâlnească a fiinţă vie. Şi porni în necunoscut.

IV. ÎNTREBĂRI

Ce era ceata aceasta care fugea lăsând în urma ei copilul?

Fugarii erau oare nişte comprachicos?

Am dat mai sus unele amănunte privind măsurile luate de Wilhelm al III-lea, şi votate de Parlament, împotriva tâlharilor, bărbaţi şi femei, zişi comprachicos, zişi comprapequenos, zişi cheylas.

Există legislaţii care împrăştie oamenii. Statutul mai sus-amintit, căzând peste comprachicos, stârni o fugă generală, nu numai în rândurile lor, ci şi în ale vagabonzilor de toate soiurile. Care mai de care căuta să scape şi să se îmbarce. Cei mai mulţi dintre comprachicos se reîntoarseră în Spania.

Legea aceasta, ocrotitoare a copilăriei, avu un prim rezultat ciudat: o subită părăsire de copii.

Statutul penal scoase imediat la iveală o mulţime de copii găsiţi, adică pierduţi. Nimic mai lesne de înţeles. O ceată nomadă având un copil devenea suspectă: prezenţa copilului era de ajuns să o denunţe. „Ăştia pesemne că sunt comprachicos”. Aşa gândeau în primul rând şeriful, judele, conetabilul. Şi urmau arestările şi cercetările. Nefericiţii, pur şi simplu săraci şi siliţi să umble după cerşit, se temeau îngrozitor ca nu cumva să fie luaţi drept comprachicos… Dar harababura strâmtorării şi a sărăciei e de aşa natură încât uneori tatăl sau mama anevoie pot dovedi că un copil e al lor. De unde ai copilul ăsta? Cum să dovedeşti că ţi l-a dat Dumnezeu? Copilul devenea un pericol; şi era lepădat. Să fugi singur e mai uşor. Tatăl şi mama se hotărau să-l piardă când într-o pădure, când pe o plajă, când într-o fântână…

Mai trebuie adăugat că, după exemplul Angliei, comprachicos erau hăituiţi în toată Europa. De aici goana vagabonzilor, căutând care mai de care să scape. Porneau înspăimântaţi şi ajungeau tremurând. De-a lungul tuturor coastelor Europei erau supravegheate sosirile pe ascuns. Pentru o bandă ar fi fost cu neputinţă să se îmbarce cu un copil, căci debarcarea cu un copil

însemna primejdie. Să pierzi copilul era mai lesne.

De cine fusese lepădat copilul pe care l-am întrezărit mai adineauri, în penumbra paraginilor Portlandului?

După cât se pare, de comprachicos…

V. ARBORELE INVENTAT DE OM

Să fi fost orele şapte seara. Vântul se mai potolise acum, semn de apropiată reîncepere, şi mai mânioasă. Copilul se afla pe marginea platoului sudic al istmului Portland.

Portlandul e aproape o peninsulă. Dar copilul habar n-avea ce înseamnă o peninsulă şi nu cunoştea nici măcar cuvântul Portland. Nu ştia decât un lucru: că poţi merge până te prăbuşeşti la pământ. O noţiune este un ghid; el n-avea nicio noţiune. Fusese adus acolo şi lăsat acolo. *Ei* şi *acolo*, aceste două enigme, îi înfăţişau tot destinul. *Ei*, erau oamenii; *acolo*, era universul. Iar copilul n-avea absolut niciun alt punct de sprijin în afara peticului de pământ pe care călca, pământ tare şi rece pentru goliciunea picioarelor lui. În această uriaşa lume crepusculară deschisă din toate părţile, ce se afla oare pentru copil? Nimic.

Şi el mergea către acest Nimic.

În jurul lui, se întindea imensa nepăsare a oamenilor.

Copilul străbătu pieziş primul platou, al doilea, apoi al treilea. La marginea fiecăruia dintre ele găsea câte o frântură de teren; povârnişul era uneori abrupt, dar totdeauna scurt. Înălţimile noroase ale capului Portland păreau nişte imense lespezi, pe jumătate vârâte unele în altele. Partea sudică părea că pătrunde în câmpia din faţa ei, iar partea nordică se ridica peste cea următoare. Astfel se năşteau trepte pe care copilul le străbătea sprinten. Din când în când el se oprea şi părea că se sfătuieşte cu sine. Noaptea era din ce în ce mai întunecoasă, privirea lui din ce în ce mai mărginită. Abia dacă mai vedea la câţiva paşi.

Deodată se opri, ascultă o clipă, clătină uşor din cap a mulţumire, se întoarse repede şi se îndreptă spre o movilă nu prea înaltă, pe care o zărea spre dreapta, acolo unde câmpia se apropie cel mai mult de marginea falezei. Pe moviliţa aceea se afla o mogâldeaţă care, în negură, părea a fi un arbore. Copilul auzise dintr-acolo un zgomot, care nu era nici al vântului, nici al mării şi nici strigătul vreunui animal. Se gândi că acolo trebuia să

se afle cineva.

Din câteva salturi, ajunse la poalele moviliţei.

Într-adevăr, acolo se afla cineva.

Ceea ce nu desluşise în vârful moviliţei era acum vizibil. Copilul dădu cu ochii de ceva asemănător unui braţ mare, înălţându-se drept din pământ. La marginea de sus a braţului, un soi de deget arătător, susţinut de-un soi de deget mare, se întindea orizontal. Braţul, împreună cu ceea ce am numit deget mare şi deget arătător desenau un triunghi pe cer. La punctul de întâlnire al aşa-ziselor degete se afla un fir de care atârna un nu ştiu ce negru şi inform. Firul, mişcat de vânt, zăngănea ca un lanţ.

Zăngănitul acesta îl auzise copilul.

Văzut de aproape, firul era ceea ce zgomotul vestise: un lanţ. Lanţ marinăresc, cu verigile pe jumătate pline.

Legat de fir spânzura ceva care semăna a teacă, ceva înfăşat ca un prunc şi lung cât un om. În partea de sus se afla un obiect rotund, la marginea căruia se înfăşura lanţul. Teaca părea ciopârţită către marginea de jos. Printre spărturi ieşeau resturile descărnate ale unui trup omenesc… O spânzurătoare şi un cadavru…

Cadavrul era golit. Să goleşti o goliciune, cumplită ispravă! Măduva nu i se mai afla în oase, măruntaiele nu-i mai erau în pântece, glasul nu-i mai sălăşluia în gâtlej. Înapoia viziunii acesteia se afla nu ştiu ce încremenire sinistră. Nesfârşitul, mărginit de nimic, fără un arbore, fără un acoperiş, fără un trecător, zăcea în jurul cadavrului…

VI. LUPTA ÎNTRE MOARTE ŞI NOAPTE

Copilul stătea în faţa arătării acesteia, mut, uimit, fără să clipească.

Pentru un om, ea era o spânzurătoare, pentru el era o nălucă.

Acolo unde omul ar fi văzut un cadavru, copilul vedea o stafie.

Şi apoi, nu înţelegea nimic.

Prăpastia are mai multe feluri de-a te atrage. Unul dintre ele se afla în vârful acestei coline. Copilul făcu un pas, apoi doi. Urcă, dorind să coboare, se apropie, dorind să se depărteze. Se apropie, îndrăzneţ şi tremurând, cu gând să cerceteze năluca. Ajuns sub spânzurătoare, ridică ochii şi privi cu luare-aminte.

Stafia era unsă cu catran. Pe alocuri lucea. Copilul îi distingea faţa. Era spoită cu smoală, şi masca aceasta care părea vâscoasă, cleioasă, se modela în palidele răsfrângeri ale nopţii. Copilul îi vedea gura, ca o gaură, nasul, ca o gaură, ochii, ca nişte găuri. Cadavrul era înfăşurat şi legat parcă într-o pânză groasă, îmbibată cu naft. Pânza mucezise şi se rupsese. Un genunchi străbătea prin ea. O crăpătură lăsa să se vadă coastele. Unele părţi mai ţineau încă de cadavru, altele deveniseră schelet. Faţa spânzuratului era pământie. Melcii care trecuseră peste ea lăsaseră acolo uşoare dâre, ca nişte panglici argintii. Pânza, lipită de oase, făcea falduri, ca mantia unei statui. Craniul plesnit şi spintecat părea un fruct putrezit. Dinţii rămăseseră omeneşti şi-şi păstraseră râsul. Un rest de ţipăt părea că mai vâjâie în gura deschisă. Pe obraji, se mai zăreau câteva fire de barbă. Capul plecat părea că ascultă atent.

Cadavrul fusese dres de curând. Faţa îi era proaspăt smolită, ca şi genunchiul care-i ieşea prin pânză, ca şi coastele. În jos, îi atârnau picioarele.

Chiar dedesubt, în iarbă, se vedeau două ghete, de nerecunoscut din pricina zăpezii şi a ploilor. Ghetele acestea îi căzuseră mortului.

Copilul desculţ le privi.

Vântul, din ce în ce mai neliniştitor, avea domolirile acelea bruşte care fac parte din pregătirile unei furtuni. De câteva clipe, se potolise cu totul. Cadavrul nu mai mişca. Lanţul stătea neclintit, ca un fir cu plumb…

Smoala făcea ca faţa mortului să pară udă. Picăturile bitumului, închegate acolo unde fuseseră ochii, păreau lacrimi. Altminteri, datorită smoalei, vătămarea pricinuită de moarte era vădit încetinită, dacă nu chiar înlăturată şi redusă cât mai mult cu putinţă. Copilul avea dinaintea ochilor un lucru căruia i se purta de grijă. Omul, nici vorbă, fusese preţios. Nu ţinuseră să-l aibă viu, dar îl păstrau mort.

Spânzurătoarea era veche, găunoasă, deşi zdravănă încă, şi servea de ani îndelungaţi.

În Anglia exista, nu se mai ţine minte de când, obiceiul de a-i unge cu smoală pe contrabandişti. Îi spânzurau la ţărmul mării, îi ungeau cu catran şi îi lăsau atârnaţi: pildele cer aer liber ca să fie văzute, iar pildele unse cu smoală se păstrează mai bine. Smoala era semn de omenie, în felul acesta, spânzuraţii puteau

fi schimbaţi mai rar. Se instalau spânzurători din loc în loc, pe ţărm, aşa cum se pun astăzi felinare. Spânzuratul ţinea loc de lampă. El îşi lumina, în felul lui, camarazii contrabandişti. De departe, din larg, contrabandiştii zăreau spânzurătorile. Iată una, primul avertisment. Apoi alta, al doilea avertisment. Asta nu împiedica însă deloc contrabanda. Dar ordinea e compusă din asemenea lucruri. Moda aceasta a ţinut în Anglia până la începutul secolului al nouăsprezecelea. În 1822 se mai vedeau încă în faţa castelului din Douvres trei spânzuraţi, lăcuiţi, De altfel, procedeul conservării nu se mărginea numai la contrabandişti. Anglia le făcea acelaşi lucru tâlharilor, incendiatorilor şi ucigaşilor. John Panier, care a dat foc magaziilor maritime din Portsmouth, a fost spânzurat şi uns cu smoală în 1776. Abatele Coyer, care îi zice John Pictorul, l-a revăzut în 1777. John Painter era atârnat şi înlănţuit deasupra ruinelor pe care le făcuse, şi uns din când în când. Cadavrul lui dură, ba chiar s-ar putea zice că trăi, aproape paisprezece ani. În 1788 mai aducea încă foloase, în 1790 au trebuit totuşi să-l înlocuiască. Egiptenii făceau caz de mumia regelui; după câte se pare, şi mumia poporului poate fi folosită…

O fascinaţie lugubră îl ţintuia locului pe copil. El încremenise acolo, uluit. Nu coborî fruntea decât o clipă, pentru că îl pişcase de picior o urzică şi lui i se păruse că-l muşcă un animal. Apoi îşi îndreptă spinarea. Se uită în sus, la faţa aceasta care îl privea. Şi ea se uita la el, cu atât mai mult cu cât nu avea ochi. Privea în gol, cu o fixitate de nespus, plină de lumini şi de bezne, şi care îi ţâşnea din craniu, şi din dinţi, şi din arcadele ochilor, goale…

Copilul nu se mai mişcă. Îl copleşi amorţeala. Nu-şi dădea seama că-şi pierde cunoştinţa. Se îngreuia şi se înţepenea. Iarna îl dăruia, tăcută, nopţii… Copilul aproape că devenise statuie. Piatra frigului îi pătrunsese în oase. Umbra, această reptilă, se strecura înăuntrul lui… Copilul era năpădit cu încetul de-o încremenire asemănătoare cu a cadavrului. Adormea…

În mâna somnului există şi degetul morţii. Copilul se simţea prins de mâna aceasta. Era cât pe-aci să se prăbuşească sub spânzurătoare. Nu ştie nici măcar dacă mai stă în picioare…

Pentru o clipă, copilul şi răposatul, viaţa în mugure şi viaţa în ruină aveau să se confunde într-o aceeaşi noapte.

Spectrul păru că înţelege şi că nu vrea asta. Pe neaşteptate, el începu să se mişte. S-ar fi zis că-i dă de veste copilului. Era o

rafală a vântului care sufla.

Nimic mai ciudat decât mortul acesta în mişcare.

Cadavrul, la capătul lanţului, împins de suflul nevăzut, se aşeza pieziş, urca spre stânga, apoi cădea, se ridica spre dreapta, şi recădea iar şi se urca din nou, cu înceata şi funebra precizie a limbii unui clopot. Un du-te-vino sălbatic. Ai fi zis că în bezne se zăreşte bătaia orologiului eternităţii...

Mortul părea animat de-o viaţă monstruoasă. Rafalele îl ridicau de parcă ar fi vrut să-l ducă cu ele; iar el părea că se luptă şi se forţează să evadeze. Dar ştreangul îl reţinea... Împins de toate spasmele vântului, mortul avea tresăriri, izbiri, accese de furia, pornea, venea, suia, cădea...

De jos, se auzea mugetul imens al mării.

Copilul vedea totul ca în vis. Deodată, începu să tremure şi un fior îl străbătu din creştet până-n tălpi; apoi se clătină, tresări, fu cât pe-aci să cadă, se întoarse, îşi apăsă fruntea cu palmele, ca şi cum fruntea i-ar fi fost un punct de sprijin şi, năucit, cu pletele în vânt, coborând cu paşi mari vâlceaua, închizând ochii, porni în goană, lăsând în urma lui acest chin al nopţii.

VII. CAPUL NORDIC AL PORTLANDULUI

Alergă gâfâind, alergă la întâmplare, pierdut în zăpadă, peste câmpie, în spaţiu. Goana îl încălzi. Avea şi nevoie de asta. Fără goană şi fără spaimă ar fi murit.

Când i se tăie respiraţia, se opri. Dar nu îndrăzni să se uite înapoi. I se părea că mortul trebuie să-şi fi dezlegat lanţul, că probabil aleargă alături de el şi că, fără îndoială, spânzurătoarea însăşi coborâse colina, alergând după mort. Se temea să nu le vadă cumva, dacă s-ar fi întors.

Când respiraţia i se mai potoli puţin, îşi reluă iar goana...

Se ducea nu importă unde şi nu importă cum. Alerga cu spaima şi cu anevoinţa visului. De trei ceasuri de când fusese părăsit, îşi schimbase scopul. Mai înainte fusese în căutare; acum fugea ca să scape. Nu-i era nici foame, nici frig; îi era teamă. Un instinct luase locul altui instinct. Nu se gândea decât cum să scape. Să scape, de cine? De toate. Viaţa i se părea, pretutindeni în jurul lui, ca un zid groaznic. Dacă ar fi putut să evadeze din viaţă, ar fi făcut-o. Dar copiii nu cunosc evadarea care se numeşte sinucidere.

El alerga. Şi alergă aşa, la nesfârşit. Dar vine o clipă când respiraţia celui care fuge, ca şi teama lui secătuiesc.

Deodată, ca şi cum l-ar fi străbătut pe neaşteptate un fior de energie şi de inteligenţă, copilul se opri, de parcă s-ar fi ruşinat că fuge. Se încordă, bătu cu piciorul în pământ, îşi ridică hotărât capul şi se întoarse.

În spatele lui, nici urmă de movilă, nici urmă de spânzurătoare. Negura pusese din nou stăpânire pe zare.

Copilul îşi reluă drumul. Acum nu mai alerga, ci mergea. Să spunem că întâlnirea aceasta cu un mort îl făcuse bărbat, ar însemna să împuţinăm senzaţia multiplă şi confuză pe care o simţea. În ea se afla cuprins mult mai mult şi mult mai puţin. Spânzurătoarea, foarte confuză în slaba lui putere de înţelegere, rămăsese pentru el o nălucă. Dar spaima înlăturată fiind o întărire, el se simţea mai puternic. Dacă ar fi avut vârsta să se cerceteze, ar fi aflat înăuntrul lui nenumărate alte începuturi de gândire. Gândirea copiilor însă nu are forme precise şi ei simt, cel mult, urmele gustului amar al lucrului aceluia obscur pe care omul, mai târziu, îl numeşte indignare...

Copilul alergase un sfert de leghe, şi mersese încă un sfert. Deodată, simţi că i se strânge stomacul. Şi îi veni un gând care şterse cât ai clipi, cu violenţă, hidoasa apariţie a movilei: să mănânce. Din fericire, în om sălăşluieşte un animal; el îl readuce la realitate.

Dar ce să mănânce? Unde să mănânce? Cum să mănânce?

Îşi pipăi buzunarele. Fără să-şi dea seama, căci ştia prea bine că erau goale.

Apoi grăbi pasul. Fără să ştie unde merge, grăbi pasul spre locul unde bănuia că sunt locuinţe omeneşti.

Copilul se orienta cât putea mai bine... Dar deşi gleznele lui păreau de oţel, începuse să obosească. Nici urmă de potecă în câmpie; şi chiar dacă ar fi existat vreuna, ninsoarea ar fi acoperit-o. Din instinct, copilul se îndrepta într-una către răsărit. Ascuţişurile pietrelor îi jupuiseră călcâiele. Dacă ar fi fost ziuă, s-ar fi putut vedea în urmele pe care le lăsa pe zăpadă pete roşietice, de sânge.

El nu recunoştea nimic. Străbătea podişul Portlandului de la sud la nord, şi probabil că ceata cu care venise, ferindu-se de întâlniri, îl străbătuse de la apus la răsărit...

La o oarecare distanţă se zărea un povârniş, iar la poalele

povârnişului acestuia, printre îngrămădirile informe ale stâncilor pe care le învăluia negura, ceva care semăna a banc de nisip sau a limbă de pământ, legând probabil cu câmpiile din zare podişul pe care îl străbătuse. Copilul fără doar şi poate că trebuia să treacă pe acolo.

Într-adevăr, ajunsese la istmul Portlandului, o străveche aluviune căreia i se spune Chess-Hill. Şi porni pe această latură a platoului…

Sărea de pe o stâncă pe alta, cu riscul de a se prăvăli în prăpastia nevăzută. Ca să nu alunece pe stâncă sau pe gheaţă, se prindea de buruienile lungi ale landelor sau de măceşii plini de ghimpi şi toate acele lor îi pătrundeau în degete. Uneori, pe vreun coborâş mai lin, putea să respire câteva clipe în voie, apoi râpa începea iar, şi, pentru fiecare pas, trebuia să găsească un mijloc de înaintare…

Încetul cu încetul, se apropia de clipa când avea să calce pe istmul întrezărit.

Din când în când, sărind sau coborând din stâncă în stâncă, ciulea urechile, ca o căprioară atentă. Auzea departe, spre stânga, un vuiet vast şi uşor, asemănător unui cântec de trâmbiţă. Într-adevăr, în aer se petrecea clătinarea aceea a rafalelor precedând înfricoşătorul vânt boreal, care se aude venind dinspre pol ca o sosire de trompete. În acelaşi timp, copilul simţea uneori pe frunte, pe ochi, pe obraji, ceva asemănător degetelor unor mâini reci care i se aşezau pe obraji. Erau fulgi rari şi îngheţaţi, împrăştiindu-se mai întâi domol prin spaţiu, apoi răsucindu-se în vârtejuri, fulgi vestitori ai viscolului…

Furtuna de zăpadă care, de peste o oră, începuse să bântuie în larg, atinsese pământul. Ea năpădea încet câmpiile, pătrunzând pieziş, prin nord-vest, în şesul Portlandului.

CARTEA A DOUA
MATUTINA ÎN LARG

I. PRIVIRE MAI ÎNDEAPROAPE ASUPRA SILUETELOR DE LA ÎNCEPUT

Cât timp *Matutina* zăbovi în golful Portlandului, furtuna nu se dezlănţui cu prea multă putere; faţa apei era aproape netedă. Oricât de întunecat părea oceanul, cerul mai era încă senin. Vântul abia dacă izbea nava. *Matutina* naviga pe cât posibil de-a lungul falezei care o adăpostea destul de bine.

Pe bordul corăbioarei biscaiene se aflau zece oameni: trei din echipaj şi şapte pasageri, printre care două femei. În lumina largului mării, căci în amurg largul mării e luminos, toate chipurile lor erau acum vizibile şi clare. De altfel, nimeni nu se mai ascundea, nimeni nu se mai jena. Fiecare îşi relua libertatea mişcărilor, striga, îşi arăta faţa, plecarea fiind o eliberare.

Ceata era izbitor de pestriţă. Femeile păreau fără vârstă; viaţa rătăcitoare îmbătrâneşte de timpuriu şi sărăcia e ca o zbârcitură… Femeile aveau o înfăţişare nepăsătoare şi nenorocită. Urcându-se pe corabie, ele se ghemuiseră una lângă alta pe cuferele de sub catarg… Stăpânul corăbiei şi cei doi marinari erau basci; deşi născuţi pe versante diferite ale Pirineilor. Deşi unul dintre marinari era francez iar celălalt spaniol, ei se socoteau toţi dintr-o aceeaşi naţiune, căci pentru basci: *Mi madre se llama montana* – maică-mea e muntele.

Dintre cei cinci bărbaţi care le însoţeau pe cele două femei, unul era francez din Languedoc, altul era francez din Provenţa, altul genovez, unul bătrân, cel ce purta pălăria în formă de sombrero părea german, al cincilea, şeful, era un basc landez din Bisscarosse. În clipa când copilul încercase să se urce pe corăbioară, el fusese acela care, cu o lovitură de călcâi, zvârlise pasarela în mare. Omul acesta voinic şi acoperit, după cum ne amintim, de fireturi şi de zorzoane care făceau să-i strălucească zdrenţele, nu putea sta o clipă locului, se apleca, se ridica, umbla

într-una de la un capăt la altul al navei, neliniştit parcă de ceea ce făcuse şi de ceea ce avea să se întâmple.

Şeful cetei şi patronul corăbiei, ca şi cei doi marinari, basci toţi patru, vorbeau când limba bascilor, când spaniola, când franceza, aceste trei limbi fiind răspândite pe ambele versante ale Pirineilor. Altminteri, în afară de cele două femei, toţi vorbeau mai mult sau mai puţin franceza, care forma temelia jargonului bandei. Pe atunci, franceza începuse să fie aleasă de oameni ca intermediară între prea multele consoane ale nordului şi prea multele vocale ale sudului. În Europa, negustorii vorbeau franţuzeşte; şi tâlharii de asemenea…

Urka, navă cu pânze dintre cele mai zvelte, înainta repede; şi totuşi zece persoane, plus bagajele, însemna o povară prea mare pentru dimensiunile ei reduse.

Salvarea aceasta a unei bande de către corabie nu arăta neapărat că echipajul face şi el parte din bandă. Era de-ajuns ca patronul să fie *vascongado*, iar şeful bandei să fie, de asemenea, un *vascongado*. Să se ajute între ei este pentru cei din neamul acesta o îndatorire care nu cunoaşte excepţii. Un basc, după cum am spus, nu e nici spaniol, nici francez, e basc şi, totdeauna şi pretutindeni, trebuie să-l salveze pe alt basc aflat la ananghie. Aceasta este frăţia pirineiană.

Tot timpul cât *Matutina* străbătu golful, cerul, deşi posomorât, nu păru îndeajuns de ameninţător ca să-i îngrijoreze pe fugari. Ei se salvau, scăpau, şi asta îi umplea de-o veselie sălbatică. Unul râdea, altul cânta. Râsul era aspru, dar liber; cântecul şoptit, dar plin de nepăsare…

O plecare, ţinând seama de ce îţi apasă inima sau mintea, poate să fie sau uşurare, sau mâhnire adâncă.

Toţi păreau uşuraţi, în afară de unul singur, cel mai bătrân dintre ei, omul cu sombrero.

Bătrânul acesta, care părea mai degrabă neamţ decât orice altceva, de câte ori trecea prin faţa Fecioarei de la proră îşi ridica pălăria. Şi atunci i se puteau zări vinele umflate şi bătrâneşti ale ţestei… Orice savant e puţin cadavru; omul acesta era un savant. La prima privire îi ghiceai ştiinţa întipărită în gesturi şi în pliurile robei asemănătoare cu o sutană, pe care o purta… Nici ipocrizie şi nici cinism în înfăţişarea lui. Un gânditor tragic. Era omul pe care crimele îl făcuseră gânditor. Simţeai în el creştinismul amestecat cu fatalismul turcesc. Nodurile podagrei

îi deformau degetele uscate de slăbiciune. Statura lui înaltă şi ţeapănă avea ceva caraghios în ea. Omul părea obişnuit să se mişte pe puntea unei corăbii. Mergea încet, fără să se uite la nimeni, cu un aer convins şi sinistru. În ochi îi ardea licărirea fixă a unui suflet care priveşte cu luare-aminte beznele şi desluşeşte în ele nălucile iscate de conştiinţă.

Din când în când şeful bandei, călcând în zigzaguri grăbite de-a lungul navei, venea să-i vorbească la ureche. Bătrânul îi răspundea printr-un semn din cap. Văzându-i, ai fi zis că fulgerul se sfătuieşte cu noaptea.

II. OAMENI NELINIŞTIŢI PE MAREA NELINIŞTITĂ

Pe navă, doi oameni erau cu totul preocupaţi: bătrânul şi şeful echipajului, sau patronul corăbiei, cum i-am mai zis, şi care nu trebuie confundat cu şeful bandei. Pe şeful echipajului îl preocupa marea, pe bătrân – cerul. Unul nu slăbea din ochi valurile, celălalt supraveghea atent norii. Starea apei îl îngrijora pe şeful echipajului. Bătrânul părea că priveşte bănuitor zenitul. Pândea stelele prin toate spărturile norilor.

Lumina zilei mai zăbovea încă, deşi câteva stele începuseră să străpungă uşor seninul amurgului.

Zarea părea neobişnuită, cu neguri de toate felurile în ea.

Ceaţa se îngrămădise mai mult pe uscat, norii mai mult pe mare.

Chiar înainte de-a ieşi din Portland-Bay, şeful echipajului, preocupat de hulă, cercetase totul, de îndată, cu deosebită grijă. Nu aşteptase să se depărteze mai întâi de istm. Cercetase odgoanele care leagă babordul de tribord, se asigurase că funiile de jos ale catargului erau în bună stare şi propti cum trebuie funiile cafasului, precauţii pe care le ia un corăbier când are de gând să străbată largul cu o viteză ieşită din comun.

Şeful echipajului trecea într-una de la măsurarea drumului la măsurarea variaţiilor… Ţinea el însuşi cârma, cât mai mult cu putinţă, părând că nu se încrede decât în sine însuşi… Ochii lui, îndreptaţi mereu în jos, cercetau toate formele pe care le lua apa.

Odată, totuşi, îşi ridică privirea spre înălţimi şi încercă să zărească cele trei stele din cingătoarea lui Orion. Stelele acestea sunt numite cei trei magi, iar un proverb din bătrâni al vechilor

navigatori spanioli spune: *Când vezi cei trei magi, nici mântuitorul nu-i departe*.

Şeful echipajului privi cerul tocmai în clipa când, la capătul celălalt ai punţii, bătrânul bombănea singur:

— Nu se vede nici steaua Antares, cât e ea de roşie. Nu se zăreşte desluşit nicio stea măcar...

Ceilalţi fugari păreau lipsiţi cu totul de griji.

Şi totuşi, după ce trecu veselia din primele clipe ale evadării de pe ţărm, trebuiră să-şi dea seama că se aflau pe mare în luna ianuarie, şi că vântul era îngheţat. Cu neputinţă de locuit în cabina mult prea strâmtă şi, altminteri, plină de bagaje şi de baloturi. Bagajele aparţineau pasagerilor, iar baloturile marinarilor, căci urka nu era un vas de plăcere şi făcea contrabandă. Pasagerii fură nevoiţi să se statornicească pe punte. Dar nomazii aceştia se resemnară curând. Obişnuiţi să trăiască în aer liber, vagabonzii se mulţumesc cu puţin pentru noapte. Cerul senin le este prieten, iar frigul îi ajută să doarmă, şi să moară uneori.

În noaptea aceea de altfel, după cum am văzut, cerul nu era deloc senin.

Aşteptând cina, călătorul din Languedoc şi genovezul se ghemuiră lângă femei, la piciorul catargului, peste foile de cort pe care le zvârliseră marinarii ca să stea pe ele.

Bătrânul pleşuv rămase în picioare la prora, neclintit şi parcă nepăsător la frig.

Şeful echipajului, de la cârmă de unde se afla, scoase un fel de sunet gutural, destul de asemănător cu ţipătul unei păsări; la chemarea aceasta, şeful bandei se apropie de el. Şeful echipajului i-l arătă cu degetul pe bătrân şi, între ei doi, începu o convorbire în limba spaniolă, nu prea corectă de altfel, fiind spaniolă muntenească.

Iată întrebările şi răspunsurile:

— Cine e omul ăsta?

— Un om.

— Ce limbi vorbeşte?

— Toate.

— Ce lucruri ştie?

— Toate.

— Care e ţara lui?

— Toate şi niciuna.

— Cărui Dumnezeu se închină?
— Lui Dumnezeu.
— Tu cum îi spui omului ăstuia?
— Nebunul.
— Cum zici că-i spui?
— Înţeleptul.
— Ce e el în ceata voastră?
— Ceea ce este.
— Şeful?
— Nu.
— Atunci ce e?
— Sufletul.

Şeful bandei şi patronul corăbioarei se despărţiră, întorcându-se fiecare la gândurile lui şi, peste puţin timp, *Matutina* ieşi din golf.

Începeau marile tălăzuiri ale largului…

Matutina străbătu mândră, ca o îndrăzneaţă înotătoare, crâncenul freamăt al bancului Chambours. Bancul Chambours, stavilă nevăzută la ieşirea din rada Portlandului, nu seamănă a stăvilar, ci a amfiteatru. Un circ de nisip sub apă, trepte sculptate de cercurile apei, o arenă rotundă şi simetrică, înaltă cât un munte, dar înecată, un coliseu al mării întrezărit de cufundător prin transparenţa halucinantă a vârtejului care înghite, acesta este bancul Chambours. Acolo, hidrele se luptă între ele; acolo se întâlnesc monştrii; acolo, spun legendele, în fundul pâlniei gigantice zac stârvurile corăbiilor prinse şi trase la fund de uriaşul păianjen Krakea, căruia i se mai spune şi peştele-munte. Aşa este înspăimântătorul întuneric al mării.

III. INTRAREA ÎN SCENĂ A UNUI NOR DEOSEBIT DE CEILALŢI

Bătrânul pe care şeful cetei îl numise mai întâi Nebunul, apoi înţeleptul, nu se clintea de la proră. De când trecuseră de bancul Chambours, atenţia lui se împărţea între cer şi mare. Îşi cobora ochii, apoi îi ridica. Şi mai cu seamă, scormonea cu privirile direcţia nord-est.

Patronul corăbiei îi încredinţă cârma unui marinar, sări peste tăblia şanţului cu cabluri, traversă puntea şi veni la proră.

Se apropie de bătrân, dar nu din faţă. Rămase ceva mai în

urmă, cu coatele strânse de coapse, cu braţele depărtate, cu capul plecat pe umăr, cu ochii larg deschişi, cu sprâncenele ridicate, zâmbind din colţul buzelor, înfăţişând curiozitatea, aşa cum este ea când pluteşte între ironie şi respect.

Bătrânul, fie pentru că obişnuia uneori să vorbească singur, fie că, ghicind prezenţa cuiva în spatele lui, simţea nevoia să vorbească, începu să-şi spună cu glas tare, privind în larg:

— Meridianul de la care se socoteşte ascensiunea dreaptă e marcat, în secolul acesta, prin patru stele: Steaua Polară, scaunul Casiopeei, capul Andromedei şi steaua Algénib, aflată în Pegas. Dar niciuna dintre ele nu se vede.

Cuvintele acestea veneau unul după altul de la sine, confuze, spuse pe jumătate, şi oarecum fără ca bătrânul să le rostească dinadins.

Şeful echipajului îl întrerupse:

— Seniore…

Bătrânul, fiind poate puţin surd şi totodată foarte adâncit în gânduri, continuă:

— Nu sunt destule stele şi e prea mult vânt. Vântul se abate mereu din calea lui, ca să se arunce spre ţărm. Şi se aruncă într-acolo, perpendicular. Asta din pricină că pământul e mai cald decât marea, şi aerul e mai uşor deasupra lui. Vântul rece şi greu al mării se năpusteşte spre pământ ca să ia locul aerului mai cald.

Şeful echipajului salută, dar bătrânul nu-l văzu… El privea marea, ca un cunoscător al valurilor şi al oamenilor, studia valurile, dar aproape ca şi cum ar fi vrut, în vuietul lor, să ceară rândul la cuvânt şi să le înveţe ceva… Şi îşi urmă monologul făcut poate, la urma urmei, ca să fie ascultat…

Patronul îl salută pentru a doua oară şi spuse:

— Seniore…

Bătrânul îşi aţinti privirea asupra lui. Întoarse capul fără să-şi clintească trupul.

— Spune-mi, doctore.

— Senior doctor, eu sunt patronul corăbiei…

— Fie – răspunse „doctorul”.

Doctorul – căci aşa îl vom numi de-acum înainte – păru dispus să stea de vorbă.

— Patroane, ai un octant englezesc?

— Nu.

— Fără octant englezesc nu poţi lua înălţimea, nici pe dinainte, nici pe dinapoi…
— Bascii – răspunse patronul – luau înălţimea înainte de-a fi existat pe lume englezii.
— Ai măsurat viteza navei?
— Da.
— Când?
— Adineauri.
— Cum?
— Cu logul.
— Ai avut grijă să-ţi pui ochiul pe lemnul logului?
— Da.
— Ceasornicul de nisip îşi face exact cele treizeci de secunde ale lui?
— Da.
— Eşti sigur că nisipul n-a tocit deschizătura dintre cele două globuri?
— Da.
— Ai făcut contraproba ceasornicului de nisip prin vibraţia unui plumb de flintă suspendat…
— De-un fir tras de deasupra cânepei topite? Sigur că da.
— Ai ceruit firul de teamă să nu se lungească?
— Da.
— Ai făcut contraproba logului?
— Am făcut contraproba ceasornicului de nisip prin plumbul de flintă şi contraproba logului prin ghiuleaua de tun.
— Ce diametru avea ghiuleaua ta?
— Un picior.
— Bună greutate.
— E o veche ghiulea de pe bătrâna noastră urkă de război *La Casse de Par-grand*.
— Care făcea parte din Armada?
— Da.
— Şi ducea şase sute de soldaţi, cincizeci de marinari şi douăzeci şi cinci de tunuri?
— Fundul mării mai ştie…
— Încotro te îndrepţi?
— Către un golfuleţ pe care îl ştiu eu, între Loyola şi Saint-Sebastien.
— Plasează-te repede pe paralela locului de sosire.

— Da. Trebuie să mă depărtez cât mai puţin de ea…
— Ai hartă?
— Nu. Pentru marea asta n-am.
— Atunci navighezi orbeşte?
— Deloc. Am busola.
— Busola e un ochi, harta e altul.
— Şi chiorul vede…
— Când e pâclă şi vânt din toate părţile, nu mai ştii cum să prinzi vântul şi sfârşeşti prin a nu mai avea nici poziţia calculată cu aproximaţie, nici poziţie corijată…
— Încă nu e pâclă în vântul acesta rece, şi nu văd niciun motiv de alarmă.
— Corăbiile sunt nişte biete muşte în pânza de păianjen a mării.
— În clipa de faţă, totul e în regulă şi pe apă, şi în aer.
— Nişte puncte negre, tremurând pe valuri, ăştia sunt oamenii cu navele lor, în largul mării.
— La noapte cred că totul o să meargă bine.
— S-ar putea să se coboare o beznă încât să nu mai ştii pe unde să scoţi cămaşa.
— Până acum, totul merge bine.
Privirea doctorului se aţinti spre nord-est.
Şeful echipajului continuă:
— Să atingem numai golful Gasconiei şi las’ pe mine! Zău, acolo sunt ca acasă. Golful Gasconiei îl cunosc ca-n palmă. E o pâlnie adesea destul de mânioasă, dar îi ştim toate măsurile apei şi toate calităţile fundului…
Doctorul, întors cu totul spre mare şi fără să-l mai privească pe şeful echipajului, arătă cu degetul o frântură de cer luminată puternic de sclipirile amurgului şi înconjurată de aburi cenuşii, o frântură de cer albastru, dar de un albastru mai apropiat de culoarea plumbului decât de a bolţii senine. Şi spuse:
— Patroane, vezi?
— Ce?
— Uite colo.
— Unde?
— Acolo.
— Unde e albastru? Da…
— Ce se vede?
— Un colţ de cer.

— Pentru cei care se duc la cer – spuse doctorul. Pentru ceilalţi, care vor să ajungă în altă parte, e altceva.

Şi îşi sublinie enigmaticele cuvinte printr-o înspăimântătoare privire pierdută în umbră.

Tăcură amândoi un timp.

Patronul corăbiei, gândindu-se la cele două nume pe care şeful cetei i le dăduse bătrânului acestuia, se întreba în sinea lui: „Să fie un nebun? Să fie un înţelept?”

Arătătorul osos şi ţeapăn al doctorului rămăsese înălţat spre colţul albastru-tulbure al orizontului.

Patronul corăbiei cercetă colţul acesta.

— Într-adevăr – bombăni el – nu e cerul aşa, e un nor…

— Nor albastru, mai rău decât norul negru – spuse doctorul. Şi adăugă: E norul zăpezii.

— *La nube de la nieve* – făcu şeful echipajului, ca şi cum ar fi căutat să înţeleagă mai bine traducându-şi cuvintele.

— Ştii ce e asta, norul zăpezii? întrebă doctorul.

— Nu.

— Ai să ştii în curând.

Şeful echipajului începu iar să cerceteze zarea şi, tot privind norul, începu să bombăne printre dinţi:

— O lună de vijelii, o lună de ploi, ianuarie care tuşeşte şi februarie care plânge, iată toată iarna noastră, a celor din părţile Asturiei. Zăpadă n-avem decât în munţi. Dar asta ştiu: să te fereşti de avalanşe! Avalanşa nu ştie multe. E o fiară.

— Iar ciclonul de zăpadă e un balaur – spuse doctorul.

După ce tăcu vreo câteva clipe, doctorul adăugă:

— Iată-l că vine…

Norul albastru creştea din ce în ce…

Parcă pierdut în visare, doctorul vorbi mai departe:

— Toate clipele aduc ceasul. Voinţa cerului se întredeschide.

Şi patronul îşi puse din nou în sinea lui întrebarea: „O fi nebun?”

— Patroane – urmă doctorul, cu privirea mereu aţintită pe nor – ai navigat mult prin Marea Mânecii?

Patronul îi răspunse:

— Astăzi e pentru prima oară…

Doctorul, pe care norul albastru îl preocupa mai presus de orice şi care, după cum buretele nu poate înghiţi decât o anumită măsură de apă, nu putea nici el să cuprindă decât un

anumit grad de îngrijorare, se mulţumi, la răspunsul acesta al patronului corăbiei, să ridice uşor din umeri, nu prea emoţionat.

— Cum asta?

— Seniore doctor, de obicei nu fac decât drumul către Irlanda. Navighez de la Fontarabie până la Black-Harbour sau până la insula Akill, care sunt două insule. Mă duc câteodată la Brachipull, care e un cap în Ţara Galilor. Dar cârmesc totdeauna dincolo de insulele Seilly. Marea asta n-o cunosc deloc.

— Atunci e grav. Nenorocire cui silabiseşte oceanul! Marea Mânecii e o mare care trebuie bine citită. E un sfinx. Ai grijă de adâncime…

— O să sondăm în drum…

— Ca să sondezi, va trebui să te opreşti, şi n-ai să poţi.

— De ce?

— Din pricina vântului.

— Vă spun că am să sondez…

— Fii modest. O să te sufle vântul cât ai clipi.

— Vreau să spun că am să încerc să sondez.

— Izbitura apei n-o să lase plumbul să coboare şi linia o să se frângă. Ah! te afli pentru prima oară pe meleagurile astea!

— Pentru prima oară.

— Ei bine, atunci ascultă, patroane!

Rosti cuvântul *ascultă* atât de poruncitor, încât şeful echipajului se înclină.

— Vă ascult, seniore doctor…

— Îndreaptă nava spre vest.

— *Caramba!*

— Îndreaptă nava spre vest!

— Cu neputinţă…

— În cazul ăsta, descurcă-te cum ştii.

— Ar trebui să se schimbe vântul.

— Până mâine dimineaţă n-o să se schimbe…

— Să merg împotriva vântului! Nu se poate!

— Îndreaptă nava spre vest, îţi spun!…

— Vântul ne mână spre est.

— Nu te lăsa dus spre est!

— De ce?

— Patroane, ştii ce înseamnă astăzi, pentru noi, cuvântul est?

— Nu.

— Moarte.

— Atunci am să cârmesc spre vest.

Doctorul se întoarse spre patron şi de data asta îl privi, îl privi cu privirea aceea care sprijină un gând ca pentru a ţi-l înfunda în creier, şi rosti rar, silabă cu silabă:

— Dacă la noapte, când ne vom afla în mijlocul mării, vom auzi un dangăt de clopot, nava e pierdută…

Şeful echipajului îl privi năuc.

— Ce vreţi să spuneţi?

Dar doctorul nu-i răspunse. Privirea lui, îndreptată o clipă spre în afară, se reîntorsese iar către sine. Ochiul îi redevenise lăuntric. Nu părea să-şi dea seama de întrebarea mirată a patronului corăbiei…

Apoi buzele rostiră, parcă singure, aceste câteva cuvinte încete ca un murmur:

— Sufletelor negre le-a sosit clipa curăţirii.

Şeful echipajului făcu strâmbătura aceea expresivă care apropie de nas toată partea de jos a feţei.

— E mai degrabă nebun decât înţelept – mormăi el.

Şi se depărtă.

Totuşi, cârmi corabia spre vest.

Dar vântul şi marea păreau tot mai mânioase.

IV. HARDQUANONNE

Pâcla se deforma şi se umfla în toate felurile şi din toate punctele orizontului odată, ca şi cum nişte guri nevăzute ar fi suflat în foalele furtunii. Înfăţişarea norilor deveni ameninţătoare.

Norul albastru acoperea tot fundul cerului. Acum se întinsese şi către vest, şi către est. Şi înainta împotriva crivăţului…

Marea, care cu câteva clipe înainte părea acoperită cu solzi, s-ar fi zis acum că are o piele deasupra ei. Aşa arată balaurul acesta. Nu ca un crocodil, ci ca un şarpe boa. Iar pielea lui, plumbuită şi sărată, părea groasă şi se încreţea greoi. La suprafaţă, vârtejuri de hulă, singuratice, semănând unor bubuliţe, se rotunjeau, apoi crăpau. Spuma parcă ar fi fost lepră.

Tocmai în clipa aceea urka, pe care copilul părăsit o mai zărea încă de departe, îşi aprinse felinarul.

Mai trecu un sfert de ceas.

Şeful echipajului îl căută cu privirea pe doctor; dar acesta nu se mai afla pe punte.

Îndată după ce patronul îl părăsise, doctorul îşi încovoiase spinarea înaltă şi intrase în cabină. Acolo, se aşezase lângă sobă, pe una din grinzile care propteau catargul. Scosese din buzunare un soi de călimară şi o mapă din piele albă, de Cordoba. Din mapă, scosese un pergament împăturit în patru, vechi, pătat şi îngălbenit. Despăturise pergamentul, luase o pană din tubul călimării de buzunar, îşi aşternuse mapa pe un genunchi şi pergamentul peste mapă, şi începuse să scrie pe dosul pergamentului, la pâlpâirea slabă a felinarului care îl lumina pe bucătar…

Tot scriind, doctorul dădu cu ochii de clondirul învelit în papură pe care bucătarul îl ducea la gură de fiecare dată când potrivea gustul ciorbei, ca şi cum s-ar fi sfătuit cu el dacă a pus sau nu destul ardei.

Clondirul ăsta îi atrase atenţia, nu pentru că ar fi fost plin cu rachiu, ci din pricina unui nume împletit în învelişul lui, cu papură roşcată în mijlocul firelor albe. În cabină era destulă lumină ca numele să poată fi citit.

Doctorul se opri din scris şi silabisi cu jumătate glas numele împletit pe clondir:

— Hardquanonne.

Apoi îi spuse bucătarului:

— Clondirul ăsta nu l-am observat până acum. Nu cumva a fost al lui Hardquanonne?

— Al bietului nostru Hardquanonne! făcu bucătarul. Al lui a fost.

Doctorul întrebă mai departe:

— Al lui Hardquanonne, flamandul din Flandra?

— Al lui…

— Care e închis?

— Da, da…

— În turnul Chatham?

— E sticla lui – răspunse bucătarul. Hardquanonne îmi era prieten. O păstrez în amintirea lui. Când o să-l mai revedem oare? Da, e sticla lui de drum.

Doctorul îşi luă iar pana şi reîncepu să aştearnă anevoie rânduri oarecum şerpuitoare, de-a latul pergamentului. În ciuda tremurului corăbiei şi a tremurului pricinuit de bătrâneţe, izbuti să scrie tot ce avea de scris.

Era şi timpul, căci, deodată, corabia fu zguduită puternic.

O nestăvilită năvală a talazurilor izbi urka şi se simţi începutul dansului aceluia înfricoşător, cu care navele întâmpină furtuna.

Doctorul se ridică, se apropie de sobă mişcându-se cât putea mai atent, ca să nu fie răsturnat de violenţa valurilor, uscă la foc, cum putu, rândurile scrise şi puse pergamentul în mapa de piele pe care o vârî, împreună cu călimara, în buzunar.

Soba nu era lucrul făcut cu cea mai puţină iscusinţă, din câte se aflau în cabină. Şi totuşi, cratiţa se clătina. Bucătarul o supraveghea.

— Ciorbă de peşte – spuse el.

— Pentru peşti – îi răspunse doctorul.

Apoi se reîntoarse pe punte.

V. GRIJA ÎNCREDINŢATĂ MĂRII FURIOASE

La rândul lor, ceilalţi călători de pe urkă priveau înapoi, dar cu mare voioşie, cum se depărtează şi descreşte ţărmul duşmănos. Încetul cu încetul, rotunjimea întunecată a mării se înălţa, subţiind în lumina amurgului Portlandul, Purbeckul, Tineham, Kimmeridge, cele două Matravers, lungile fâşii ale falezei înceţoşate şi coasta punctată de faruri.

Ţărmul Angliei se ştergea din ce în ce. Fugarii un mai aveau în jurul lor decât marea.

Deodată, bezna deveni cumplită.

Nu mai exista nici întindere, nici spaţiu. Cerul se înnegrise şi se prăvălise peste corabie. Începu domoala cădere a zăpezii. Câţiva fulgi se şi iviseră. S-ar fi zis că sunt suflete. În faţa vântului, nu se mai vedea nimic… Un nor tulbure, uriaş, asemănător cu pântecele unei hidre, atârna deasupra apelor şi, pe alocuri, acest pântece pământiu se lipea de valuri. Punctele de contact ale norului cu marea păreau guri căscate, pompând valurile, golindu-se de aburi şi umplându-se de apă. Vârtejurile înălţau, ici-colo, pe întinsul apei, coame de spumă.

Furtuna boreală se năpusti asupra corăbiei, şi corabia se năpusti înăuntrul ei. Rafala şi nava ieşiră una în întâmpinarea alteia, ca pentru a începe harţa…

Evadarea îi înnebunise într-atâta pe fugari încât, în această primă ciocnire turbată, nicio pânză, mare sau mică, nu fu prinsă în funii, trasă jos sau scoasă. Catargul trosnea şi se încovoia, cuprins parcă de groază.

Ceea ce caracterizează uraganul de zăpadă e faptul că este negru. Înfăţişarea obişnuită a naturii pe vreme de furtună – pământ şi mare întunecate, cer foarte palid – este răsturnată. Cerul e negru, marea e albă. Jos spumă, sus bezne. Un orizont astupat de neguri, o boltă cernită cu negru. Uraganul seamănă cu interiorul unei catedrale, împodobită pentru zile de doliu… Lumea devine, pe neaşteptate, o boltă de beci. Şi din bezna aceasta cade o pulbere de pete albe, care şovăie între cer şi mare. Petele – fulgii de zăpadă – alunecă, rătăcesc şi plutesc. Sunt parcă lacrimile unui giulgiu, care ar prinde viaţă şi s-ar pune în mişcare. În semănătura aceasta se amestecă un vânt turbat. Întunericul nopţii, prefăcut în pulbere albă, furia în bezna de nepătruns, toată forfota de care e în state mormântul, un uragan sub un catafalc, aceasta e furtuna de zăpadă.

Dedesubt tremură marea, acoperind imensele hăuri necunoscute.

În vântul polar, fulgii de zăpadă devin imediat grindină şi aerul se umple de proiectile. Apa pârâie, mitraliată.

Bubuitul tunetului nu se aude. Fulgerul furtunilor boreale e tăcut… Furtuna de zăpadă e oarbă şi mută. Şi adeseori, după trecerea ei, corăbiile rămân oarbe, iar marinarii muţi…

Matutina gonea din toate puterile. Aplecarea ei sub pânze făcea uneori un unghi de cincisprezece grade cu marea, dar chila ei pântecoasă se lipea de apă ca de un lichid vâscos. Chila rezista la smulgerea uraganului. În faţă ardea lumina focului aprins în grătarul de fier. Norul vijelios, târându-şi umflătura peste întinsul apelor, îngusta şi mistuia tot mai mult marea în preajma navei. Niciun pescăruş. Nicio rândunică. Numai zăpadă. Valurile erau puţine şi înfricoşătoare. Nu se vedeau decât trei sau patru, nespus de mari.

Din când în când, câte un fulger de culoarea aramei încinse străpungea îngrămădirile de bezne spre orizont şi spre zenit. Spărtura aceasta roşiatică arăta hidoşenia norilor. Brusca aprindere a adâncurilor, peste care, vreme de o clipă, se detaşau norii din primul plan şi zvârcolirile depărtate ale haosului ceresc, dădea perspectivă abisului. Pe fondul acesta de foc fulgii de zăpadă păreau negri, ca nişte fluturi întunecaţi, zburând într-un cuptor încins. Apoi totul se stingea…

Urka îşi continua goana nebunească… În fiecare clipă, talazurile potopeau puntea de la un capăt la altul… Femeile se

refugiaseră în cabină, dar bărbaţii rămăseseră pe punte. Zăpada orbitoare cădea în vârtejuri, amestecându-se cu grămezile de spumă ale hulei. Totul părea cuprins de furii.

În clipa aceea, şeful cetei, stând în picioare la proră, pe-o grindă, se agăţă cu o mână de funia unei pânze, în timp ce, cu cealaltă mână îşi smulse basmaua de pe cap şi, agitând-o în lumina felinarului, strigă plin de trufie:

— Suntem liberi!

— Liberi! Liberi! Liberi! repetară fugarii.

Şi toată ceata, prinzându-se de odgoane, de funii, de scripete, se ridică în picioare pe punte.

— Ura-a-a! strigă şeful.

Şi ceata urlă în furtună:

— Ura-a-a!

În clipa când vuietul uralelor se stingea în mugetul vântului, o voce gravă şi puternică se înălţă de la celălalt capăt al navei şi spuse:

— Tăcere!

Toate capetele se întoarseră într-acolo.

Fugarii recunoscuseră glasul doctorului. Dar pe doctor nu-l văzu nimeni, căci el era atât de slab încât se confunda cu catargul de care se rezemase.

Şi glasul lui rosti:

— Ascultaţi!

Tăcură toţi.

Se auziră clar, în noapte, dangătele unui clopot.

Patronul, care ţinea cârma, izbucni într-un hohot de râs.

— Un clopot! Bine. Noi gonim spre babord. Ce dovedeşte clopotul ăsta? Că avem pământul la tribord.

Vocea hotărâtă şi domoală a doctorului răspunse:

— N-avem pământul la tribord.

— Ba da! strigă şeful echipajului.

— Nu!

— Dar dangătul clopotului vine de pe pământ.

— Dangătul clopotului – răspunse doctorul – vine din mare.

Un fior străbătu inimile oamenilor acestora îndrăzneţi. Cele două femei se iviră speriate în uşa cabinei, ca două stafii. Doctorul făcu un pas, şi trupul lui înalt şi uscat se dezlipi de catarg. Se auzea clopotul sunând undeva, în fundul nopţii.

Doctorul spuse:

— În mijlocul mării, la jumătatea drumului între Portland şi arhipelagul Mânecii, există o geamandură pusă acolo ca să avertizeze. Geamandura e ancorată cu lanţuri şi pluteşte deasupra apei. Pe ea e fixată o pirostrie de fier şi de pirostrie atârnă un clopot. Pe vreme de furtună, marea, zguduită, zguduie geamandura, iar clopotul sună. Dangătul clopotului acestuia îl auziţi acum.

Doctorul aşteptă să treacă o rafală de vânt, aşteptă să reînceapă iar bătaia clopotului, şi vorbi mai departe:

— Dacă auzi dangătul clopotului în furtună, când suflă vântul dinspre nord-vest, înseamnă că eşti pierdut. De ce? Iată: dangătul clopotului îl auzi fiindcă ţi-l aduce vântul. Dar vântul bate dinspre vest. Iar stâncile de la Aurigny sunt spre est. Nu poţi auzi clopotul decât dacă te afli între geamandură şi stânci. Acum, vântul ne mână spre stânci! Ne aflăm pe partea cea rea a geamandurii. Dacă am fi pe partea cea bună, ne-am afla în larg, la apă adâncă, pe drum sigur, şi n-am auzi clopotul. Vântul n-ar aduce dangătele spre noi. Am trece pe lângă geamandură, fără să ne dăm seama că e acolo. Vasul nostru s-a abătut de pe drumul cel bun. Clopotul pe care îl auzim e toaca refugiatului. Acum chibzuiţi şi voi!

În timp ce doctorul vorbea, clopotul, scăpat o clipă de furia vântului, suna domol, un dangăt după altul, şi vuietul lui, tăcând în răstimpuri, părea că ia seama la vorbele bătrânului. S-ar fi zis că e vuietul adâncimilor fără sfârşit.

Toţi ascultau cu sufletul la gură când glasul doctorului, când dangătul clopotului.

VI. FURTUNA, SĂLBATICA CEA MARE

În acest timp, patronul îşi luase portavoce.

— Cârma spre geamandură! Cârma spre clopot! Acolo avem larg. Totul nu e încă pierdut!

— Încearcă – spuse doctorul.

Vom spune aici, în treacăt, că geamandura aceasta cu clopot a fost desfiinţată în anul 1802. Marinarii foarte bătrâni îşi mai aduc aminte de dangătul ei. Ea vestea primejdia, numai că o vestea cam prea târziiu.

Ordinul patronului fu ascultat. Pasagerul din Languedoc se

alătură şi el celor doi marinari. Toţi dădură o mână de ajutor. Strânseră şi pânzele… Manevra, deşi în condiţii neobişnuite, fu executată destul de corect. Dar pe măsură ce nava, strângându-şi totul, se micşora, vâltoarea aerului şi apei creştea în jurul ei. Înălţimea hulei atingea aproape dimensiunea pe care o are la pol.

Uraganul, ca un călău grăbit, începu să rupă corabia în bucăţi. Cât ai clipi, avu loc o smulgere şi o sfâşiere nemaipomenită. Catargul se frânse. Cablurile se rupseră. Tensiunea magnetică, proprie furtunilor de zăpadă, ajută la ruptura funiilor. Lanţurile, ieşite din scripete, nu mai manevrau. Un val smulse busola şi lăcaşul ei. Un alt val târî cu el barca de salvare… Madona de la proră şi grătarul cu foc fură şi ele luate de apă.

Nu mai rămăsese decât cârma.

Înlocuiră felinarul pierdut printr-o ghiulea plină cu câlţi şi cu smoală aprinsă, care fu agăţată de etravă.

Catargul, spart în două, acoperit de zdrenţe tremurătoare, de funii, de scripeţi şi de vintrele, încurca puntea. În cădere, el zdrobise o bucată din lemnăria tribordului.

Patronul, mereu la cârmă, strigă:

— Atâta vreme cât putem cârmi, nimic nu e pierdut! Aduceţi topoare! Topoare! Catargul peste bord! Liberaţi puntea!

Echipajul şi pasagerii păreau cuprinşi de febra marilor bătălii. Din câteva lovituri şi opinteli, zvârliră catargul în valuri. Puntea fu liberată.

— Acum – urmă patronul – luaţi o funie şi legaţi-mă de cârmă!

Îl legară. Şi, pe când marinarii îi înfăşurau trupul cu funia, el râdea şi-i striga mării:

— Urlă, bătrâno, urlă! Am trecut eu prin clipe şi mai grozave la capul Machichaco!…

Iar când se simţi legat burduf, apucă zdravăn cârma cu amândouă mâinile, cuprins de ciudata veselie pe care o dă primejdia.

— Totul e-n regulă, băieţi! Trăiască Madona de Buglose! Să cârmim spre vest!

Un val pieziş, uriaş, se năpusti de dinapoia corăbiei… Întreaga pupă a *Matutinei* fu înghiţită de spume şi, în amestecul acela de apă şi de întuneric, se auzi o pârâitură. Când spuma se risipi, când pupa reapăru, nu se mai aflau acolo nici patronul, nici cârma.

Totul fusese smuls.

Cârma şi omul legat de ea porniseră cu valul, în vălmăşagul asurzitor al furtunii.

Şeful cetei privi ţintă întunericul şi strigă:

— *Te burlas de nosotros?*[1]

Strigătului acestuia de revoltă îi urmă un altul:

— Să aruncăm ancora! Să-l salvăm pe patron!

Porniră în goană spre cabestan. Dădură drumul ancorei. Urka nu avea decât una. Şi nu izbutiră decât să o piardă şi pe aceasta. Fundul era numai stâncă, iar valurile se zvârcoleau turbate. Cablul se rupse ca un fir de păr.

Ancora rămase pe fundul mării.

Din clipa aceea, *Matutina* nu mai fu decât o epavă. Corăbioara aceasta, mai adineauri înaripată şi teribilă în goana ei, era acum neputincioasă. Toate mijloacele de manevrare fuseseră ciopârţite şi smulse de la locul lor. Se supunea acum, înţepenită şi fără puteri, furiilor ciudate ale mării.

Vântul sufla din ce în ce mai groaznic…

Matutina înainta la întâmplare, în voia valurilor, ca un dop de plută în tălăzuirea apelor. Nu mai naviga, ci se ţinea deasupra apei. Părea gata, în orice clipă, să se răstoarne cu burta în sus, ca un peşte mort. O ferea de sfârşitul acesta doar faptul că lemnăria ei, perfect etanşă, se păstrase în bunăstare. Nicio scândură de sub linia de plutire nu cedase. N-avea nicio crăpătură, şi niciun strop de apă nu pătrundea în cală. Şi asta din fericire, căci pompa suferise o stricăciune şi nu mai putea fi folosită…

Oamenii de pe punte, amorţiţi, încercau să se prindă, sfâşiindu-şi palmele, de tot ce găseau la îndemână. Din când în când, ei ascultau atenţi. Clopotul se auzea tot mai încet, de parcă şi el s-ar fi apropiat de clipa morţii. Dangătul lui nu mai era acum decât un horcăit. Apoi horcăitul acesta pieri cu totul. Unde se aflau? Şi la ce distanţă de geamandură? Sunetul clopotului îi speriase, tăcerea lui îi îngrozea. Poate că vântul îi mânase pe un drum al pierzaniei. Epava gonea în noapte. Nimic nu e mai înspăimântător decât o goană oarbă. Naufragiaţii simţeau prăpastia deschisă în faţa lor, sub ei, peste ei. Acum nu mai era goană, ci cădere.

Şi, deodată, în uriaşul vârtej al furtunii de zăpadă, sclipi o

---

[1] Îţi râzi de noi? (în dialectul basc în text) (n.r.).

lumină roşiatică.

— Un far! strigară naufragiaţii.

VII. FAŢĂ ÎN FAŢĂ CU NOAPTEA

Era, într-adevăr, farul Greblelor.

Pentru o corabie în bunăstare, prevăzută cu toate mijloacele de manevrare şi putând să fie condusă de către pilot, farul Greblelor e folositor. El dă semnalul de alarmă. Anunţă apropierea stâncilor. Dar unei corăbii scoase din uz nu face decât să-i mărească nenorocirea. Corpul corăbiei, înţepenit şi fără viaţă, neputându-se împotrivi tălăzuirii imense a apelor, neputându-se apăra de furia vântului, ca o pasăre fără aripi, nu poate merge decât încotro o mână vijelia. Farul îi arată locul suprem, îi arată locul pieirii, îi luminează înmormântarea. El e o candelă pentru mormântul epavelor.

Să luminezi prăpastia neînduplecării, să arăţi pieirea pe care nu o poţi ocoli, există oare ironie mai tragică?

De batjocura aceasta adăugată naufragiului, sărmanii deznădăjduiţi de pe *Matutina* îşi dădură imediat seama. Ivirea farului mai întâi le dădu curaj, apoi îi doborî. Nimic de făcut, nimic de încercat. Ceea ce se spune despre regi, se poate spune şi despre valuri: eşti poporul lor, eşti prada lor. Le înduri toate nebuniile.

Vântul mâna urka spre Greble. Într-acolo mergeau. Cu neputinţă să se împotrivească. Nava se îndrepta cu repeziciune spre stânci. Se simţea apropierea fundului. Naufragiaţii ascultau prăbuşirile surde ale talazului în golul submarin ai stâncii Se zărea sub far ca o muchie întunecată, între două blocuri de granit, trecătoarea îngustă a îngrozitorului golfuleţ pe care-l bănuiai plin de oasele omeneşti şi de resturile corăbiilor înecate. Locul acela părea mai mult gura unei văgăuni decât intrarea unui port. Naufragiaţii auzeau trosnetele crengilor aprinse pe grătarul de fier al farului. O pâlpâire lividă lumina furtuna. Întâlnirea dintre flăcări şi grindină tulburau negura. Pâcla neagră şi fumul roşcat se luptau, ca doi şerpi. Jeraticul smuls zbura în vânt. Şi fulgii de zăpadă păreau că dau înapoi în faţa acestui neaşteptat atac al scânteilor. Stâncile, şterse la început, se vedeau acum clar, haos de piatră, cu piscuri, creste şi vertebre. Cu cât se apropiau mai mult, cu atât relieful stâncilor creştea şi

se înălţa sinistru.

Una dintre femei îşi depăna, în neştire, mătăniile.

În lipsa patronului corăbiei, care fusese pilot, rămânea şeful care era şi căpitanul navei. Bascii cunosc toţi şi muntele, şi marea. Ei sunt curajoşi în faţa primejdiei, şi inventivi atunci când ea se abate asupra lor.

Se apropiau de stânci, gata să le atingă. Ajunseră, deodată, atât de aproape de stâncă cea mare din nordul Greblelor, încât ea acoperi, pe neaşteptate, farul. Şi nu se mai văzu decât stâncă, luminată din spate. Înălţată în negură, stânca aceasta părea o femeie uriaşă, cu plete de foc…

Atunci şeful cetei strigă:

— Un voluntar să ducă o funie la stâncă! E vreunul care ştie să înoate?

Niciun răspuns.

Nimeni dintre cei aflaţi pe bord nu ştia să înoate. Neştiinţa aceasta se întâlneşte, altminteri, destul de des printre marinari.

O bârnă aproape desprinsă din legăturile ei se clătina lângă puntea de comandă. Şeful o prinse zdravăn, cu amândouă mâinile.

— Daţi-mi ajutor!

Desprinseră bârna. O aveau acum la îndemână. Din mijloc de apărare, ea devenise mijloc de luptă.

Era o bârnă destul de lungă, din inimă de stejar, întreagă şi tare, putând să servească drept armă de atac şi drept punct de sprijin. Pârghie pentru clintit greutăţi, berbec pentru fărâmarea porţilor unei cetăţi.

— Fiţi gata! strigă şeful.

Şase inşi, încovoiaţi lângă bucata rămasă din catarg, apucară strâns bârna, care se întindea peste bord, dreaptă ca o lance, spre poalele stâncii.

Manevra era periculoasă. Să dai brânci unui munte e o îndrăzneală. Puteau fi, toţi şase, zvârliţi în mare de şocul ciocnirii.

Se scurseră câteva clipe dintre cele care îţi albesc părul.

Stâncă şi nava porniseră să se înfrunte.

Piatra e răbdătoare. Stânca aştepta.

Un val năprasnic se năpusti, nesăbuit, şi puse capăt aşteptării. Luă nava pe dedesubt, o săltă şi o legănă timp de o clipă, aşa cum praştia aruncă o piatră.

— Fiţi tari! strigă şeful. Nu-i decât o stâncă. Noi suntem oameni!

Bârnă nu se clintea. Cei şase bărbaţi făceau una cu ea. Piroanele ascuţite le zgâriau subsuorile, dar ei nu simţeau.

Talazul zvârli nava spre stâncă.

Urmă ciocnirea.

Dar ea se petrecu sub hăul de spumă care ascunde totdeauna asemenea întâmplări.

Când spuma recăzu în mare, când valul şi stânca se despărţiră, cei şase bărbaţi se rostogoliră pe punte. Dar *Matutina* gonea mai departe. Bârna ţinuse piept şi izbutise s-o abată. În câteva clipe, lunecarea talazului fiind de neînfrânt, Greblele rămaseră în urma navei. Pentru moment, *Matutina* se afla în afara pericolului imediat…

Şi uraganul o mâna mai departe. Greblele părură de îndată o îngrămădire inutilă de stânci, la orizont…

Farul, depărtându-se, păli, apoi dispăru…

Clopotul, care era o ameninţare, tăcuse. Farul, care era o ameninţare, nu se mai vedea. Şi totuşi, când cele două pericole trecură, situaţia naufragiaţilor deveni şi mai cruntă. Pentru că clopotul fusese un glas, iar farul o făclie. Amândouă avuseseră în ele ceva omenesc. Iar după ele rămase hăul nesfârşit…

Matutina, scăpată de Greble, se prăvălea din talaz în talaz. Scăpase, dar în haos. Mânată pieziş de vânt, răsucită de miile de mişcări ale valurilor, ea răsfrângea toate frământările nebuneşti ale apelor. Aproape că nu mai avea tangaj, semn de temut pentru agonia unui vas…

În furtună, şi mai ales în meteorul de zăpadă, marea şi noaptea sfârşesc prin a se contopi una cu alta. Până la urmă, din amestecul lor rămâne doar o negură. Ceaţă, vârtej, rafală, alunecare în toate sensurile, niciun punct de sprijin, niciun punct de reper, nicio clipă de răgaz, o reîncepere necontenită, un gol după altul, zarea întinsă pretutindeni, adâncă zvâcnire neagră. Şi urka plutea printre toate acestea.

Să se desprindă de Greble, să înlăture cu dibăcie ciocnirea cu stânca, însemnase pentru naufragiaţi o izbândă. Dar totodată fusese, mai ales, o încremenire. Uralele de bucurie nu izbucniră. Pe mare nu se fac de două ori asemenea imprudenţe…

Înlăturarea stâncii li se părea săvârşirea imposibilului. Din pricina asta, încremeniseră toţi. Şi totuşi, încetul cu încetul,

începură iar să nădăjduiască. Aşa sunt tainicele miraje ale sufletului. Nu există deznădejde în care, chiar în clipa cea mai cumplită, să nu mijească nădejdea în fundul cutelor celor mai adânci ale sufletului…

Dar, deodată, la babord ţâşni, se desenă şi se decupă pe fondul negurii un bloc uriaş, opac, vertical.

Ei îl priviră buimăciţi.

Vântul îi împingea spre înălţimea aceea.

Şi ei nu ştiau că în faţa lor se află stânca Ortach.

VIII. STÂNCI ŞI VÂLTORI

Primejdia reîncepea. După Greble, Ortach. Furtuna brutală şi atotputernică nu-şi variază mijloacele…

Naufragiaţii se întoarseră spre şef, nădejdea lor. El nu putu decât să ridice din umeri, cu dispreţul mohorât al neputinţei.

Ortach e o lespede în mijlocul mării. Stânca, un singur bloc, se ridică dreaptă la optzeci de picioare înălţime, deasupra loviturilor mânioase ale hulei. De ea se sparg valurile şi corăbiile. Ca un cub neclintit ea îşi înfige muchiile ca nişte lănci drepte în numeroasele curbe şerpuite ale mării.

Noaptea, stânca Ortach seamănă cu un uriaş trunchi de copac pus peste faldurile unei imense pânze negre. În furtună trunchiul acesta pare că aşteaptă lovitura securii, care este lovitura trăsnetului.

Dar uraganele de zăpadă nu vin cu trăsnete. Corabia, ce-i drept, e oarbă. Toate pânzele întunericului i se aşază pe ochi. Între starea ei şi starea unui osândit nu-i mare deosebire. Iar fulgerul, care e un sfârşit grabnic, nu-l poate nădăjdui.

Matutina, nefiind decât o biată epavă plutitoare, se îndreptă spre stâncă aceasta, aşa cum se îndreptase şi spre cealaltă. Şi spaima îi cuprinse din nou pe nefericiţii care se crezuseră o clipă salvaţi. Naufragiul lăsat în urmă li se ivea din nou în faţă. Stânca ieşea iar din fundul mării şi nu puteau face nimic împotriva ei.

Greblele sunt o bulboană cu mii de guri, Ortach e un zid. Naufragiul la Ortach înseamnă strivire.

Şi totuşi mai exista o şansă.

Pe planurile drepte – şi Ortach este un asemenea plan – valul, ca şi ghiuleaua, nu ricoşează. El e redus la un joc simplu: mai întâi flux, apoi reflux. Soseşte ca talaz şi se reîntoarce ca hulă.

În asemenea cazuri, problema vieţii şi a morţii se pune astfel: dacă talazul mână corabia până la stâncă, o sfărâmă şi nu mai există scăpare. Dar dacă hula se reîntoarce mai înainte ca nava să se fi izbit de stâncă, o readuce înapoi, deci o salvează.

Cumplită nelinişte. Naufragiaţii zăreau în penumbră marele val hotărâtor venind spre ei. Până unde are să-i ducă? Dacă valul sfărâma corabia, ei au să fie rostogoliţi spre stâncă şi striviţi. Dar dacă va trece pe sub corabie?

Valul trecu pe sub corabie.

Ei respirară uşuraţi.

Dar ce-avea să se întâmple la reîntoarcerea valului? Ce le va face vârtejul apei izbite de stâncă?

Vârtejul îi trase înapoi.

Peste câteva minute, *Matutina* ieşise din apele periculoase ale stâncii. Stânca Ortach pieri în noapte, aşa cum pieriseră şi Greblele.

Era a doua izbândă. Pentru a doua oară urka, ajunsă în pragul naufragiului, se trăsese înapoi la vreme.

Între timp, o pâclă groasă se abătuse asupra nefericiţilor mânaţi la întâmplare. Ei nu mai ştiau unde se află. Abia dacă mai zăreau la câţiva paşi de bordul vasului. În ciuda unui adevărat potop de grindină, care-i silea pe toţi să ţină capetele plecate, femeile se încăpăţânaseră să nu coboare în cabină. Totdeauna, în asemenea situaţii, deznădăjduiţii vor să naufragieze sub cerul liber. Moartea le e atât de aproape, încât un acoperiş deasupra capului li se pare un început de sicriu.

Talazul, din ce în ce mai umflat, se scurta. Umflarea valului e semn că apa e sugrumată undeva, pe-aproape. În ceaţă, anumite umflături ale apei arată apropierea unei strâmtori. Într-adevăr, fără voia lor, naufragiaţii pluteau de-a lungul insulei Aurigny. Între Ortach şi Greble, la asfinţit, şi Aurigny la răsărit, marea e strâmtorată şi stânjenită, şi suferinţa ei dă naştere, în locurile acelea, unei stări de furtună neîntreruptă. Ca orice alt lucru, şi marea suferă; iar acolo unde suferă, ea se mânie. Strâmtoarea aceasta e temută de marinari.

Matutina pătrunse în strâmtoare…

Naufragiaţii îşi dădură seama de noua complicare a situaţiei, fără să şi-o explice. O înţeleseră dintr-odată. Cerul se luminase puţin, apele păreau parcă mai pale. Paloarea aceasta

descoperea la babord un stăvilar prelung, îndreptat pieziş către est, şi spre care se năpustea, gonind corabia înaintea lui, iureşul vântului. Iar stăvilarul era Aurigny.

Naufragiaţii se cutremurau de groază, fără să ştie ce au în faţă. Şi s-ar fi cutremurat şi mai mult dacă un glas le-ar fi spus: în faţa voastră se află Aurigny.

Nu există insulă mai apărată împotriva venirii omului decât Aurigny. Ea are, sub apă şi afară din apă, un şir de păzitori feroci, printre care şi Ortachul.

Îngrămădirea aceasta de stânci, simplificată de apă şi de noapte, le apărea naufragiaţilor ca o fâşie întunecată, ca o ştersătură neagră pe orizont.

Naufragiul e culmea neputinţei. Să te afli lângă pământ şi să nu-l poţi atinge, să pluteşti şi să nu-ţi poţi mâna corabia, să calci pe ceva care pare solid şi nu e solid, să fii plin de viaţă şi plin de moarte în acelaşi timp, să fii prizonierul întinderilor, să fii zidit între cer şi mare, să ai deasupra ta infinitul ca o temniţă îngustă, să ai în jurul tău imensa dezlănţuire a vântului şi a valurilor, să fii prins, legat burduf, paralizat – atâta covârşire te încremeneşte şi te indignează. Ţi se pare că auzi în ea batjocura potrivnicului de neatins. Cel ce te ţine e acelaşi care dă avânt păsărilor şi pune în libertate peştii. Pare un nimic, şi e totul. Depinzi de aerul pe care îl tulburi cu gura, de apa pe care o iei în căuşul palmei… Grăuntele de nisip în pustiu, stropul de spumă pe mare sunt manifestări ameţitoare; atotputernicia nu-şi bate capul să-şi ascundă atomul, ea face din slăbiciune forţă. Infinitul mare te striveşte cu infinitul mic. Marea te face praf şi pulbere cu picăturile. Te simţi jucăria ei…

Jucărie, groaznic cuvânt!

Matutina se afla ceva mai sus de Aurigny, ceea ce era bine; dar vântul o împingea spre nord şi asta putea să-i aducă pieirea. Ca un arc încordat care aruncă o săgeată, aşa mâna vântul de nord-vest corabia spre capul septentrional al insulei. În punctul acela există ceea ce marinarii din arhipelag numesc un *swinge*.

Un *swinge* e un curent furios. Un şirag de pâlnii aflate pe fund produc un şirag de vârtejuri în valuri. Când te lasă unul, te prinde altul. O corabie înhăţată de swinge se rostogoleşte astfel, din spirală în spirală, până ce vreun colţ de stâncă îi sparge învelişul. Atunci corabia plesnită se opreşte, pupa i se înalţă din valuri, prora i se scufundă şi totul se închide. O băltoacă de spumă se

lărgeşte plutind, apoi nu se mai văd la suprafaţa apei decât vreo câteva broboane, ici-colo, venite din plămânii înăbuşiţi sub apă.

În toată Mâneca, cele trei *swinge* mai periculoase sunt: aceea din vecinătatea faimosului banc de nisip Girdler Sands, aceea aflată la Jersey, între Pignonnet şi capul Noirmont, şi aceea de la Aurigny.

Dacă pe bordul *Matutinei* s-ar fi aflat vreun pilot de prin partea locului, el le-ar fi dat de veste naufragiaţilor despre noul pericol ivit în cale. În lipsa pilotului, nefericiţii aveau instinctul. Zvârcoliri înalte de spumă zburau de-a lungul coastei, în iama cumplită a vântului. Fără să ştie ce se află acolo, se apropiau cu groază de ea.

Şi nu exista niciun mijloc s-o ocolească.

Aşa cum văzuseră ivindu-se Greblele, apoi Ortachul, vedeau acum înălţându-se ţarcul de la Aurigny, în întregime din piatră. Se iviseră nişte giganţi, unul după altul. Dueluri înfricoşătoare, în serie.

Scila şi Caribda nu sunt decât două; Greblele, Ortach şi Aurigny sunt trei.

Acelaşi fenomen de năpădire a orizontului din partea stâncii se petrecea iar, cu monotonia grandioasă a vâltorii. Luptele mării au, ca şi bătăliile lui Homer, această repetare sublimă.

Pe măsură ce se apropiau, fiecare val adăuga ceva la mărimea stâncii, care şi aşa părea înfricoşător de mare, din pricina pâclei. Şi se apropiau, din ce în ce mai mult, fără să se poată împotrivi. Ajunseseră pe marginea vâltorii. Prima cută de apă întâlnită în cale avea să-i tragă după ea. Încă un val, şi totul s-ar fi sfârşit.

Deodată, urka fu împinsă înapoi, ca şi cum un uriaş ar fi izbit-o cu pumnul. Talazul se încovoie sub navă şi se răsturnă, aruncând epava în coama lui de spumă. Sub izbitura aceasta, *Matutina* se depărtă de Aurigny.

Din partea cui îi venise ajutorul? Din partea vântului.

Suflul furtunii îşi schimbase direcţia.

Valurile se jucaseră cu ei. Acum era rândul vântului. De Greble se desprinseseră singuri; în faţa Ortachului, apa îi dăduse înapoi; de la Aurigny, îi împinsese vântul…

Prin brânciul acesta liberator, epava se sfărâmă de-a binelea.

Grindina groasă şi tare – să încarci o flintă cu ea – ciuruia corabia. La fiecare legănare a valurilor, grindina se rostogolea pe

punte, ca nişte bile. Urka, aproape între două ape, îşi pierdea orice formă sub potopul apei şi sub prăbuşirea spumei. Pe bord fiecare se gândea la sine.

Naufragiaţii se prindeau cu mâinile de ce nimereau. După fiecare năvală a apei, se mirau că sunt iarăşi toţi împreună. Mulţi dintre ei aveau feţele sfâşiate de aşchii.

Din fericire, deznădejdea are pumni tari. O mână de copil, la vreme de spaimă, poate să strângă cât mâna unui uriaş. Groaza face o menghină din degetele unei femei. O fată căreia îi e frică poate să-şi înfigă unghiile roze până şi în fier. Naufragiaţii se agăţau, se ţineau, se reţineau. Dar cu fiecare val venea şi groaza că vor fi măturaţi de pe punte. Deodată, simţiră că primejdia a trecut.

Uraganul se oprise pe neaşteptate.

Nu mai sufla niciun fel de vânt. Trâmbiţele furioase ale spaţiului tăcură. Tromba dispăru de pe cer, fără ca mai întâi să slăbească, brusc, ca şi cum ea însăşi ar fi alunecat drept în prăpastia fără fund a apelor. Dispăru, fără să se ştie unde. Fulgii moi înlocuiră grindina. Zăpada începu din nou să cadă domol.

Nici urmă de valuri. Marea se netezi…

După câteva minute, urka nu mai avea în jurul ei decât apă adormită.

În acelaşi timp, fiindcă faza sfârşitului se aseamănă cu a începutului, nu se mai văzu nimic. Tot ce devenise vizibil în zbuciumul norilor meteorici redeveni tulbure, siluetele pale se topiră într-un amestec nedesluşit, întunericul şi nesfârşitul împrejmuiră din toate părţile corabia. Zidul acesta de beznă, al cărui diametru se micşora din clipă în clipă, împresura corabia şi, cu încetineala sinistră a unei banchize care se închide, se micşora văzând cu ochii. La zenit, nimic; un capac de negură, o îngrăditură. Urka se afla ca în fundul fântânilor abisului.

Totul era tăcere, domolire, orbire.

Ultimele clipociri ale valurilor alunecau de-a lungul bordajului. Puntea era orizontală, cu aplecări insensibile… Câteva scânduri şi bârne, pe jumătate desprinse de la locurile lor, se clătinau încet. Ghiuleaua care ţinea loc de felinar, şi în care ardeau câlţi îmbibaţi cu smoală, nu se mai legăna la bompres şi nu mai arunca stropi de foc în mare. Vântul bătea acum fără zgomot. Zăpada cădea groasă, moale, uşor piezişă. Nu se mai auzea

spuma niciunui prag de stânci. Pace a beznelor.

Liniştea aceasta, după înverşunările şi deznădejdile îndurate, fu pentru nefericiţii atâta vreme aruncaţi de colo-colo o fericire de nespus. Li se părea că sunt scoşi de la tortură. În preajmă şi deasupra lor, li se părea că văd consimţirea salvării. Îşi recăpătară încrederea. Tot ce fusese mânie furioasă era acum linişte. Şi asta li se păru a fi pecetluirea păcii. Bietele lor spinări încovoiate se îndreptară. Puteau acum să lase din mâini capetele de funii sau scândurile de care se ţineau, puteau să se ridice, să stea în picioare, să umble, să se mişte. Se simţeau nespus de liniştiţi. Era limpede că ieşiseră de-a binelea din furtună, din spumă, din vijelii, din mânii, că sunt eliberaţi.

Acum, norocul părea că s-a întors de partea lor. În trei sau patru ceasuri aveau să se ivească zorile şi să fie culeşi de vreo corabie care i-ar fi zărit în larg. Greul trecuse. Reintrau în viaţă. Important era că izbutiseră să nu se scufunde până la încetarea furtunii. Şi îşi spuneau: „De data asta s-a terminat”.

Deodată, observară că într-adevăr se terminase.

Unul dintre marinari, numit Galdeazun, coborî în cală ca să caute cablu, apoi se reîntoarse şi spuse:

— Cala e plină.

— Cu ce e plină? întrebă şeful.

— Cu apă, răspunse marinarul.

Şeful strigă:

— Ce înseamnă asta?

— Asta înseamnă, urmă Galdeazun, că într-o jumătate de ceas ne ducem la fund.

IX. ULTIMA ÎNCERCARE

Există, aşadar, o spărtură în cală. Apa îşi făcuse drum înăuntru. Când? Nimeni n-ar fi putut să spună. Oare când nava se apropiase de Greble? Sau lângă Ortach? Sau în freamătul vâltorii de la vest de Aurigny? Cel mai probabil era că se atinseseră de *swinge*. Primiseră un ghiont pe nevăzute. Când tot trupul îţi e plin de răni, nu mai simţi o pişcătură.

Celălalt marinar, care se numea Ave-Maria, coborî şi el în cală, reveni şi spuse:

— Apa în cală e de doi metri.

Şi adăugă:

— Până în patruzeci de minute ne scufundăm.

Unde se afla spărtura apei? Nu putea fi văzută. Era înecată. Volumul apei care umplea cala o ascundea. Vasul avea o gaură în pântece, undeva, sub linia de plutire, mult sub carenă. Imposibil s-o găseşti. Imposibil s-o astupi. Aveau o rană pe care nu şi-o puteau obloji. Altminteri, apa nu pătrundea prea repede.

Şeful strigă:

— Trebuie să pompăm!

Galdeazun răspunse:

— Nu mai avem pompe.

— Atunci, urmă şeful, să ne îndreptăm spre ţărm.

— Unde, spre ţărm?

— Nu ştiu.

— Nici eu nu ştiu.

— Dar trebuie să fie el undeva.

— Asta da.

— Să ne ducă cineva într-acolo, spuse şeful.

— N-avem pilot, îi răspunse Galdeazun.

— Ia tu cârma.

— Nu mai avem cârmă.

— Să meşterim una, la repezeală, din prima bârnă găsită. Aduceţi cuie şi un ciocan. Repede! Aduceţi scule!

— Cutia cu scule s-a dus la fund. Nu mai avem de nici unele.

— Unde e barca? Să ne aruncăm în ea! Să vâslim!

— Nu mai avem barcă.

— Atunci, la pânze!

— Nu mai avem nici pânze, nici catarg.

— Să facem un catarg din vreo grindă a bordajului, şi o pânza dintr-o prelată. Să ieşim din încurcătură. Să ne încredinţăm vântului!

— Nu mai e vânt!

Vântul, într-adevăr, îi părăsise. Furtuna pierise şi pieirea aceasta, pe care ei o socotiseră drept salvare, era propria lor pieire. Dacă vântul ar mai fi stăruit, i-ar fi împins nebuneşte către vreun ţărm, i-ar fi mânat poate către vreun banc de nisip prielnic şi i-ar fi zvârlit peste el, până nu s-ar fi dus la fund. Furia uraganului i-ar fi putut face să atingă ţărmul. Fără vânt, nicio nădejde! Mureau fiindcă lipsea furtuna!

Naufragiaţii de pe *Matutina* simţeau, încetul cu încetul, cum se deschide sub ei cea mai năucitoare dintre catastrofe, catastrofa

încremenită. Aerul nu se mai clintea, marea nu mai avea o cută. Adâncul îi sorbea în tăcere. Prin grosimea apei mute, fără mânie, fără patimă, fără să vrea, fără să ştie, fără să ia măcar seama, funestul centru al pământului îi atrăgea la el. Nu mai era gura larg deschisă a valului, nici falca dublă a vântului şi a mării, ameninţând răutăcioasă, nici strâmbătura vârtejului, nici foamea înspumată a hulei; sub nefericiţii aceştia se afla nu ştiu ce groapă neagră a infinitului. Ei se simţeau pătrunzând într-un gol liniştit, care era moartea. Puţina parte a navei care mai rămăsese afară din apă se îngusta, şi atâta tot. Puteai calcula în ce minut o să dispară. Nu apa urca spre ei, ci ei coborau spre apă. Ei înşişi îşi săpau mormântul. Iar propria lor greutate le era groapa.

Erau executaţi nu prin legile oamenilor, ci prin legile lucrurilor.

Zăpada cădea, şi cum nava nu se mai clintea, scama aceasta albă se aşternea pe bord şi acoperea nava ca într-un giulgiu.

Cala se îngreuia din ce în ce. Niciun mijloc de a opri pătrunderea apei. Făcură lumină cu vreo trei sau patru torţe, pe care le înfipseră prin găuri, cum putură. Galdeazun aduse câteva găleţi vechi, de piele, şi începură golirea calei, aşezându-se în lanţ. Dar găleţile erau stricate, pielea unora se descususe, altora li se spărsese fundul şi se vărsau pe drum. Între cantitatea de apă scoasă şi cantitatea de apă intrată, deosebirea era mare. Intra o tonă de apă şi se scotea un pahar…

Şeful spuse:

— Să uşurăm epava!

În timpul furtunii priponiseră cele câteva cufere aflate pe bord. Ele rămăseseră acolo, legate de restul catargului. Desfăcură funiile şi rostogoliră cuferele în apă printr-una din spărturile bordajului. Un cufăr era al uneia din femei şi ea nu-şi putu stăpâni bocetul:

— Of! Mantia mea nouă, căptuşită cu mătase stacojie! Of! Bieţii mei ciorapi de dantele ca scoarţa mesteacănului! Of! Cerceii mei de argint pentru slujba Sfintei Fecioare!

Puntea fiind curăţată, rămase cabina. Acolo, după cum ne amintim, erau înghesuite şi bagajele pasagerilor, şi baloturile marinarilor.

Luară baloturile şi le făcură vânt în mare.

Cabina fu golită cu totul. Felinarul, butucul care leagă catargele, balercile, sacii, hârdaiele şi lăzile cu carne, oala cu

ciorbă, totul luă drumul valurilor.

Deşurubară piuliţele sobei stinsă de multă vreme, o urniră din locul unde fusese înţepenită, o ridicară pe punte, o târâră până la spărtură, şi-o zvârliră afară din corabie.

Aruncară în apă tot ce se putea smulge din lemnărie, odgoanele şi mijloacele de manevră sfărâmate ale corăbiei.

Din când în când şeful lua o torţă, o plimba peste cifrele de nivel zugrăvite dinaintea vasului, şi privea cum se desfăşoară naufragiul.

Epava, uşurată, se scufunda mai încet, dar se scufunda neîntrerupt.

— Mai e ceva de aruncat în mare? întrebă şeful.

Doctorul, la care nu se mai gândea nimeni, ieşi dintr-un ungher al uşii cabinei şi spuse:

— Da.

— Ce? întrebă şeful.

Doctorul răspunse:

— Păcatele noastre.

Toţi se cutremurară şi strigară într-un glas:

— Amin!

Doctorul, stând în picioare, cu faţa lividă, ridică un deget spre cer şi porunci:

— În genunchi!

Ceilalţi se clătinară, ceea ce e începutul îngenuncherii.

Doctorul urmă:

— Să ne zvârlim în mare păcatele. Ele ne apasă greu. Şi din pricina lor, se scufundă nava. Să nu ne mai gândim la salvare, ci la mântuire. Ultima noastră crimă, mai ales, aceea pe care am săvârşit-o, sau mai bine zis, am desăvârşit-o mai adineauri, nenorociţilor, care mă ascultaţi, ne împovărează din greu. E o sfruntată nelegiuire să ispiteşti genuna când ai în urma ta o încercare de crimă. Ceea ce faci împotriva unui copil e făcut împotriva lui Dumnezeu. Copilul ar fi trebuit să se îmbarce, ştiu, dar asta i-ar fi adus negreşit pieirea. Furtuna, vestită de umbra crimei noastre, a venit. Şi bine a făcut. De altfel, să nu regretaţi nimic. Avem în faţă, nu prea departe, nisipurile din Vauville şi capul de la Hougue. Acolo e Franţa. Şi numai un adăpost ne-ar fi prielnic: Spania. Pentru noi, Franţa e la fel de primejdioasă ca şi Anglia. Salvarea noastră de pe mare s-ar fi terminat în ştreang.

Sau spânzuraţi, sau înecaţi. Altă alegere n-am fi putut face. Dumnezeu a ales pentru noi. Să-i mulţumim. Ne dăruie mormântul care spală. Fraţilor, sfârşitul acesta era de neînlăturat. Gândiţi-vă că noi, adineauri, am făcut tot ce-am putut ca să trimitem acolo, sus, un copil, şi poate că chiar în clipa asta când vă vorbesc, deasupra capelelor noastre se află un suflet învinovăţindu-ne în faţa unui jude care ne priveşte. Să folosim clipa supremă. Să ne dăm silinţa, dacă mai e cu putinţă, să îndreptăm, în ceea ce ne priveşte, răul făcut. Dacă copilul va mai trăi după moartea noastră, să-l ajutăm. Dacă va muri, să încercăm să-l facem să ne ierte. Să scoatem din străfundurile noastre crima săvârşită. Să ne despovărăm inima de greutatea ei. Să încercăm să ne salvăm măcar sufletele de la înec, căci acesta este cel mai cumplit naufragiu. Trupurile se duc pradă peştilor, sufletele, diavolilor. Fie-vă milă de voi! În genunchi, vă zic! Pocăinţa e luntrea care nu se scufundă. Nu mai aveţi busolă? Vă înşelaţi! Aveţi rugăciunea!

Lupii deveneau miei. Groaza dă la iveală asemenea transformări. Când poarta întunecată se întredeschide, să crezi e greu, să nu crezi e cu neputinţă...

Naufragiaţii îşi pierduseră ultimul strop de nădejde în privinţa vieţii. De aceea se întoarseră spre moarte. Acolo doar mai puteau găsi scăpare. Şi înţeleseră asta. Simţiră toţi un fel de orbire lugubră, urmată imediat de o revenire a groazei. Ceea ce înţelegi în agonie seamănă cu ceea ce zăreşti în fulger. Totul, apoi nimic.

Naufragiaţii îi strigară doctorului:

— Te vom asculta. Ce trebuie să facem? Vorbeşte!

Doctorul le răspunse:

— E vorba să trecem pe deasupra prăpastiei necunoscute şi să atingem celălalt capăt ai vieţii, care e dincolo de mormânt. Fiind cel ce ştie cele mai multe lucruri, eu sunt mai în primejdie decât voi toţi. Bine faceţi că-l lăsaţi să aleagă puntea pe cel care poartă povara cea mai grea.

Şi adăugă:

— Ştiinţa apasă asupra conştiinţei.

Apoi urmă:

— Cât timp ne mai rămâne încă?

Galdeazun privi nivelul apei şi răspunse:

— Ceva mai mult de-un sfert de ceas.

— Bine! spuse doctorul.

Apoi scoase din buzunar călimara şi pana şi mapa de piele. Despături pergamentul, acelaşi pe dosul căruia scrisese, cu câteva ore mai înainte, câteva rânduri şerpuitoare şi înghesuite.

— Lumină! ceru el.

Zăpada, căzând ca spuma unei cascade, stinsese torţele pe rând. Mai rămăsese una singură. Ave-Maria o luă şi se aşeză în picioare, cu torţa în mână, lângă doctor.

Doctorul îşi vârî mapa în buzunar, puse la îndemână pana şi călimara şi spuse:

— Ascultaţi!

Atunci, în mijlocul mării, pe puntea care se îngusta din ce în ce, ca o scândură tremurătoare a mormântului, răsunară grave cuvintele doctorului, pe care întregul întuneric părea că le ascultă. Toţi osândiţii aceştia îşi plecară capetele în jurul lui. Văpăile torţei îi făceau să pară şi mai palizi. Doctorul citea cuvinte scrise în englezeşte. În răstimpuri, când vreuna din privirile jalnice ale naufragiaţilor părea că doreşte vreo lămurire, doctorul se oprea şi repeta, fie în franceză, fie în spaniolă, fie în bască, fie în italiană, cuvintele citite. Se auzeau oftaturi înăbuşite şi izbiturile surde ale pumnilor traşi peste piept. Epava continua să se scufunde.

Când termină de citit, doctorul întinse pergamentul pe un ungher al uşii, luă pana şi, pe marginea albă lăsată dinadins în josul celor scrise, semnă: DOCTOR GERNARDUS GEESTEMUNDE.

Apoi se întoarse spre ceilalţi şi le spuse:

— Veniţi şi iscăliţi!

Una dintre femei se apropie, luă pana şi semnă: ASUNCION.

Ea îi trecu pana celeilalte femei care, neştiind să scrie, făcu o cruce.

Lângă crucea aceasta, doctorul scrise: BARBARA FERMOY *din insula Tyrryf, în Ebude*.

Apoi întinse pana şefului bandei.

Şeful semnă: GAIZDORRA, *captal*.

Sub numele şefului, genovezul semnă GIANGIRATE.

Languedocianul semnă: JACQUES QUATOURZE, zis NARBONNEZUL.

Provensalul semnă: LUC-PIERRE CAPGAROUPE, *de la ocna din Mahon*.

Sub iscăliturile lor, doctorul scrise această notă:

„Din trei membri ai echipajului, patronul fiind răpit de-un val, n-au mai rămas decât doi, şi au semnat”.

Cei doi marinari îşi scriseră numele sub nota aceasta.

Bascul din nord semnă GALDEAZUN.

Cel din sud semnă AVE-MARIA, tâlhar.

Apoi doctorul spuse:

— Capgaroupe!

— Prezent! răspunse provensalul.

— Tu ai clondirul lui Hardquenonne?

— Da.

— Dă-mi-l!

Capgaroupe bău ultima picătură de rachiu şi-i întinse doctorului clondirul.

Creşterea apei înăuntrul navei se agrava. Epava intra tot mai adânc în mare.

Marginile înclinate ale punţii se şi acoperiseră cu un strat subţire de apă, care creştea.

Se strânseseră toţi la curbura vasului.

Doctorul uscă la flacăra torţei cerneala iscăliturilor, îndoi pergamentul până ce îl făcu îngust cât gâtul sticlei, şi-l vârî înăuntrul acesteia. Apoi strigă:

— Dopul!

— Nu ştiu unde este – îi răspunse Capgaroupe.

— Uite un căpătâi de funie, spuse Jacques Quatourze.

Doctorul astupă gura sticlei cu căpătâiul de funie, şi ceru:

— Smoală!

Galdeazun făcu vreo câţiva paşi, apăsă un pumn de câlţi pe ghiuleaua care se stingea, desprinse ghiuleaua de la etravă şi i-o aduse doctorului, pe jumătate plină cu smoală clocotită.

Doctorul vârî gâtul sticlei în smoală, apoi îl trase afară.

Sticla, având în ea pergamentul semnat de toţi, era astupată şi pecetluită cu smoală.

— S-a făcut! spuse doctorul.

Şi din toate gurile ieşi, bâiguit în toate limbile, vuietul lugubru al catacombelor.

— Amin!

— Mea culpa!

— Ari sea![2]

---

[2] Aşa să fie (în dialect italian în text). (n.r.).

— Aro rai![3]

— Amen!

Ai fi zis că se aude împrăştiindu-se în bezne, în faţa înspăimântătorului refuz de-a asculta al cerului, întunecatele voci ale Babelului.

Doctorul se întoarse cu spatele către părtaşii lui la crimă şi de suferinţă şi făcu câţiva paşi pe punte. Ajuns la marginea epavei, privi în infinit şi rosti cu glas adânc:

— Bist du bei mir?[4]

Îi vorbea, pesemne, vreunui spectru.

Epava se scufunda.

Înapoia doctorului tăceau toţi, pierduţi în visare. Doctorul se întoarse spre ei. Oricare i-ar fi fost trecutul, acest bătrân dovedea, în faţa deznodământului, că nu e un suflet de rând. Tăcerea deplină din preajma lui îl preocupa fără să-l descumpănească… El spuse:

— Fiţi atenţi!

Privi o clipă întinderea, şi adăugă:

— Acum vom muri.

Apoi luă torţa din mâna lui Ave-Maria şi o scutură.

Flacără se desprinse şi-şi luă zborul în noapte.

Doctorul zvârli torţa în mare.

Torţa se stinse. Orice dâră de lumină pieri. Nu mai rămase decât imensul întuneric necunoscut. Părea că s-a închis un mormânt deasupra lor.

Şi în bezna aceea se auzi glasul doctorului care spunea:

— Să ne rugăm!

Naufragiaţii îngenuncheară.

Acum nu mai îngenuncheau în zăpadă, ci în apă.

— Mai avem de trăit doar câteva clipe.

Numai doctorul, singur, rămase în picioare. Fulgii de zăpadă, căzând peste el, păreau că-l împodobesc cu lacrimi albe şi-l făceau vizibil în întuneric.

Doctorul se închină şi ridică glasul, pe când sub picioarele lui începea legănarea aceea abia simţită care vesteşte clipa scufundării unei epave. El şopti:

— Pater noster qui es in coelis.

Provensalul repetă în franceză:

---

[3] Mă supun (în dialect italian în text). (n.r.).

[4] Eşti tu lângă mine? (în limba germană în text). (n.r.).

— Notre Père, qui êtes aux cieux.[5]

Una dintre femei spuse şi ea în limba galică, înţeleasă şi de cealaltă femeie:

— Ar nathair ata ar neamh.

Doctorul continuă:

— Sanctificetur nomen tuum.

— Que votre nom soit sanctifié[6], spuse provensalul.

— Naomhthar hainm, spuse femeia.

— Adveniat regnum tuum, urmă doctorul.

— Que votre règne arrive[7], spuse provensalul.

— Tigeadh de rioghachd, spuse femeia.

Cum toţi, în afară de doctor, stăteau în genunchi, apa le ajunsese până la umeri. Doctorul vorbi iar:

— Fiat voluntas tua.

— Que votre volonté soit faite[8], bâigui provensalul.

— Deuntar de thoil ar an Hhalàmb!

— Sicut în coelo, et în terra[9], spuse doctorul.

Nicio voce nu-i mai răspunse.

El coborî privirea. Toate capetele se aflau sub apă. Niciunul nu se ridicase. Naufragiaţii se lăsaseră înecaţi în genunchi.

Doctorul luă sticla în mâna dreaptă şi o ridică deasupra capului.

Epava porni spre fund.

La suprafaţa apei se văzu o clipă numai bustul doctorului, apoi numai capul, apoi nu se mai văzu decât braţul ţinând sticla şi arătând parcă spre infinit.

Braţul dispăru şi el. Pe faţa netedă a mării nu se făcu niciun clin, nicio încreţitură. Zăpada continua să cadă.

Ceva rămase deasupra apei, şi porni pe talaz, în întuneric. Era sticla smolită, pe care învelişul de crengi împletite o făcea să plutească.

---

[5] Tatăl nostru carele eşti în ceruri (în limba franceză). (n.r).

[6] Fie numele tău binecuvântat (în limba franceză) (n.r.).

[7] Vie împărăţia ta (în limba franceză). (n.r.).

[8] Facă-se voia ta (în limba franceză). (n.r.).

[9] Precum în cer, aşa şi pe pământ. (în limba latină în text), (n.r.).

CARTEA A TREIA
COPILUL ÎN UMBRĂ

I. CHESS-HILL

Furtuna era la fel de turbată pe uscat ca şi pe mare.

Aceeaşi dezlănţuire sălbatică avea loc şi în preajma copilului părăsit. Cel slab şi cel nevinovat răzbat după puterile lor în risipa de furie inconştientă a stihiei. Întunericul nu alege. Iar lucrurile neînsufleţite nu sunt de loc milostive, după cum se bănuieşte.

Pe uscat nu prea bătea vântul. Gerul avea însă în el ceva de încremenire, de neclintire. Nici pic de grindină. Dar grosimea zăpezii căzute era înspăimântătoare.

Copilul îşi continuase drumul prin ceaţă. Ceaţa e o stavilă moale – şi, din pricina asta, plină de primejdii; ea se lasă străpunsă, dar şi stăruie cu încăpăţânare totodată. În ceaţă, ca şi în zăpadă, mişună trădarea. Copilul, luptător neobişnuit în mijlocul tuturor acestor riscuri, izbutise să atingă poalele povârnişului şi pătrunsese pe Chess-Hill. Se afla, fără să ştie, pe un istm, având marea de ambele părţi, şi ameninţat, la primul pas greşit în ceaţă, în noapte şi în zăpadă, să se prăbuşească fie la dreapta, în apele adânci ale golfului, fie la stânga, în talazul mânios al largului…

Pentru el, pericolul îşi schimbase forma. Cât timp coborâse, ar fi putut să se rostogolească la poalele râpei. Acum, pe istm, putea să cadă într-o groapă fără fund. După ce avusese de-a face cu prăpastia, îl pândea pericolul surpăturilor. Pe malul mării, la fiecare pas dai de o cursă. Stânca e lunecoasă, nisipul şi prundişul fug de sub picioare. Punctele de sprijin sunt capcane. Totul se poate sparge, pe neaşteptate, de parcă ai călca pe sticlă…

Lumina ar fi fost folositoare. Dar era noapte. Un ghid ar fi însemnat nespus de mult. Dar copilul era singur. Toată puterea unui bărbat abia dacă ar fi putut face faţă greutăţii drumului. El nu avea decât slabele puteri ale unui copil. În lipsa unui ghid, o

potecă l-ar fi putut ajuta. Dar nu exista nici urmă de potecă.

Din instinct, copilul ocolea creasta ascuţită a stâncilor şi se ţinea cât mai aproape de plajă. Şi acolo îl pândeau surpăturile. Ele i se înmulţeau dinainte, sub trei forme: cea pricinuită de apă, surparea zăpezii şi surparea nisipului. Ultima, care însemna de fapt înnămolirea, era şi cea mai periculoasă.

Să ştii ce înfrunţi e rău, dar să nu ştii e cumplit. Copilul se lupta cu primejdia necunoscută. Călca orbeşte în ceva care putea să-i fie mormânt.

Nicio şovăire. Ocolea stâncile, se ferea de crăpături, ghicea capcanele, urmărea întortocherile piedicii întâlnite în cale, dar înainta. Neputând să meargă de-a dreptul, mergea hotărât.

La nevoie, dădea înapoi, cu energie. Ştia să se smulgă la timp din mâzga hidoasă a nisipurilor mişcătoare. Clătina zăpada de sub el. De mai multe ori intră în apă până la genunchi. De cum ieşea din apă, gerul aspru al nopţii îi îngheţa zdrenţele ude, care îl acopereau. Şi mergea cât putea mai repede, în veşmintele acestea înţepenite. Avu totuşi iscusinţa să-şi păstreze uscată şi caldă, pe piept, bluza groasă, marinărească. Şi-i era foame.

Ceea ce ţi se poate întâmpla când străbaţi prăpastia necunoscutului nu are limite, în niciun sens. Orice e cu putinţă, chiar şi salvarea. Ieşirea e invizibilă, dar poate fi găsită. Prins în vârtejul înăbuşitor al ninsorii, pierdut pe această ridicătură îngustă, între două guri ale abisului, înaintând orbeşte, copilul izbuti să străbată istmul. Cum însă, nici el n-ar fi putut să spună. Alunecase, se căţărase, se rostogolise, căutase, mersese înainte, stăruitor, şi atâta tot. În mai puţin de un sfert de ceas simţi că solul începe să urce. Sosise la celălalt capăt. Ieşea de pe istmul Chess-Hill şi călca pe pământ solid.

Scăpase de istm, dar se regăsea faţă în faţă cu furtuna, cu iarna, cu noaptea.

Înaintea lui se desfăşura din nou mohorâta privelişte nesfârşită a câmpiei.

Copilul privi în jos, căutând o potecă.

Deodată, se aplecă.

Zărise în zăpadă ceva care i se părea că e o urmă.

Era, într-adevăr, o urmă de pas. Albeaţa zăpezii o făcea să se vadă foarte limpede. El o privi. Era urma unui picior desculţ, mai mică decât a unui picior de bărbat şi ceva mai mare decât a unui picior de copil.

Pe acolo trecuse, pesemne, o femeie.

Dincolo de urma aceasta se afla alta, şi apoi alta. Urmele se ţineau lanţ, la distanţă de un pas, şi se pierdeau în câmpie, spre dreapta. Erau încă proaspete, acoperite de puţină zăpadă. Femeia trecuse de curând pe acolo.

Cu ochii aţintiţi la urme, el porni pe calea arătată de ele.

II. PĂRERI ÎN ZĂPADĂ

Şi se ţinu o vreme pe dâra aceasta. Dar, din nefericire, urmele erau din ce în ce mai şterse. Cădea zăpada, deasă şi îngrozitoare. Era momentul când, în larg, *Matutina* îşi trăia ultimele clipe, sub aceeaşi ninsoare.

Copilul, în suferinţă, ca şi corabia, deşi altfel, neavând, în încâlceala beznelor care i se ridicau dinainte, alt mijloc de scăpare decât urma pasului în zăpadă, se legase de urma aceasta ca de un fir în labirint.

Pe neaşteptate, fie pentru că zăpada le acoperise cu totul, fie din altă cauză, urmele dispărură. Nu se mai vedeau decât pânza albă aşternută pe pământ şi pânza neagră a cerului.

Părea că femeia care trecuse pe acolo îşi luase zborul.

Copilul, nemaiştiind ce să facă, se lăsă pe brânci şi cercetă zăpada. Zadarnic!

Pe când se ridica, i se păru că aude un zgomot nedesluşit şi nesigur. Părea un glas, o respiraţie, ceva, mai mult omenesc decât animalic, mai apropiat de mormânt decât de viaţă. Semăna a sunet, dar a sunet din vis.

Copilul privi şi nu văzu nimic.

În faţa lui se aşternea larga singurătate, pustie şi vânătă.

El ascultă iar. Ceea ce i se păruse că aude, se risipise în vânt. Poate chiar că nu auzise nimic. Mai ascultă o dată. Adâncă tăcere…

Pâcla părea bântuită de păreri înşelătoare. Copilul porni mai departe.

Porni la întâmplare, nemaiavând acum după ce să-şi îndrume paşii.

Dar abia se depărtă puţin, când zgomotul reîncepu. De data aceasta nu mai exista îndoială. Era un scâncet, aproape un geamăt.

Copilul se întoarse. Privi întunericul. Nu văzu nimic.

Zgomotul se auzi din nou.

Nu s-ar putea închipui ceva mai pătrunzător, mai sfâşietor şi mai slab decât glasul acela. Căci era un glas. Glasul unui suflet. În murmurul lui se simţea bătaia unei inimi. Şi totuşi, părea aproape inconştient. Era ceva ca o suferinţă care cheamă, fără să-şi dea seama că e o suferinţă, şi că strigă după ajutor. Chemarea aceasta, poate primul suflu sau ultimul oftat, semăna la fel de bine şi cu horcăitul care pune capăt vieţii, şi cu scâncetul care o începe...

Copilul cercetă atent, pretutindeni, şi mai departe şi mai aproape, şi sus, şi jos. Nimeni! Nimic!

Ascultă cu luare-aminte. Glasul se auzi iar. Îl desluşi, clar de tot. Glasul semăna puţin cu behăitul unui mieluşel.

Atunci i se făcu teamă şi se gândi să fugă.

Glasul reîncepu. Era o patra oară când îl auzea. Şi i se păru ciudat de nefericit şi de jalnic. Se simţea că, după efortul acesta, mai mult fără voie decât cu voie, strigătul avea să se stingă, pesemne. Părea plângerea de pe urmă, adresată instinctiv numeroaselor ajutoare care mai şovăie în spaţiu, un soi de bâiguit al agoniei, adresat unei providenţe posibile. Copilul înaintă spre locul de unde venea glasul.

Şi tot nu văzu nimic.

Mai înaintă puţin, pe furiş.

Vaietul continua. Acum se auzea desluşit şi aproape răsunător. Copilul ajunsese în apropierea lui. Dar unde se afla oare cel ce striga?

Pe când şovăia între imboldul care îl îndemna să fugă şi instinctul care îi spunea să rămână, zări în zăpadă, la câţiva paşi mai încolo, un fel de ridicătură, cam de lungimea unui om, o grămăjoară joasă, prelungă şi îngustă, ca o groapă de mormânt într-un cimitir troienit.

Şi tot atunci strigătul răsună din nou.

Fără îndoială că venea de sub moviliţa aceea de zăpadă.

Copilul se aplecă, se ghemui pe vine în faţa moviliţei şi începu să scormonească zăpada, cu amândouă mâinile.

De sub zăpada, pe care o dădea deoparte, văzu ivindu-se o formă şi, deodată, sub palmele lui, în golul pe care îl făcuse, apăru o faţă omenească palidă.

Dar nu ea strigase, căci avea ochii închişi, iar gura deschisă îi era plină de zăpadă...

Faţa unei femei… Pletele răvăşite i se amestecaseră cu zăpada. Femeia era moartă.

Copilul reîncepu să dea zăpada la o parte. Mai întâi descoperi gâtul moartei, apoi partea de sus a pieptului. Pe sub zdrenţe, i se zărea pielea.

Şi deodată copilul simţi o uşoară mişcare între degete. Ceva micuţ, care se afla încă îngropat, începuse să se mişte. Copilul înlătură repede zăpada şi descoperi un biet trupşor de prunc, firav, învineţit de frig, încă viu, gol peste sânul gol al moartei.

Era o fetiţă.

Fusese înfăşată, dar nu cu destule zdrenţe şi, tot clătinându-se, ieşise din petecele care încercaseră s-o acopere. Bietele ei mânuţe şi picioruşe plăpânde topiseră puţin zăpada de dedesubt, iar răsuflarea ei făcuse un mic gol în zăpada de deasupra. O doică i-ar fi dat cinci sau şase luni, dar fetiţa avea poate un an, căci creşterea în sărăcie poate fi dureros de încetinită. Când îşi simţi obrazul la aer, fetiţa scoase un strigăt care îi continua scâncetul deznădăjduit de mai înainte.

Copilul luă fetiţa în braţe…

Să spunem de pe acum: în câmpia pe care o străbătea şi copilul pierdut, o cerşetoare, alăptându-şi pruncul şi căutând ea însăşi un adăpost, se rătăcise cu puţin înainte. Doborâtă de ger, ea se prăbuşise în furtună, fără să se mai poată ridica. Viscolul o acoperise cu zăpadă. Nefericita îşi strânsese cât putuse mai mult pruncul la sân şi-şi dăduse sufletul.

Fetiţa încercase să-şi caute hrana pe marmura aceasta. Dar gura ei nu găsise sânul, sau poate că picătura de lapte, furată de către moarte, îngheţase şi, sub zăpadă, sugaciul, mai obişnuit cu leagănul decât cu mormântul, începuse să plângă.

Copilul lăsat în voia sorţii auzise scâncetul fetiţei care se lupta cu moartea.

Şi o dezgropase.

O luase în braţe.

Când micuţa se simţi în braţele lui, se opri din plâns. Cele două feţe de copii se atinseră, şi buzele învineţite ale sugaciului se apropiară de obrazul băiatului ca de un sân.

Fetiţa ajunsese aproape de clipa când sângele coagulat opreşte bătăile inimii… Avea picioarele, mâinile, genunchii, înţepenite de ger. Băiatul simţi răceala aceasta cumplită.

El avea un veşmânt uscat şi cald: bluza marinărească. Puse

pruncul pe pieptul moartei şi îşi scoase bluza; înfăşură apoi fetiţa în bluză şi o luă din nou în braţe. Apoi, aproape gol sub rafalele de zăpadă pe care le zvârlea viscolul, porni iar la drum, ducând fetiţa în braţe.

Izbutind să regăsească obrazul băiatului, micuţa îşi lipi buzele de el şi, simţindu-i căldura, adormi. Primul sărut al acestor două suflete în întuneric.

Mama rămase să zacă mai departe, cu spatele în zăpadă, cu faţa spre noapte. Dar în clipa când băiatul îşi scoase bluza ca să-i acopere fetiţa, poate că, din fundul veşniciei unde se afla, mama îl văzu.

III. ORICE DRUM AL CHINULUI CERE O POVARĂ

Trecuseră ceva mai mult de patru ore de când urka se depărtase de golful Portlandului, lăsând pe ţărm un băieţaş. În aceste nesfârşite ore, el nu avusese încă, în lumea în care intra, decât trei întâlniri: un bărbat, o femeie şi un prunc. Un bărbat, cel din spânzurătoare, o femeie – cea din zăpadă, un prunc – fetiţa pe care o avea în braţe.

Bietul băiat era istovit de oboseală şi de foame.

Şi mergea mai hotărât ca oricând, cu mai puţine puteri şi cu o povară în plus.

Acum era aproape gol. Cele câteva zdrenţe care îi mai rămăseseră, ţepene din pricina chiciurii, erau tăioase ca sticla şi-i jupuiau pielea. El îngheţa, dar celălalt copil se încălzea. Ceea ce el pierdea, nu era pierdut, ci câştigat de fetiţă. Dându-şi seama că pentru ea căldura însemna revenirea la viaţă, băiatul mergea mereu.

Din când în când, ţinând-o cu grijă în braţe, si apleca şi luând zăpadă cu o mână, îşi freca picioarele, ca să nu-i degere.

Alteori, simţind că îi arde gâtlejul, îşi vâra în gură puţină zăpadă şi o sugea minţindu-şi setea, dar preschimbând-o în febră.

Vijelia întrecuse orice limite prin violenţa ei. Potopul de zăpadă poate că există, căci acesta era un adevărat potop. Furia lui biciuie şi ţărmul, şi marea. Pesemne că în aceeaşi clipă nava, pierdută în larg, se fărâma în lupta cu vâltorile.

Mergând mereu spre răsărit, băiatul străbătu prin viscol mari întinderi de zăpadă. Nu mai ştia cât e ceasul.

De două sau de trei ori fetiţa scânci. Atunci el merse legănând-o. Ea se potoli şi tăcu. Şi până la urmă adormi de-a binelea. El o simţea caldă, deşi tremura.

Strângea mereu cutele bluzei marinăreşti în jurul gâtului micuţei, nu cumva să pătrundă chiciura prin crăpături, nu cumva să se topească între veşmânt şi trupul pruncului…

Înainta, clătinându-se la fiecare pas şi făcând minuni de echilibru… Se împiedica, se încorda, avea grijă de fetiţă, o învelea, îi acoperea capul, se împiedica iar, înainta mereu, aluneca, apoi se ridica…

Deodată, în volbura de gheaţă care îl orbea, se făcu un gol şi băiatul zări, la câţiva paşi în faţa lui, un grup de acoperişuri şi de hornuri ieşite în relief pe zăpadă, un oraş zugrăvit cu alb pe orizontul negru.

Acoperişuri, locuinţe, un adăpost! Ajunsese deci undeva! Copilul simţi întăritoarea încurajare a speranţei. Şi grăbi pasul.

În sfârşit, se apropia de oameni! O să dea peste fiinţe vii. N-o să mai aibă de ce să se teamă. Drumul chinului se sfârşise. De-acum, n-o să mai fie nici noapte, nici iarnă, nici furtună. I se părea că tot răul care poate exista pe lume rămăsese în urmă. Micuţa nu-i mai era o povară. Şi el aproape că alerga.

Privea ţintă acoperişurile. Acolo era viaţa. Nu-şi mai lua ochii de la ele. Aşa ar privi un mort ceea ce se zăreşte prin crăpătura unui capac de sicriu.

Ajunsese la marginea unui oraş. Strada începea cu două case. Nici în ele, nici pe toată strada, nici în întreg oraşul, cât puteai vedea cu ochii, nu se zărea fir de lumină.

Casa din dreapta era tare sărăcăcioasă, cea din stânga era înaltă, clădită din piatră. Amândouă închise.

Băiatul nu şovăi. Se îndreptă spre casa cea mare.

Uşa dublă, masivă, din stejar nituit cu piroane groase de fier, lăsa să se ghicească în dosul ei o armătură de drugi şi zăvoare. Prinsă de ea, atârna un ciocan de fier.

Băiatul ridică anevoie ciocanul, căci mâinile amorţite îi erau mai mult cioate decât mâini. Şi bătu.

Niciun răspuns.

Mai bătu încă o dată, două lovituri.

În casă nicio mişcare.

Bătu a treia oară. Nimic, înţelese că stăpânii dormeau, şi că nimeni n-o să binevoiască să-i deschidă.

Atunci se îndreptă spre casa săracă. Culese de pe jos o piatră rotundă şi lovi cu ea în uşă.

Niciun răspuns.

Se ridică pe vârful picioarelor şi lovi cu piatra într-un ochi de geam, destul de încet ca să nu spargă geamul şi destul de tare ca să fie auzit.

Nu se auzi niciun glas, nicio mişcare, şi nu pâlpâi nicio lumină.

El se gândi că şi aici oamenii nu voiau să se trezească.

Băiatul se hotărî să încerce mai departe şi pătrunse printre şirurile de case care se întindeau înaintea lui.

Intrase în cătunul Weymouth.

Pe atunci, Weymouth nu era onorabilul şi preafrumosul Weymouth de astăzi. Nu avea, ca acum, un chei fără cusur, drept de la un capăt la altul, cu o statuie şi un han în cinstea lui George al III-lea. Asta pentru motivul că George al III-lea nu se născuse încă. Din acelaşi motiv, nu avea încă, pe povârnişul colinei înverzite dinspre răsărit, zugrăvit de-a dreptul pe sol, cu ajutorul ierbii tunse şi a calcarului dezgolit, calul alb, lung de-un stânjen, *the White Horse*, purtând un rege pe spinare şi întorcându-şi, tot în cinstea lui George al III-lea, coada spre oraş. Onorurile acestea, de altfel, sunt binemeritate: George al III-lea, pierzându-şi la bătrâneţe minţile, pe care nu le avusese în tinereţe, nu-i deloc vinovat de nenorocirile pricinuite de domnia lui. Era un inocent. Şi-atunci, de ce să nu i se ridice statui?…

Copilul pierdut, purtând în braţe copilul găsit, străbătu o uliţă, apoi încă una, şi încă una. Ridica ochii spre etajele caselor şi spre acoperişuri, doar-doar o zări vreun geam luminat, dar totul era ferecat şi stins. Din când în când, bătea la uşi. Nu-i răspundea nimeni… Tot rătăcind, trecu peste podul Wey, care leagă Weymouth de Melcomb-Regis.

Cătunul Weymouth era, pe atunci, mahalaua lui Melcomb-Regis, cetate şi port. Astăzi, Melcomb-Regis este o parohie a Weymouthului. Satul a înghiţit oraşul.

Băiatul intră pe ulicioara Conycar Lane şi zări, la capătul ei, râul Baek Water, pe care îl luă drept marea.

Se reîntoarse, porni la stânga pe Maiden Street, până la Saint-Albans row.

Acolo bătu cu putere, la întâmplare, şi fără să aleagă, în uşile

primelor case întâlnite. Bătăile acestea, în care îşi istovea ultimele puteri, erau dezordonate şi sacadate, cu opriri şi reluări aproape furioase. Părea că febra lui, şi nu el, bate la porţi.

Un glas îi răspunse.

Glasul timpului.

Vechea clopotniţă de la Sfântul Nicolas suna agale ora trei dimineaţa.

Apoi, liniştea cuprinse din nou totul.

Ar părea de mirare că niciun locuitor nu deschisese cât de cât, măcar un ochi de geam. Şi totuşi, într-o oarecare măsură, tăcerea aceasta se explică. Trebuie spus că în ianuarie 1690 oamenii se aflau la câteva zile după o ciumă destul de afurisită care bântuise la Londra şi că teama de a primi vagabonzi bolnavi îi făcuse neprimitori. Nu-şi deschideau nici ferestrele, de teamă să nu respire miasmele.

Copilul simţi răceala oamenilor, mai cumplită decât răceala nopţii. Şi o deznădejde pe care n-o simţise în singurătate îi strânse inima. Asum reintrase în viaţa tuturor şi rămăsese singur. Pustiul nemilos îl înţelesese; dar oraşul neînduplecat nu-l putea înţelege...

El se opri. Şi nu e sigur dacă în secunda aceea jalnică nu s-a întrebat cumva dacă n-ar fi mai simplu să se culce acolo şi să moară. Dar fetiţa îşi puse căpşorul pe umărul lui şi adormi din nou. Încrederea aceasta obscură îl îndemnă să pornească mai departe...

Acum însă nu mai mergea, se târa.

Lăsă în stânga Saint-Mary Street, rătăci prin mai multe ulicioare şi, la capătul unei uliţe înguste şi lungi, mărginită de cocioabe, dădu peste un maidan destul de larg. Acolo se sfârşeau casele. La dreapta se zărea marea, iar la stânga, mai nimic din oraş.

Ce era de făcut? Dincolo, începea iar câmpia goală... Să-şi continue drumul? Să înainteze şi să pornească din nou pe calea singurătăţii? Să se reîntoarcă pe uliţele oraşului? Ce era de făcut între aceste două tăceri – a câmpiei mute şi a oraşului surd? Pe care dintre cele două refuzuri să-i aleagă?...

Şi deodată auzi din întuneric ceva ca o ameninţare.

IV. ÎNTÂLNIREA CU URSUS

Un soi de mârâit ciudat şi ameninţător se auzi din întuneric.

Băiatul ar fi avut de ce să dea înapoi. Dar înaintă.

Celor pe care tăcerea îi mâhneşte peste măsură, le face plăcere până şi un răcnet.

Mârâitul fioros îl linişti. Ameninţarea lui era o făgăduială. Se afla acolo o fiinţă vie şi trează, chiar de-ar fi fost o fiară sălbatică. Băiatul se îndreptă spre locul de unde venea mârâitul.

Ocoli un colţ de perete şi, în dosul lui, în sclipirea zăpezii şi a mării, văzu ceva care părea că se află acolo ca pentru a se adăposti. O cărucioară acoperită, dacă nu era cumva o colibă. Avea roţi, deci era o cărucioară. Şi avea acoperiş, deci era o locuinţă. Prin acoperiş răzbătea un burlan, iar din burlan ieşea fum. Un fum roşiatic, vestind un foc bunicel înăuntrul locuinţei.

Cel ce mârâise îl simţi venind. Când ajunse chiar lângă droşcă, ameninţarea deveni furioasă. Nu mai era mârâit, ci urlet. Auzi un zornăit, ca de lanţ smucit cu putere şi, pe neaşteptate, sub uşă, printre roţile de dinapoi, se iviră două şiruri de colţi albi şi ascuţiţi.

În acelaşi timp, un cap de om trecu prin ferestruia îngustă a locuinţei.

— Linişte! strigă omul.

Urletul încetă.

Omul vorbi iar:

— E careva acolo?

Copilul răspunse:

— Da.

— Cine?

— Eu.

— Tu? Cine eşti? Şi de unde vii?

— Sunt istovit, spuse copilul.

— Cât e ceasul?

— Mi-e frig.

— Ce faci acolo?

— Mi-e foame.

Omul răspunse:

— De! Nu toată lumea poate să fie fericită, ca lorzii. Cară-te de-aici!

Apoi se trase înăuntru şi închise ferestruia.

Băiatul îşi plecă fruntea, strânse fetiţa în braţe şi-şi adună

puterile, cu gând să pornească iar la drum. Făcu câţiva paşi şi începu să se depărteze.

Dar în timp ce ochiul de geam se închisese, fusese întredeschisă uşa. O scăriţă se lăsă în jos. Iar glasul care îi vorbise copilului strigă mânios, din fundul barăcii:

— Hei, de ce nu intri?

Copilul se reîntoarse.

— Intră odată! strigă glasul. Cine mi-a dăruit o asemenea podoabă, căreia îi e foame şi frig şi nu intră?

Copilul, atras şi respins totodată, stătea nemişcat.

Glasul se auzi iar:

— Ţi-am spus să intri, netrebnicule!

Băiatul se hotărî şi puse piciorul pe prima treaptă a scării.

De sub căsuţă, reîncepu mârâitul.

El se dădu înapoi. Văzuse fălcile căscate ivindu-se iar.

— Linişte! strigă vocea omului.

Fălcile se retraseră. Mârâitul încetă.

— Urcă! spuse omul.

Copilul abia putu să ajungă la capătul celor trei trepte. Era stânjenit de celălalt copil, atât de amorţit, acoperit şi înfăşurat în bluză, încât nu se mai desluşea nimic, ci părea o mică grămăjoară, fără formă.

Străbătu cele trei trepte şi, ajuns în prag, se opri.

Din economie sau, pesemne, din sărăcie, înăuntru nu ardea nicio lumânărică măcar. Baraca era luminată doar de văpaia ieşită prin uşiţa unei sobe de tuci, în care ardea un foc de turbă. Pe sobă aburea un blid şi o oală conţinând, după cum părea, ceva demâncare. În aer plutea un miros plăcut. Locuinţa era mobilată de-un cufăr, un scaun de lemn fără spătar şi un felinar neaprins, atârnat în tavan. În plus, se mai vedeau nişte policioare, pe pereţi, şi un cuier de care atârnau tot soiul de boarfe. Pe policioare şi prinse de cuie se aflau sticlării, alămuri, un alambic, un recipient asemănător vaselor pentru făcut ceară, şi un amestec de alte obiecte ciudate, cu totul de neînţeles pentru copil, dar care puteau servi drept unelte de lucru pentru un chimist. Baraca avea o formă lunguiaţă, cu soba pusă spre partea dinainte. Nu semăna nici măcar a odăiţă, ci mai degrabă a ladă. Zăpada o lumina mai mult pe dinafară decât o luminau pâlpâirile sobei pe dinăuntru. În baracă totul era nedesluşit şi tulbure. Totuşi, un fir de lumină bătând în tavan îngăduia să se

citească această inscripţie, scrisă cu litere mari: URSUS, FILOZOF.

Într-adevăr, băiatul îşi făcea intrarea la Homo şi la Ursus. Îl auzise mârâind pe unul şi vorbind pe celălalt.

Ajuns în prag, băiatul zări lângă sobă un om înalt, pleşuv, slăbănog şi bătrân, înveşmântat în haine cenuşii. Omul stătea în picioare şi ţeasta lui chealã atingea tavanul. Era Ursus.

— Intră! îi spuse el.

Copilul intră.

— Pune-ţi colo bocceluţa!

Copilul puse povara pe ladă, cu grijă, de teamă să n-o sperie şi să n-o trezească.

Ursus se miră.

— Ia te uită ce binişor o pune! Parcă ar fi sfânta raclă! Nu cumva ţi-e teamă să nu-ţi mototoleşti zdrenţele? Secătură netrebnică! Hoinăreşti pe străzi la ora asta! Ia spune, cine eşti? Răspunde! Ba nu, îţi interzic să răspunzi! Să trecem la ce-i mai grabnic. Ţi-e frig. Încălzeşte-te!

Şi-l împinse de umeri spre sobă.

— Că ud mai eşti! Şi îngheţat tun! Dacă s-a mai pomenit să intre cineva aşa, prin casele oamenilor! Hai, scoate putregaiurile astea de pe tine, tâlharule!

Şi, cu o mână, grăbindu-se pe cât putea, îi smulse zdrenţele care se rupseră de tot, pe când cu cealaltă mână smulgea dintr-un cui o cămaşă bărbătească şi o haină cât toate zilele.

— Na, ia-ţi boarfe!

Alese din grămadă o ţesătură de lână şi, lângă foc, frecă cu ea braţele copilului uluit şi pe jumătate leşinat, căruia, în clipa aceea de goliciune caldă i se păru că vede şi că atinge cerul. După ce-i frecă braţele, Ursus îi şterse picioarele.

— Măi scheletule, nu ţi-a degerat nimic! Am avut neghiobia să mă tem ca nu cumva să-ţi fi degerat labele de dinapoi sau de dinainte! De data asta n-ai ologit. Îmbracă-te!

Copilul îşi puse cămaşa, iar Ursus îi trânti şi jacheta pe deasupra.

— Acum…

Ursus împinse cu un picior scaunul, îl sili pe băieţaş să se aşeze împingându-l de umeri, şi-i arătă cu degetul arătător blidul care aburea pe sobă. Şi copilul văzu în blidul acela tot cerul, adică un cartof şi nişte slănină.

— Ţi-e foame! Mănâncă!

Ursus luă de pe o policioară o coajă de pâine uscată şi o furculiţă. I le întinse copilului. Acesta şovăia.

— Vrei cumva să-ţi pun masa? întrebă Ursus.

Şi puse blidul pe genunchii copilului.

— Ia şi mănâncă!

Foamea birui uluirea. Copilul începu să mănânce. Biata fiinţă, mai mult devora decât mânca. Zgomotul vesel al pâinii ronţăite umplu baraca. Ursus bombăni:

— Hei. Nu te zori aşa, mâncău pocit! Ia te uită ce lacom e nemernicul ăsta! Secăturile cărora le e foame mănâncă de-ţi vine rău! N-ai decât să te uiţi cum mănâncă un lord. Eu am văzut în viaţa mea şi duci mâncând; asta da nobleţe! Să-i vezi cum beau! Hai, mistreţule, îndoapă-te!

Lipsa auzului, care caracterizează stomacul flămând, făcea ca bietului copil puţin să-i pese de poreclele brutale, altminteri domolite de bunătatea faptelor. Pentru moment, el era absorbit de două nevoi şi de două plăceri de nespus: să se încălzească şi să mănânce.

Ursus îşi continuă mormăiala în surdină:

— Eu l-am văzut mâncând pe regele Iacob în persoană. La Banqueting-house, unde pot fi admirate picturile vestitului Rubens. Majestatea sa nu se atingea de nimic... Ce idee am avut să vin în Weymouthul ăsta de şapte ori afurisit! N-am vândut nimic de azi dimineaţă; am vorbit cu zăpada şi i-am cântat din flaut uraganului; n-am vârât o para chioară în buzunar! Iar seara îmi mai trag şi calicii în gazdă! Hidoase meleaguri! Aici au loc bătălii, lupte şi întreceri între mine şi dobitocii de trecători. Ei încearcă să-mi dea numai mărunţiş, eu încerc să le dau numai leacuri. Ei bine, astăzi nimic! Niciun dobitoc la răspântie, niciun gologan în casă! Mănâncă, pui de diavol! Trăim vremuri în care nimic nu întrece cinismul lingăilor. Îngraşă-te pe spinarea mea, parazitule! Ia te uită! Fiinţa asta e mai mult decât flămândă, e turbată! Asta nu mai e poftă de mâncare, e sălbăticie! Îl chinuiesc furiile turbării! Cine ştie? Te pomeneşti că are ciumă. Ai ciumă, banditule? Ei drăcie, mi s-a făcut şi mie foame! Azi am lucrat până noaptea târziu. Câteodată, în viaţă, eşti zorit. Aşa eram eu astă-seară, cu mâncarea. Sunt singur, fac focul, n-am decât un cartof, o coajă de pâine, o îmbucătură de slănină şi un pic de lapte. Le pun la încălzit şi-mi zic: bun! Îmi închipui că o să

mă hrănesc. Ţi-ai găsit! A trebuit să pice crocodilul ăsta tocmai atunci! Şi se instalează fără ruşine între hrana mea şi mine. Iată-mi sufrageria devastată. Mănâncă, ştiuca naibii, mănâncă, rechinule! Câte rânduri de dinţi ai în gură, lacomule, puiule de lup? Nu, îmi retrag cuvântul, din respect pentru lupi. Înghite-mi nutreţul, şarpe boa! Am muncit astăzi, cu burta goală, cu gâtlejul uscat, cu pancreasul în chinuri, cu măruntaiele prăpădite. Drept răsplată, mă uit cum mănâncă altul. Nu-i nimic. Facem pe din două. El o să aibă pâinea, cartoful şi slănina, iar eu laptele.

În clipa aceea, un ţipăt jalnic şi prelung răsună în baracă. Ursus ciuli urechile.

— Acum mai şi ţipi, şarlatanule! De ce ţipi?

Băiatul se întoarse. Era vădit că nu ţipa el. Avea gura plină.

Ţipătul se auzea mereu.

Ursus porni spre cufăr.

— Vasăzică, boarfele tale zbiară! Ei, drăcie! Acum a început bocceaua să prindă glas! Ce are de croncăne bocceluţa ta?

Desfăşură bluza marinărească. Un cap de copil se ivi de-acolo, ţipând, cu gura larg deschisă.

— Care-i acolo? făcu Ursus. Ce-i asta? Mai uite încă unul! Vasăzică, n-o să se mai termine odată? Cine-i? Alarmă! Caporal de schimb, scoate garda! Ia te uită, drăcie! Ce mi-ai adus aici, tâlharule? Vezi bine că-i e sete. Hai, trebuie să-i dăm să bea! Bun! Acum n-o să mai am nici lapte!

Ursus luă dintr-un maldăr de boarfe, aşezat pe o poliţă, un sul de bandaj, un burete şi o sticluţă. Mormăia într-una, înnebunit parcă:

— Blestemată ţară!

Apoi privi pruncul.

— E o fetiţă. Se cunoaşte după cum chelălăie. Şi e udă şi ea.

Îi smulse, cum făcuse şi pentru băiat, zdrenţele, în care era mai mult legată decât îmbrăcată, şi o înfăşură într-un petic sărăcăcios, dar curat şi uscat, din pânză groasă. Înfăşarea asta rapidă şi bruscă o necăji rău pe fetiţă.

— Miorlăie fără milă, spuse Ursus.

Reteză cu dinţii o bucăţică lunguiaţă din burete, rupse din sul un petic pătrat de bandaj, scoase din el un fir de aţă, luă de pe sobă ulcica în care avea lapte, umplu sticluţa eu lapte, vârî buretele pe jumătate în gâtul sticluţei, îl acoperi cu bandajul, îl legă cu firul de aţă, îşi lipi sticluţa de obraz ca să vadă dacă nu e

prea fierbinte, şi apucă cu braţul stâng pruncul înspăimântat, care ţipa într-una.

— Hai mănâncă, muiere! Apucă sânul!

Şi îi vârî în gură dopul sticluţei.

Fetiţa bău cu lăcomie.

El ţinu sticluţa aplecată cât trebuia, şi mormăi:

— Toţi sunt la fel, laşii! Când au ce vor, tac!

Fetiţa băuse cu atâta hotărâre şi apucase cu atâta furie vârful de sân dăruit de soarta asta ursuză, încât o apucă tusea.

— Ai să te sufoci! bombăni Ursus. Mare mâncăcioasă mai e şi asta!

Îi scoase dopul pe care ea îl sugea, o lăsă până ce i se mai potoli tusea, apoi îi dădu iar sticluţa, spunându-i:

— Acum suge, haimana!

Între timp, băiatul lăsase furculiţa jos. Văzând cum bea fetiţa, uitase să mănânce. Cu o clipă mai înainte, pe când mânca, privirea lui arăta mulţumire deplină. Acum vădea recunoştinţă. Se uita cum reînvie fetiţa. Desăvârşirea aceasta a reînvierii începute de el îi umplea ochii de o căldură de nespus. Ursus continua să mormăie printre dinţi tot felul de vorbe mânioase. Din când în când, băieţaşul îl privea cu ochii umezi de emoţie.

Ursus îi strigă furios:

— Ce mai aştepţi? Mănâncă!

— Dar dumneata? întrebă copilul tremurând, cu lacrimi în gene. Dumneata n-o să mai ai nimic?

— N-auzi să mănânci tot, soi rău! Nu e prea mult pentru tine, fiindcă nici pentru mine nu era de ajuns.

Copilul luă iar furculiţa, dar nu mâncă.

— Mănâncă! zbieră Ursus. Parcă de mine e vorba? Cine ţi-a pomenit de mine? N-auzi să mănânci tot, golăneţule din mahalaua calicilor! Te afli aici ca să mănânci, să bei şi să dormi. Mănâncă, altfel te arunc afară, cu târfă ta cu tot!

Auzind ameninţarea, copilul începu iar să mănânce. Şi nu-i fu greu să dea gata ce mai rămăsese în blid.

Ursus bombăni;

— E cam şubredă clădirea asta. Intră frigul pe la ferestre.

Într-adevăr, un geam fusese spart fie de vreo zdruncinătură a roţilor, fie de vreo piatră aruncată de cine ştie ce ştrengar. Peste spărtură, Ursus aşternuse o stea de hârtie care se dezlipise. Pe acolo intra vântul.

Acum, bătrânul stătea într-o rână, pe cufăr. Fetiţa, aşezată în braţele şi pe genunchii lui, sugea cu desfătare laptele din sticlă, dormitând fericită.

— S-a îmbătat, spuse Ursus.

Şi adăugă:

— Poftim de mai ţine predici despre cumpătare!

Viscolul smulse plasturele de hârtie din geam, care străbătu baraca, în zbor. Dar asta nu-i putea tulbura pe cei doi copii porniţi să renască.

În timp ce micuţa bea, iar băiatul mânca, Ursus bombănea:

— Beţia începe din faşă. Încearcă, dacă poţi, să fii episcop şi să fulgeri împotriva preamultei băuturi! Nesuferit vânt mai bate prin crăpăturile astea! Şi unde mai pui că soba mea e veche şi că scoate un fum de te îneacă! Belelele curg, şi de la frig, şi de la foc. Lumina e chioară de tot... Fiinţa asta care stă pe scaun abuzează de ospitalitatea mea. Şi nici nu i-am văzut mutra, nătărăul naibii... Confortul cam lipseşte aici. Pe Jupiter, tare îmi plac ospeţele alese, în odăi bine închise! Mi-am greşit meseria: eram născut să mă îngrijesc numai de plăcerile simţurilor... Cel mai mare dintre înţelepţi e Filoxene, care îşi dorea un gâtlej de barză, ca să se bucure cât mai îndelung de plăcerile mesei. Azi n-am câştigat niciun gologan! N-am vândut nimic toată ziua! Nenorocire! Oameni buni, slugi şi târgoveţi, iată vraciul, iată lecuirea! Degeaba te osteneşti, amice! Strânge-ţi spiţeria! Aici toată lumea e sănătoasă. Iată un blestemat de oraş, în care nimeni nu-i bolnav! Numai cerul are diaree... Ce ninsoare! Anaxagoras învăţa că zăpada e neagră. Avea dreptate, frigul fiind totuna cu întunericul. Gheaţa e noaptea. Ce viforniţă! Îmi închipui plăcerea celor de pe mare. Uraganul e trecerea diavolilor, e tărăboiul vârcolacilor. Galopând şi rostogolindu-se de-a-ndăratelea pe deasupra ţestelor noastre... Cu fiecare pală de vânt, alt diavol! Urechea ascultă, ochiul vede, vuietul are un chip. La naiba, nici vorbă că trebuie să fie oameni în larg. Dragii mei, încercaţi că scăpaţi din furtună; eu mă căznesc destul s-o scot la capăt cu viaţa. Ei, nu cumva am deschis han? De ce mi-or îi sosit oaspeţi? Crunta suferinţă a lumii împroşcă până şi în sărăcia mea. Îmi pică în colibă stropi scârnavi din marea mocirlă omenească. Sunt lăsat în voia lăcomiei trecătorilor. Sunt o pradă. Prada morţilor-de-foame. Iarna, noaptea, o baracă de carton, un prieten nefericit dedesubt şi afară, furtuna, un cartof, un foc cât

pumnul, paraziţi, vântul pătrunzând prin toate crăpăturile, niciun ban, şi bocceluţele astea care încep să latre! Le deschizi şi dai în ele de golance... Unde mai pui că şi legile sunt călcate! Ah, vagabondule cu vagaboanda ta, hoţ de buzunare viclean, lepădătură plină de intenţii rele, te plimbi pe uliţe după ora stingerii! Dacă ar şti bunul nostru rege, te-ar zvârli frumuşel, cu propria lui mână, într-un fund de temniţă adâncă, să te înveţe minte! Domnul se plimbă noaptea cu domnişoara! Pe un frig de cincisprezece grade, în capul gol şi desculţ! Află că asta nu e îngăduit. Există regulamente şi ordonanţe, răzvrătitule! Vagabonzii sunt pedepsiţi, oamenii cumsecade, care îşi au casele lor, sunt apăraţi şi ocrotiţi, regii sunt părinţii poporului. Eu îmi am locuinţa mea. Tu ai fi fost biciuit în piaţă, dacă dădeau peste tine, şi bine ţi-ar fi făcut! Într-un stat organizat e nevoie de ordine. Rău am făcut că nu te-am denunţat poliţaiului! Dar aşa sunt eu: înţeleg binele şi fac răul. Ah, destrăbălatul! Să-mi vie în halul ăsta! Nu văzusem zăpada de pe ei când au intrat, şi acum s-a topit. Toată casa mi-e udă. Va trebui să ard la cărbuni cu nemiluita ca să usuc balta. Cărbuni care costă al naibii de scump! Şi cum o să fac ca să ţin trei în baraca asta? De-acum s-a isprăvit, mă fac doică, o să am la mine în şerbie viitorul golănimii Angliei. O să am, ca slujbă, datoria şi funcţia de a ciopli fetuşii lepădaţi de marea ticăloasă, *Mizeria*, datoria şi funcţia de-a înfrumuseţa copiii făcuţi ca să-i vâneze spânzurătoarea, de a da unor pungaşi forme de filozofi!... Şi când te gândeşti că dacă n-aş fi fost vreme de treizeci de ani tocat de asemenea soiuri rele, astăzi eram bogat! Homo ar fi fost gras, eu aş îi avut un cabinet plin cu rarităţi, cu instrumente de chirurgie ca ale doctorului Linacre, chirurgul regelui Henric al VIII-lea, animale de toate felurile, mumii egiptene şi alte lucruri asemănătoare. Aş fi făcut parte din colegiul medicilor şi aş fi avut dreptul să folosesc biblioteca întemeiată în 1652 de vestitul Harvey, şi dreptul de a mă duce să lucrez în cupola Domului, de unde se vede toată Londra! Aş fi putut să-mi continui calculele despre întunecarea trecătoare a soarelui şi să dovedesc că din astru iese un abur ceţos. Asta e părerea lui Ian Kepler, născut cu un an înainte de noaptea sfântului Bartolomeu, şi care a fost matematician al împăratului. Soarele e o vatră care fumegă uneori. Şi soba mea fumegă. Soba mea nu face nici ea mai mult decât soarele... Da. M-aş fi îmbogăţit, aş fi fost altul, n-aş fi fost josnic, n-aş fi înjosit

ştiinţa pe la răspântii… Ah, mă plictiseşte tot ce există… Avem o soartă căreia diavolul i-a ţesut pânza şi Dumnezeu i-a croit poalele. Dar, până una alta, mi-ai înghiţit masa, tâlharule!

Între timp, fetiţa pe care cât se mâniase o ţinuse în braţe, binişor de tot, îşi închidea uşurel ochii, semn că se săturase. Ursus privi sticluţa şi bombăni:

— N-a lăsat niciun strop, neobrăzata!

Se ridică şi, ţinând fetiţa pe braţul stâng, săltă cu mâna dreaptă capacul cufărului şi scoase dinăuntru blana de urs căreia, după cum ne amintim, îi spunea „adevărata lui piele”.

Făcând asta, îl auzea pe celălalt copil mâncând şi îl privea pieziş.

— O să am de furcă, dacă va trebui de-acum înainte să hrănesc mâncăciosul ăsta care creşte. E un parazit pe care îl voi avea în pântecele meseriei mele.

Întinse, cu un singur braţ şi cât putu mai bine, blana de urs pe cufăr, căznindu-se să lucreze cu cotul şi ferindu-se să nu alunge cumva începutul de somn al fetiţei. Apoi aşeză fetiţa pe blană, cât mai aproape de foc.

Când termină, puse sticluţa goală pe sobă şi strigă:

— Acum îmi e mie sete!

Se uită în ulcică. Mai rămăseseră câteva înghiţituri zdravene de lapte. Duse ulcica la gură, dar tocmai când să bea, dădu cu ochii de fetiţă. Puse ulcica la loc, pe sobă, luă sticluţa, îi scoase dopul şi turnă înăuntru laptele care mai rămăsese, exact ca s-o umple, apoi vârî dopul şi legă peticul peste burete.

— Totuşi mi-e foame şi mi-e sete, spuse Ursus.

Şi adăugă:

— Când nu poţi să mănânci pâine, bei apă.

În dosul sobei se zărea un urcior cu gâtul spart.

Ursus îl luă şi-l întinse băiatului.

— Vrei să bei?

Copilul bău, şi continuă să mănânce.

Ursus luă urciorul şi-l duse la gură. Apa, din pricină că stătuse lângă sobă, era călduţă. El bău câteva înghiţituri şi se strâmbă.

— Apă aşa-zisă curată, tu semeni cu falşii prieteni. Eşti călduţă pe deasupra şi rece pe dedesubt.

Între timp, băiatul terminase de mâncat. Blidul, mai mult decât golit, era curăţat. Băiatul adună şi mâncă, gânditor, câteva firimituri de pâine risipite prin cutele hainei, peste genunchi.

Ursus se întoarse spre el.

— Încă nu s-a terminat. Acum, între noi doi! Gura nu-i făcută doar să mănânce, ea e făcută şi să vorbească. Acum eşti încălzit şi îndopat, vită, ia seama, şi-ai să-mi răspunzi la întrebări! De unde-vii?

Copilul răspunse:

— Nu ştiu.

— Cum nu ştii?

— Am fost lepădat aseară, la ţărmul mării.

— Ah! Potlogaru'! Cum te cheamă? E atât de ticălos încât l-au părăsit părinţii…

— N-am părinţi.

— Ţine puţin socoteala de gusturile mele şi bagă de seamă că nu-mi place să mi se înşire cai verzi pe pereţi. Ai părinţi, fiindcă ai o soră.

— Nu e sora mea.

— Nu e sora ta?

— Nu.

— Atunci cine e?

— O fetiţă pe care am găsit-o.

— Ai găsit-o?

— Da.

— Cum? Tu ai cules-o?

— Da.

— Unde? Dacă minţi, te ucid!

— Era lângă o femeie, care murise în zăpadă.

— Când?

— Acum un ceas.

— Unde?

— La o leghe de-aici.

Arcadele frontale ale lui Ursus se încreţiră şi luară forma aceea ascuţită care vădeşte emoţia sprâncenelor unui filozof.

— Moartă! Iată una care e fericită! Trebuie lăsată acolo, în zăpada ei. Se simte bine acolo. În ce parte?

— Către mare.

— Ai trecut podul?

— Da.

Ursus deschise ochiul de geam dinapoia barăcii şi se uită afară. Furtuna nu se potolise. Zăpada cădea, lugubră şi deasă.

Închise ferestruia şi se îndreptă spre geamul spart. Astupă

spărtura cu o cârpă, vârî cărbuni în sobă, întinse cât putu mai mult blana de urs peste cufăr, luă o carte groasă pe care o avea într-un colţ şi o puse la căpătâi ca să slujească drept pernă şi o aşeză sub capul fetiţei adormite.

Apoi se întoarse spre băiat:

— Culcă-te acolo!

Băiatul se supuse şi se întinse cât era de lung lângă fetiţă.

Ursus înfăşură blana de urs în jurul celor doi copii şi o îndoi la picioare.

Apoi luă de pe policioară şi-şi legă în jurul trupului o centură de pânză cu buzunare mari, conţinând pesemne unelte de chirurgie şi sticluţe cu elixiruri.

Când termină, luă felinarul din tavă şi-l aprinse. După care, dând să iasă, spuse:

— Eu mă duc. Să nu vă temeţi. Am să mă reîntorc. Dormiţi!

Pe când cobora treptele, strigă:

— Homo!

Un mârâit prietenos îi răspunse.

Ursus, cu felinarul în mână, coborî. Scăriţa fu ridicată, uşa se închise. Copiii rămaseră singuri.

De afară, vocea lui Ursus întrebă:

— Ia ascultă, băiete care mi-ai înghiţit mâncarea din seara asta, nu dormi încă?

— Nu! îi răspunse băiatul.

— Ei bine, dacă ea mai miorlăie, să-i dai restul de lapte!

Se auzi zăngănitul lanţului desfăcut şi zgomotul paşilor unui om, amestecat cu paşii unui animal, care se depărta.

Peste câteva clipe, cei doi copii dormeau adânc.

V. DEŞTEPTAREA

Ziua începu rău prevestitoare. O ceaţă albă şi tristă pătrunse în baracă. Erau zorile, de gheaţă. Albeaţa lor nu-i trezi însă pe cei doi copii adormiţi alături. Baraca era caldă. Afară furtuna se potolise. Stelele se stingeau ca nişte lumânări una după alta.

Focul în sobă mai pâlpâia încă. Lumina zorilor se preschimba în lumină de zi. Băiatul dormea mai puţin decât fata. Avea în el ceva care îl îndemna la veghe şi la pază. Când o rază mai vie decât celelalte străbătu fereastra, el deschise ochii. Şi rămase pe jumătate amorţit, fără să ştie unde se află, nici ce are alături,

fără să se căznească să-şi aducă aminte, privind tavanul şi încercând ca prin vis să-şi facă de lucru cu literele inscripţiei *Ursus, filozof*, pe care le cerceta fără să le descifreze, căci nu ştia să citească.

Un zgomot de cheie răsucită în broască îl făcu să ridice gâtul.

Uşa se deschise, scara se clătină. Se reîntorcea Ursus. El urcă cele trei trepte, cu felinarul stins în mână.

În acelaşi timp, un tropăit de labe se auzi pe trepte. Era Homo, urmându-l pe Ursus şi reîntorcându-se el însuşi acasă.

Băiatul, trezit, tresări fără să vrea.

Lupul, pesemne flămând, avea un rânjet care-i dezgolea toţi colţii, foarte albi.

El se opri la jumătatea scării şi-şi vârî cele două labe dinainte în baracă, rezemându-se ca un predicator în amvon. Adulmecă de la distanţă cufărul pe care nu era obişnuit să-l vadă populat astfel. Pieptul lui de lup, încadrat în golul uşii, se profila negru, în lumina dimineţii. În cele din urmă, Homo se hotărî şi intră în baracă.

Băiatul, văzând că intră lupul, ieşi din blană, se ridică şi se aşeză în picioare, în faţa fetiţei care dormea mai adânc decât oricând.

Ursus tocmai îşi agăţase felinarul de cuiul din tavan, îşi dezlegă tăcut şi cu încetineală centura cu uneltele de chirurg şi o puse la locul ei, pe policioară. Nu se uita la nimic şi părea că nu vede nimic. Ceva profund îi frământa mintea. Şi gândul îi ieşi la iveală, ca de obicei, printr-o izbucnire de cuvinte. El strigă:

— Sigur că e fericită! Moartă, moartă de-a binelea!

Se aplecă, vârî un făraş de zgură în sobă şi tot scormonind cărbunii, bombăni:

— Abia am găsit-o. Răutatea necunoscută aşternuse peste un metru de zăpadă deasupra ei. Fără Homo, care vede la fel de limpede cu nasul lui pe cât vedea Cristofor Columb cu mintea, aş mai fi şi acum acolo, bălăcindu-mă prin nămeţi şi jucându-mă de-a v-aţi ascunselea cu moartea. Diogene îşi lua felinarul şi căuta un om; eu mi-am luat felinarul şi-am căutat o femeie. El a găsit batjocura amară, eu am găsit jalea adâncă. Vai, cât era de rece! I-am atins mâna: o piatră. Ce tăcere în ochii ei! Cum poţi să fii atât de neghiob să mori, lăsând un copil în urma ta? N-o să ne fie deloc uşor să încăpem trei în cutia asta. Ce pacoste! Iacătă-mă cu familie acum! Fată şi băiat.

Pe când Ursus vorbea, Homo se strecurase lângă sobă. Mâna fetiţei adormite atârna între sobă şi cufăr. Lupul începu să lingă mâna aceasta, atât de uşor, încât fetiţa nu se trezi.

Ursus se întoarse cu faţa spre el.

— Bine, Homo. Eu am să fiu tatăl, şi tu unchiul.

Apoi îşi reluă filozofica lui muncă de înteţire a focului, fără să-şi întrerupă monologul.

— Adoptare. Am spus-o. De altfel şi Homo vrea.

Se ridică.

— Aş vrea să ştiu cine e vinovat de moartea asta? Oamenii, sau…

Privi în sus, parcă dincolo de tavane, şi şopti:

— Tu oare?

Apoi îşi plecă fruntea, ca sub o povară, şi adăugă:

— Noaptea şi-a dat osteneala s-o ucidă pe femeie.

Ridicându-şi privirea, întâlni ochii băiatului care îl asculta, treaz. Şi strigă la el:

— Tu de ce râzi?

Băiatul îi răspunse:

— Nu râd.

Ursus se înfioră parcă, îl privi fix şi în tăcere vreme de câteva clipe, apoi spuse:

— Atunci eşti groaznic.

Baraca fusese atât de puţin luminată în timpul nopţii, încât Ursus nu văzuse încă faţa băiatului. Lumina zilei i-o arătă.

El îşi puse palmele pe umerii copilului, îi privi din nou, cu o atenţie din ce în ce mai străpungătoare, faţa, şi-i strigă:

— Nu mai râde!

— Nu râd, spuse copilul.

Ursus se cutremură din creştet până în tălpi.

— Eu îţi spun că râzi!

Apoi, zguduind copilul printr-o strângere în braţe care ar fi părut mânioasă, dacă n-ar fi fost pricinuită de milă, îl întrebă furios:

— Cine ţi-a făcut asta?

Copilul răspunse:

— Nu ştiu ce vrei să zici.

Ursus întrebă iar:

— De când ai râsul ăsta?

— Totdeauna am fost aşa, spuse copilul.

Ursus se întoarse spre cufăr, şoptind:

— Credeam că lucrul ăsta nu se mai face acum...

Trase binişor, ca să nu trezească fetiţa, cartea pe care i-o pusese la căpătâi, în loc de pernă.

— Să vedem ce spune Conquest, şopti el.

Cartea era un maldăr de hârtii in-folio, legat în pergament moale. Ursus o răsfoi cu degetul mare, se opri la o pagină, o deschise de-a binelea deasupra sobei, şi citi:

— ...*De Denasatis*. Aicea e!

Apoi continuă:

— *Bucca fissa usque ad aures, genzivis denudatis, nasoque murdridato, masca eris, et ridebis semper*.[1]

— Asta e!

Şi puse cartea pe una dintre policioare, bombănind:

— Aventură a cărei cercetare mai temeinică ar fi periculoasă. Mai bine să ne oprim la suprafaţă. Râzi, băiete!

Fetiţa se trezi. Drept bună dimineaţa, ea trase un chiot.

— Hai, doică, dă-i sân! spuse Ursus.

Micuţa se ridicase pe jumătate. Ursus luă sticluţa de pe sobă şi-i dădu să sugă.

În clipa aceea răsari soarele. Raza lui roşiatică pătrunse prin fereastră şi se opri pe obrajii copilei, care se afla întoarsă spre el. Luminile ochilor fetiţei, aţintite spre soare, reflectau ca două oglinzi raza de purpură. Dar luminile ochilor ei rămaseră nemişcate, iar pleoapele nu i se clintiră nici ele.

— Ia te uită! spuse Ursus, fetiţa e oarbă.

---

[1] Cu gura crăpată până la urechi, cu gingiile dezgolite, vei fi o mască şi vei râde mereu (în limba latină în text). (n.r.).

PARTEA A DOUA

DIN ORDINUL REGELUI

CARTEA ÎNTÂI

VEŞNICA PREZENŢĂ A TRECUTULUI: OAMENII OGLINDESC ÎN EI OMUL

I. LORD CLANCHARLIE

Exista, pe vremea aceea, o veche amintire.

Amintirea aceasta era lord Linnoeus Clancharlie.

Baronul Linnoeus Clancharlie, contemporan cu Cromwell, era unul dintre pairii Angliei, puţin numeroşi, ce e drept, care acceptaseră republica. Acceptarea asta putea să-şi aibă raţiunea ei de a fi, şi să se explice la o adică, dat fiind că, pentru moment, republica biruise. Ar fi fost firesc ca lordul Clancharlie să rămână partizan al republicii, atâta vreme cât republica era învingătoare. Dar după înfrângerea revoluţiei şi căderea guvernului parlamentar, lordul Clancharlie rămăsese pe aceeaşi poziţie. Ar fi fost uşor lucru pentru nobilul patrician să reintre în Camera reconstituită din plin, pocăinţele fiind totdeauna bine primite de restaurări, şi Carol al II-lea fiind un suveran cumsecade faţă de cei ce reveneau la el. Dar lordul Clancharlie nu pricepuse cât datorezi evenimentelor. În timp ce regele lua din nou Anglia în stăpânire, în timp ce se desăvârşea închinarea poporului faţă de monarhie, în timp ce monarhia se ridica în mijlocul unei dezavuări glorioase şi triumfale, în clipa când trecutul devenea viitor şi viitorul devenea trecut, lordul rămăsese refractar. Îşi întorsese capul de la toată veselia asta zgomotoasă; se exilase de bună voie; putând să fie pair, preferase să fie proscris; îmbătrânise în credinţa lui pentru republica moartă. De aceea îl pecetluise ridicolul care întovărăşeşte firesc asemenea copilării.

Lordul se retrăsese în Elveţia. Locuia într-un fel de cocioabă înaltă, pe malul lacului Geneva. Îşi alesese locuinţa aceasta în partea cea mai neprielnică a lacului. Alpii severi, plini de crepuscule, de vijelii şi de brume, îl acopereau. Şi el trăia acolo,

pierdut în marile tenebre care se prăbuşesc din munţi. Rareori îl recunoştea vreun trecător. Omul acesta trăia în afara ţării sale, şi aproape în afara veacului său...

Dacă, din întâmplare, departe de splendorile Londrei, în nu ştiu ce lumină lugubră semănând cu amurgul, cineva l-ar fi zărit pe bătrânul lord îmbrăcat la fel cu oamenii din popor, palid, cu gândul aiurea, încovoiat, pesemne spre mormânt, stând în picioare pe ţărmul lacului, abia zărind furtuna şi iarna, mergând parcă la întâmplare, cu privirea fixă, cu pletele albe scuturate de vânt şi de întuneric, tăcut, singuratic, gânditor, i-ar fi fost greu să-şi stăpânească zâmbetul.

Lordul Clancharlie avea înfăţişarea unui nebun.

Gândindu-te la el, la ceea ce ar fi putut să fie şi la ce era, zâmbetul însemna indulgenţă. Unii râdeau cu hohote. Alţii se indignau.

Se înţelege că oamenii serioşi fuseseră izbiţi de o asemenea neobrăzare a izolării.

Circumstanţă atenuantă: lordul Clancharlie nu strălucise niciodată prin prea multă inteligenţă. Asupra acestui punct toată lumea era de acord.

II

Niciodată situaţia n-a fost mai clară şi mai decisivă decât aceea din 1660. Niciodată o minte inteligentă n-a înţeles mai lesne ce cale trebuie să urmeze, decât atunci.

În Anglia nu mai stăpânea Cromwell. Sub republică se produseseră o mulţime de fapte alandala. Nu mai exista nimic sfânt. Echilibrul tronurilor fusese rupt. Întreaga ordine monarhică europeană, din care făceau parte şi Stuarţii, fusese dată peste cap. În sfârşit, ieşiseră din starea aceasta odioasă şi Anglia îşi primea acum iertarea.

Carol al II-lea, binevoitor, dăduse declaraţia de la Breda. Îi îngăduise Angliei uitarea epocii acesteia, în care un fiu de berar din Huntingdon îşi pusese piciorul pe capul lui Ludovic al XIV-lea. Anglia făcea *mea culpa*, şi respira.

Veselia inimilor era deplină, spânzurătorile regicizilor adăugându-se la bucuria universală. O restaurare e un zâmbet; dar câteva spânzurători nu strică deloc. Şi conştiinţa publică trebuie satisfăcută. Spiritul dezordinii fusese împrăştiat,

loialitatea se reconstituia. Să fii cetăţean supus era acum unica ambiţie. Revoluţia era ocărâtă, republica batjocorită, ca şi vremurile acelea ciudate, când se rosteau mereu cuvinte mari ca *Drept, Libertate, Progres*... Reîntoarcerea la bunul simţ era admirabilă. Anglia visase. Ce fericire să te afli în afara acestor rătăciri! Există ceva mai nesăbuit decât ele? Unde am ajunge dacă primul venit ar avea drepturi? Vă închipuiţi ce-ar fi dacă ar conduce toată lumea? Vă închipuiţi ce înseamnă o cetate ameninţată de cetăţeni? Cetăţenii sunt caii de ham, şi cei ce trag nu pot să conducă. Să supui ceva la votul mulţimii înseamnă să arunci în vânt. Vreţi să faceţi statele să zboare ca norii? Dezordinea nu clădeşte ordinea. Dacă haosul e arhitect, clădirea va fi Babelul. Şi apoi, există tiranie mai mare decât această aşa-zisă libertate? Eu vreau să mă distrez, nu să guvernez. Să votez mă plictiseşte; eu vreau să dansez. Ce minunat e când un prinţ se însărcinează să le facă pe toate! Nici vorbă, regele acesta e mărinimos dacă îşi bate capul pentru noi! Şi-apoi, el e crescut în miezul lucrurilor, ştie ce-i conducerea. Asta e meseria lui. Pacea, războiul, legislaţia, finanţele privesc oare poporul? Fără doar şi poate, poporul trebuie să plătească, fără doar şi poate, poporul trebuie să slujească, dar atâta îi ajunge. Are şi el ceva de îndeplinit în politică: din el ies cele două forţe ale statului – armata şi bugetul. Să fii soldat, să fii contribuabil, nu e de ajuns atâta? Ce nevoie mai e de altceva? El e braţul militar şi braţul financiar. Măreţ rol! Regele domneşte pentru el. Şi, se înţelege, trebuie să i se plătească regelui acest serviciu. Impozitul şi lista civilă sunt salariile plătite de popor şi câştigate de domnitori. Poporul îşi dă sângele şi banii, în schimbul cărora e condus. Să vrea să se conducă singur, ce idee ciudată! Un ghid îi e neapărat necesar. Fiind neştiutor, poporul e orb. Oare orbul nu-şi are câinele lui? Numai că, pentru popor, un leu, regele, consimte să fie câine. Câtă bunătate! Dar de ce e poporul neştiutor? Fiindcă aşa trebuie să fie. Neştiinţa e paznicul virtuţii. Acolo unde nu există perspective, nu sunt nici ambiţii. Neştiutorul trăieşte într-un întuneric util, care, înlăturând privirea, înlătură poftele. De aici, nevinovăţia lui. Cine citeşte gândeşte. Cine gândeşte judecă. Să nu judeci, asta e datoria. Şi tot asta e fericirea. Iată adevăruri de nezdruncinat. Pe ele e aşezată societatea.

Că s-ar putea să nu recunoască cineva asemenea binefaceri, e greu de crezut. Să-i întorci spatele lui Carol al II-lea, să-i

răsplăteşti prin nerecunoştinţă mărinimia pe care o avusese de a se urca iar pe tron, nu însemna oare o mârşăvie? Lordul Linnoeus Clancharlie le pricinuise oamenilor cumsecade această mâhnire. Să strâmbi din nas la fericirea poporului, ce ţicneală!

Se ştie că în 1650 parlamentul decretase următoarele: *Făgăduiesc să rămân credincios republicii, fără rege, fără suveran, fără senior*. Sub pretext că depusese jurământul acesta monstruos, lordul Clancharlie trăia în afara regatului şi, faţă de fericirea generală, se credea îndreptăţit să fie trist. Avea întunecata stimă pentru ceea ce nu mai exista. Ciudată legătură cu lucrurile prăbuşite!

Să-l scuzi, era cu neputinţă. Cei mai binevoitori îl părăseau. Prietenii îi făcuseră multă vreme onoarea de a crede că el nu intrase în rândurile republicanilor decât ca să vadă mai de aproape găurile din platoşa republicii şi să lovească mai sigur, când va veni ziua, în folosul sfintei cauze a regelui. Aceste utile aşteptări ca să-ţi ucizi duşmanul pe la spate fac parte din loialitate. Şi se nădăjduise asta de la lordul Clancharlie, într-atâta erau de înclinaţi să-l judece favorabil. Dar, faţă de ciudata lui încăpăţânare republicană, trebuiră să-şi lase baltă părerile bune. Nu mai exista nicio îndoială asupra faptului că lordul Clancharlie era convins, adică idiot.

Explicaţia indulgenţilor plutea între încăpăţânare copilărească şi îndărătnicie senilă.

Cei severi mergeau mai departe. Ei stigmatizau această reîntoarcere la erezie. Idioţenia îşi are drepturile ei, dar are şi limite. Poţi să fii o vită, dar nu şi un răzvrătit. Şi apoi, ce e, la urma urmelor, lordul Clancharlie? Un transfug. Îşi părăsise tabăra, aristocraţia, ca să treacă în tabăra duşmanului, poporul. Credinciosul acesta era un trădător. E adevărat că era „trădător” faţă de cel puternic şi credincios faţă de cel slab. E adevărat că tabăra pe care o părăsise era învingătoare, iar cea pe care o adoptase era învinsă. E adevărat că prin „trădarea” asta el pierdea tot, privilegiul politic şi căminul, domeniul de pair şi patria. Nu câştiga decât ocară şi exil. Dar ce dovedeşte asta? Că e un nerod!

Nerod poţi să fii cât pofteşti, dar cu o singură condiţie: să nu dai exemple rele. Nerozilor nu li se cere decât să fie cinstiţi, şi aşa n-au decât să pretindă că sunt temelia însăşi a monarhiei. Îngustimea minţii lui Clancharlie era de neînchipuit! Rămăsese

orbit de fantasmagoria revoluţionară. Purtarea lui era o adevărată trădare. Să absentezi însemna să insulţi. El părea că fuge de fericirea obştească de parcă ar fi fost o ciumă. Trata regalitatea ca pe o molimă. Clancharlie ăsta nu şi-a dat seama că poţi porni razna cu Cromwell, dar că trebuie să revii cu Monk? Uitaţi-vă la Monk! El comandă armata republicană. Carol al II-lea, în exil, aflând despre probitatea lui, îi scrie. Monk, în care virtutea se împacă de minune cu şiretlicurile, mai întâi se preface, apoi, în fruntea armatei, sfărâmă parlamentul răzvrătit şi-l readuce pe rege. Monk e făcut duce de Albemarle, are cinstea de a fi salvat societatea, devine foarte bogat, face faimă veşnică epocii lui, şi e făcut cavaler al ordinului Jartierei, cu perspectiva de a fi înmormântat la Westminster. Astfel arată gloria unui englez fidel!

Fondul acesta, Clancharlie nu-l văzuse. Conştiinţa lui mioapă îl împingea, înainte de a trece la fapte, să privească lucrurile îndeajuns de aproape ca să le simtă mirosul. De aici, dezgusturile lui fără noimă. Cu asemenea delicateţe nu poţi fi om de stat. Prea multă conştiinţă înseamnă infirmitate... Fidelitatea necugetată se coboară ca o scară de beci. O treaptă, încă una, apoi încă una, şi te pomeneşti în beznă. Cei isteţi urcă. Naivii rămân. Aceasta era aventura lordului Clancharlie.

Iar el se plimba, cu mâinile la spate, de-a lungul lacului Genova...

Uneori se vorbea la Londra despre absentul acesta. În faţa opiniei publice apărea aproape ca un acuzat.

Mulţi dintre foştii zeloşi ai fostei republici aderaseră la Stuarţi. Pentru asta trebuie lăudaţi. Fireşte, ei îl bârfeau puţin. Încăpăţânaţii sunt supărători pentru binevoitori. Deştepţii, bine văzuţi, şi bine situaţi la palat, plictisiţi de atitudinea lui nesuferită, spuneau bucuroşi: *Dacă nu s-a dat pe brazdă, e fiindcă nu l-au plătit destul* etc. — *Voia locul de cancelar pe care regele l-a dat lordului Hyde* etc. Unul din „foştii lui prieteni” mergea până acolo încât şoptea: *Mi-a spus-o chiar mie*. Câteodată, cât era el de singuratic, lui Linnoeus Clancharlie, prin proscrişii pe care îi întâlnea, prin vechii regicizi ca Andrew Broughton, care locuia la Lausanne, îi ajungeau la urechi unele vorbe de acestea. Clancharlie se mulţumea să ridice uşurel din umeri, semn de adâncă tâmpire.

Odată, îşi completase ridicarea din umeri prin aceste câteva

cuvinte abia şoptite: *Îi plâng pe cei ce cred asemenea lucruri*.

III

Carol al II-lea, după cum am spus, abia dacă observase că există un răzvrătit cu numele de Clancharlie, dar Iacob al II-lea fu mai atent. Carol al II-lea domnise cu o oarecare moliciune. Aşa era felul lui de a domni. Şi trebuie spus că nu domnise mai rău din pricina asta. Un marinar, câteodată, îi face funiei hărăzite să domolească furtuna un nod larg, a cărei strângere o lasă în grija vântului.

Nodul acesta larg, devenit foarte curând nod strâns, astfel a fost domnia lui Carol al II-lea.

Sub Iacob al II-lea strângerea nodului reîncepu. Sugrumare necesară a ceea ce mai rămăsese din revoluţie. Iacob al II-lea avu intenţia lăudabilă să fie un rege eficace. În ochii lui, domnia lui Carol al II-lea nu era decât un început de domnie. Iacob al II-lea voi o reîntoarcere a ordinii şi mai deplină încă. În 1660 el deplânsese faptul că se mărginiseră să spânzure numai zece regicizi…

Iacob al II-lea încredinţă braţul justiţiei lui Jeffreys, şi spada lui Kirke. Kirke înmulţea pildele. Colonelul acesta folositor făcu într-o bună zi să fie spânzurat şi respânzurat, de trei ori la rând, unul şi acelaşi om, un republican, întrebându-l de fiecare dată: „Te lepezi de republică?” Ticălosul, răspunzând într-una: „nu”, fu spânzurat de-a binelea. *„L-am spânzurat da patru ori!”* spuse Kirke satisfăcut…

Lady Lyle, fiindcă adăpostise la ea doi răzvrătiţi, fu ucisă, deşi îşi trimisese fiul la război pentru monarhie. Un alt rebel, având onestitatea să declare că o femeie anabaptistă îi dăduse azil, fu graţiat, iar femeia arsă de vie. Într-o zi, Kirke dădu să înţeleagă unui oraş că-l ştia republican, spânzurându-i nouăsprezece cetăţeni. Represalii cu totul îndreptăţite, desigur, dacă ne gândim că sub Cromwell oamenii tăiau nasurile şi urechile sfinţilor de piatră, de prin biserici. Iacob al II-lea, care ştiuse să-i aleagă pe Jeffreys şi Kirke, era un suveran îmbibat de dreapta credinţă. El îşi chinuia trupul păcătos alegându-şi ibovnice slute. Graţie acestei puternice îmbuibări religioase, izbuti mai târziu Iacob al II-lea să îndure cu demnitate exilul şi să înfăţişeze în refugiul său de la Saint-Germain priveliştea unui rege care ştie

să se ridice deasupra restriştilor, atingând cu linişte sufletească gâlcile şi stând de vorbă cu iezuiţii.

Se înţelege că un asemenea rege trebui, într-o oarecare măsură, să se ocupe de un rebel ca lordul Linnoeus Clancharlie. Pairiile ereditare transmisibile au în ele un oarecare viitor. Era vădit că, dacă se putea lua vreo măsură de prevedere în privinţa lordului, Iacob al II-lea n-avea să şovăie nicio clipă s-o ia.

II. LORD DAVID DIRRY-MOIR

I

Lordul Linnoeus Clancharlie nu fusese totdeauna bătrân şi proscris. Îşi avusese şi el faza lui de tinereţe şi de patimi. Se ştie, prin Harrison şi Pride, că la tinereţe Cromwell iubise femeile şi desfătările, lucru care (alt aspect al problemei „femeie”) vesteşte un răzvrătit…

Lordul Clancharlie, ca şi Cromwell, îşi avusese abaterile şi destrăbălările lui. I se cunoştea un copil din flori, un fiu. Fiul acesta, venit pe lume în clipa când republica îşi dădea sfârşitul, se năştea în Anglia tocmai când taică-su lua drumul exilului. De aceea el nu-şi văzuse niciodată tatăl. Bastardul lordului Clancharlie crescuse ca paj la curtea lui Carol al II-lea. I se spunea lord David Dirry-Moir. Maică-sa, care se trăgea dintr-o familie nobilă, se hotărî, pe când lordul Clancharlie devenea huhurez în Elveţia, să facă mai puţine mutre şi, fiind frumoasă, făcu să i se uite primul şi sălbaticul amant printr-un al doilea, fără discuţie îmblânzit, şi chiar regalist, căci era regele însuşi. Ea fu puţină vreme ibovnica lui Carol al II-lea, îndeajuns însă ca majestatea sa, încântat că-i răpise republicii o asemenea femeie, să-i dăruiască micului lord David, fiul cuceririi sale, o slujbă la palat. Astfel David fu câtăva vreme unul din cei şaptezeci care purtau spada cea mare; apoi intră în ceata lefegiilor şi deveni unul din cei patruzeci care purtau baltagul aurit. Printre altele, făcând parte din nobila trupă creată de Henric al VIII-lea pentru paza corpului său, avu privilegiul să pună farfuriile pe masa regelui. Aşa că, în timp ce taică-su încărunţea în exil, lordul David prospera sub Carol al II-lea.

După care prosperă sub Iacob al II-lea.

Regele e mort, trăiască regele! Cu acest prilej al venirii ducelui de York pe tron, căpătă îngăduinţa de a se numi lord David Dirry-Moir, după numele unei seniorii a mamei sale, care tocmai murise, lăsându-i moştenire senioria aflată în codrii Scoţiei, unde trăieşte pasărea Krag, care îşi scobeşte cu ciocul cuib în trunchiurile stejarilor.

II

Iacob al II-lea era un rege, şi avea pretenţia să fie un general, îi plăcea să se înconjoare de tineri ofiţeri. Se arăta cu plăcere în public, călare, cu cască şi platoşă, şi cu o uriaşă perucă revărsându-se pe sub cască, peste platoşă. Un soi de statuie ecvestră a războiului idiot. Regele privi cu ochi buni drăgălăşenia tânărului lord David. Îi făcea plăcere că regalistul acesta era fiul unui republican. Un tată renegat nu dăunează unei situaţii pe care începi să ţi-o faci la curte. Regele îl făcu pe lordul David gentilom al odăii patului, cu leafă de o mie de livre.

Aceasta însemna o frumoasa avansare. Un gentilom al patului se culcă în fiecare noapte lângă rege, pe un pat care i se aşterne acolo. Sunt, cu totul, doisprezece asemenea gentilomi.

În această slujbă, lordul David fu şeful ovăzăriei regale, cel care dă ovăzul cailor şi care e plătit cu două sute şaizeci de livre. Avu sub comanda lui cinci vizitii regali, cinci surugii regali, cinci rândaşi regali, doisprezece lachei regali şi patru purtători ai scaunului regal. Avu sub comanda lui şase cai de curse pe care regele îi întreţine la Haymarket şi care o costă pe majestatea sa şase sute de livre pe an. Fu mare şi tare în garderoba regelui, care le furnizează veşminte de ceremonie cavalerilor ordinului Jartierei. Prezidă, ca unul dintre cei doisprezece, la mese şi recepţii. Avu gloria să stea în picioare, în spatele regelui, în zilele de danie, când regele dăruieşte bisericii banul de aur, *hyzantium*, în zilele colierului, când regele poartă colierul ordinului său, şi în zilele cuminecării, când nimeni nu se cuminecă, în afară de rege şi de principi. El fu acela care, în joia sfântă, îi aducea în faţa majestăţii sale pe cei doisprezece săraci cărora regele le dădea atâţia bănuţi de argint câţi ani de viaţă aveau, şi atâţia bănuţi de aramă, câţi ani de domnie.

Ceva mai mult, fu locotenent-colonel al regimentului scoţian de gardă regală şi, în această calitate, făcu mai multe campanii,

foarte glorioase, căci era un războinic de frunte. Brav senior, voinic, frumos la chip, mărinimos, înfăţişarea lui se potrivea cum nu se poate mai bine situaţiei pe care o avea.

Ba, la un moment dat, fu cât pe-aci să fie numit *groom of the stole*, ceea ce i-ar fi dat prilejul să-i înmâneze regelui cămaşa; dar pentru aceasta trebuie să fii prinţ sau pair.

Să faci un pair e mult. Înseamnă să creezi o pairie, să stârneşti invidii. E o favoare. O favoare îi aduce regelui un prieten şi o sută de duşmani, fără să mai ţinem seama că şi prietenul devine ingrat. Iacob al II-lea, iscusit politician, crea cu greu pairii, dar le drămuia bucuros. O pairie strămutată nu produce emoţii. E pur şi simplu un nume care se continuă.

Bunăvoinţa regală n-ar fi avut nimic împotrivă să-l introducă pe lordul David Dirry-Moir în înalta cameră, numai că ar fi avut nevoie de uşa unei pairii substituite. Majestatea sa nu dorea decât prilejul să-i facă pe David Dirry-Moir lord de drept.

III

Şi prilejul acesta se ivi. Într-o buna zi, se află că bătrânului lord Linnoeus Clancharlie i se întâmplaseră mai multe lucruri, printre care cel mai de seamă era faptul că răposase întru domnul. Moartea le e măcar cu atâta bună oamenilor, că mai face să se vorbească puţin despre ei.

Se povesti ceea ce se ştia, sau ceea ce se credea că se ştie, despre ultimii ani ai lordului Linnoeus. Dacă ar fi fost să te iei după povestirile astea, fără îndoială prea îndrăzneţe, către sfârşitul vieţii lordul Clancharlie ar fi suferit o înrăutăţire a republicanismului său până într-atât, încât ajunsese, după câte se spunea, să se însoare – ciudată încăpăţânare de exil! – cu fiica unui regicid, cu Ann Bradshaw – i se preciza şi numele – care murise şi ea, dar, se spunea, murise dând naştere unui copil, un băieţaş care, dacă toate amănuntele acestea ar fi fost adevărate, era fiul legitim şi moştenitorul legal al lordului Clancharlie.

Spusele acestea, foarte nesigure, semănau mai mult a zvonuri decât a fapte. Lordul Clancharlie ar fi avut cincizeci şi nouă de ani în momentul căsătoriei, deci şaizeci la naşterea fiului său, şi ar fi murit apoi curând, lăsând în urmă acest copil, orfan de tată şi de mamă. Se mai adăuga că noul născut era „frumos ca

soarele de pe cer”, aşa cum se spune în toate basmele.

Regele Iacob al II-lea puse capăt acestor zvonuri, fireşte lipsite de orice temei, declarându-l într-o bună zi pe lordul David Dirry-Moir, *în lipsa unui copil legitim*, şi prin buna plăcere a regelui, unicul şi definitivul moştenitor al lordului Linnoeus Clancharlie, *lipsa oricărei alte filiaţiuni şi descendenţe fiind constatată*. Camera lorzilor întocmi hrisoavele prin care majestatea sa îi trecea lordului David Dirry-Moir toate titlurile, drepturile şi prerogativele numitului răposat lord Linnoeus Clancharlie, cu singura condiţie ca lordul David să ia în căsătorie, când mireasa va ajunge la vârsta cuvenită, o fată care în momentul acela avea abia câteva luni. Pe fată regele o făcuse ducesă din leagăn, nu prea se ştia de ce. Sau, mai bine zis, se ştia prea bine de ce. Micuţei i se spunea ducesa Josiane.

Pe atunci erau la modă în Anglia numele spaniole. Unul dintre bastarzii lui Carol al II-lea se numea Carlos, conte de Plymouth. Pesemne că Josiane era legătura numelor Josef şi Ana. Dar poate că numele venea de la Josias...

Acestei mici ducese îi dărui regele pairia Clancharlie. Ea era pairesă, aşteptând să existe şi un pair. Pairul va fi soţul ei. Pairia se întemeia pe un dublu domeniu: baronia de Clancharlie şi baronia de Hunkerville. Pământurile, castelele, burgurile, ocoalele, fiefurile, veniturile, bunurile moştenite şi domeniile legate de pairia Clancharlie-Hunkerville aparţineau provizoriu lui lady Josiane, şi regele declara că de îndată ce Josiane se va mărita, lordul David Dirry-Moir va fi baron Clancharlie.

În afara moştenirii Clancharlie, lady Josiane avea şi averea ei personală formată din numeroase bunuri, dintre care cele mai multe proveneau din darurile făcute de Doamna fără trenă ducelui de York. *Doamna fără trenă* însemnând Doamna, pur şi simplu. Aşa i se spunea Henriettei de Anglia, ducesă de Orléans, prima doamnă a Franţei după regină.

IV

După ce prosperase sub Carol şi sub Iacob, lord David prosperă şi sub Wilhelm. Loialitatea lui nu merse până la a-l urma pe Iacob al II-lea în exil. Continuând să-şi iubească regele legitim, el avu bunul simţ să-i slujească uzurpatorului. De altfel, în afara unor neînsemnate acte de indisciplină, lord David era un

excelent ofiţer. Trecând din armata de uscat în marină, el se distinse şi ajunse ceea ce se numea pe atunci „căpitan de fregată uşoară”.

La urma urmelor, lord David Dirry-Moir ajunse un om nespus de ales, ducând foarte departe eleganţa viciilor, puţin poet ca toată lumea, bun servilor al palatului, nelipsit de la ospeţe, serbări, chefuri, ceremonii şi bătălii; slugarnic precum se cuvine, trufaş, având ochiul plecat sau ager, după obiectul pe care îl privea, pornit spre cinste, smerit şi obraznic, după caz, deschis şi cinstit la prima pornire, chit că putea să se arate imediat altfel, nespus de atent la toanele regelui, nepăsător în faţa unui vârf de spadă, gata oricând să-şi primejduiască viaţa, cu eroism şi slugărnicie, la primul semn al majestăţii sale, în stare de toate insultele şi de niciun fel de politeţe, om de curtenie şi de etichetă, mândrindu-se să stea în genunchi la marile prilejuri monarhice, bărbat voios, curtean pe deasupra şi aventurier pe dedesubt, tinerel la patruzeci şi cinci de ani.

Lord David cânta şansonete franţuzeşti, elegantă veselie care îi plăcuse lui Carol al II-lea.

Din partea maică-si, abia dacă avea cu ce să trăiască, un venit de vreo zece mii de lire sterline. Şi o scotea la capăt făcând datorii. Era de neîntrecut în ceea ce priveşte luxul măreţ, ciudăţeniile şi noutăţile. De cum îl imita cineva, schimba moda. Pe cal purta cizme uşoare din piele de vacă întoarsă, şi pinteni. Avea pălării ca nimeni altul, dantele uluitoare şi gulere înfoiate, anume pentru el.

III. DUCESA JOSIANE

I

Pe la 1705, deşi lady Josiane împlinise douăzeci şi trei de ani, iar lord David patruzeci şi patru, căsătoria lor încă nu avusese loc, şi asta din cele mai serioase motive. Se urau oare? Deloc. Dar ceea ce nu poate să-ţi scape din mână nu te împinge la grabă. Josiane voia să rămână liberă; David voia să rămână tânăr. Să se însoare cât mai târziu i se părea că înseamnă să-şi prelungească tinereţea. Tineri întârziaţi se găseau cu duiumul pe atunci. Îmbătrâneai coconaş. Peruca îţi era complice. Iar mai

apoi, te ajuta pudra.

La cincizeci şi cinci de ani, lord Charles Gerrard, baron Gerrard de Gerrards de Bembley, umplea Londra cu succesele lui la femei. Frumoasa şi tânăra ducesă de Buckingham, contesă de Conventry, îşi pierduse minţile din dragoste pentru cei şaptezeci şi şapte de ani ai frumosului Thomas Bellasyse, viconte Falcomberg. Se citau faimoasele versuri ale lui Corneille care, la şaptezeci de ani, scria unei femei de douăzeci de ani: *Marchiză, dacă faţa mea*...

Femeile îşi aveau şi ele succesele lor tomnatice.

Josiane şi David îşi făceau curte într-un fel oarecum deosebit. Nu se iubeau, dar se plăceau. Le era de ajuns să se simtă alături. De ce-ar fi grăbit sfârşitul? Romanele de pe atunci îi îndemnau pe îndrăgostiţi la soiul acesta de stagiu, foarte la modă. Josiane, printre altele, ştiindu-se bastardă, se simţea prinţesă şi privea cu dispreţ orice fel de aranjamente. Îi plăcea lordul David. Lordul David era frumos, dar asta pe deasupra târgului. Ea îl găsea elegant.

Să fii elegant, iată cheia succesului. Lord David era frumos; cu atât mai bine. De obicei frumoşii sunt serbezi[1]. El nu era aşa. Paria, boxa, făcea datorii. Josianei îi plăceau grozav caii lui, câinii lui, pierderile lui la joc, amantele lui. La rândul său, lord David era fascinat de ducesa Josiane, fecioară fără pată şi fără scrupule, trufaşă, inaccesibilă şi îndrăzneaţă. Şi-i trimitea sonete pe care Josiane le citea uneori. În aceste sonete el afirma că să o posezi pe Josiane însemna să te înalţi la ceruri, lucru care nu-l împiedica să-şi amâne înălţarea dorită până la anul viitor. Lord David făcea anticameră la uşa inimii Josianei, şi asta le convenea amândurora. La curte, suprema eleganţă a amânării căsătoriei lor era admirată. Lady Josiane spunea: „E plictisitor că sunt nevoită să-l iau de bărbat pe lord David, eu, care nu mi-aş dori altceva decât să fiu îndrăgostită de el!”

Josiane era foarte înaltă, prea înaltă. Părul ei bătea în nuanţe căreia i se spune blond-purpuriu. Era împlinită la trup, proaspătă, robustă, rumenă, plină de spirit şi de îndrăzneală. Avea ochi prea limpezi. Şi n-avea ibovnic. Se zăvora în orgoliu. Bărbaţii? Ei, aş! Abia dacă un zeu ar fi fost vrednic de ea! Sau un monstru.

Şi n-avea aventuri amoroase, din dispreţ. Dar nu s-ar fi supărat deloc dacă ar fi fost bănuită că are, cu singura condiţie

[1] Searbăd (pl. serbezi) – palid la faţă; fără vlagă, veştejit.

ca aventurile acestea să fie neobişnuite şi la dimensiunile unei fiinţe ca ea. Ţinea puţin la bunul ei nume şi foarte mult la glorie.

Trupul, la un oarecare grad de frumuseţe, aproape că are dreptul la nuditate. Cine ar fi văzut-o pe Josiane goală, n-ar fi zărit modelul acesta decât printr-un fel de mărire luminoasă. Ea s-ar fi arătat cu plăcere unui satir, sau unui eunuc. Avea cutezanţa mitologică. Să facă din goliciunea ei un chin, să creeze un Tantal, ar fi distrat-o. Regele o făcuse ducesă, şi Jupiter nereidă.

Josiane era savantă. Niciodată n-o tulburase vreo patimă, dar ea le cercetase pe toate. Avea dezgust pentru realizări, dar, totodată, ele o şi atrăgeau. Toate desfrânările se aflau, ca viziuni, în această fecioară. Era, prin neobrăzarea pe care i-o dădea stirpea ei aleasă, aţâţătoare şi de neatins. Totuşi, ca ar fi putut găsi plăcut să-şi pună singură la cale o cădere. Trăia într-un nimb de glorie, simţind uşoara dorinţă de-a coborî din el şi, poate, curiozitatea de a cădea. Era cam grea pentru norul ei. Să greşeşti place. Nesinchiseala princiară dă dreptul la încercare, şi cineva dintr-o casă ducală se distrează, acolo unde o burgheză obişnuită s-ar pierde. Josiane era întru totul, prin naştere, prin frumuseţe, prin ironie, prin ştiinţă, aproape o regină. Cândva se înflăcărase o clipă pentru Louis de Boufflers care putea să frângă o potcoavă între degete. Ea regreta că Hercule e mort şi trăia în nu ştiu ce aşteptare a unui ideal lasciv şi suprem.

Ca moral, Josiane te, făcea să-ţi aminteşti versurile:

Superbul bust al doamnei sfârşeşte cu o hidră.

Era un nobil bust, un splendid sân, cu armonie ridicată de o inimă regească, o vie şi prea limpede privire, un chip semeţ şi pur, şi, cine ştie? având sub apă, în transparenţa tulbure întrezărită, o prelungire lin şerpuitoare şi supranaturală, cumplită şi diformă. Virtute minunată, desăvârşită prin vicii în adâncimea viselor.

II

În plus, o fină afectată a eleganţei în vorbire, în scris şi în maniere, o aşa-numită „preţioasă”.

Aceasta era moda.

Să ne reamintim de Elisabeth.

Elisabeth era un model care, în Anglia, a dominat trei secole – al şaisprezecelea, al şaptesprezecelea şi al optsprezecelea. Elisabeth e mai mult decât o englezoaică, e o anglicană. De aici, respectul profund al bisericii episcopale pentru această regină; respect resimţit de capii bisericii catolice, care mai adăugau şi puţină excomunicare. În gura lui Sixte-Quint afurisind-o pe Elisabeth afurisenia aduce a madrigal. *Un gran cervello di principessa*, spune el. Maria Stuart, mai puţin ocupată de problema „biserică" decât de problema „femeie", nu prea o respecta pe soră-sa Elisabeth şi-i scria, de la regină la regină şi de la cochetă la mironosiţă: „Scârbirea domniei tale în faţa măritişului vine de-acolo că nu vrei să-ţi pierzi libertatea de a porunci să fii iubită". Maria Stuart lucra din evantai, Elisabeth din secure. Partidă inegală. Altminteri, amândouă se întreceau în literatură, Maria Stuart făcea versuri franţuzeşti; Elisabeth traducea din Horaţiu. Elisabeth, slută, se decreta frumoasă, iubea catrenele şi acrostihurile, punea să i se înfăţişeze cheile oraşelor de către cupidoni, strângea gura a dispreţ ca italiencele şi-şi dădea ochii peste cap ca spaniolele, avea în garderobă trei mii de veşminte şi toalete, printre care mai multe costume de Minervă şi de Amfitrită, preţuia irlandezii pentru umerii lor largi, îşi acoperea juponul cu tot soiul de zorzoane, adora trandafirii, înjura, blestema, bătea din picioare, îşi burduşea în pumni domnişoarele de onoare, îl trimitea la dracu' pe Dudley, îl bătea pe cancelarul Burleigh, care plângea, dobitocul bătrân, îl scuipa pe Mathew, îl scutura de guler pe Hatton, îl pălmuia pe Essex, îşi arăta coapsele în faţa lui Bassompierre, şi era fecioară.

Ceea ce făcuse ea pentru Bassompierre, regina din Saba făcuse pentru Solomon. Deci, era corect, sfânta scriptură creând o pildă. Ceea ce e biblic poate fi anglican. Pilda biblică merge chiar până la a turna un prunc numit Ebnehaquem sau Melilechet, adică *Fiul înţeleptului*...

De ce nu asemenea moravuri? Cinismul nu e mai prejos decât făţărnicia.

Astăzi Anglia, care are un Loyola numit Wesley, cam pleacă ochii în faţa acestui trecut. Ea e cam supărată, dar se mândreşte.

În moravurile acelea, gustul pentru diform există, mai ales la femei, şi îndeosebi la cele frumoase. La ce bun să fii frumoasă, dacă n-ai o pocitanie? Ce-ţi foloseşte să fii regină dacă nu-ţi zice

„tu” un maimuţoi? În alcovurile marelui secol, cocoaşa se bucura de multă stimă: dovadă mareşalul de Luxemburg.

Şi, înaintea lui Luxemburg, Condé, „omuleţul ăsta atât de drăguţ”.

Frumoasele puteau ele însele sa fie nedesăvârşite, fără niciun neajuns. Lucrul acesta era acceptat. Anne de Boleyn avea un sân mai mare decât celălalt, şase degete la o mână şi un dinte crescut pe deasupra celorlalţi dinţi. La Vallière avea picioarele strâmbe. Asta nu l-a împiedicat pe Henric al VIII-lea să-şi piardă minţile şi pe Ludovic al XIV-lea să fie nebun de dragoste.

Din punct de vedere moral, aceleaşi devieri. Aproape că nu exista femeie din lumea bună care să nu fie un caz de monstruozitate. Erau femei ziua şi vampiri noaptea. Se duceau în piaţa publică să sărute capetele proaspăt retezate, înfipte în ţeapă. Margareta de Valois, o strămoaşă a „preţioaselor”, purta la cingătoare încuiate cu lacăte, în cutiuţe de tinichea cusute de fuste, toate inimile ibovnicilor ei morţi. Sub fustele astea se ascunsese Henric al IV-lea.

În secolul al optsprezecelea, ducesa de Berry, fiică a regentului, rezumase toate creaturile astea într-un tip obscen şi regal.

Printre altele, frumoasele doamne ştiau latineşte. Să ştii latineşte era socotit încă din secolul al şaisprezecelea o graţie femeiască. Jane Grey[2] împinsese eleganţa până la a învăţa ebraica.

Ducesa Josiane ştia latineşte. În plus – o altă manieră aleasă – era catolică. În taină, bineînţeles, şi mai degrabă ca unchiu-său Carol al II-lea decât ca taică-său Iacob al II-lea. Iacob, datorită catolicismului, îşi pierduse tronul, şi Josiane nu voia să-şi primejduiască pairia. Din pricina asta, fiind catolică în intimitate şi între rafinaţi, ea era protestantă pe dinafară, pentru gloată.

Felul acesta de a înţelege religia e plăcut; te bucuri de toate bunurile legate de biserica oficială episcopală, iar mai târziu mori în mireasma catolicismului şi ai gloria de a se citi o liturghie pentru tine.

Deşi trupeşă şi sănătoasă Josiane era o „preţioasă” desăvârşită.

Uneori, felul ei moale şi voluptos de a lungi sfârşitul frazelor imita alungirea labelor unei tigrese călcând prin junglă.

---

[2] Principesă engleză, sora lui Henric al VIII-lea. (n.r.).

Folosul „preţiozităţii” este că înjoseşte neamul omenesc. „Preţiosul” nu-i mai face cinstea de a-i aparţine.

Întâi de toate însă a ţine specia omenească la distanţă, iată ce importă.

O pretenţie de divinitate neadmisă creează femeia năzuroasă. În lipsa tunetului, ai neobrăzarea. Templul se cincheşte[3] în alcov. Neputând să fii zeiţă, eşti idol.

Josiane avea un cuget neliniştitor, se simţea într-atât alunecând spre desfrânare, încât făcea pe mironosiţa. A fi prea mult în defensivă înseamnă a simţi o tainică dorinţă de atac…

Ea se zăvora în deosebirea trufaşă a rangului şi a naşterii ei, premeditând poate, după cum am spus, o bruscă evadare.

III

Toate instinctele Josianei înclinau mai degrabă spre a se dărui din galanterie decât spre a se dărui legal.

Fata stăpână şi femeia suspusă, aşa cer vechile datini ale Angliei. Josiane amâna pe cât putea ceasul acestei supuneri. Că trebuia să ajungă la măritişul cu lordul David, fiindcă aşa cerea bunul plac regal, era o necesitate, fără îndoială, dar ce păcat! Josiane îl primea şi-l alunga pe lord David. Exista între ei o înţelegere tacită să nu statornicească şi să nu rupă legăturile. Se înlăturau cu dibăcie. Felul acesta de-a se iubi cu un pas înainte şi doi paşi înapoi îl exprimă şi dansurile vremii, menuetul şi gavota. Să fii căsătorită te urâţeşte, îţi veştejeşte panglicile pe care le porţi, te îmbătrâneşte. Brutalitatea căsătoriei creează situaţii definitive, suprimă voinţa, ucide alegerea… Să alungi poezia patului, până la a-l face cuviincios, se poate închipui ceva mai grosolan?…

Lordul David se maturiza. Patruzeci de ani e o vârstă. El însă nu-şi dădea seama de asta. Altminteri, părea tot cum fusese la treizeci de ani. Găsea că e mai amuzant s-o dorească pe Josiane decât s-o aibă. Avea altele. Avea femei. Josiane, la rândul ei, avea visele.

Iar visele erau şi mai rele.

Ducesa Josiane avea particularitatea aceasta, mai puţin rară decât s-ar crede, că unul dintre ochi îi era albastru, iar celălalt negru. În privirea ei se împreuna ziua cu noaptea.

---

[3] A se cinchi – a sta pe vine, a se ghemui. (n.ed. electronice).

Iată ambiţia de căpetenie a Josianei: să se arate în stare de a săvârşi imposibilul.

Într-o zi ea îi spusese lui Swift:

— Voi, ăştia, vă închipuiţi că dispreţul vostru există.

„Voi, ăştia”, însemna specia omenească.

Catolicismul ei nu depăşea limita necesară eleganţei.

Ea purta rochii groase, de catifea, sau de satin, sau de moar, unele largi de cincisprezece-şaisprezece coţi, şi, în jurul cingătoarei, numeroase şiraguri de perle şi de nestemate. Pe cal avea o şa bărbătească, în ciuda inventării şeii pentru femei introdusă în Anglia din secolul al paisprezecelea de către Anne, soţia lui Richard al III-lea. Îşi clătea obrajii, braţele, umerii şi gâtul cu zahăr candel muiat în albuş de ou, după moda castiliană.

Altminteri, niciun fel de răutate. Era, mai degrabă, bună.

IV. MAGISTER ELEGANTIARUM

Fireşte, Josiane se plictisea…

Lord David Dirry-Moir avea o situaţie măreaţă în viaţa veselă a Londrei. *Nobility* şi *gentry* îl venerau.

Să notăm o faptă glorioasă a lordului David: el îndrăznise să-şi poarte părul. Reacţia împotriva perucilor începea. Ca şi Eugène Devéria, care în 1824 îndrăzni, primul, să-şi lase să-i crească barba, în 1702 Price Devereux îndrăzni, tot primul, să-şi arate în public, sub ascunzişul unei frizuri savante, propriile lui plete. Să-ţi rişti părul însemna aproape să-ţi rişti capul. Indignarea fu universală. Şi totuşi Price Devereux era viconte Hereford şi pair al Angliei. A fost insultat, şi adevărul e că merita să fie. Când huiduielile atinseseră culmea, lord David apăru, pe neaşteptate, şi el cu propriul său păr şi fără perucă. Lord David fu şi mai ocărât decât vicontele Hereford. Dar se ţinu bine. Price Devereux fusese primul, David Dirry-Moir era al doilea. Uneori e mai greu să fii al doilea decât primul. Ai nevoie de mai puţin geniu, dar de mai mult curaj. Primul, ameţit de născocirea lui, poate să uite primejdia. Al doilea vede prăpastia şi se aruncă în ea. În prăpastia aceasta – să nu mai poarte perucă – se aruncă David Dirry-Moir. Mai târziu, se găsiră imitatori care avură curajul, după aceşti doi revoluţionari, să-şi pieptene propriul lor păr, iar pudra veni ca o circumstanţă atenuantă.

Ca să fixăm, în treacăt, acest important punct al istoriei,

trebuie spus că adevărata prioritate în războiul perucii aparţine unei regine, Cristina a Suediei, care purta veşminte bărbăteşti şi se arătase, încă din 1680, cu pletele ei castanii, naturale şi zbârlite. Ea avea, între altele, şi „câteva fire de barbă" – după cum arată Misson.

Papa, la rândul său, prin bula din martie 1694, cam nesocotise peruca, scoţând-o de pe capetele episcopilor şi ale preoţilor, şi poruncind slujitorilor bisericii să-şi lase să le crească părul.

Deci, lord David nu purta perucă şi se încălţă cu cizme din piele de vacă.

Aceste mari fapte îl făceau vrednic de admiraţia publică. Nu exista club căruia să nu-i fie lider, nu exista box unde să nu fie dorii ca *referee*. Referee înseamnă arbitru.

El întocmise hrisoavele mai multor cercuri din higfe life, făcuse aşezăminte ale eleganţei dintre care unul, *Lady Guinea*, mai exista încă în 1772. *Lady Guinee* era un cerc unde mişuna tineretul lordship. Acolo se juca. Cea mai mică miză era fişicul de cincizeci de guinee pe masa de joc. Jucătorii purtau manşete de piele care le ocroteau dantelele şi plastroane de piele care le fereau gulerele cu multe cute. Iar pe cap, ca să-şi ferească ochii de lumina puternică a lămpilor şi ca să nu-şi strice frizura, aveau pălării mari de paie, acoperite cu flori. Şi erau mascaţi, ca să nu li se observe emoţia. Toţi purtau pe spinare surtucele întoarse pe dos, ca să atragă norocul.

Deşi frumos, lord David făcea parte din Clubul Urâţilor, un club dedicat diformităţii. Acolo, membrii se jurau să se bată în duel nu pentru vreo femeie frumoasă, ci pentru un bărbat urât. În ziua când frumoasa doamnă Visart se îmbolnăvi de vărsat, Clubul Urâţilor dădu un ospăţ. Clubul acesta mai era încă în floare pe la sfârşitul secolului al nouăsprezecelea. El i-a trimis o diplomă de membru de onoare lui Mirabeau.

După readucerea pe tron a lui Carol al II-lea, cluburile revoluţionare fuseseră desfiinţate. După ele, urmaseră cluburile monarhice. Membrii lor se distrau cuviincios.

Printre acestea era, de pildă, The Roms Club. Membrii luau de pe stradă o femeie, o trecătoare, nu din aristocraţie, cât mai bătrână şi mai urâtă cu putinţă. O împingeau în club şi o sileau să umble în mâini, cu picioarele în sus, cu faţa acoperită de poalele căzute. Dacă ea nu se arăta prea dispusă, o plesneau puţintel cu cravaşa peste părţile dezgolite. Doar era vina ei!...

Maeştrii de călărie ai unui asemenea manej se numeau „săritori”.

Mai exista Clubul Loviturilor de Cap, numit astfel fiindcă în el se dădeau oamenilor lovituri cu capul. Membrii căutau vreun hamal cu piept voinic şi cu mutră de prostănac. Îi ofereau, şi la nevoie îl sileau să primească un pahar de bere ca să lase să i se tragă câteva lovituri de cap în piept. Şi făceau pariuri. Odată, un bărbat, un zdrahon numit Gogangerdd, îşi dădu sufletul la a treia lovitură de cap. Lucrul păru grav. Avu loc o anchetă şi juriul dădu următorul verdict: „Mort dintr-o umflare a inimii pricinuită de prea multă băutură”. Într-adevăr, Gogangerdd băuse paharul cu bere.

Mai exista Fun Club. *Fun*, ca şi *cant*, ca şi *humour*, e un cuvânt special, intraductibil. Fun este, pentru farsă, ceea ce piperul este pentru sare. Să pătrunzi într-o casă, să spargi o oglindă scumpă, să ciopârţeşti portretele de familie, să otrăveşti câinele, să vâri pisica în colivie, asta se numeşte „să tai o bucăţică de fun”. Darea unei ştiri proaste, care-i face pe oameni să-şi pună doliul degeaba, e fun. Fun-ul a făcut o tăietură pătrată într-un tablou de Holbein, la Hampton-Court. Fun-ul ar fi mândru dacă el ar fi cel ce i-a spart braţele lui Venus din Milo. Pe vremea domniei lui Iacob al II-lea, un tânăr lord milionar, care dăduse foc unei cocioabe, făcu Londra să râdă în hohote şi fu proclamat rege al fun-ului. Nefericiţii din cocioabă scăpaseră numai în cămăşi…

Cel mai distins dintre cluburi era prezidat de un împărat care purta o semilună pe frunte şi se numea „marele Mohock”. Mohockul depăşea fun-ul. Deviza lui era să facă răul de dragul răului. Mohock-club avea grandiosul ţel de a face neapărat rău. Ca să îndeplinească ţelul acesta, toate mijloacele erau bune. Devenind Mohock, prestai jurământ că vei face rău, cu orice preţ, nu importă când, nu importă cui, nu importă cum. Fiecare membru al Mohock-clubului trebuia să aibă un talent. Unul era „maestru de dans”, adică îi făcea să ţopăie pe ţărănoi ciuruindu-le pulpele cu spada. Alţii ştiau „să amărască viaţa”, adică să improvizeze în jurul vreunui om de nimic o horă de cinci sau şase gentilomi cu spade lungi în mâini. Fiind înconjurat din toate părţile, era cu neputinţă ca golanul să nu stea cu dosul la cineva. Gentilomul căruia îi arăta dosul îl pedepsea cu o împunsătură care îl silea să facă stânga-mprejur. O nouă înţepătură unde trebuie îi dădea de veste secăturii că un nobil e în spatele lui, şi

aşa mai departe, fiecare împungând pe rând. Când omul închis în cercul de spade şi plin de sânge se răsucise şi dansase destul, gentilomii puneau slugile să-l bată, ca să-i schimbe cursul gândurilor. Alţii „pocneau leul”, adică opreau râzând vreun trecător, îi striveau nasul dintr-o lovitură de pumn, şi-i înfigeau degetele mari în ochi. Dacă ochii crăpau, îi plăteau.

Acestea erau, la începutul secolului al optsprezecelea, distracţiile bogătaşilor trândavi din Londra. Tineretul s-a distrat de când lumea…

Lord David Dirry-Moir aducea în aceste aşezăminte de distracţie spiritul lui măreţ şi liberal. Ca oricare altul, şi el dădea foc cu voie bună vreunei cocioabe şi-i pârlea puţin pe cei aflaţi înăuntru, dar le reclădea o casă din piatră. I s-a întâmplat şi lui să facă să danseze în mâini două femei la The Roms Club. Una era fată; i-a făcut zestre; alta era măritată: pe soţul acesteia îl făcu duhovnic la palat.

Luptele de cocoşi îi datorează lordului David lăudabile perfecţionări. Era o minune să-l vezi gătind un cocoş pentru luptă. Cocoşii se iau de pene, aşa cum se iau oamenii de păr. De aceea lord David îşi pleşuvea cât putea mai mult cocoşul. Îi tăia cu foarfecele toate penele cozii şi toate penele gâtului. „Au să fie cu atât mai puţine pentru ciocul duşmanului” – spunea el. Apoi întindea aripile cocoşului său şi-i făcea vârf la fiecare pană, pe rând. „Astea sunt pentru ochii duşmanului” – spunea el. În sfârşit, îi răzuia labele cu un briceag, îi asmuţea unghiile, îi prindea de gheara dindărăt un pinten de oţel ascuţit şi tăios, îi scuipa creasta, îi scuipa gâtul, îl ungea cu salivă cum sunt unşi atleţii cu ulei, şi-i dădea drumul, crâncen, strigând: „Iată cum se face vultur din cocoş, iată cum o pasare de coteţ devine de munte!”

Lord David asista la întâlniri de box, cărora el le era legea vie. La marile performanţe, el îngrijea de înfiptul ţăruşilor, de întinsul corzilor, şi tot el fixa câţi paşi trebuie să aibă ringul. Dacă era secund, nu se dezlipea de lângă boxerul lui, cu o sticlă într-o mână şi cu un burete în cealaltă, îi striga: *Strike fair*[4], îi sugera şiretlicuri, îl sfătuia când lupta, îl ştergea când era însângerat, îl aduna de pe jos când era doborât, îl lua pe genunchi, îi vâra sticla între dinţi şi, cu propria lui gură, îi sufla în ochi şi în urechi o ploaie fină, ceea ce îl reînsufleţea pe muribund. Dacă era

[4] Loveşte puternic (în limba engleză în text). (n.r.).

arbitru, avea grijă să nu se tragă lovituri nepermise, interzicea oricui ar fi fost, în afară de secunzi, să-i asiste pe luptători, îl declara învins pe campionul care nu se plasa bine în faţa adversarului, veghea ca timpul rundelor să nu fie depăşit nici măcar cu o jumătate de minut, mustra pe cel ce lovea cu capul, împiedica să fie lovit cel prăbuşit la pământ. Iar toată ştiinţa asta nu-l făcea să fie pedant şi nici nu-i stânjenea cu nimic eleganţa purtărilor în societate.

La antrenat nu-l întrecea nimeni. Boxerul căruia el accepta să-i fie „trainer” era sigur de victorie. Lord David alegea un Hercule zdravăn ca o stâncă, înalt cât un turn, şi făcea din el copilul lui. Să faci să treacă de la starea defensivă la starea ofensivă acest munte de om, iată problema. Şi nimeni n-o rezolva mai bine ca lord David. Odată ciclopul adoptat, nu-l mai părăsea o clipă. Îi devenea doică. Îi măsura vinul, îi cântărea carnea, îi socotea somnul. El e inventatorul acestui admirabil regim de atlet: dimineaţa, un ou crud şi un pahar de sherry; la prânz friptură în sânge şi ceai; la patru, pâine prăjită şi ceai; seara, ceai şi pâine prăjită. După care, îşi dezbrăca omul, îl masa şi îl culca. Pe stradă nu-l pierdea din ochi, ferindu-l de toate primejdiile: cai scăpaţi din frâu, roţi de trăsuri, soldaţi beţi, fete frumoase. Grija aceasta de seamă aducea neîncetat vreo nouă desăvârşire a educaţiei pupilului. Îl învăţa lovitura de pumn care sparge dinţii, şi lovitura cu degetul mare care scoate ochiul. Nimic mai înduioşător.

Adevăratul senior e cel căruia nu-i displace gloata de rând. Iată de ce lord David colinda tavernele şi locurile de adunare ale zdrenţăroşilor din Londra. Ca să poată, la nevoie, fără să-şi compromită rangul din marină, să se ia de gât cu vreun marinar, îşi punea, când vizita locurile acestea înjositoare, o bluză marinărească. Pentru transformările acestea îi prindea bine să nu poarte perucă, deoarece chiar sub Ludovic al XIV-lea poporul şi-a păstrat părul, cum îşi păstrează leul coama. Aşa, era liber. Oamenii de rând, cu care lord David se înhăita prin taverne, îl preţuiau foarte mult şi habar n-aveau că ar fi lord. I se spunea Tom-Jim-Jack. Sub numele acesta era popular şi avea mare faimă în golănime. Ştia să fie maestru în arta ticăloşiei. La nevoie îşi folosea pumnii.

Aspectul acesta al vieţii sale elegante era cunoscut şi foarte apreciat de lady Josiane.

V. REGINA ANA

I

Deasupra perechii acesteia se afla Ana, regina Engliterei.

Regina Ana era o femeie oarecare. Veselă, maiestuoasă, aproape binevoitoare. Niciunul dintre harurile ei nu ajungeau la virtute, niciuna dintre lipsurile ei nu ajungeau la rău. Plinătatea ei trupească era dolofană, răutatea ei era greoaie, bunătatea – prostească. Era dârză şi moale. Ca soţie, era necredincioasă şi credincioasă, având favoriţi cărora le dăruia inima şi un consort căruia îi păzea patul. Faţă de biserică era eretică şi bigotă.

Avea ceva frumos – un gât plin, ca de Niobe. În rest, n-avea nimic prea atrăgător. Pielea îi era albă şi fină şi-i plăcea să şi-o arate mereu. De la ea a rămas moda colierului de perle mari, strâns la gât. Avea fruntea îngustă, gura senzuală, obrajii cărnoşi, ochii bolboşaţi, privirea slabă. Miopia i se întindea şi la inteligenţă. În afara câte unei izbucniri de voioşie, pe ici pe colo, la fel de apăsătoare ca şi mânia ei, ea trăia într-un fel de dojană tăcută şi de tăcere ursuză. Lăsa să-i scape cuvinte pe care trebuia să le ghiceşti. Era un amestec de femeie cumsecade şi de drăcoaică afurisită. Îi plăceau surprizele, lucru profund feminin. Şi bea. Soţul ei era un danez de viţă.

Conservatoare, ea conducea regatul prin liberali. Ca o femeie şi ca o nebună. Avea furii. Şi spărgea tot ce-i cădea în mână. Nu exista fiinţă mai stângace când era vorba de treburile statului. Lăsa să-i pice din mâini evenimentele. Toată politica ei era ţicnită. N-o întrecea nimeni în ceea ce priveşte stârnitul marilor catastrofe din lucruri de nimic. Când o apucau toanele de autoritate, ea le numea lovituri de pocher.

Spunea, cu aere de adâncă visare, vorbe de felul acestora: „Niciun pair nu poate sta acoperit în faţa regelui, cu excepţia lui Courcy, baron Kinsale, pair de Irlanda”. Mai spunea: „Ar fi o nedreptate ca soţul meu să nu fie lord-amiral, dacă şi tatăl meu a fost”. Şi îl făcea pe George de Danemark mare amiral al Angliei, „and or all Her Majesty’s Plantations”. Îmbufnarea şi-o scotea din ea ca pe-o sudoare. Şi nici gândirea nu şi-o exprima, ci şi-o transpira. Gâsca aceasta avea ceva de sfinx.

Reginei Ana nu-i displăcea fun-ul, farsa supărătoare şi duşmănoasă. Dacă i-ar fi putut face pe Apolo ghebos s-ar fi bucurat grozav. Dar îl lăsa zeu. Bună la inimă, avea ca ideal să nu mâhnească pe nimeni şi să plictisească pe toată lumea. Adeseori, spunea vorbe grosolane şi, dacă ar fi mers doar puţin mai departe, ar fi înjurat, ca Elisabeth. Din când în când, ea scotea dintr-un buzunar bărbătesc pe care îl avea la fustă o cutiuţă rotundă, din argint, cu iniţialele Q.A.[5], deschidea cutiuţa şi scotea cu vârful degetului o picătură de pomadă, cu care îşi înroşea buzele. Apoi, avându-şi gura pusă la punct, râdea. Îi plăcea la nebunie turta dulce. Şi se mândrea că e grasă.

II

Ana era născută în 1664, cu doi ani înainte de incendiul Londrei; astrologii – (mai existau încă, dovadă Ludovic al XIV-lea, care s-a născut de faţă cu un astrolog şi înfăşat într-un horoscop) – preziseseră că fiind sora mai mare a răposatului[6], va fi regină. Şi ea fu regină, gratie horoscopului şi revoluţiei din 1688.

Ana se simţea umilită că nu-l are ca naş decât pe Gilbert, arhiepiscop de Canterbury. Dar în Anglia nu era cu putinţă să fii fina papii. Un simplu episcop primat e un naş cam de rând. Ana trebui să se mulţumească şi cu atât. Era vina ei. Cine o pusese să fie protestantă?

Englezii, sub domnia aceasta născută dintr-o revoluţie, aveau tot ce poate fi numit libertate între Turnul Londrei, unde erau închişi oratorii, şi stâlpul infamiei, unde erau legaţi scriitorii. Ana vorbea puţin limba daneză, pentru clipele ei de intimitate cu soţul, şi puţin franţuzeşte, pentru clipele ei de intimitate cu Bolingbroke. Curată păsărească! Dar marea modă englezească la curte era să vorbeşti franţuzeşte. Nu existau cuvinte alese decât în franţuzeşte.

Ana se preocupa de monede, mai ales de cele făcute din aramă, care sunt cea mai mică valoare şi sunt populare. Ea voia să se ilustreze în acest domeniu. Şase feluri de bănuţi au fost bătuţi cât a domnit ea. Pe dosul primelor trei, porunci să se pună un tron simplu. Pe dosul celei de-a patra, ea dori un car de

---

[5] Queen Ann – regina Ana.

[6] Joc de cuvinte intraductibil, *feu* însemnând şi foc, deci referindu-se la incendiu, şi răposat, deci referindu-se la fratele reginei Ana. (n.r.).

triumf, iar pe dosul celei de-a şasea o zeiţă, ţinând într-o mână spada şi în cealaltă ramura de măslin cu inscripţia: *Bello et Pace*, război şi pace. Fiică a lui Iacob al II-lea, care era naiv şi feroce, ea era brutală.

Şi, în acelaşi timp, era blândă în fond. Contradicţie care nu e decât aparentă. Mânia o transforma. Încălziţi zahărul, şi el va fierbe.

Ana era populară. Anglia iubeşte femeile pe tron. De ce? Fiindcă Franţa nu le admite. Şi ăsta ar fi un motiv. Poate că altele nici nu există. Pentru istoricii englezi, Elisabeth e măreţia, Ana e bunătatea. Să fie cum vor ei! Dar în domeniile acestea feminine nu găseşti pic de gingăşie. Trăsăturile sunt greoaie. Măreţie greoaie şi bunătate greoaie. Cât despre virtutea lor nepătată, la care Anglia ţine atât, n-o să ne punem împotrivă. Elisabeth e o fecioară potolită de Essex, Ana e o soţie complicată de Bolingbroke.

III

Popoarele au obiceiul prostesc de-a le atribui regilor ceea ce fac ele. Ele se luptă. A cui e gloria? A regilor. Ele plătesc. Cine e falnic? Regele. Şi poporului îi place să-l vadă atât de bogat. Regele primeşte de la săraci un pumn de bani şi dă o firfirică. Ce generos e! Piedestalul uriaş priveşte cu admiraţie povara de-o şchioapă. Ce înalt e piticul! Stă pe umerii mei. O stârpitură are un mijloc grozav să-l întreacă în înălţime pe un uriaş: i se cocoaţă pe umeri. Dar că uriaşul se lasă dus, e ciudat. Iar că admiri măreţia stârpiturii, e prostesc. Naivitate omenească.

Statuia pe cal, rezervată numai regilor, înfăţişează foarte bine regalitatea. Calul e poporul. Numai că acest cal se transformă cu încetul. La început e un asin, la sfârşit e un leu. Atunci dă de pământ cu călăreţul şi ai 1642 în Anglia, şi 1789 în Franţa, sau, uneori, îl înghite şi ai în Anglia 1649, în Franţa 1793.

Că leul poate să redevină măgar, e de mirare, dar aşa e. Asta se vedea în Anglia. Fusese reluat samarul idolatriei regaliste. Queen Ann, după cum am spus, era populară. Ce făcea pentru asta? Nimic, iată tot ce i se cere unui rege al Angliei. Pentru acest nimic, el primeşte treizeci de milioane pe an. În 1705, Anglia, care n-avea decât treizeci de nave de război sub Elisabeth şi treizeci şi şase sub Iacob I, număra o sută cincizeci.

Englezii aveau trei armate, cinci mii de oameni în Catalonia, două mii în Portugalia, cincizeci de mii în Flandra şi, printre altele, mai plăteau patruzeci de milioane pe an Europei monarhice şi diplomatice, un soi de târfă pe care englezii au întreţinut-o întotdeauna! Parlamentul votând un împrumut patriotic de treizeci şi patru de milioane în bonuri de rente, a fost mare zor cu strângerea sumei. Anglia trimitea o escadră în Indiile orientale şi o escadră pe coastele Spaniei. Anglia se contopise cu Scoţia. Anglia făcuse prizoniere douăzeci şi şapte de batalioane şi patru regimente de dragoni, şi luaseră o bună bucată din pământul Franţei. Anglia îşi întindea mâna spre Sardinia şi spre Baleare. Ea aducea triumfătoare în porturile ei zece vase de linie spaniole şi zece corăbii încărcate cu aur. Golful şi strâmtoarea Hudson fuseseră aproape scăpate din mână de Ludovic al IV-lea. Până una alta, Anglia luase Gibraltarul şi luă Barcelona. Câte fapte mari săvârşite! Cum să n-o admiri pe regina Ana care îşi dădea osteneala să trăiască în acea vreme?

În rezumat, Ana şi-a făcut poporul *fericit*, cum spune de trei ori şi cu o drăgălaşă stăruinţă, la paginile 3 şi 6 din dedicaţie şi la pagina 3 din prefaţă, traducătorul francez al cărţii lui Beeverell.

IV

Regina Ana avea un pic de ciudă pe ducesa Josiane, pentru două motive.

Primul, pentru că ea o socotea pe ducesa Josiane frumoasă.

Al doilea, fiindcă i se părea drăguţ logodnicul Josianei.

Două motive de gelozie îi sunt de ajuns unei femei; unul singur îi e de ajuns unei regine.

Să mai adăugăm că Ana avea ciudă pe Josiane fiindcă îi era soră.

Anei nu-i plăcea ca femeile să fie frumoase, socotind că asta e împotriva moravurilor.

Cât despre ea, era urâtă.

De aici i se trăgea şi o parte din religiozitate.

Pentru o regină urâtă, o ducesă frumuşică nu e o soră plăcută.

Şi mai exista un necaz: naşterea *improper* a Josianei.

Ana era fiica Anei Hyde, simplă lady, legitim dar nu cu inimă bună luată în căsătorie de Iacob al II-lea, pe când era ducesă de York. Ana, având acest sânge de rând în vine, nu se simţea decât

pe jumătate regală, şi Josiane, venită pe lume prin abatere de la căsătorie, sublinia lipsa, mai mică dar reală a naşterii reginei. Fiica născută din mezalianţă nu vedea cu ochi buni, la câţiva paşi de ea, fiica născută din flori. Exista aici o oarecare asemănare neplăcută. Josiane avea dreptul să-i spună Anei: „Maică-mea preţuieşte tot atâta cât şi a ta”. La curte, lucrul acesta nu se spunea, dar, fireşte, se gândea. Şi era plictisitor pentru majestatea regală. De ce o mai fi existând şi Josiane pe lume? La ce bun o Josiane? Unele înrudiri te micşorează în ochii oamenilor.

Cu toate astea, Ana îi zâmbea Josianei.

Şi poate că ar fi iubit-o chiar, dacă nu i-ar fi fost soră.

VI. BARKILPHEDRO

Nu-i rău să ştii ce fac oamenii şi niţică supraveghere nu strică.

Josiane îl spiona un pic pe lord David printr-un om al ei, în care avea toată încrederea, şi care se numea Barkilphedro.

Lord David o supraveghea discret pe Josiane, printr-un om al lui, de care era sigur, şi care se numea Barkilphedro.

Regina Ana, la rândul ei, ţinea să afle, în taină, faptele şi gesturile ducesei Josiane, sora bastardă, şi ale lordului David, viitor cumnat neoficial, de la un om al ei, în care avea deplină încredere şi care se numea Barkilphedro.

Acest Barkilphedro avea în mână clavirul compus din Josiane, lord David şi regină. Un bărbat între două femei. Câte modulaţii posibile! Ce amestec de suflete!

Barkilphedro nu avusese totdeauna măreaţa situaţie de a şuşoti la trei urechi.

Era o fostă slugă a ducelui de York. Încercase să intre în tagma preoţiei, dar nu izbutise. Ducele de York, prinţ englez şi roman, compus din papism regal şi anglicanism legal, îşi avea curtea lui catolică şi cartea lui protestantă, şi ar fi putut să-l împingă pe Barkilphedro într-una sau într-alta dintre cele două ierarhii. Dar nu-l socoti îndeajuns de catolic ca să-l facă preot cu sarcina daniilor, şi nici destul de protestant ca să-l facă duhovnic. Aşa că Barkilphedro se pomeni între două religii, cu sufletul pe pământ.

Pentru unele suflete de reptilă, o asemenea situaţie nu e deloc rea.

Unele drumuri nu pot fi străbătute decât târându-te pe burtă.

Viaţa lui Barkilphedro fusese multă vreme o slugărnicie obscură, dar hrănitoare. Să fii slugă e ceva, dar el dorea puterea. Şi era cât pe-aci s-o dobândească. Dar tocmai atunci Iacob al II-lea se prăbuşi. Trebuia reînceput totul. Sub Wilhelm al III-lea, ursuz şi având în felul de a domni o falsă sfinţenie pe care el o socotea cinste, nu era nimic de făcut. După detronarea ocrotitorului său Iacob al II-lea, Barkilphedro nu ajunse imediat în zdrenţe. Un nu ştiu ce care supravieţuieşte domnitorilor decăzuţi le hrăneşte şi le susţine câtăva vreme paraziţii. Ce-a mai rămas din seva sleită mai face să trăiască două-trei zile, la capătul crengilor, frunzele copacilor dezrădăcinaţi. Apoi, deodată, frunzele îngălbenesc şi se usucă, iar curteanului i se întâmplă la fel.

Datorită acestei îmbălsămări, numită legitimitate, domnitorul, deşi căzut şi zvârlit departe, persistă şi se conservă. Dar nu tot aşa se întâmplă cu omul lui, mult mai mort decât regele. Acolo, regele e mumie; aici, curteanul e stafie. Să fii umbra unei umbre înseamnă o slăbiciune de nespus. Deci Barkilphedro flămânzi rău de tot. Atunci deveni om de litere.

Dar îl alungau până şi din bucătării. Uneori nu ştia unde să se culce. „Cine o să mă scoată din impas?” se întreba el. Şi lupta. Avea tot ce răbdarea în deznădejde poate să aibă interesant şi mai avea, în plus, darul termitelor de a şti să facă o spărtură de jos în sus. Sprijinindu-se pe numele lui Iacob al II-lea, pe amintiri, pe credinţa nezdruncinată, pe înduioşare etc., el pătrunse până la ducesa Josiane.

Josiane îi arătă bunăvoinţă omului acestuia, înfăţişând mizeria şi inteligenţa, două lucruri care mişcă. Ea îl prezentă lordului Dirry-Moir, îi dădu adăpost în locuinţele slugilor, îl opri pentru casa ei şi, câteodată, chiar îi vorbi. Barkilphedro nu mai îndură nici foamea, nici frigul. Josiane îl tutuia. Era la modă ca doamnele să-i tutuiască pe scriitori, iar ei nu se împotriveau deloc.

Pentru Barkilphedro să i se spună „tu” însemna un succes. El fu încântat. Îşi dorise din toată inima familiaritatea aceasta de jos în sus.

— Lady Josiane îmi spune tu! Şi îşi freca mâinile de bucurie.

Folosi tutuirea aceasta ca să câştige teren. Deveni un fel de obişnuit al apartamentelor intime ale Josianei, nestingheritor şi nezărit. Ducesa mai că îşi schimba şi cămaşa de faţă cu el. Dar

asta nu însemna mare lucru. O ducesă e jumătatea drumului. Barkilphedro visa să ajungă cineva. O galerie subterană care nu pătrunde la regină însemna muncă irosită degeaba.

Într-o zi, Barkilphedro îi spuse Josianei:

— Ar vrea înălţimea voastră să mă vadă fericit?

— Ce doreşti? îl întrebă Josiane.

— O slujbă.

— O slujbă? Tu?

— Da, doamnă.

— Cum îţi dă prin gând să ceri o slujbă? Doar nu eşti bun de nimic!

— Tocmai de-asta.

Josiane începu să râdă.

— Dintre slujbele cărora nu te potriveşti, pe care ai ales-o?

— Aş vrea să fiu destupător al sticlelor oceanului.

— Ce mai e şi asta? Îţi arde de glumă?

— Nu, doamnă.

— Vreau să mă distrez răspunzându-ţi serios – spuse ducesa. Ce-ai vrea să fii? Repetă!

— Destupător al sticlelor oceanului.

— La curte e cu putinţă orice. Există o asemenea slujbă?

— Da, doamnă.

— Fă-mă să aflu noutăţi! Continuă!

— E o slujbă care există.

— Jură-mi pe sufletul care nu-l ai!

— Vă jur!

— Nu te cred.

— Mulţumesc, doamnă.

— Deci ai dori… Mai spune o dată!

— Să destup sticlele mării.

— Iată o muncă nu prea obositoare. E ca şi cum ai peria calul de bronz.

— Cam aşa ceva.

— Adică să nu faci nimic. Într-adevăr, e tocmai locul care îţi trebuie. Eşti potrivit pentru el.

— Vedeţi că tot sunt bun pentru ceva!

— Nu zău! Faci pe bufonul… Slujba asta există cu adevărat?

Barkilphedro vorbi grav:

— Doamnă, aveţi un tată august, Iacob al II-lea, rege, şi un cumnat ilustru, George de Danemark, duce de Cumberland. Tatăl

înălţimii voastre a fost, iar cumnatul înălţimii voastre este lord-amiral al Angliei.

— Astea sunt noutăţile pe care vrei să mi le spui? Le ştiu la fel de bine ca şi tine.

— Dar iată ceea ce luminăţia voastră nu ştie. În mare există trei feluri de lucruri: cele aflate la fundul apei, *Lagon*; cele care plutesc pe apă, *Flotson*; şi cele pe care apa le aruncă la ţărm, *Jetson*,

— Ei şi?

— Aceste trei lucruri, *Lagon, Flotson, Jetson*, aparţin lordului-amiral.

— Ei şi?

— Luminăţia voastră înţelege?

— Nu.

— Tot ce există în mare, ceea ce e înghiţit de apă, ceea ce pluteşte sau e aruncat pe ţărm, aparţine amiralului Angliei.

— Tot. Fie. Şi-apoi?

— În afară de nisetru, care îi aparţine regelui.

— Aş fi crezut că toate astea sunt ale lui Neptun, spuse Josiane.

— Neptun e un dobitoc. A lăsat totul în voia sorţii. I-a lăsat pe englezi să ia totul.

— Spune, unde vrei să ajungi?

— Tuturor acestor lucruri găsite li se spune prăzi de mare.

— Fie.

— Şi sunt nesfârşite. Totdeauna e câte ceva care se scufundă, câte ceva care pluteşte, câte ceva aruncat la ţărm E contribuţia mării. Marea plăteşte impozit Angliei.

— N-am nimic împotrivă. Dar spune-mi, unde vrei să ajungi?

— Luminăţia voastră îşi dă seama că, în felul acesta, marea creează un birou?

— Unde?

— La Amiralitate.

— Ce birou?

— Biroul prăzilor de mare.

— Ei şi?

— Biroul e împărţit în trei secţii: *Lagon, Flotson, Jetson*. Şi pentru fiecare secţie există un ofiţer.

— Şi apoi!

— O navă aflată în larg vrea să trimită o ştire oarecare pe

ţărm, că navighează la cutare latitudine, că a întâlnit un monstru marin, că se află lângă cutare coastă, că se află în impas, că o să se scufunde, că e pierdută etc.; căpitanul ia o sticlă, vâră înăuntru un petic de hârtie pe care a scris câteva cuvinte, pecetluieşte gâtul sticlei şi aruncă sticla în mare. Dacă sticla se duce la fund, îl priveşte pe ofiţerul *Flotson*; dacă valurile o aduc la ţărm, îl priveşte pe ofiţerul *Jetson*.

— Şi tu ai vrea să fii ofiţerul *Jetson?*

— Exact.

— Asta numeşti tu destuparea sticlelor mării?

— Din moment ce slujba există…

— De ce vrei postul ăsta din urmă şi nu pe celelalte două?

— Fiindcă e liber în clipa de faţă.

— Şi în ce constă slujba?

— Doamnă, în 1598, o sticlă gudronată, găsită de un pescar, i-a fost adusă reginei Elisabeth, şi un pergament scos din această sticlă i-a dat de veste Angliei că Olanda luase în stăpânire, fără să spună o vorbă, un ţinut necunoscut, că în ţinutul acela te mâncau urşii, că felul de a-ţi petrece iarna acolo era arătat pe o hârtie închisă într-o ţeavă de muschetă atârnată de hornul cabanei clădite în insulă şi lăsată de olandezii care muriseră până la unul, şi că hornul acesta era făcut dintr-un butoi fără fund, îmbucat în acoperiş.

— Nu prea îţi înţeleg cuvintele încâlcite.

— Fie. Elisabeth a înţeles. O ţară mai mult pentru Olanda însemna o ţară mai puţin pentru Anglia. Sticla care adusese vestea a fost socotită de mare importanţă. Şi, începând de-atunci, s-a dat poruncă straşnică oricui va găsi vreo sticlă pecetluită pe ţărmul mării, s-o aducă la amiralul Angliei, dacă nu vrea să fie spânzurat. Amiralul foloseşte, pentru destuparea sticlelor acestora, un ofiţer, care o informează pe majestatea sa despre conţinutul lor, dacă e cazul…

— Şi ajung de multe ori asemenea sticle la Amiralitate?

— Rar de tot. Dar n-are importanţă. Slujba există. Pentru ea sunt destinate şi anumite încăperi la Amiralitate.

— Şi cât e plătit felul acesta de-a sta de pomană?

— O sută de guinee pe an.

— Mă deranjezi pentru atâta lucru?

— Ajunge ca să trăieşti.

— În sărăcie.

— Aşa cum li se cuvine celor de teapa mea.

— O sută de guinee sunt nimica toată!

— Ceea ce domniilor voastre vă ajunge ca să trăiţi un minut, nouă, ăstora, ne-ajunge să ne ţinem zilele un an. Iată avantajul săracilor.

— O să capeţi postul.

Peste opt zile, datorită bunăvoinţei Josianei şi influenţei lordului David Dirry-Moir, Barkilphedro, salvat de-acum înainte, scăpat de grija zilei de mâine, punând de data asta piciorul pe un teren solid, adăpostit, întreţinut, plătit cu o sută de guinee, se afla instalat la Amiralitate.

VII. BARKILPHEDRO PĂTRUNDE

Există mai întâi un lucru grabnic: să fii nerecunoscător.

Barkilphedro nu-l uită.

Pentru atâtea binefaceri primite din partea Josianei, el nu se gândea, fireşte, decât cum să se răzbune.

Unde mai pui că Josiane era frumoasă, înaltă, tânără, bogată, puternică, de neam mare, iar Barkilphedro era slut, mărunţel, bătrân, sărac, dependent, neînsemnat. Şi astea trebuiau răzbunate.

Barkilphedro, irlandez care renegase Irlanda, n-avea decât un lucru în favoarea lui: un pântec foarte mare.

Pântecul mare trece drept semn de bunătate. Dar pântecul acesta se adăuga făţărniciei lui Barkilphedro. Căci omul era tare câinos.

Ce vârstă avea Barkilphedro? Niciuna. Vârsta necesară planului urmărit acum. Era bătrân prin zbârcituri şi prin părul cărunt, şi tânăr prin agerimea minţii. Regalist, sigur; republican, cine ştie? catolic, poate; protestant, fără îndoială. A fi *Pentru* nu înseamnă nimic dacă nu eşti în acelaşi timp şi *Contra*. Barkilphedro punea în practică această înţelepciune.

Postul de „destupător al sticlelor mării” nu era chiar atât de neînsemnat pe cât părea să spună cuvintele lui Barkilphedro.

Toate rămăşiţele din mare aruncate pe ţărmul englez, mărfuri, scândurării de corăbii, baloturi, lăzi etc., aparţineau lordului-amiral; dar şi aici se vădea importanţa slujbei cerute de Barkilphedro; sticlele plutitoare, conţinând mesaje şi informaţii, trezeau îndeosebi atenţia amiralităţii. Naufragiile sunt una din

gravele preocupări ale Angliei. Navigaţia fiind viaţa ei, naufragiul este grija ei de căpetenie. Sticluţa pe care o aruncă în valuri o navă conţine o informaţie preţioasă din toate punctele de vedere. Informaţii asupra vasului, asupra echipajului, asupra locului, a epocii şi a modului cum s-a petrecut naufragiul, informaţii asupra vijeliilor care l-au sfărâmat, asupra curenţilor care au dus sticluţa plutitoare la ţărm.

Toate recipientele închise şi pecetluite, sticlele, sticluţele, chiupurile etc., zvârlite pe litoralul englez îi erau aduse lui Barkilphedro. El, primul, afla taina conţinutului lor. Niciunul dintre recipientele acestea nu puteau fi desfăcute şi destupate decât în prezenţa a doi juraţi de-ai Amiralităţii, care semnau împreună cu titularul secţiei *Jetson* procesul-verbal de deschidere. Dar aceşti juraţi fiind obligaţi să păstreze tăcerea, rezulta pentru Barkilphedro o oarecare putinţă de-a face cum îl tăia capul. Până la un anumit punct, depindea de el ca să nimicească vestea sau s-o dea în vileag.

Ofiţerul special însărcinat cu funcţia dorită şi obţinută de Barkilphedro era, în mod obişnuit, un om de încredere. Aşa îl voise Elisabeth. La curte, cine zice încredere zice intrigă. Slujbaşul respectiv căpătase astfel o oarecare vază. Putea să pătrundă la palat, şi chiar în camera patului. Căci obiceiul cerea ca el însuşi să o informeze pe majestatea sa, când era cazul s-o facă, despre cele aflate, lucruri adeseori foarte ciudate, testamente ale deznădăjduiţilor, strigăte de adio către patrie, dezvăluiri de fraude şi de crime săvârşite în larg, moşteniri lăsate coroanei etc.

Elisabeth, care vorbea cu plăcere latineşte, îl întreba pe ofiţerul *Jetson* din vremea ei: *Quid mihi scribit Neptunus?* — Ce-mi mai scrie Neptun?

Spărtura fusese făcută. Termita izbutise. Barkilphedro se apropia de regină.

Asta era tot ce dorea.

Ca să facă avere?

Nu.

Ca să-i păgubească pe alţii.

În scurtă vreme, Barkilphedro puse piciorul în palat.

VIII. URA ŞI IUBIREA LA FEL DE PUTERNICE

Curţile regale, ca şi madreporii, au o întreagă reţea de canale lăuntrice, repede ghicite, scotocite şi, la nevoie, scobite chiar, de către rozătorul numit curtean. E de ajuns doar un motiv de intrare. Barkilphedro, având motivul acesta – slujba ocupată – ajunse în scurtă vreme şi pentru regină ceea ce era pentru ducesa Josiane, adică animalul de casă fără de care nu se poate. Un cuvânt aruncat într-o zi îl făcu imediat să-şi dea seama ce fel de om e regina, ştiu la ce se putea aştepta din partea bunătăţii majestăţii sale.

Regina îl iubea mult pe lordul-steward, William Cavendish, duce de Devonshire, care era un mare nătărău. Lordul acesta făcu într-o bună dimineaţă prostia să moară. A muri e o mare nechibzuinţă la curte, căci nimeni nu se mai sfieşte să vorbească despre tine. Regina, de faţă cu Barkilphedro, se văietă şi sfârşi prin a spune, oftând:

— Păcat că atâtea virtuţi au fost purtate şi slujite de o minte atât de săracă!

— Dumnezeu să-l priponească! şopti Barkilphedro, în franţuzeşte.

Regina zâmbi, şi lui Barkilphedro nu-i scăpă acest zâmbet.

El trase concluzia: să fii rău place.

Din ziua aceea îşi vâri curiozitatea pretutindeni, şi răutatea de asemenea. Nimeni nu i se împotrivea, într-atât era de temut. Cine îi face să râdă pe rege, îi face să tremure pe ceilalţi.

Făcea zilnic un pas înainte, pe dedesubt. Aveau nevoie de Barkilphedro. Mulţi dintre cei mari îl onorau cu încrederea lor până la a-i da însărcinări ruşinoase.

Curtea e un angrenaj. Barkilphedro deveni motorul ei. Aţi observat cumva, în anumite mecanisme, cât de mici sunt rotiţele care pun totul în mişcare?

Josiane, mai ales, care folosea, după cum am spus, talentul de iscoadă al lui Barkilphedro, avea atâta încredere în el, încât nu şovăise să-i dea pe mână una din cheile secrete ale apartamentului ei, cu ajutorul căreia putea să intre oricând la ea.

Barkilphedro era neîntrecut în a face soiul acela de descoperiri viclene care îi coboară şi îi supun pe cei mari în faţa celor mici. Mersul lui în umbră era întortocheat, lin şi savant. Ca orice spion desăvârşit, avea în el o neîndurare de călău şi o răbdare de cercetător la microscop. Era curtean înnăscut. Orice curtean e un

noctambul. Curteanul dă târcoale în bezna care se numeşte atotputernicie. El ţine într-o mână un felinar din care străbate o singură rază. Şi luminează punctul pe care îl vrea, lăsând restul în întuneric. Ceea ce caută cu felinarul nu e un om, ci o vită. Şi dă peste rege.

Regilor nu le plac în preajma lor pe cei ce se pretind mari. Şi sunt încântaţi când râzi de asemenea personaje. Talentul de căpetenie al lui Barkilphedro consta mai ales în micşorarea continuă a lorzilor şi a prinţilor, în profitul majestăţii sale, preamărită în aceeaşi măsură.

Cheia intimă primită de Barkilphedro avea două limbi: câte una la fiecare capăt, în aşa fel încât putea să deschidă apartamentele intime în două reşedinţe favorite ale Josianei, Hunkerville-house la Londra şi Corleone-lodge la Windsor. Amândouă locuinţele făceau parte din moştenirea Clancharlie. Hunkerville-house se învecina cu Oldgate. Oldgate, la Londra, era o poartă prin care se intra venind de la Harwich şi unde se vedea o statuie a lui Carol al II-lea, având pe cap un înger pictat, iar sub picioare un leu şi un licorn sculptaţi. Corleone-lodge era un palat florentin din cărămizi şi din piatră, cu coloane de marmură, clădit deasupra apei, la Windsor, în capătul podului de lemn, şi având una dintre cele mai minunate curţi de onoare din Anglia.

În acest din urmă palat, lipit de castelul din Windsor, Josiane se afla la îndemâna reginei. Şi totuşi îi plăcea acolo.

Nimic în afară, totul în rădăcini, aşa era influenţa lui Barkilphedro asupra reginei. Nimic mai greu decât să smulgi astfel de buruieni din curte. Ele se înfundă tot mai adânc şi n-ai de unde să le apuci.

Din zi în zi, şi din ce în ce mai mult, regina Ana îl privea mai cu bunăvoinţă pe Barkilphedro. Iar dacă numele lui n-a ajuns în istorie, e fiindcă nu toate cârtiţele sunt prinse în cursă.

Barkilphedro, fost candidat la popie, studiase câte puţin din toate. Şi ceea ce vârâse în cap îi lăsase ţeasta goală.

Mintea, ca şi natura, urăşte golul. În gol, natura pune iubirea. Mintea, adeseori, pune ura. Ura umple.

Ura pentru ură există. Urăşti fiindcă trebuie să faci ceva.

Serviciul acesta de a-l atrage în joc, de a-i oferi o ţintă, de a-i înflăcăra ura fixându-i-o, Josiane i-l făcuse lui Barkilphedro.

Din prima zi, Barkilphedro începu s-o ţintească pe Josiane cu

intenţiile rele pe care le avea în inimă. Împotriva ei îşi îndrepta toată răutatea lui tainică. Asta vă miră? Ce v-a făcut oare pasărea în care vă descărcaţi puşca? Ne trebuie ca s-o mâncăm, veţi răspunde. Şi Barkilphedro ar fi răspuns la fel.

Josiane nu putea fi atinsă în inimă; locul necunoscut e greu de lovit. Dar putea fi atinsă la cap, adică în orgoliu.

Aici se credea ea tare şi era slabă.

Barkilphedro îşi dădu seama de asta.

Dacă Josiane ar fi putut să vadă limpede în noaptea lui Barkilphedro, dacă ar fi putut să desluşească ce stătea la pândă în dosul zâmbetului acestuia, fiinţa ei trufaşă, atât de sus pusă, pesemne că s ar fi cutremurat. Din fericire pentru liniştea somnului ei, habar n-avea de ce se ascundea în Barkilphedro.

Dar, înainte de a lovi, Barkilphedro simţea cu bucurie un început de gust al faptei rele pe care voia să o săvârşească. Nu ştia însă ce va face împotriva Josianei. Dar era hotărât să facă ceva. Şi o asemenea hotărâre însemna mult.

S-o distrugă pe Josiane ar fi însemnat o izbândă prea mare. El nu nădăjduia atât. Dar s-o umilească, s-o înjosească, s-o mâhnească, să-i înroşească de plâns furios minunaţii ochi, iată la ce tindea. Şi spera să izbutească. Dârz, stăruitor, el aştepta să găsească punctul slab al platoşei de aur a Josianei şi să facă să-i şiroiască sângele acestei zeiţe.

S-o facă pe Josiane să îndure ceea ce în zilele noastre s-ar numi o vivisecţie, s-o aibă, zbătându-se toată, pe masa de anatomie, s-o disece de vie, după poftă, s-o ciopârţească la întâmplare, în timp ce ea ar urla, iată visul care îi fermeca minţile lui Barkilphedro.

Josiane avea liniştea desăvârşită pe care ţi-o dă orgoliul neştiutor, dispreţuind totul. Un dispreţ inconştient, involuntar şi încrezător, asta era Josiane. Barkilphedro abia dacă era pentru ea ceva asemănător unui lucru. S-ar fi mirat de-a binelea dacă i s-ar fi spus că el există cu adevărat.

Ea se ducea, venea şi râdea în faţa omului ăstuia, care o privea chiorâş.

El, gânditor, pândea prilejul nimerit.

Şi cu cât aştepta mai mult, cu atât hotărârea de-a vârî deznădejdea în viaţa acestei femei creştea mai mult.

De altfel, îşi găsea singur cele mai bune temeiuri. Să nu ne închipuim cumva că secăturile nu se respectă. Cum! Josiane asta

îşi făcuse pomană cu el! Îi zvârlise, ca oricărui cerşetor, câteva fărâme din averea ei uriaşă! Îl înţepenise şi-l ţintuise într-o slujbă de neghiob! Dacă el, Barkilphedro, aproape slujitor al bisericii, minte bogată şi adâncă, el, om învăţat, având stofă de preot, îşi petrecea viaţa destupând grav sticlele tâmpite, pline de toată murdăria mărilor şi descifrând pergamente mucegăite, putreziciuni de prin cărţi de farmece, gunoiul bibliilor, nu ştiu ce baliverne de necitit, vina era a Josianei. Cum! Fiinţa asta îl tutuia!

Şi el să nu se răzbune!

Şi el să nu pedepsească creatura asta ordinară!

Nu zău! Atunci n-ar mai exista dreptate pe lume!

IX. MOCNIRI CARE S-AR VEDEA DACĂ OMUL AR FI STRĂVEZIU

Ce! femeia asta, smintita asta, visătoarea asta desfrânată, fecioară până una alta, bucata asta de carne care nu şi-a găsit încă muşteriul, obrăznicătura asta încoronată, Diana asta prin trufie, neluată încă de primul venit, să zicem, dar numai din întâmplare, bastarda asta a unei secături de rege care n-a avut mintea să-şi vadă de treabă, ducesa asta a hazardului, care, ca mare doamnă, face pe ducesa, şi care, săracă, ar fi fost prostituată, hoaţa asta a bunurilor unui proscris, târfa asta trufaşă, pentru că într-o zi el, Barkilphedro, n-avea ce mânca şi n-avea pe ce să-şi pună capul, avusese neruşinarea să-l aşeze la un colţ de masă în casa ei, şi să-l cuibărească într-un ungher din nesuferitul ei palat, unde? N-are a face, poate în pod, poate în beci, ce importanţă are? Un pic mai ca lumea decât slugile, un pic mai rău decât caii! Ea se folosise de nenorocirea lui, a lui Barkilphedro, ca să se grăbească să-l ajute cu perfidie, aşa cum fac bogătaşii ca să-i umilească pe săraci, şi să-l lege ca pe-un cotei dus de zgardă! Ce-o costa ajutorul ăsta, la urma urmei? Un ajutor preţuieşte cât costă. Ea avea prea multe odăi în casă. Că l-a ajutat pe Barkilphedro? Tare i-a mai fost greu, zău aşa! Şi-a adăugat la prisosul ei o deşertăciune, un obiect de lux o faptă bună pentru ochii lumii, un om inteligent ajutat, un clergyman patronat! Acum putea să-şi ia aere şi să spună: „Eu risipesc binefacerile dau hrană oamenilor de litere!” Putea să facă pe ocrotitoarea lui! Ce fericită e că l-a găsit, ticăloasa asta! Cât

despre slujba de la Amiralitate, Barkilphedro o căpătase de la Josiane, zău aşa! Frumoasă slujbă! Josiane îl făcuse pe Barkilphedro ceea ce era. Ea îl crease, fie! Da, crease un nimic. Mai puţin chiar decât un nimic Căci el se simţea, în slujba asta ridicolă, încovoiat, înţepenit şi fals. Ce-i datora Josianei? Recunoştinţa unui ghebos pentru maică-sa care l-a făcut pocitanie…

O pomană e ceva fără leac. Recunoştinţa înseamnă paralizie. Binefacerea se lipeşte de tine cleioasă şi respingătoare, împiedicându-ţi orice mişcare liberă. Iar hidoasele fiinţe, nespus de bogate şi de îndopate, care te-au miluit, ştiu foarte bine asta. S-a zis! Eşti lucrul lor. Ele te-au cumpărat. Cu cât? Cu un ciolan pe care l-au scos din botul câinelui ca să ţi-l întindă ţie. Ţi-au aruncat ciolanul ăsta în cap. Ai fost lovit pe cât ai fost ajutat. Totuna e. Ţi-ai ros ciolanul, sau nu? Ai avut şi colţişorul tău de coteţ. Deci mulţumeşte. Mulţumeşte în vecii vecilor. Adoră-ţi stăpânul. Nu te mai ridica din genunchi. Înconvoierea ta îi îndreaptă. În glasul lor există o dulce nuanţă de obrăznicie. Evenimentele lor de familie, nunţi, botezuri, femela însărcinată, fătarea puilor, te privesc. Dacă li se mai naşte o potaie de lup, trebuie să compui un sonet. Doar eşti poet ca să fii lichea!

— Ce ai în casă, draga mea? Uf, că tare mai e urât! Ce mai e şi omul ăsta?

— Habar n-am! E un conţopist căruia îi dau să mănânce.

Aşa vorbesc neghioabele astea. Fără să coboare măcar glasul. Tu auzi, şi rămâi drăguţ, din obişnuinţă. Altminteri, dacă eşti bolnav, stăpânii îţi trimit doctorul. Nu pe-al lor. Ba, uneori, se interesează cum îţi mai merge. Nefiind din aceeaşi specie cu tine, şi inaccesibilul fiind de partea lor, ei sunt binevoitori. Din prea mult dispreţ sunt politicoşi. La masă, îţi fac un semn, abia zărit, cu capul. Câteodată, ştiu şi cum ţi se scrie numele. Nu te fac să simţi că-ţi sunt ocrotitori decât călcând cu nevinovăţie peste tot ce ai mai simţitor şi mai gingaş în tine. Te tratează cu bunătate!

Cât sunt de mârşavi!

Sigur, Josiane trebuie pedepsită grabnic. Trebuie să-şi dea seama odată cu cine are de-a face! Ah! domnilor bogătaşi, fiindcă n-aţi putut să înghiţiţi totul, fiindcă belşugul v-ar duce la stricarea stomacului – dat fiind că micimea stomacurilor voastre este egală cu micimea stomacurilor noastre – pentru că e mai

bine să împărţiţi resturile decât să le prăpădiţi, faceţi din plăcintuţa asta zvârlită săracilor un nemaipomenit motiv de mândrie! Ne daţi o pâine, ne daţi un colţ de adăpost, ne daţi veşminte, ne daţi o slujbă, şi împingeţi îndrăzneala, nebunia, cruzimea, idioţenia şi absurditatea până la a crede că vă suntem obligaţi! Pâinea asta e o pâine a slugărniciei; adăpostul e o cameră de slugă; veşmintele sunt livrele de lachei; slujba e un caraghioslâc, plătit, ce-i drept, dar care tâmpeşte! Ah! Vă credeţi în drept să ne pângăriţi cu masă şi casă, vă închipuiţi că noi vă suntem îndatoraţi, şi vă gândiţi la recunoştinţă! Ei bine! Noi o să vă mâncăm pântecul. O să vă scoatem măruntaiele, frumoasă doamnă, o să vă ronţăim de vie, şi o să vă sfâşiem corzile inimii cu dinţii!

Şi Josiane asta! Nu-i oare monstruos? Ce merit are ea? A săvârşit grozava faptă de-a veni pe lume ca mărturie a dobitociei tatălui şi a necinstei maică-si. Ne-a făcut pomana să existe, iar bunăvoinţa pe care o are de-a fi un scandal public i se plăteşte cu milioane; are moşii, castele, crescătorii de vite, locuri de vânătoare, heleşteie, păduri, parcă mai ştiu eu câte? Iar el, Barkilphedro, care studiase şi muncise, care îşi dăduse osteneala, care îşi vârâse câte-mai tomurile în ochi şi în creier, care putrezise în hârţoage şi în ştiinţă, care avea minte cu duiumul, care ar conduce foarte bine oşti întregi, care ar putea să scrie tragedii, dacă ar vrea, el, făcut să fie împărat, fusese nevoit să-i îngăduie fleacului ăstuia de femeie să nu-l lase să crape de foame! Stăpânirea pe nedrept a bogaţilor, scârnavi aleşi ai norocului, poate să meargă mai departe oare? Să se prefacă mărinimoşi cu noi, şi să ne ocrotească, şi să ne zâmbească, nouă, care le-am bea sângele şi care ne-am linge buzele după aia! Ce mai orânduire, care are la temelie disproporţia şi nedreptatea! N-ar fi cazul să apuci totul de colţuri şi să arunci de-a valma în tavan şi ospăţul şi orgia, şi îmbătarea şi beţia, şi pe cei adunaţi în jurul mesei, pe cei ce stau cu coatele rezemate de masă sau pe cei ce stau în patru labe sub masă, şi pe neruşinaţii care dau, şi pe idioţii care primesc, şi să scuipi totul în nasul lui Dumnezeu, şi să zvârli tot pământul în cer! Iar până atunci, să ne înfigem ghearele în Josiane.

Aşa gândea Barkilphedro. Aşa îi răcnea inima. E obiceiul invidiosului de a-şi ierta păcatul amestecându-şi ciuda personală cu răul general. Toate formele sălbatice ale patimilor

duşmănoase se zvârcoleau în mintea aceasta sălbatică. Într-unul din colţurile vechilor hărţi ale pământului, făcute prin veacul al cincisprezecelea, se găseşte un larg spaţiu neclar, fără formă şi fără nume, unde sunt scrise aceste trei cuvine: *Hic sunt leones*[7]. Colţul acesta posomorât se află şi în om. Patimile dau târcoale şi mormăie undeva, în noi, şi se poate spune, de asemenea, despre un meleag întunecat al sufletului nostru: aici sunt lei!

Aşadar, Barkilphedro îşi aştepta ora. Va veni ea oare? Ce contează! El o aştepta. Să necăjeşti e ceva. Dar să torturezi preţuieşte mai mult. Şi pe Barkilphedro îl obseda gândul neplăcut că nu va putea izbuti altceva decât să-i zgârie puţintel pielea Josianei. Ce putea să nădăjduiască mai mult, el, atât de neînsemnat, împotriva ei, atât de strălucitoare?

De fapt, el se resemna. Neputând face mai mult, îşi visa visul numai pe jumătate.

Poate că era şi un pic îndrăgostit de Josiane.

X. BARKILPHEDRO LA PÂNDĂ

Să găsească punctul sensibil al Josianei, şi s-o lovească; aceasta era, pentru toate motivele arătate, voinţa neclintită a lui Barkilphedro.

Dar numai să vrei nu e de ajuns. Trebuie să şi poţi.

Cum să facă?

Asta era întrebarea.

În aşteptare, trebuia cercetat terenul. Pentru Barkilphedro, terenul era regina Ana.

Barkilphedro se apropia de regină.

Atât de aproape, încât uneori i se părea că-i aude până şi gândurile majestăţii sale.

Câteodată, asista, fără să fie luat în seamă, la discuţiile celor două surori. Ba chiar putea să şi strecoare vreun cuvinţel. El profita de îngăduinţa asta, pentru a părea şi mai neînsemnat. Metodă de a inspira încredere.

Aşa se făcu că, într-o bună zi, la Hampton-Court, în grădină, aflându-se în spatele ducesei, care era în spatele reginei, o auzi pe Ana încercând cu stângăcie să se potrivească modei care cerea să vorbeşti în maxime.

---

[7] Aici sunt lei (în limba latină în text). (n.r.).

— Animalele sunt fericite, spunea regina. Ele nu riscă să se ducă în iad.

— Fiindcă sunt acolo, răspunse Josiane.

Răspunsul acesta, care înlocuia brusc religia prin filozofie, displăcu. Putea fi, din întâmplare, profund, dar Ana se simţea jignită.

— Draga mea, îi spuse ea Josianei, vorbim despre iad ca două proaste. Să-l întrebăm pe Barkilphedro ce-i iadul. El trebuie să ştie mai bine.

— Ca diavol? întrebă Josiane.

— Ca animal, răspunse Barkilphedro.

Şi se înclină.

— Doamnă, îi spuse regina Josianei, el are mai mult spirit decât noi.

Pentru un om ca Barkilphedro să se apropie de regină însemna s-o ţină în mână. Putea spune: „o am”. Acum îi trebuia mijlocul de a o folosi.

Mai întâi de toate, trebuia lămurit un lucru: regina îşi iubea sora?

Un pas greşit putea să ducă totul de râpă. Barkilphedro observa.

Înainte de-a deschide jocul, jucătorul îşi priveşte cărţile. Ce atuuri are? Barkilphedro începu prin a examina vârsta celor două femei: Josiane, douăzeci şi trei de ani; Ana, patruzeci şi unu. Bun. Avea carte.

Momentul când femeia încetează de-a mai număra primăverile şi începe să numere iernile e supărător. Ciudă nemărturisită împotriva timpului, simţită lăuntric. Tinerele frumoase, boboci înmiresmaţi pentru ceilalţi, sunt ghimpi pentru tine, şi tuturor trandafirilor acestora nu le simţi decât înţepăturile. S-ar părea că toată prospeţimea lor ţi-a fost luată ţie, şi că frumuseţea ta nu se ofileşte decât pentru că înfloreşte frumuseţea altora.

Să folosească ciuda asta tainică, să adâncească zbârcitura unei femei de patruzeci şi unu de ani, părea indicat pentru Barkilphedro.

Barkilphedro îşi aţintea asupra reginei privirea lui de maestru.

Vedea în regină, cum vezi într-o apă stătătoare. Mlaştinile îşi au şi ele transparenţa lor. Într-o apă murdară vezi vicii, într-o apă tulbure vezi neghiobii. Ana nu era decât o apă tulbure.

Germeni de simţăminte şi larve de idei se mişcau în creierul ei greoi.

Ce-i dorea, în fundul sufletului, regina Ana ducesei Josiane? Binele, sau răul?

Barkilphedro îşi puse problema. Odată rezolvată, ar fi putut să meargă mai departe.

Diverse întâmplări îi veniră în ajutor. Şi mai ales dârzenia cu care stătea la pândă.

Ana era, prin soţul ei, oarecum rudă cu noua regină a Prusiei. Iar regina Prusiei avea şi ea o soră nelegitimă, mai mică, baroana Drika.

Într-o zi, Ana îi puse ambasadorului Prusiei câteva întrebări cu privire la această Drika. Barkilphedro era de faţă.

— Se spune că e bogată…

— Foarte bogată, răspunse ambasadorul.

— Are palate?

— Mai măreţe decât regina, sora ei.

— Cu cine trebuie să se mărite?

— Cu un mare senior, contele Gormo.

— Drăguţ?

— Încântător.

— Ea e tânără?

— Foarte tânără.

— La fel de frumoasă ca regina?

Ambasadorul coborî glasul şi răspunse:

— Mai frumoasă.

— Ceea ce e necuviincios, murmură Barkilphedro.

Regina tăcu o clipă, apoi spuse:

— Bastarzii ăştia!

Barkilphedro notă pluralul folosit de ea.

Altă dată, la ieşirea de la liturghie, unde Barkilphedro stătuse destul de aproape de regină, lordul David Dirry-Moir, trecând printre rândurile femeilor, făcu senzaţie cu înfăţişarea lui minunată. La trecerea lui se iscă un vuiet de exclamaţii: „Ce elegant e!” „Ce galant!” „Ce măreţ!” „Ce frumos!”

— Cât e de neplăcut! bombăni regina.

Barkilphedro auzi.

Ştia încotro bate vântul.

Prima problemă fusese rezolvată. Acum i se ivea a doua. Cum să procedeze ca să-i facă rău ducesei?

Ce mijloace putea să-i dea, pentru un scop atât de anevoios, nefericita lui de slujbă?

Fireşte, niciunul.

XI. SCOŢIA, ANGLIA ŞI IRLANDA

Lady Josiane, pairă fecioară, după cum Elisabeth fusese regină-fecioară, ducea, când în oraş, când în ţară, după anotimp, o viaţă aproape regească, şi ţinea un fel de curte căreia lord David îi era curtean, împreună cu alţii. Nefiind căsătoriţi încă, lord David şi lady Josiane puteau, fără să fie ridicoli, să se arate împreună în public, ceea ce şi făceau bucuroşi. Se duceau adeseori la spectacole şi la curse în aceeaşi caretă şi în aceeaşi tribună.

Cele mai frumoase întâlniri de box de pe vremea aceea aveau loc în Lambeth, parohie unde lordul arhiepiscop de Canterbury are un palat, deşi locul e nesănătos, şi o bibliotecă bogată le era deschisă la anumite ore oamenilor cumsecade. Odată, iarna, avu loc acolo, într-o livadă îngrădită şi zăvorâtă, lupta dintre doi boxeri la care asistase Josiane, adusă de David. Ea întrebase: „Oare femeile sunt primite?” Şi David îi răspunsese: *Sunt foeminae magnates*. Traducere liberă: *Nu cele de rând*. Traducere literală: *Marile doamne există*. De aceea lady Josiane asistă la box.

Ea făcu numai concesia de-a se îmbrăca bărbăteşte, lucru foarte obişnuit pe atunci. Femeile nu călătoreau niciodată altfel îmbrăcate.

Lord David, însoţind o femeie, nu putea să figureze în meci, şi trebui să rămână simplu spectator.

„Nobila întâlnire” era prezidată de lordul Germaine. Pariau o mulţime de gentilomi: Harry Bellow de Carleton, pretendent la pairia Bella-Aqua, împotriva lui Henry, lord Hyde, membru al parlamentului pentru burgul Dunhivid, căruia i se mai spune şi Launceston; onorabilul Peregrine Bertie, membru pentru burgul Truro, împotriva lui sir Thomas Colepepyr, membru pentru Madistone; sir Bartholomew Gracedieu, din burgul Saint-Yves, împotriva preaonorabilului Charles Bodville, care se numeşte lord Robartes, şi mulţi alţii încă...

Cei doi boxeri erau un irlandez din Tipperary, numit, după muntele unde se născuse, Phelem-ghe-madone, şi un scoţian,

numit Helmagail.

Helmagail, scoţianul, abia împlinise nouăsprezece ani, dar avea de pe acum fruntea cusută. Cu o lună înainte îi spărsese o coastă şi îi crăpase ochii boxerului Sixmileswater. În afară de fruntea cusută, Helmagail mai avea şi falca ştirbită. Era uşurel şi sprinten, mărunţel ca o femeiuşcă, îndesat şi bondoc. Zâmbea, adăugându-şi la zâmbet golul celor trei dinţi lipsă.

Adversarul lui era uriaş şi lat, adică slab. Să tot fi avut patruzeci de ani. Înalt de aproape doi metri, cu un piept de hipopotam şi cu înfăţişarea blajină. Lovitura lui de pumn ar fi putut să fărâme puntea unei corăbii, dar nu se pricepea s-o dea. Irlandezul Phelem-ghe-madone era mai ales o suprafaţă şi părea că face box mai mult ca să încaseze pumni decât să-i tragă.

Aceşti doi oameni îşi petrecuseră noaptea unul lângă altul, în acelaşi pat, şi dormiseră împreună. Băuseră din acelaşi pahar, fiecare câte trei degete de Porto.

Fiecare îşi avea susţinătorii săi, oameni cu înfăţişare aspră, ameninţându-i, la nevoie, pe arbitri. În grupul pentru Helmagail se remarca John Gromane, faimos pentru că putea să ducă un bou în spinare, şi-un oarecare John Bray, care într-o bună zi ridicase pe umeri zece băniţi de făină a câte cinci litri şi mersese cu povara asta peste două sute de paşi. De partea lui Phelem-ghe-madone, lordul Hyde îl adusese din Launceston pe-un oarecare Kilter, care locuia la Castelul-Verde, şi arunca peste umăr un bolovan de vreo zece kilograme, trimiţându-l mai sus de cel mai înalt turn al castelului…

Livada aleasă se afla ceva mai încolo de Grădina Urşilor, unde, pe vremuri, erau puşi să se bată urşii, taurii şi câinii, dincolo de ultimele case în construcţie, lângă dărăpănăturile stăreţiei sfintei Maria Over Ry, dărâmată de Henric al VIII-lea. Bătea vântul de nord încărcat cu chiciură; cădea o burniţă fină care se preschimba repede în polei. Printre gentlemanii de faţă puteau fi recunoscuţi cei care erau taţi de familii, pentru, că îşi deschiseseră umbrelele.

De partea lui Phelem-ghe-madone, colonel Moncrief, arbitru, şi Kilter, pentru ţinut genunchiul[8].

De partea lui Helmagail, onorabilul Pughe Beaumaris, arbitru şi lordul Desertum din Kilcarry, pentru ţinut genunchiul.

---

[8] Se obişnuia ca, în cazul căderii vreunuia din adversari, să fie asistat de cel numit „să ţină genunchiul”. (n.r.).

Cei doi boxeri stătură câteva clipe nemişcaţi pe ring, în care timp fură potrivite ceasornicele. Apoi se îndreptară unul spre altul şi-şi dădură mâna.

Phelem-ghe-madone îi spuse lui Helmagail:

— Mai bine mi-ar plăcea să mă duc acasă.

Helmagail îi răspunse, cinstit:

— Păi dumnealor n-or fi venit de pomană!

Goi cum erau, îi pătrundea frigul. Phelem-ghe-madone tremura. Îi clănţăneau fălcile.

Doctorul Eleanor Sharp, nepotul arhiepiscopului de York, le strigă:

— Loviţi-vă, băieţi! Asta o să vă încălzească.

Cuvintele lui gingaşe îi dezgheţară.

Şi ei porniră la atac.

Dar niciunul, nici altul nu era mânios. Se scurseră trei reprize slabe. Părintele doctor Gumdraith, unul din cei patruzeci de asociaţi de la All Souls College – Colegiul Tuturor Sufletelor – strigă:

— Să li se toarne gin!

Dar cei patru arbitrii nu îngăduiră. Şi totuşi, era al naibii de frig.

Se auzi strigătul: *first blood*. Cereau primul sânge. Boxerii fură aşezaţi bine unul în faţa altuia.

Ei se priviră, se apropiară, îşi lungiră braţele, se atinseră cu pumnii şi se dădură înapoi. Deodată, Helmagail, bondocul, se năpusti.

Începea adevărata luptă.

Phelem-ghe-madone fu pocnit, în plină frunte, între sprâncene. Toată faţa i se umplu de sânge. Mulţimea strigă: *Helmagail a desfundat cepul! — Helmagail has tapped his claret!* Se auziră aplauze. Phelem-ghe-madone, învârtindu-şi braţele ca o moară de vânt, începu să lovească la întâmplare.

Onorabilul Peregrine Bertie spuse:

— Orbit, dar nu încă orb!

Atunci Helmagail auzi izbucnind din toate părţile această încurajare: *Bung his peepers! — Sparge-i felinarul!*

În general, cei doi campioni erau bine aleşi şi, cu toate că timpul nu era deloc potrivit, spectatorii înţeleseră că vor vedea un meci frumos. Uriaşul Phelem-ghe-madone avea neajunsurile avantajelor lui: se mişca greoi. Braţul îi era ghioagă, iar trupul

munte. Cel mărunţel alerga, lovea, sărea, scrâşnea, îşi îndoia puterea prin viteză, ştia tot felul de şiretlicuri. De-o parte pumnul primitiv, sălbatic, necioplit, în stare de neştiinţă; de cealaltă pumnul civilizaţiei. Helmagail lupta tot atâta cu nervii, pe cât lupta cu muşchii şi cu răutatea, pe cât lupta cu puterea. Phelem-ghe-madone era un soi de ciomăgar amorţit, puţin ciomăgit în prealabil.

Era limpede că primitivul va fi învins. Dar nu prea repede. De aici, interesul.

O grindină de strigăte cădea peste cei doi luptători: *Bravo, Helmagail! good! well done, highlander! — Now Phelem! Bravo Helmagail! bun! e bine, munteanule! E rândul tău, Phelem!*

Iar amicii lui Helmagail repetau cu bunăvoinţă îndemnul:

— Sparge-i felinarul!

Helmagail făcu ceva mai mult. Încovoindu-se şi ridicându-se cu o şerpuire de reptilă, îl pocni pe Phelem-ghe-madone în stern. Colosul se clătină.

— Lovitură nepermisă! strigă vicontele Barnard.

Phelem-ghe-madone se prăbuşi pe genunchiul lui Kilter, spunând:

— Încep să mă încălzesc.

Lordul Desertum se sfătui cu arbitrii şi spuse:

— Cinci minute întrerupere!

Phelem-ghe-madone părea istovit. Kilter îi şterse sângele de pe ochi şi sudoarea de pe trup cu un petic de flanel şi-i puse gâtul unei sticle la gură. În afara rănii din frunte, Phelem-ghe-madone avea coastele stâlcite de lovituri, pântecele tumefiat şi creştetul zdrobit. Helmagail n-avea nimic.

O oarecare zarvă se iscă printre gentlemani.

Lord Barnard repeta:

— Lovitură nepermisă!

— Îmi cer miza înapoi! spuse Thomas Colepepyr.

Iar onorabilul membru pentru burgul Saint-Yves, sir Bartholomew Gracedieu, adăugă:

— Să mi se dea cele cinci sute de guinee ale mele! Eu plec.

— Opriţi meciul! strigau spectatorii.

Dar Phelem-ghe-madone se ridică aproape clătinându-se, ca un om beat, şi spuse:

— Să continuăm meciul cu o condiţie: să am şi eu dreptul la o lovitură nepermisă.

Toţi strigară:

— Se acordă!

Helmagail ridică din umeri.

După trecerea celor cinci minute, repriza fu reluată. Lupta, care era o agonie pentru Phelem-ghe-madone, era o joacă pentru Helmagail.

Ce-i şi ştiinţa! Omuleţul găsi mijlocul să-l pună pe uriaş în chancery, adică, pe neaşteptate, Helmagail prinse sub braţul său stâng, îndoit ca un arc de oţel, căpăţâna lui Phelem-ghe-madone, şi o ţinu acolo, la subsuoară, în timp ce cu pumnul drept, căzând şi recăzând ca un ciocan, dar de jos în sus şi pe dedesubt, îi strivea faţa în voie. Când Phelem-ghe-madone, lăsat, în sfârşit, înălţă capul, nu mai avea faţă.

Ceea ce fusese un nas, doi ochi şi o gură, păreau acum un soi de burete negru, muiat în sânge. El scuipă. Pe jos se văzură patru dinţi.

Apoi căzu. Kilter îl primi pe genunchi.

Helmagail abia dacă era atins. Avea câteva vânătăi neînsemnate şi o uşoară zgârietură pe una din clavicule.

Harry de Carleton strigă:

— Phelem-ghe-madone nu mai există! Pariez pentru Helmagail pairia mea Bella-Aqua şi titlul meu de lord Belew, contra unei peruci vechi de-a arhiepiscopului de Canterbury.

— Dă mutra încoace! îi spuse Kilter lui Phelem-ghe-madone şi, vârându-şi peticul de flanel în sticlă, îl spălă cu gin. Atunci i se revăzu gura şi Phelem-ghe-madone deschise o pleoapă. Tâmplele îi păreau crăpate.

— Încă o repriză, amice – îi spuse Kilter.

Phelem-ghe-madone se ridică. Kilter îl sprijini. Era a douăzeci şi cincea repriză. Ca un ciclop, căci nu mai avea decât un ochi, uriaşul luă poziţia de luptă. Toată lumea înţelese că a sosit sfârşitul, şi nimeni nu se mai îndoi că Phelem-ghe-madone era pierdut. Îşi pusese pumnii în gardă, deasupra bărbiei, stângăcie de muribund.

Helmagail, abia transpirat, strigă:

— Pariez pentru mine! O mie contra unu!

Şi, ridicându-şi braţul, el lovi; dar, lucru ciudat, se prăbuşiră amândoi boxerii odată. Se auzi un grohăit vesel: Phelem-ghe-madone era cel mulţumit. Profitase de lovitura cumplită pe care Helmagail i-o dăduse peste ţeastă, ca să-i tragă şi el una,

nepermisă, în buric.

Helmagail, întins pe jos, horcăia.

Toată lumea aplaudă, chiar şi cei care pierduseră. Phelem-ghe-madone dăduse lovitură nepermisă pentru lovitură nepermisă, fusese deci cinstit.

Helmagail fu cărat pe-o targă. Părerea celor mai mulţi era că n-o să-şi mai revină. Lordul Robartes strigă:

— Câştig o mie două sute de guinee! Phelem-ghe-madone era, fireşte, schilodit pe viaţă. La ieşire, Josiane luă braţul lordului David, ceea ea era îngăduit între „engaged”, şi-i spuse:

— E foarte frumos, dar…

— Dar ce?

— Credeam că o să-mi alunge plictiseala. Ei bine, nu mi-a alungat-o…

Lord David se opri, o privi pe Josiane, închise gura şi-şi umflă obrajii, clătinând din cap, ceea ce însemna: ia seama! Şi îi spuse ducesei:

— Pentru plictiseală nu există decât un singur leac.

— Care?

— Gwynplaine.

Ducesa întrebă:

— Ce mai e şi asta, Gwynplaine?

CARTEA A DOUA
GWYNPLAINE ŞI DEA

I. ÎN CARE SE VEDE CHIPUL CELUI CĂRUIA NU I S-AU VĂZUT PÂNĂ ACUM DECÂT FAPTELE

Natura fusese darnică faţă de Gwynplaine. Ea îi dăruise o gură putând să se deschidă până la urechi, nişte urechi putând să se răsucească până peste ochi, un nas inform făcut pentru clătinarea ochelarilor când voia să se strâmbe, şi un chip pe care nu-l puteai privi fără să pufneşti în râs.

Am spus: natura îl copleşise pe Gwynplaine cu darurile ei. Dar numai natura singură?

Nu cumva fusese ajutată?

Doi ochi asemănători unor ferestrui, un gol în loc de gură, o umflătură cârnă cu două găuri în loc de nări, o strivitură în loc de obraz, şi toate la un loc având ca rezultat râsul – e sigur că natura singură nu produce asemenea capodopere.

Dar râsul înseamnă oare totdeauna veselie?

Dacă în faţa acestui măscărici – căci asta îi era meseria – lăsai să se împrăştie prima impresie de veselie, şi dacă îl priveai cu atenţie, recunoşteai urmele artei. Un asemenea chip nu se face de la sine, ci prin voinţa cuiva. Atâta desăvârşire e nefirească. Omul n-are nicio putere în privinţa frumuseţii lui, dar poate totul când e vorba de sluţenie. Dintr-un profil hotentot n-ai să faci niciodată un profil roman, dar dintr-un nas grecesc poţi să faci unul de kalmuk. E de ajuns să-i ştergi rădăcina şi să-i lăţeşti nările. Latina vulgară a evului mediu n-a creat degeaba verbul *denasare*. Gwynplaine copil fusese vrednic să se ocupe cineva de el într-atâta încât să-i modifice chipul? De ce nu! Măcar pentru atragerea lumii şi pentru câştig. După toate aparenţele, nişte iscusiţi mânuitori de copii îi lucraseră faţa. Părea vădit că o ştiinţă dibace, pesemne ocultă, care era pentru chirurgie ceea ce alchimia este pentru chimie, dăltuise carnea, când copilul era încă foarte mic, şi crease dinadins acest chip. Ştiinţa despre care

e vorba, pricepută la secţiuni, obtuzii şi ligaturi, spintecase gura, făcuse incizii în gingii, despuiase gingiile, întinsese urechile, desfăcuse carlilajele, răscolise sprâncenele şi obrajii, lăţise muşchiul zigomatic, estompase cusăturile şi cicatricele, readusese pielea peste răni, păstrând totodată faţa cu golurile ei căscate, şi din sculptura aceasta puternică şi profundă ieşise o mască: Gwynplaine.

Aşa nu te naşti.

Oricum ar fi fost, Gwynplaine era admirabil de reuşit. Gwynplaine era un dar pe care pronia îl făcuse tristeţii omului. Care pronie? Există o pronie a iadului, după cum există o pronie cerească? Doar punem întrebarea, fără să aflăm răspunsul.

Gwynplaine era saltimbanc. Se arăta în public. Nu-l întrecea nimeni. Lecuia ipohondrii numai ivindu-se. Trebuia să fie ocolit de oamenii în doliu, încurcaţi şi siliţi, dacă dădeau cu ochii de el, să râdă necuviincios. Într-o zi veni călăul şi Gwynplaine îl făcu să râdă. Dacă-l vedeai pe Gwynplaine, te ţineai cu mâinile de coaste. Dacă vorbea, te tăvăleai pe jos. Gwynplaine era polul opus al mâhnirii.

Astfel ajunsese repede în bâlciuri şi pe la răspântii, să-şi facă un mulţumitor renume de om oribil.

Gwynplaine te făcea să râzi, râzând. Şi totuşi, el nu râdea. Îi râdea numai faţa, gândurile nu. Soiul de faţă nemaipomenită pe care întâmplarea, sau nişte specialişti, i-o modelaseră, râdea singură. Gwynplaine nu se amesteca deloc. Exteriorul nu ţinea de partea lui lăuntrică. Râsul acesta, pe care nu şi-l aşternuse el pe frunte, pe obraji, pe sprâncene, pe gură, nu putea să-l înlăture. Râsul îi fusese lipit pe faţă pentru totdeauna. Era un râs automat, şi cu atât mai irezistibil cu cât era împietrit. Două mişcări ale gurii sunt molipsitoare: râsul şi căscatul. Datorită misterioasei operaţii suferite probabil de Gwynplaine copil, toate părţile feţei contribuiau la strâmbătură asta, toată fizionomia lui tindea către ea, aşa cum o roată se strânge în jurul butucului ei; orice emoţie, nu importă care, îi mărea veselia sau, mai bine zis, i-o agrava. O mirare, o suferinţă, o mânie, un simţământ de milă n-ar fi făcut decât să-i întărească ilaritatea muşchilor. Dacă ar fi plâns, ar fi râs. Şi orice ar fi făcut Gwynplaine, orice ar fi vrut, orice ar fi gândit, de cum înălţa capul, mulţimea – dacă se afla în preajma lui, sau avea în faţă această apariţie – era cuprinsă de un râs fulgerător.

Închipuiţi-vă un cap de meduză vesel.

Tot ce-ai fi avut în minte se risipea în faţa priveliştii acesteia neaşteptate, şi trebuia să râzi.

Cine îl vedea pe Gwynplaine râdea. După ce râdea, întorcea capul. Femeile, mai ales, se îngrozeau, căci Gwynplaine era înspăimântător.

Altminteri, era înalt, voinic, sprinten, fără niciun cusur, dacă nu l-ar fi avut pe cel al chipului. Şi asta era un semn în plus pentru presupunerile care lăsau să se întrevadă în Gwynplaine mai mult o creaţie a artei decât una a naturii. Gwynplaine, frumos la trup, fusese, probabil, frumos şi la chip. La naştere, trebuie să fi fost un copil ca oricare altul. Îi păstraseră trupul neatins şi-i retuşaseră numai faţa. Gwynplaine fusese făcut dinadins.

Se lăsaseră dinţii. Dinţii sunt necesari pentru râs. Şi hârcile îi păstrează.

Operaţia îndurată de el trebuie să fi fost cumplită. Gwynplaine nu-şi aducea deloc aminte de ea, ceea ce nu dovedea că n-o îndurase. Sculptura aceasta chirurgicală n-ar fi putut să reuşească decât asupra unui copil mic de tot, prin urmare puţin conştient de ce i se întâmpla şi putând lesne să ia o rană drept o boală. Printre altele, pe atunci erau cunoscute mijloacele de a adormi pacientul şi de-a înlătura durerea.

Numai că, în epoca aceea, li se spunea magie. Astăzi li se spune anestezie.

În afara acestui obraz, cei ce-l crescuseră îl pregătiseră să fie gimnast şi atlet. Încheieturile lui, desprinse de la locurile lor într-un anumit fel, primiseră o educaţie de clovn şi puteau, ca balamalele de la uşi, să se mişte în toate sensurile. În pregătirea lui pentru meseria de saltimbanc, nimic nu fusese neglijat.

Părul îi fusese vopsit o dată pentru totdeauna, secret regăsit în zilele noastre. Femeile frumoase îl folosesc şi acum. Ceea ce urâţea pe vremuri, astăzi e bun să înfrumuseţeze. Gwynplaine avea părul galben.

Altminteri, râsul acesta era pentru Gwynplaine un întreg talent. N-avea ce-i face, dar trăgea foloase de pe urma lui. Cu ajutorul râsului îşi câştiga existenţa.

Gwynplaine – fără doar şi poate că l-aţi recunoscut – era copilul acela părăsit într-o seară de iarnă pe ţărmul de la Portland, şi cules într-o biată baracă pe roţi, la Weymouth.

II. DEA

Acum, copilul era bărbat în toată firea. Trecuseră cincisprezece ani. Deci, în 1705, Gwynplaine avea aproape douăzeci şi cinci.

Ursus îi oprise la el pe cei doi copii. Împreună, formau o trupă nomadă.

Ursus şi Homo îmbătrâniseră. Ursus chelise de tot. Lupul încărunţise. Vârsta lupilor nu e fixată ca vârsta câinilor. După unii, există lupi care trăiesc şi optzeci de ani.

Fetiţa găsită pe trupul femeii moarte era acum o fiinţă de şaisprezece ani, palidă, cu plete brune, slabă, plăpândă, părând aproape că tremură din pricina gingăşiei şi stârnind teama de a n-o fărâmiţa la cel mai uşor gest, nespus de frumoasă, cu ochii plini de lumină, oarbă.

Nefericita noapte de iarnă care o doborâse în zăpadă pe cerşetoare împreună cu fiica ei dăduse o dublă lovitură: ucisese mama şi orbise fiica.

Paralizia nervului optic îi luase pentru totdeauna lumina ochilor acestei fete, devenită acum femeie. Pe obrazul ei veşnic umbrit de mâhnire, colţurile buzelor coborâte a tristeţe îi arătau amărăciunea. Ochii ei, mari şi limpezi, aveau ciudăţenia că, stinşi pentru ea, străluceau pentru alţii. Misterioase făclii aprinse, neluminând decât în afară. Ea răspândea lumina care îi lipsea. Ochii ei pieriţi străluceau puternic. Sclava aceasta a tenebrelor ilumina mediul mohorât în care trăia. Din fundul beznei fără leac, de după zidul negru căruia i se spune orbire, ea arunca o rază. Nu vedea în afară soarele, dar în ea se vedea sufletul.

Privirea ei moartă avea nu ştiu ce fixitate cerească.

Ea era noaptea, şi din întunericul fără leac contopit în sine răsărea ca un astru.

Ursus, maniac de numiri latineşti, o botezase Dea. Se sfătuise puţin şi cu Homo. Îi spusese:

— Tu reprezinţi omul, eu reprezint fiara. Noi suntem lumea pământeană. Micuţa asta reprezintă lumea cerească. Atâta slăbiciune înseamnă atotputernicie. În felul ăsta, întregul univers, omenirea, animalitatea, bestialitatea se va afla în baraca noastră.

Lupul nu făcuse nicio obiecţie.

Şi astfel, copilul găsit se numea Dea.

Cât despre Gwynplaine, Ursus nu-şi bătuse capul să-i născocească un nume. Chiar în dimineaţa zilei când constatase sluţirea feţei băieţaşului şi orbirea fetiţei, îl întrebase:

— Pe tine cum te cheamă, băiete?

Şi băiatul îi răspunsese:

— Mă cheamă Gwynplaine.

— Fie şi Gwynplaine, se învoise Ursus.

Dea îl asista pe Gwynplaine la reprezentaţii.

Dacă mizeria omenească ar fi putut fi rezumată, ea ar fi fost de Gwynplaine şi de Dea. Fiecare părea născut în câte o firidă de mormânt. Gwynplaine în a oribilului, Dea în a întunericului. Viaţa lor era făcută cu bezne de soiuri diferite, luate din cele două nesfârşite părţi ale nopţii. Beznele acestea, Dea le avea în ea, iar Gwynplaine asupra lui. Dea avea ceva de fantomă, iar Gwynplaine de spectru. Dea ţinea de lugubru, iar Gwynplaine de ceva şi mai rău încă. Pentru Gwynplaine exista o posibilitate sfâşietoare, pe care, Dea, oarbă, n-o avea: să se compare cu ceilalţi oameni.

Pentru Dea, ca şi pentru Gwynplaine, specia umană era un fapt exterior. Ei trăiau departe de ea. Dea era singură, Gwynplaine era singur. Pentru Dea, singurătatea era funebră, căci nu vedea nimic: singurătatea lui Gwynplaine era sinistră, căci el vedea totul. Pentru Dea, realitatea nu depăşea auzul şi pipăitul; realitatea era mărginită, limitată, pierdută imediat; ea n-avea alt infinit în afară de întuneric. Pentru Gwynplaine, a trăi însemna a avea într-una mulţimea în faţa şi în afara lui. Dea era proscrisa luminii, Gwynplaine surghiunitul vieţii.

Şi totuşi aveau un paradis.

Se iubeau.

Gwynplaine o adora pe Dea. Dea îl idolatriza pe Gwynplaine.

— Eşti frumos! îi spunea ea.

III. OCULOS NON HABET ET VIDET[1]

O singură femeie pe lume îl vedea pe Gwynplaine: oarba aceasta.

Ce fusese Gwynplaine pentru ea, ştia de la Ursus, căruia

---

[1] Nu are ochi, dar vede (în limba latină în text). (n.r.).

Gwynplaine îi povestise drumul lui îngrozitor de la Portland la Weymouth. Ea ştia că, mică de tot, dându-şi sufletul pe trupul mamei ei moarte, pipăind un cadavru, o culesese o fiinţă ceva mai mărişoară decât ea; că fiinţa asta, alungată şi învăluită în posomorâtul refuz al întregii lumi, îi auzise plânsul; că atunci când totul era surd pentru el, el nu fusese surd pentru ea; că băieţaşul, singur, slab, lepădat, fără niciun sprijin pe lume, târându-se în pustiu, istovit, frânt, primise din mâinile nopţii povara unui alt copil; că el, care n-avea nimic de aşteptat din împărţirea asta de neînţeles, care se numeşte soartă, se împovărase cu un destin; că, atunci când cerul se închidea, el îşi deschisese inima; că, atunci când era pierdută, el o salvase; că, neavând casă şi adăpost, el o adăpostise; că i se făcuse mamă şi doică, descoperind datoria în lumea asta unde nu exista nimic pentru el; că, acolo unde toţi ar fi şovăit, el înaintase; că el vârâse braţul în surpătura unui mormânt şi o scosese de acolo pe ea, Dea; că, pe jumătate gol, el îi dăduse zdreanţa lui, fiindcă ei îi era frig; că, înfometat, se gândise să-i dea să bea şi să mănânce; că pentru fetiţa asta băieţaşul se luptase cu moartea, sub toate formele, sub forma iernii şi a zăpezii, a singurătăţii, a groazei, a frigului, a foamei şi a setei, sub forma uraganului. Că pentru ea, Dea, titanul acesta de zece ani dăduse bătălia cu imensitatea întunericului.

Ea ştia că făcuse toate acestea fiind copil, şi că acum, bărbat, el era puterea ei, a celei plăpânde, bogăţia ei, a celei sărace, lecuirea ei, a celei bolnave, privirea ei, a celei oarbe.

Împrejurată de lumea lucrurilor nevăzute, dar puse în mişcare – singura impresie pe care i-o făcuse realitatea – în stagnarea aceasta neliniştită a fiinţei pasive, pândind mereu putinţa unei primejdii, în simţământul de a se afla acolo, fără apărare, ea îl afla undeva, sus, pe Gwynplaine. Gwynplaine totdeauna înflăcărat, Gwynplaine duios, gata s-o ajute, şi blând. Dea se înfiora de certitudine şi de recunoştinţă, neliniştea ei potolită se preschimba în extaz şi cu ochii ei plini de tenebre, ea admira în hotarul prăpastiei, bunătatea aceasta, lumina aceasta profundă.

Pentru mulţime, care are prea multe capete ca să aibă un gând şi prea mulţi ochi ca să aibă o privire, Gwynplaine era un clovn, un măscărici, un saltimbanc, un caraghios, ceva mai mult şi ceva mai puţin decât un animal. Mulţimea nu-i cunoştea decât faţa.

Pentru Dea, Gwynplaine era salvatorul care o culesese din mormânt şi o dusese afară, consolatorul care îi făcea viaţa cu putinţă de trăit, liberatorul a cărui mână o simţea într-a ei în labirintul orbirii. Gwynplaine era fratele, prietenul, ghidul, sprijinul, asemănător înălţimilor, soţul înaripat şi luminos şi, acolo unde mulţimea vedea monstrul, ea vedea îngerul cu aripi de foc.

Pentru că Dea, oarbă, îi zărea sufletul.

IV. ÎNDRĂGOSTIŢII POTRIVIŢI UNUL CU ALTUL

Ursus, filozof, înţelegea. El aproba, îl aproba fascinaţia. Şi spunea:

— Oarba vede nevăzutul.

Spunea:

— Conştiinţa este viziune.

Se uita la Gwynplaine şi bombănea:

— E pe jumătate monstru, dar şi pe jumătate zeu.

Gwynplaine, la rândul lui, era fermecat de Dea. Există un ochi invizibil, spiritul, şi un ochi vizibil, retina. El cu ochiul acesta vizibil o vedea. Dea avea înmărmurirea ideală, Gwynplaine avea înmărmurirea reală. Gwynplaine nu era urât, era înspăimântător. Şi în faţa lui se afla contrastul. Pe cât era el de groaznic, pe-atât era Dea de suavă. El era hidoşenia, ea graţia, Dea avea în ea ceva de vis. Părea un vis întrupat. În toată fiinţa ei, în talia ei fină şi mlădioasă, unduitoare ca trestia, în umerii ei, poate invizibil înaripaţi, în rotunjimile discrete vădind femeia, dar mai mult pentru suflet decât pentru simţuri, în albeaţa pielii ei aproape străvezii, în augusta zăvorâre senină a privirii ei, în nevinovăţia sfântă a surâsului exista o minunată apropiere de îngeri; şi totuşi era, exact cât trebuie, femeie.

Soarta îi cerea lui Gwynplaine să trăiască stigmatizat. Pentru ce? Nu ştia. Tăcere şi singurătate în preajma lui Gwynplaine. Nimic desluşit în presupunerile care puteau fi legate de realitatea aceasta tragică şi, în afara cumplitului fapt, nimic sigur. În mâhnirea lui copleşitoare, Dea intervenea ca o pavăză cerească între Gwynplaine şi deznădejde. El vedea, mişcat şi încălzit sufleteşte, gingăşia fiinţei acesteia fermecătoare îndreptată spre hidoşenia lui. Făcut să îngrozească, printr-o excepţie miraculoasă era admirat şi adorat de lumină şi, monstru

fiind, simţea cum îl priveşte, cu dragoste, o stea.

Gwynplaine şi Dea erau pereche, şi inimile lor tulburate se adorau una pe alta. Un cuib şi două păsări; aceasta era povestea lor. Îşi făcuseră intrarea în legea universală de a se place, de a se căuta şi de a se găsi.

Astfel, ura fusese păcălită. Prigonitorii lui Gwynplaine, oricine ar fi fost ei, tainica înverşunare, de oriunde ar fi venit ea, îşi greşiseră ţinta. Vruseseră să facă un deznădăjduit, şi făcuseră un fermecat. Îl logodiseră dinainte cu o rană care se putea lecui. Îl predestinaseră alinării, printr-o nenorocire. Cleştele călăului se preschimbase, pe nesimţite, în mână de femeie. Gwynplaine era înfiorător, de un înfiorător nefiresc, înfiorător făcut de mâna omului. Nădăjduiseră să-l depărteze pentru vecie de familie mai întâi, dacă avea familie, de omenire mai apoi; copil, făcuseră din el o ruină; dar ruina aceasta, natura o reluase, aşa cum reia toate ruinele. Singurătatea lui, natura o alinase, aşa cum alină toate singurătăţile. Natura vine în ajutorul tuturor părăsiţilor. Acolo unde totul lipseşte, ea se dăruie, întreagă. Ea reînfloreşte şi reînverzeşte, sub toate prăbuşirile. Ea are iederă pentru pietre şi dragoste pentru oameni.

Generozitatea profundă a umbrei.

V. SENIN ÎN NOAPTE

Aşa trăiau, unul pentru altul, nefericiţii aceştia. Dea sprijinită, Gwynplaine acceptat.

Orfana cu orfanul. Infirma cu diformul.

Văduviile lor se cununau.

Gwynplaine vedea coborând spre el, în plină lumină, ca într-un vis, un nor alb, al frumuseţii, având forma unei femei, o viziune strălucitoare, în care se afla o inimă, şi apariţia aceasta îl săruta şi inima aceasta îl dorea. Gwynplaine, fiind iubit, nu mai era diform. Un trandafir cerea în căsătorie omida, simţind în ea un fluture dumnezeiesc. Gwynplaine, lepădatul, era ales.

Sluţenia desfiguratului, parcă sublimată, se topea în beţie, în încântare, în credinţă; şi o mână venea înaintea întunecatei şovăieli a oarbei, în noapte.

Era contopirea a două suferinţe, în ideal, absorbindu-se una pe alta. Două concluzii se admiteau. Două lipsuri se combinau ca să se completeze. Erau legaţi prin ceea ce le lipsea. Acolo unde

unul era sărac, celălalt era bogat. Nenorocirea unuia făcea comoara celuilalt. Dacă Dea n-ar fi fost oarbă, l-ar fi ales ea oare pe Gwynplaine? Dacă Gwynplaine n-ar fi fost desfigurat, ar fi ales-o pe Dea? Ea pesemne că nu l-ar fi vrut pe diform, şi nici el pe oarbă. Ce fericire pentru Dea că Gwynplaine era hidos! Ce noroc pentru Gwynplaine că Dea era oarbă! O imensă nevoie a unuia pentru altul sălăşluia în fundul iubirii lor. Gwynplaine o salva pe Dea. Dea îl salva pe Gwynplaine. Îmbrăţişarea unor înghiţiţi de prăpastie. Nu există ceva mai înlănţuit, mai deznădăjduit, mai minunat.

Gwynplaine se gândea:

„Ce m-aş face fără Dea?"

Dea se gândea:

„Ce m-aş face fără Gwynplaine?"

Amândouă surghiunurile duceau la o patrie. Amândouă nefericirile fără leac, stigmatul lui Gwynplaine şi orbirea Deei, îi unea în mulţumire. Îşi erau de ajuns. În afară de ei înşişi, nu-şi mai închipuiau nimic. Să-şi vorbească, era o plăcere, să se apropie unul de altul, era o fericire. Gândeau amândoi acelaşi gând. Se strângeau unul de altul într-un fel de penumbră siderală, plină de miresme, de lumini, de muzică, de construcţii luminoase, de vise. Îşi aparţineau. Se ştiau împreună pentru vecie, în aceeaşi bucurie şi în acelaşi extaz. Şi nu exista nimic mai ciudat decât clădirea acestui rai de către doi osândiţi prin blestem.

Dea îl auzea pe Gwynplaine râzând. Iar Gwynplaine o vedea pe Dea zâmbind.

Astfel, mulţumirea ideală era găsită, bucuria desăvârşită a vieţii era realizată, misterioasa problemă a fericirii fusese rezolvată. Şi de către cine? De doi nefericiţi.

Pentru Gwynplaine, Dea însemna splendoarea. Pentru Dea, Gwynplaine însemna prezenţa.

Prezenţa, taină adâncă care îndumnezeieşte invizibilul şi din care se creează cealaltă taină, încrederea…

Închipuiţi-vă abisul, şi în mijlocul abisului o oază de lumină, iar în oaza aceasta două fiinţe, în afara vieţii, fermecându-şi minţile.

Nu exista puritate mai mare decât a dragostei lor. Dea nici nu bănuia măcar ce înseamnă un sărut, deşi poate că l-ar fi dorit; căci orbirea, mai ales a unei femei, îşi are visele ei, şi deşi e temătoare în faţa necunoscutului, nu-l urăşte pe de-a-ntregul.

Cât despre Gwynplaine, fiorii tinereţii îl făceau gânditor. Cu cât se simţea mai ameţit, cu atât era mai sfios. Ar fi putut să îndrăznească orice cu această tovarăşă din pruncie, cu această neştiutoare a păcatului ca şi a luminii, cu această oarbă care vedea un singur lucru: că îl adoră. Dar şi-ar fi spus că-i fură ceea ce ea îi dăruieşte. Se resemna deci, cu o melancolie satisfăcută, s-o iubească nevinovat, iar simţământul diformităţii i se topea într-o pudoare fără egal.

Trăiseră totdeauna împreună. Copilăria Deei coincisese cu adolescenţa lui Gwynplaine. Crescuseră unul lângă altul. Dormiseră multă vreme în acelaşi pat, baraca nefiind un dormitor spaţios. Ei pe ladă, Ursus pe podele. Dea fiind încă mică, Gwynplaine se văzu mare, şi ruşinea începuse de la el. Într-o zi îi spusese lui Ursus:

— Vreau să dorm şi eu pe jos.

Iar seara se întinsese lângă bătrân, pe blana de urs. Atunci Dea plânsese. Ea îşi ceruse tovarăşul de somn. Dar Gwynplaine, neliniştit, căci începuse să iubească, se ţinu tare. Din clipa aceea dormise pe podea, lângă Ursus. Vara, când nopţile erau senine, se culca afară, cu Homo. La treisprezece ani Dea încă nu se împăcase. De multe ori, seara, ea spunea:

— Gwynplaine, vino lângă mine! Aşa o să pot dormi mai uşor.

Un bărbat alături era o nevoie a somnului nevinovăţiei. Goliciunea o afli atunci când te vezi gol; de aceea, ea nu cunoştea goliciunea.

Uneori, când Dea aproape că nu mai era copilă, se întâmpla să-şi pieptene cozile lungi, stând pe pat, cu cămaşa desfăcută şi aproape căzută, lăsând să se vadă statuia femeii schiţate şi un vag început de Evă. Iar dacă îl chema atunci pe Gwynplaine, el se roşea, cobora privirea şi, neştiind ce să facă înaintea trupului acestuia alb, îngăima ceva, întorcea capul şi pleca.

Aşa se desfăşura idila lor, închisă într-o tragedie.

Iar Ursus le spunea:

— Adoraţi-vă, dobitocilor!

VI. URSUS ÎNVĂŢĂTOR ŞI URSUS TUTORE

Ursus adăuga:

— Într-o bună zi, am să le fac o farsă. Am să-i cunun!

Ursus îi făcea lui Gwynplaine teoria dragostei, îi spunea:

— Dragostea! Ştii oare cum aprinde Dumnezeu focul ăsta? Pune femeia jos, diavolul la mijloc şi bărbatul peste diavol. Un chibrit, adică o privire, şi totul se aprinde…

— O privire nu e necesară, răspundea Gwynplaine, cu gândul la Dea.

Dar Ursus nu se lăsa:

— Pe naiba! Nu cumva crezi că sufletele, ca să se privească, au nevoie de ochi?

Câteodată, Ursus era mai cumsecade. Gwynplaine, îndrăgostit până peste cap şi posac din pricina asta, se ferea de Ursus ca de un martor. Într-o zi, Ursus îi spuse:

— Haide, nu te mai sfii; când face dragoste, cocoşul se arată celorlalţi.

— Dar vulturul se ascunde, îi răspunse Gwynplaine.

Alteori, Ursus îşi spunea singur:

— Ar fi cuminte să le pun beţe în roate. Prea se iubesc! Şi de-aici se pot ivi neajunsuri. Să luăm măsuri până nu izbucneşte focul. Să le mai potolim inimile.

Şi Ursus îi vorbea astfel lui Gwynplaine, când Dea dormea, şi Deei, când Gwynplaine stătea cu spatele spre ei:

— Dea, nu trebuie să fii prea legată de Gwynplaine. E periculos să trăieşti în altul. Egoismul e o rădăcină trainică a fericirii. Bărbaţii le scapă femeilor. Şi apoi, Gwynplaine poate să devină un îngâmfat. Are atâta succes! Nici nu-ţi închipui cât succes are!

— Gwynplaine, disproporţiile nu fac doi bani. De-o parte prea multă urâţenie, de alta prea multă frumuseţe, asta ar trebui să dea de gândit. Potoleşte-ţi înflăcărarea, băiete! Nu te entuziasma prea mult de Dea. Chiar te crezi serios făcut pentru ea? Ia gândeşte-te la sluţenia ta şi la desăvârşirea ei. Nu uita distanţa dintre ea şi tine. Dea asta are totul! Ce piele albă, ce păr, ce buze ca nişte fragi, şi piciorul ei! Iar mâna, ce să mai vorbim… Umerii ei au o curbă minunată, faţa îi e sublimă, şi când merge, parcă împrăştie lumină. Şi cât de serioasă e când vorbeşte, cu glasul ei fermecător! Şi apoi, gândeşte-te că e o femeie, nu e atât de prostuţă cum ar fi fost dacă era înger. E frumuseţea desăvârşită. Spune-ţi asta, ca să te linişteşti.

De aici, întărirea dragostei dintre Dea şi Gwynplaine, iar Ursus se mira de insuccesele lui, ca unul care şi-ar spune:

„Ciudat lucru! Degeaba am aruncat gaz peste foc, căci nu

izbutesc să-l sting!”

Să-i stingă, ba mai puţin chiar, să-i răcească, voia el cu adevărat? Nici vorbă că nu. S-ar fi înşelat singur, dacă ar fi izbutit. De fapt, iubirea asta, flacără pentru ei, căldură pentru el, îl încânta.

Dar trebuie să-i necăjim un pic pe cei ce ne plac. Şi necăjirea aceasta, oamenii o numesc înţelepciune.

Ursus fusese pentru Gwynplaine şi Dea aproape tată şi mamă. Mormăind într-una, îi crescuse; bombănind într-una, îi hrănise. Adoptarea lor îi îngreuiase baraca şi el trebuise să se înhame de mai multe ori alături de Homo, ca s-o tragă.

Trebuie spus însă că, după primii ani, când Gwynplaine ajunsese aproape la fel de voinic ca Ursus, care îmbătrânise de tot, fusese rândul lui Gwynplaine să-l tragă pe Ursus.

Familia aceasta, a bătrânului, a celor doi copii şi a lupului, formase, tot hoinărind, un grup din ce în ce mai unit.

Viaţa rătăcitoare nu împiedicase educaţia. A rătăci înseamnă a te căli, spunea Ursus. Gwynplaine fiind, nici vorbă, făcut să „se arate în bâlciuri”. Ursus cultivase în el un saltimbanc, iar în saltimbanc încrustase cât putuse mai bine ştiinţa şi înţelepciunea. Ursus, în faţa măştii înnebunitoare a lui Gwynplaine, bombănea: „A fost bine început”. De aceea îl întregise cu toate podoabele filozofiei şi ale ştiinţei.

Îi repeta adeseori lui Gwynplaine:

— Fii un filozof! A fi înţelept înseamnă a fi de neatins. Aşa cum mă vezi, eu n-am plâns niciodată. Şi crezi că, dacă aş fi vrut să plâng, n-aş fi avut destule prilejuri?

Ursus, în monologurile ascultate de lup, spunea:

„L-am învăţat pe Gwynplaine *Tot*, cuprinzând şi latina; pe Dea *Nimic*, cuprinzând şi muzica”.

Îi învăţase pe amândoi să cânte. Avea el însuşi destul talent şi cânta dintr-un fel de flaut, la modă pe atunci. Cânta de asemenea, destul de bine, dintr-un soi de diblă de cerşetor, şi cântecele lui atrăgeau publicul.

El îi învăţase pe Dea şi pe Gwynplaine cântecul după metoda lui Orfeu şi a lui Egide Binchois. I se întâmplase, nu o dată, să-şi întrerupă lecţiile, strigând entuziasmat:

— Orfeu, muzician al Greciei; Binchois, muzician al Picardiei!

Complicaţiile acestea ale unei educaţii îngrijite nu-i ocupase pe cei doi copii într-atâta încât să-i împiedice să se adore. Ei

crescuseră amestecându-şi inimile, aşa cum doi copăcei, răsădiţi alături şi devenind copaci, îşi amestecă rădăcinile.

— Mi-e totuna! mormăia Ursus. Am să-i cunun.

Şi bombănea, ca pentru sine:

— Mă plictisesc cu dragostea lor…

Trecutul, măcar atât cât aveau, nu exista pentru Gwynplaine şi pentru Dea. Ştiau doar cât le spusese Ursus. Lui îi spuneau „tată”.

Gwynplaine nu-şi amintea despre copilărie decât ca despre trecerea diavolilor pe lângă leagănul lui. Avea parcă impresia că fusese călcat, în întuneric, de nişte picioare diforme. Ceea ce îşi amintea clar şi în cele mai mici amănunte, era tragica aventură a părăsirii lui. Găsirea Deei îi preschimba noaptea aceea lugubră într-o luminoasă zi.

Memoria Deei era şi mai lipsită de amintiri decât a lui Gwynplaine. Fiindcă fusese atât de mică, uitase tot. De maică-sa îşi amintea ca de ceva rece. Văzuse ea vreodată soarele? Poate că da. Se căznea să-şi adâncească mintea în golul amintirilor. Soarele? Ce era soarele? Îşi amintea un nu ştiu ce luminos şi cald, pe care îl înlocuise Gwynplaine.

Vorbeau amândoi pe şoptite. Nici vorbă că nu există lucru mai important pe lume decât gunguritul. Dea îi spunea lui Gwynplaine:

— Lumina e când vorbeşti tu.

Odată, nemaiputând să se stăpânească, Gwynplaine, care zărise printr-o mânecă de muselină braţul Deei, atinse cu buzele transparenţa aceasta. Gură diformă, sărut ideal. Ea se roşi toată. Sărutul acesta al monstrului făcu să răsară aurora pe fruntea ei frumoasă şi plină de noapte. Iar Gwynplaine ofta cu un fel de teamă şi, cum gulerul Deei stătea întredeschis, nu se putea împiedica să privească albul zărit prin această poartă a paradisului.

Dea îşi ridică mâneca şi îi întinse lui Gwynplaine braţul ei gol, spunând:

— Încă o dată!

Gwynplaine izbuti să scape din încurcătură prin fugă.

A doua zi, jocul reîncepu, cu mici schimbări. Alunecări cereşti în plăcuta prăpastie a dragostei…

În faţa unor astfel de lucruri, bunul Dumnezeu, în calitatea lui de filozof bătrân, zâmbeşte.

VII. ORBIREA DĂ LECŢII DE CLARVIZIUNE

Câteodată Gwynplaine se mustra singur, îşi făcea din fericire un caz de conştiinţă, îşi închipuia că a se lăsa iubit de femeia aceasta, care nu putea să-l vadă, însemna a o înşela. Ce-ar zice ea dacă i s-ar deschide, pe neaşteptate, ochii? O, cât ar respinge-o ceea ce o atrage! Cum s-ar da înapoi în faţa înfiorătorului ei iubit! Ce ţipăt ar scoate! Cu ce mâini şi-ar acoperi obrajii! Cum ar mai fugi! Gândul acesta penibil îi hărţuia mintea. Îşi spunea că, monstru fiind, el n-avea drept la dragoste. Hidră idolatrizată de-un astru, era de datoria lui să lumineze steaua aceasta oarbă.

Odată îi spuse Deei:

— Ştii că sunt tare urât…

— Ştiu că eşti sublim, îi răspunse ea.

El urmă:

— Când auzi toată lumea râzând, de mine se râde, fiindcă sunt hidos.

— Eu te iubesc! îi spuse Dea.

După o clipă de tăcere, ea adăugă:

— Mă aflam în moarte; tu m-ai readus la viaţă. Tu eşti cerul pe lângă mine. Dă-mi mâna să ating dumnezeirea.

Mâinile lor se căutară şi se strânseră şi ei nu-şi mai spuseră niciun cuvânt, căci prea multa dragoste îi silea să tacă.

Ursus, mohorât, îi auzise. A doua zi, pe când se aflau toţi trei împreună, el spuse:

— De altfel, şi Dea e urâtă.

Cuvintele lui nu-şi atinseră însă ţinta. Dea şi Gwynplaine nu-l ascultau. Pierduţi unul în altul, rareori prindeau sentinţele lui Ursus.

Totuşi, de data aceasta măsura luată de Ursus „şi Dea e urâtă” vădea la bătrânul învăţat o oarecare cunoaştere a femeii. Sigur că Gwynplaine făcuse, cinstit, o imprudenţă. Să-i fi spus oricărei alte fete şi oricărei alte oarbe, în afară de Dea, cuvintele: *Eu sunt urât*, ar fi putut să fie primejdios. Oarbă şi îndrăgostită, înseamnă să fii de două ori oarbă. În starea aceasta îţi faci vise. Iluzia e hrana visului. Să-i răpeşti dragostei iluzia înseamnă să-i răpeşti pâinea. Toate avânturile intră cu folos în formarea lui: şi cele de admiraţie fizică, la fel ca şi cele de admiraţie morală. De

altfel, nu trebuie să-i spui niciodată unei femei cuvinte anevoie de înţeles. Ea visează pe urma lor. Şi adesea nu visează bine…

Din fericire, Dea era făcută din altfel de aluat. Avea o fire cum rar se întâlneşte: trupul îi era plăpând, dar inima nu. Fondul fiinţei sale era o divină neclintire a dragostei.

Cuvintele lui Gwynplaine nu izbutiră altceva decât s-o facă să spună într-o zi:

— Ce însemnează să fii urât? Înseamnă să faci rău. Gwynplaine nu face decât bine. El e frumos.

Apoi, tot sub forma aceasta de întrebare, obişnuită copiilor şi orbilor, ea continuă:

— Să vezi? Ce numiţi voi *să vezi?* Eu nu văd, eu ştiu. Se pare că vederea ascunde…

— Ce vrei să spui?

— A vedea e un lucru care ascunde adevărul.

— Nu! spuse Gwynplaine.

— Ba da! se împotrivi Dea. Din moment ce spui că eşti urât.

Se gândi o clipă şi adăugă:

— Mincinosule!

Şi Gwynplaine avu bucuria de-a fi mărturisit şi de a nu fi fost crezut. Conştiinţa i se linişti, şi sufletul de asemenea.

Aşa ajunseră ea la şaisprezece ani, el la aproape douăzeci şi cinci.

Şi nu erau „mai avansaţi”, cum s-ar spune astăzi, decât în prima zi. Ba încă mai puţin, fiindcă, să nu uităm, îşi avuseseră noaptea de nuntă ea la nouă luni, el la zece ani. În dragostea lor se continua un fel de sfântă copilărie. Aşa se întâmplă uneori când privighetoarea întârziată îşi prelungeşte cântecul până în zori.

Mângâierile lor nu treceau niciodată mai departe de mâini.

Douăzeci şi patru de ani, şaisprezece ani. Aşa se face că, într-o dimineaţă, Ursus, nepierzându-şi din vedere „farsa”, le spuse:

— Într-una din zilele astea o să vă alegeţi o religie.

— Pentru ce? întrebă Gwynplaine.

— Ca să vă cununaţi.

Dea nu pricepea că ar fi putut să fie soţ şi soţie mai mult decât erau.

În fond, mulţumirea aceasta himerică şi virginală, această naivă potolire a sufletului prin suflet, celibatul acesta socotit căsătorie nu-i displăcea deloc lui Ursus. Vorbea aşa, numai

pentru că era nevoit să vorbească. Dar medicul care se afla în el o găsea pe Dea, dacă nu prea tânără, cel puţin prea gingaşă şi prea plăpândă pentru „cununia în carne şi oase”, după cum spunea el, şi pentru care orişicând ar fi fost prea devreme.

Altminteri, nu erau ei căsătoriţi? Dacă exista undeva trăinicia, nu era ea oare în legătura lor? Nenorocirea îi aruncase unul în braţele celuilalt. Şi, ca şi cum prima lor legătură n-ar fi fost de ajuns, peste nenorocire se prinsese, se înfăşurase şi se înnodase dragostea. Ce putere ar fi fost în stare să frângă lanţul de fier pe care îl întărea nodul de flori?

Sigur, nimic n-ar fi putut să-i despartă.

Dea avea frumuseţea. Gwynplaine avea lumina. Fiecare îşi aducea zestrea lui. Şi făceau mai mult decât doi împreună, făceau perechea, despărţită numai prin nevinovăţie.

Totuşi, oricât ar fi visat Gwynplaine, oricât s-ar fi adâncit el în contemplarea Deei şi înăuntrul dragostei lui, era bărbat. Legile fatale nu se şterg. El suferea, ca întreaga imensă natură, dospirile tainice voite de creator. Ele îl îndemnau uneori, când ieşea în faţa publicului, să privească femeile aflate în mulţime. Dar îşi oprea imediat privirile acestea neîngăduite şi se grăbea să se reîntoarcă, pocăit, în sine însuşi.

Unde mai pui că şi încurajarea lipsea. Pe feţele tuturor femeilor privite vedea sila, antipatia, scârba, lepădarea. Vedea limpede că niciuna, în afară de Dea, nu-i era hărăzită lui. Şi asta îl ajuta să se pocăiască.

VIII. NU NUMAI FERICIREA, CI ŞI PROSPERITATEA

În anul 1704 se întâmpla uneori ca, la căderea nopţii, să pătrundă în cutare sau cutare orăşel de la malul mării un furgon mare şi greu, tras de doi cai voinici. Furgonul semăna cu o corabie răsturnată cu tălpoaia în sus, drept acoperiş, cu puntea drept podea, şi pusă pe patru roţi. Roţile erau toate egale şi înalte ca ale camioanelor de cărat poveri. Roţi, oişte şi căruţă, totul era vopsit în verde, cu o gradare ritmică de nuanţe, de la verdele ca sticla – cum erau roţile – până la verdele ca mărul, culoarea acoperişului. Din pricina verdelui, furgonul fusese ţinut minte, şi era cunoscut pe maidanele bâlciurilor. I se spunea Green-box, adică Cutia-verde. Green-box n-avea decât două

ferestre, câte una la fiecare capăt, iar în partea dinapoi o uşă cu trepte. Pe acoperiş, dintr-un burlan vopsit în verde ca şi restul, ieşea fum. Casa asta pe roţi era totdeauna vopsită de curând şi spălată proaspăt. În faţă, pe un fel de bancă prinsă de furgon şi unde te puteai urca trecând prin fereastră, deasupra crupei cailor, lângă un bătrân care ţinea hăţurile şi mâna caii, două ţigănci, îmbrăcate în zeiţe, sunau din trâmbiţe. Iar localnicii uluiţi priveau îndelung şi discutau despre hurdubaia asta zdruncinătoare.

Furgonul era fosta locuinţă a lui Ursus, mărită, ca urmare a succesului. Era baraca ridicată la rangul de teatru.

Un fel de animal, între câine şi lup, se afla legat sub furgon. Era Homo.

Bătrânul vizitiu, care mâna bidiviii, era filozoful în persoană.

De unde se trăgea preschimbarea bietei barăci în haraba olimpică?

De la faptul că Gwynplaine ajunsese celebru.

Ursus, ne amintim, făcuse din Gwynplaine elevul său. Necunoscuţii îi lucraseră faţa. El îi lucrase inteligenţa şi în dosul măştii acesteia atât de izbutite pusese cât putuse mai multă gândire. De îndată ce copilul crescut i se păruse vrednic, îl scosese pe scenă, adică în faţa barăcii. Efectul apariţiei lui era extraordinar. Trecătorii îl admiraseră imediat. Nu se mai pomenise de când lumea ceva asemănător mimului acestuia al râsului. Nu ştia nimeni cum de se producea minunea râsului molipsitor; unii o credeau firească, alţii artificială şi, presupunerile adăugându-se realităţii, pretutindeni, la răspântii, în pieţe, în toate locurile de bâlciuri şi de hramuri, mulţimea se năpustea spre Gwynplaine. Datorită acestei „great attraction” în chimirul bietei trupe hoinare se adunară mai întâi bănuţi mărunţei, apoi ceva mai mărişori şi, în sfârşit, bani dintre cei mai buni. Când satisfăceau curiozitatea într-un loc, se mutau în altul. Rostogolirea nu înavuţeşte un bolovan, dar înavuţeşte o baracă; şi, din an în an, din oraş în oraş, o dată cu creşterea staturii şi a sluţeniei lui Gwynplaine, venise şi avuţia prezisă de Ursus.

— Ce mare bine ţi-au făcut, băiete! spunea Ursus.

„Binele” acesta îi îngăduise lui Ursus, vistiernicul succeselor lui Gwynplaine, să-şi clădească baraca viselor, adică un furgon destul de mare ca să care un teatru şi să semene ştiinţa şi arta pe la răspântii. În plus, Ursus adăugase la trupa compusă din el,

Homo, Gwynplaine şi Dea, doi cai şi două femei, care în trupă erau zeiţe, după cum am spus şi, totodată, slujnice, Un frontispiciu mitologic devenise atunci necesar pentru baraca măscăricilor. „Suntem un templu rătăcitor” – spunea Ursus.

Cele două ţigănci, culese de filozof din gloata nomadă a burgurilor şi a mahalalelor, erau urâte şi tinere şi se numeau, prin voinţa lui Ursus, una Phoebe, alta Venus. Citiţi: *Fibi* şi *Vinos*, dacă vreţi să respectaţi întocmai pronunţarea englezească.

Phoebe gătea. Venus curăţa templul, iar în zilele de reprezentaţie o îmbrăca pe Dea.

În afara timpului pe care saltimbancii îl numesc „viaţa publică”, Dea, ca şi Fibi şi Vinos, purta o fustă florentină din pânză înflorată şi o bluză care, neavând mâneci, îi lăsa braţele goale. Ursus şi Gwynplaine purtau bluze bărbăteşti şi cizme mari, ca mateloţii de pe navele de război.

Dea, obişnuită să locuiască în Green-box, umbla prin încăpere aproape fără nicio greutate, ca şi cum ar fi văzut.

Într-un ungher, prinsă zdravăn de perete şi stând nemişcată pe cele patru roţi ale ei, se afla vechea baracă a lui Ursus, scoasă la pensie. Baraca, vârâtă în dreapta uşii, servea drept cameră şi garderobă pentru Ursus şi Gwynplaine. În ea erau acum două paturi. În celălalt colţ se afla bucătăria.

Întreaga casă pe roţi era împărţită în trei încăperi separate, comunicând între ele prin trei goluri, fără uşi, întrucâtva închise fiecare prin câte o perdea. Încăperea din spate era a bărbaţilor, cea din faţă a femeilor, iar cea din mijloc era teatrul. Orchestra şi celelalte anexe ale spectacolului îşi aveau sediul în bucătărie. Într-un pod îngust, sub bolta acoperişului, se aflau decorurile şi, deschizând o trapă a podului, descopereai lămpile, care produceau minunăţii de lumini.

Ursus era poetul acestor minunăţii. Tot el compunea şi piesele.

Avea talente felurite, făcea nişte scamatorii cu totul speciale. În afara vocii, care i se auzea, şi a unei întregi game de sunete neaşteptate, făcea jocuri de lumini şi de întuneric, formaţii spontane de cifre sau de cuvinte, la alegere, pe un perete, umbre amestecate în care piereau tot felul de chipuri şi numeroase alte ciudăţenii, în mijlocul cărora, neatent la încântarea mulţimii, el părea că se gândeşte adânc.

Într-o zi Gwynplaine îi spusese:

— Tată, grozav semeni a vrăjitor!

Şi Ursus îi răspunsese:

— Poate pentru că şi sunt…

La sosirea în pieţele satelor şi oraşelor, când Fibi şi Vinos lăsau o clipă trâmbiţele, Ursus le completa cântecul prin tot felul de cuvinte instructive:

— Ce-aţi auzit e o simfonie gregoriană, striga el. Cetăţeni orăşeni, liturghia gregoriană, acest mare progres, a avut de luptat în Italia cu ritualul ambrozian, în Spania cu cel al creştinilor spanioli supuşi maurilor, şi n-a izbândit decât cu mare greu…

După care, Green-box se oprea într-un loc oarecare, ales de Ursus, iar seara podina din faţa scenei se cobora, teatrul se deschidea şi reprezentaţia începea.

Decorul teatrului din Green-box înfăţişa un peisaj pictat de Ursus, care nu ştia să picteze, ceea ce făcea ca, la nevoie, peisajul să poată reprezenta o subterană.

Perdeaua, ceea ce noi numim cortină, era din mătase, colorată, în carouri mari, contrastante.

Publicul stătea afară, pe uliţă, în piaţă, strâns roată în jurul spectacolului, în soare, în ploaie, în furtună, lucru care făcea ploaia mai puţin de dorit pentru teatrele din vremea aceea decât pentru teatrele de astăzi. Când se putea, reprezentaţiile aveau loc în curtea vreunui han, şi astfel puteau fi socotite atâtea rânduri de loji câte rânduri de ferestre avea hanul. Atunci, teatrul fiind mai închis, publicul era şi el mai bun platnic.

Ursus făcea de toate: compunea piesa, lucra în trupă, în bucătărie, în orchestră. Vinos bătea ţimbalul căruia se pricepea de minune să-i mânuiască ciocănaşele, iar Fibi ciupea un soi de chitară veche. Lupul folosea şi el. Hotărât lucru, făcea parte din „trupă” şi juca, la ocazii, crâmpeie de roluri. Adesea, când apăreau alături pe „scenă” Ursus şi Homo, Ursus în blana lui de urs bine potrivită pe trup, Homo în blana lui de lup şi mai bine potrivită, lumea nu ştia care din doi e fiară, spre mândria lui Ursus.

IX. ȚICNELI CĂRORA CEI LIPSIŢI DE GUST LE SPUN POEZIE

Piesele lui Ursus erau interludii, gen cam demodat în zilele

noastre. Una din piesele acestea, care n-a ajuns până la noi, se numea *Ursus Rursus*. Pesemne că rolul principal îl juca chiar el. O falsă ieşire, urmată de-o reintrare, se pare că acesta îi era subiectul, sobru şi vrednic de laudă.

Titlurile interludiilor lui Ursus erau uneori în latineşte, după cum se vede, iar versurile, câteodată în limba spaniolă. Versurile spaniole ale lui Ursus erau rimate ca aproape toate sonetele castiliene de pe atunci. Şi asta nu supăra deloc mulţimea. Spaniola era pe vremea aceea o limbă mult răspândită, iar marinarii englezi vorbeau castiliana aşa cum soldaţii romani vorbiseră cartagineza. Vezi Plaut. Altminteri, la spectacol ca şi la liturghie, limba latină sau alta, din care auditorii nu pricep o boabă, nu deranjează pe nimeni. Cu un acompaniament vesel, din câteva cuvinte cunoscute, lucrurile pot fi foarte bine scoase la capăt. Bătrâna noastră Franţă galică dovedea, îndeosebi, felul acesta de evlavie. La biserică, pe melodia unui *Immolatus*, credincioşii cântau *Chef voi face*, şi pe un *Sanctus*, *Sărută-mă, puico*. A fost nevoie de conciliul din Trente ca să se pună capăt unor asemenea familiarităţi.

Ursus compusese pentru Gwynplaine un interludiu special, de care era foarte mulţumit. Îl socotea capodopera lui. Îşi pusese toată arta în el. Interludiul se întitula: *Stihia învinsă*.

Iată despre ce era vorba:

Noapte. În clipa când se trăgea perdeaua, mulţimea din faţa Green-box nu vedea decât întuneric. În întunericul acesta se mişcau ca nişte reptile trei forme nedesluşite: un lup, un urs şi un om. Homo era lupul, Ursus era ursul, iar Gwynplaine era omul. Lupul şi ursul înfăţişau forţele sălbatice ale naturii; amândoi se năpusteau asupra lui Gwynplaine, şi astfel stihia se lupta cu omul. Nu se zărea chipul niciunuia dintre ei. Gwynplaine lupta învelit într-un linţoliu, şi cu faţa acoperită de pletele lui dese. De altfel, totul era beznă. Ursus mormăia, lupul scrâşnea, omul striga. Omul cădea şi fiarele îl copleşeau. El cerea ajutor, aruncând în necunoscut e chemare profundă. Horcăia. Şi publicul asista la agonia aceasta a începutului de om, abia deosebit de fiare. Era lugubru. Mulţimea privea, gâfâind. O clipă doar, şi fiarele aveau să biruie omul, stihia avea să-l absoarbă. Luptă, strigăte, urlete. Un cântec în întuneric. Trecuse o adiere, se auzea un glas. Pluteau muzici misterioase, acompaniind cântecul invizibil şi, deodată, fără ca nimeni să ştie nici cum şi nici de

unde, ţâşnea o pată albă. Pata aceasta albă era o lumină, lumina era o femeie, femeia era spiritul. Dea, calmă, candidă, frumoasă, de-o seninătate şi blândeţe uluitoare, apărea în centrul unei aureole. Siluetă de lumină, în zori. Glasul era ea. Glas uşor, profund, de neexprimat. Din invizibilă făcută vizibilă, în zorile acestea, ea cânta. Parcă s-ar fi auzit un cântec de heruvim sau un imn al păsărilor. La ivirea ei, omul, ridicându-se printr-o zvâcnire sub imboldul luminii, doboară cu pumnii cele două fiare.

Atunci năluca, dusă de-o alunecare greu de înţeles şi din pricina asta cu atât mai admirată, cânta versuri, într-o limbă spaniolă destul de mulţumitoare pentru marinarii englezi care o ascultau.

Şi, pe măsură ce ea cânta, omul se ridica tot mai mult. Apropiindu-se de el, cu o măreţie de astru, ea îi cânta:

Febra barzon!
Dexa, monstro,
A tu negro
Caparazon[2]*.*

Şi îi punea mâna pe frunte.

Atunci se înălţa un alt glas, mai profund şi, deci, mai blând, cântecul omului, răspunzând cântului sideral. Gwynplaine, îngenuncheat în întuneric peste ursul şi lupul doborâţi, cânta, cu capul sub braţul Deei.

Şi, pe neaşteptate, în întunericul acesta, o fâşie de lumină îl izbea pe Gwynplaine în plină faţă.

În beznă, mulţimea vedea monstrul voios. Să exprimi zguduirea publicului, ar fi cu neputinţă. Ţâşnea o cascadă de râs, nimic altceva. Râsul se naşte din neaşteptat, şi ce putea fi oare mai neaşteptat decât deznodământul acesta? Nicio înfiorare n-ar fi putut-o întrece pe cea pricinuită de pălmuirea luminii peste masca pehlivană şi cumplită. Se râdea în jurul acestui râs. Pretutindeni, sus, jos, în faţă, în spate, bărbaţii, femeile, bătrânele feţe pleşuve, feţele roze ale copiilor, cei buni, cei răi, cei veseli, cei trişti, toată lumea; şi chiar pe uliţă, trecătorii, cei care nu vedeau nimic, auzind hohotele de râs, râdeau. Iar râsul se isprăvea prin aplauze şi tropăituri. După lăsarea perdelei, Gwynplaine era rechemat cu frenezie.

---

[2] Fărâmă jugul! Leapădă, monstrule, neagra ta carapace (în limba spaniolă în text). (n.r.).

De aici, un succes uriaş. Aţi văzut *Stihia învinsă?* Se îmbulzeau toţi să-l vadă pe Gwynplaine. Nepăsătorii veneau să râdă, melancolicii veneau să râdă, sufletele pline de păcate veneau să râdă. Râs atât de irezistibil, încât uneori părea bolnăvicios. Dar dacă există o molimă de care omul nu se fereşte, aceasta e molima veseliei. Şi apoi, succesul nu depăşea gloata de rând. Lume multă, adică lume măruntă. Puteai să vezi *Stihia învinsă* pe-un gologan. Iar acolo unde poţi intra doar cu un gologan, lumea bună nu se duce.

Lui Ursus nu-i displăcea lucrarea aceasta, pe care o frământase multă vreme.

— E în genul unui oarecare Shakespeare, spunea el cu modestie.

Altminteri, efectul veseliei, datorită strâmbăturii neaşteptate şi uluitoare a lui Gwynplaine, nu era, fireşte, voit de Ursus. Lui i-ar fi plăcut mai mult zâmbet şi mai puţin râs, şi o admiraţie mai literară. Dar triumful consolează. Se împăca, în fiecare seară, cu succesul lui nemărginit, socotind banii încasaţi. Şi apoi – îşi spunea el – la urma urmei, după ce râsul trece, *Stihia învinsă* revine în minţile oamenilor şi le lasă ceva acolo. Poate că Ursus nu se înşela cu totul. Adevărul e că gloata, atentă la lup, la urs, la om, apoi la muzică, la urletele îmblânzite de armonie, la noaptea risipită de zori, la cântecul liberând lumina, îi primea cu o simpatie nedesluşită şi adâncă drama-poem.

Astfel erau plăcerile poporului.

Ele îi ajungeau. Poporul n-avea putinţa să meargă la „meciurile nobile” ale aristocraţiei şi nu putea, ca seniorii şi gentilomii, să parieze o mie de guinee pentru Helmagail, împotriva lui Phelem-ghe-madone.

X. SCURTĂ PRIVIRE A CELUI CARE ESTE ÎN AFARA TUTUROR, ASUPRA LUCRURILOR ŞI ASUPRA OAMENILOR

Gwynplaine şi Dea erau, după cum am arătat, providenţa unuia pentru celălalt. El se simţea înălţat pe aripile ei, ea se simţea purtată în braţele lui. Să ocroteşti pe cine te iubeşte, să-i dai ce-i trebuie cui îţi dă stelele, altceva mai plăcut nici că există. Gwynplaine avea fericirea aceasta desăvârşită. Şi o datora diformităţii lui. Diformitatea îl făcea superior tuturor. Prin ea îşi

câştiga viaţa lui, şi pe-a altora; prin ea avea independenţă, libertate, faimă, mulţumire lăuntrică, mândrie. În diformitatea lui era de neatins. Nenorocirile nu mai aveau nicio putere, dincolo de lovitura în care se istoviseră şi care lui îi adusese triumful. Adâncul acestei nenorociri devenise pentru el colţ de rai. Gwynplaine era închis în diformitatea lui, dar împreună cu Dea. Aşadar, se afla într-o temniţă a paradisului. Între el şi restul lumii se afla un zid. Cu atât mai bine. Zidul îi îngrădea, dar îi apăra. Ce puteau oamenii împotriva Deei, ce puteau împotriva lui Gwynplaine, când viaţa era atât de închisă în jurul lor? Să-i răpească succesul? Cu neputinţă. Ar fi trebuit să-i smulgă chipul. Să răpească dragostea? Cu neputinţă. Dea nu-l vedea. Orbirea ei era dumnezeieşte de nevindecabilă. Ce neajunsuri îi aduceau lui Gwynplaine diformitatea lui? Niciunul. Ce foloase? Toate.

Era atât de fericit, încât ajunsese să-i plângă pe ceilalţi oameni.

Ce vedea în jurul lui? Ce erau fiinţele a căror probe, zilnic înlocuite de altele, i-o arătau viaţa lui de nomad? Mereu noi gloate, şi mereu acelaşi norod. Mereu noi chipuri şi mereu aceleaşi nenorociri. Un amestec încâlcit de ruine. În fiecare seară toate nefericirile sociale se strângeau gloată în jurul fericirii lui.

Green-box era popular.

Preţurile ieftine cheamă oamenii de rând. Veneau cei slabi, cei săraci, cei mici. Se duceau la Gwynplaine, cum s-ar fi dus la gin. Veneau să-şi cumpere de doi bani uitare. De la înălţimea barăcii lui, Gwynplaine trecea în revistă mulţimea mohorâtă. Mintea şi inima i se umpleau de toate aceste apariţii succesive ale nemărginitei mizerii. Nu exista durere, nu exista mânie, nu exista mârşăvie căreia Gwynplaine să nu-i vadă semnul. Gurile acestea de copii nu mâncaseră. Bărbatul acesta era un tată, femeia aceea era o mamă şi, înapoia lor, puteai ghici familiile aflate în primejdie. Cutare obraz ieşea din viciu şi intra în crimă; şi înţelegeai motivul: neştiinţa şi sărăcia. Un altul arăta o urmă de bunătate, avută la obârşie, dar ştearsă acum de împovărarea socială şi preschimbată în ură. Pe fruntea bătrânei de colo se citea foamea îndelungată; pe fruntea tinerei se vedea prostituţia. Acelaşi lucru, dar oferindu-i tinerei oarecari mijloace, şi cu atât mai lugubru la ea. În gloată se aflau braţe, dar nu unelte; muncitorii aceştia nu şi-ar fi dorit altceva, dar nu se găsea de lucru. Uneori, lângă muncitor se aşeza un ostaş, alteori un

invalid, şi Gwynplaine zărea spectrul acesta, războiul. Aici, Gwynplaine citea şomaj, exploatare, robie. Pe unele frunţi vedea nu ştiu ce împingere înapoi spre animalitate şi această înceată reîntoarcere a omului la fiară produsă la cei de jos prin apăsarea poverilor obscure ale fericirii celor de sus. În beznele acestea, pentru Gwynplaine şi pentru Dea exista o rază de lumină. El şi Dea întrezăreau un fir de fericire. Tot restul era blestem. Gwynplaine simţea deasupra lui inconştienta apăsare a tălpilor celor puternici, avuţi, a celor strălucitori, mari, aleşi ai sorţii. Dedesubt, zărea feţele palide ale atâtor dezmoşteniţi. Se vedea pe el şi pe Dea, cu mica lor fericire, atât de imensă, între două lumi: sus, lumea ducându-se şi venind, liberă, voioasă, jucând, călcând în picioare; sus, lumea care merge; jos, lumea care e călcată în picioare. Nefericire care vădeşte un profund rău social, lumina striveşte umbra! Gwynplaine vedea doliul acesta. Cum! O soartă de reptilă! Omul, târându-se aşa! O asemenea alipire de pulbere şi noroi, o asemenea scârbă, renunţare şi ticăloşie încât să-ţi vină să calci cu picioarele peste ea! Omida cărui fluture e oare viaţa asta pământească? Cum! În mulţimea asta căreia îi e foame şi care nu cunoaşte, pretutindeni şi înainte de orice, semnul de întrebare al crimei sau al ruşinii, străşnicia legilor producând moleşirea conştiinţelor, niciun copil oare să nu crească pentru umilire, nicio fecioară care să nu crească pentru dăruire, niciun trandafir care să nu se nască pentru murdărie! Uneori, ochii lui plini de-o curiozitate pătrunsă de emoţie căutau să privească până în fundul întunericului acestuia unde agonizau atâtea eforturi inutile, unde luptau atâtea dezgusturi, familii devorate de orânduire, moravuri chinuite de legi, răni înrăite de pedepse, sărăcii roase de impozite, minţi înghiţite de neştiinţă, plute gata să se înece pline de flămânzi, războaie, lipsuri cumplite, horcăieli, ţipete, pieiri; şi simţea nedesluşita tulburare a acestei străpungătoare spaime universale. Vedea parcă întreaga spumă a nenorocirii plutind peste întunecatul vălmăşag omenesc...

Ce nebunie să fii fericit! Pentru că salvase pe vremuri un copil, simţea imboldul să salveze lumea. Nori de visare îi acopereau câteodată propria lui realitate. Pierdea simţul proporţiei până într-atâta încât îşi spunea: „Ce s-ar putea face pentru acest sărman popor?” Ba uneori uitarea de sine îl făcea să-şi pună întrebarea cu glas tare. Atunci Ursus ridica din umeri şi-l privea

fix. Iar Gwynplaine continua să viseze: „Oh, dacă aş fi puternic, cum i-aş mai ajuta pe năpăstuiţi! Dar ce sunt eu? Un grăunte de pulbere. Ce pot să fac? Nimic”.

Se înşela. Putea mult pentru năpăstuiţi. Îi făcea să râdă.

Şi, după cum am spus, a face să râzi înseamnă a face să uiţi.

XI. URSUS POETUL ÎL TRAGE DUPĂ SINE PE URSUS FILOZOFUL

Ceea ce se petrecea înăuntrul lui Gwynplaine nu-i scăpa lui Ursus. Într-o zi, pe când Gwynplaine medita, Ursus, trăgându-l de bluză, îi spuse:

— Îmi faci impresia unuia care observă lumea, imbecilule! Ia seama, asta nu-i treaba ta! Tu ai un singur lucru de făcut: s-o iubeşti pe Dea. Te bucuri de două fericiri: prima e că mulţimea îţi vede mutra; a doua, că Dea nu ţi-o vede. Nici n-ai avea dreptul la fericirea asta! Nicio femeie care ţi-ar vedea gura nu ţi-ar primi sărutarea. Iar gura asta care te fericeşte, faţa asta care te îmbogăţeşte, nu sunt ale tale. Nu te-ai născut cu ele. I-ai furat masca diavolului. Eşti hidos. Mulţumeşte-te cu câştigul ăsta. Te găseşti într-un beci în care se află prinsă o stea. Biata stea e a ta. Nu încerca să ieşi din beci, păianjenule, şi păstrează-ţi steaua. Fă-mi plăcerea de-a fi mulţumit. Ascultă, am să-ţi vorbesc limbajul adevăratei poezii; dacă ar mânca Dea carne de vită şi cotlete de berbec, în şase luni ar fi vânjoasă ca o turcoaică. Însoară-te cu ea, fără ocolişuri, fă-i un copil, doi copii, trei copii, o droaie de copii. Asta numesc eu a filozofa. În plus, eşti fericit, ceea ce nu-i rău deloc. Ce vrei mai mult? Oamenilor fericiţi pe pământ, ca aleşi ai cerului, nu le place să îngăduie atâta bucurie sub ei. Dacă te-ar întreba: cu ce drept eşti fericit? n-ai şti ce să le răspunzi. Hrisoave n-ai, şi ei au. Jupiter, Alah, Vişnu, Savaot, nu importă cine, le-a dat învoire să fie fericiţi. Teme-te de ei. Nu te amesteca în treburile lor, sa nu cumva să se amestece şi într-ale tale. Ştii tu, nenorocitule, ce este fericitul de drept? E o fiinţă cumplită, e lordul! Ah, lordul! iată unul care trebuie să fi uneltit în necunoscutul diavolului înainte de-a veni pe lume, ca să intre în viaţă pe poarta asta! Cât de greu trebuie să-i fi fost să se nască! E singura osteneală pe care şi-a dat-o. Dar, doamne! asta e osteneală, nu glumă! Să-l faci pe bădăranul orb căruia i se zice destin, să te numească din leagăn stăpân al

oamenilor! Citeşte ceaslovul înţelepciunii mele şi ai să vezi ce înseamnă un lord. Un lord e cel care are totul şi care e totul. Un lord e cel ce există deasupra propriei lui naturi; un lord e cel ce are, la tinereţe, drepturile bătrânului, iar la bătrâneţe, succesele galante ale tinereţii. Păcătos, el e respectat de oamenii cumsecade; laş, e căpetenia celor curajoşi; trântor, înghite fructele muncii; neştiutor, capătă diplomele universităţilor din Cambridge şi Oxford; nerod, se bucură de laudele poeţilor; slut, are parte de zâmbetele femeilor. Lorzii sunt prinţi. Regele Angliei nu e decât un lord, primul senior al senioriei. Pe vremuri, regii se numeau lorzi. Lordul Danemarcei, lordul Irlandei, lordul insulelor. Lordul Norvegiei şi-a zis rege abia acum vreo trei sute de ani. Lorzii sunt pairi, adică egali. Ai cui? Ai regelui. Nu fac greşeala ortografică de a-i confunda pe lorzi cu parlamentul. Adunarea poporului, pe care saxonii înainte de cucerire o numeau *Wittenagemot*, normanzii, după cucerire, au numit-o *Parliamentum*. Încetul cu încetul, poporul a fost dat afară din parlament. Lorzii au puterea. De ce? Fiindcă au bogăţia. Ştii oare că eu am fost doctor de casă la un lord care se numea Marmaduke şi care avea nouă sute de mii de franci, în Franţa, ca venit anual? Nu te amesteca în treburile lor, dobitocule! Am văzut într-o zi un hipopotam călcând peste un muşuroi. L-a strivit. Şi e nevinovat. Preabunul mastodont nici nu ştia că în muşuroi sunt cârtiţe. Dragul meu, cârtiţele strivite sunt oamenii. Strivirea e o lege. Dar să nu ne mai gândim. Rădvanele există, băieţaş. Lorzii stau în ele, poporul dedesubt, iar înţeleptul se dă la o parte. Dă-te şi tu la o parte şi lasă-i să treacă.

Nobilii sunt nobili. Un pair, când vorbeşte despre sine, spune noi. Un pair e un plural. Pairii au făcut sumedenie de legi, între altele şi pe aceea care osândeşte la moarte omul care taie un plop de trei ani…

Cât e de frumos pentru un popor să aibă douăzeci şi cinci de duci, cinci marchizi, şaptezeci şi şase de conţi, nouă viconţi şi şaizeci şi unu de baroni, care fac o sută şaptezeci şi şase de pairi, unii fiind înălţimi şi alţii seniorii! După asta, ce-i dacă au să mai fie câteva zdrenţe, pe ici, pe colo? Doar nu poate totul să fie de aur! La naiba, lorzii noştri sunt gloria noastră! Haita de câini a lui Charles Mohun, baron Mohun, costă ea singură cât spitalul pentru leproşi din Mooregate, şi cât spitalul lui Christ, fondat numai pentru copii în 1553. Thomas Osborne, duce de Leeds,

cheltuieşte anual, numai pentru livrelele slugilor, cinci mii de guinee de aur. Granzii Spaniei au un paznic numit de rege care îi împiedică să se ruineze. Lorzii noştri sunt ţicniţi şi magnifici. Asta îmi place. Să nu clevetim ca nişte invidioşi. Eu n-am lumină proprie, dar o reflect. O reflect pe rana mea, ai să zici. Du-te dracului…

Mie totul îmi este egal; eu sunt filozof şi ţin la viaţă ca o muscă. Viaţa nu-i decât un loc de popas. Când mă gândesc că Henry Bowes Howard, conte de Berkshire, are în grajdurile lui douăzeci şi patru de carete de gală, dintre care una are hamuri de argint şi alta de aur! Doamne! Ştiu bine că n-are toată lumea douăzeci şi patru de carete de gală, dar asta nu trebuie rostit în gura mare! Fiindcă ţi-a fost frig într-o noapte, ia vezi! Doar nu eşti numai tu pe lumea asta! Şi altora le e frig şi foame. Ştii oare că fără frigul ăsta Dea n-ar mai fi fost oarbă şi că, nemaifiind oarbă, nu te-ar fi iubit? Gândeşte-te, nătărăule! Şi-apoi, dacă toţi oamenii care sunt risipiţi s-ar plânge, frumoasă zarvă ar mai fi! Tăcere, iată legea! Eu sunt convins că bunul Dumnezeu le porunceşte blestemaţilor să-şi ţină gura, altminteri ar fi Dumnezeu blestemat să audă un ţipăt veşnic. Deci, poporule, taci! Eu fac ceva mai bun: tac şi admir. Mai adineauri îţi înşiram lorzii, dar trebuie să mai adaug doi arhiepiscopi şi douăzeci şi patru de episcopi! Zău, mi se moaie inima când mă gândesc la ei! Îmi aduc aminte că am văzut, la culegătorul dijmelor părintelui decan din Paphoe, care decan face parte din nobilime şi din biserică, o şiră uriaşă cu cel mai frumos grâu luat ţăranilor de prin împrejurimi şi pe care părintele decan nu-şi dăduse osteneala să-l semene.

O să schimbăm noi legile? Senioria face parte din ordine. Ştii oare că există un duce în Scoţia care galopează treizeci de leghe fără să iasă de pe pământurile lui? Ştii oare că lordul arhiepiscop de Canterbury are venit un milion de franci franţuzeşti? Ştii tu că majestatea sa are o listă civilă de şapte sute de mii de lire sterline pe an, fără să mai punem la socoteală castelele, pădurile, domeniile, fiefurile, dijmele, confiscările, amenzile şi celelalte care depăşesc un milion de lire sterline?

— Da, şopti Gwynplaine gânditor, din iadul săracilor e făcut raiul bogaţilor.

Apoi intră Dea. El o privi, şi n-o mai văzu decât pe ea. Aşa e

dragostea: te poate năpădi la un moment dat obsesia unui gând oarecare; femeia iubită soseşte şi, cât ai clipi, şterge tot ce nu e prezenţa ei, fără să ştie că poate şterge în noi o lume.

Să dăm un amănunt: în *Stihia învinsă*, cuvântul *monstro*, adresat lui Gwynplaine, îi displăcea Deei. Uneori, cu puţina spaniolă pe care o ştia toată lumea pe-atunci, ea făcea neînsemnata ispravă de a-l înlocui prin *quiero*, care înseamnă *doritul*. Ursus îngăduia, nu fără un pic de enervare, aceste abateri de la text...

„Omul care râde”. Aceasta era forma pe care o luase faima lui Gwynplaine. Numele lui, Gwynplaine, aproape necunoscut, dispăruse sub poreclă, după cum îi dispăruse şi faţa sub râs. Popularitatea îi era, ca şi faţa, o mască.

Totuşi, numele lui putea fi citit pe o mare placardă pusă dimineaţa dinaintea Green-box-ului, placardă oferind mulţimii cuvintele acestea redactate de Ursus:

„Aici poate fi văzut Gwynplaine, părăsit la vârsta de 10 ani în noaptea de 29 ianuarie 1690, de ticăloşii comprachicos, pe ţărmul mării, la Portland, devenit adult din copil şi numit astăzi „OMUL CARE RÂDE”.

Viaţa acestor saltimbanci era o viaţă de leproşi într-o leprozerie, şi de preafericiţi într-o atlantidă. O trecere bruscă, în fiecare zi, de la reprezentaţia de bâlci, cea mai zgomotoasă, la izolarea cea mai deplină. În fiecare seară ei îşi făceau ieşirea din lumea asta. Ca nişte morţi, care se duc, chit că renasc a doua zi.

După larma răspântiei urma sihăstria. De îndată ce se sfârşea spectacolul, pe când publicul se risipea şi vuietul satisfacţiei mulţimii se împrăştia în furnicarul uliţelor, Green-box îşi ridica tăblia, cum şi-ar ridica o cetate podul mişcător, şi comunicarea cu neamul omenesc era tăiată. De-o parte universul, de alta baraca. Şi în baraca asta se afla libertatea, buna conştiinţă, curajul, devotamentul, nevinovăţia, fericirea, dragostea, toate constelaţiile.

Orbirea clarvăzătoare şi diformitatea iubită se aşezau alături, mână în mână, frunte lângă frunte, şi, ameţite, îşi vorbeau în şoaptă.

Încăperea din mijloc avea două întrebuinţări: teatru pentru public şi sufragerie pentru actori.

Ursus număra banii încasaţi, apoi luau masa de seară. Gwynplaine o servea pe Dea. Îi tăia bucăţelele, îi turna de băut, venea cât mai lângă ea.

— Hm! făcea Ursus, iar bombănitul i se preschimba, fără voie, în zâmbet.

Sub masă, lupul mânca, nepăsător la tot ce era în afară de osul lui.

Vinos şi Fibi mâncau şi ele acolo, dar îi stânjeneau prea puţin. Aceste două vagaboande, pe jumătate sălbatice şi rămase încă cu spaima în suflet, vorbeau ţigăneşte între ele.

După aceea, Dea reintra în încăperea femeilor, cu Fibi şi Vinos. Ursus se ducea să-l lege pe Homo în lanţ, sub Green-box. Gwynplaine se ocupa de cai şi, din iubit, devenea rândaş. La miezul nopţii dormeau toţi, în afară de lup care, din când în când, pătruns de responsabilitatea lui, deschidea câte un ochi.

A doua zi, la deşteptare, se regăseau, luau gustarea împreună. Dea, după moda spaniolă şi după sfatul lui Ursus care o găsea plăpândă, dormea câteva ceasuri, în timp ce Gwynplaine şi Ursus făceau toate micile lucrări din afara şi dinăuntrul teatrului, pe care le cerea viaţa nomadă.

Rar de tot, Gwynplaine se îndepărta de Green-box, şi numai pe uliţe pustii şi prin locuri singuratice. În oraşe nu ieşea decât noaptea, ascuns sub o pălărie cu boruri mari, ca să nu i se vadă faţa pe stradă.

Cu faţa descoperită nu era văzut decât în teatru.

De fapt, Green-box nu prea vizitase oraşele. La douăzeci şi patru de ani, Gwynplaine abia dacă văzuse câteva orăşele. Totuşi, faima lui creştea mereu. Ea începuse să depăşească gloata, şi se ridica tot mai sus. Amatorii de ciudăţenii aflate prin bâlciuri, de curiozităţi şi de miracole, ştiau că există undeva, rătăcind când ici, când colo, o mască extraordinară. Vorbeau despre ea, o căutau, se întrebau: Unde e? „Omul care râde” devenea, nici vorbă, faimos.

Într-atâta încât, într-o bună zi, Ursus, ambiţios, spuse:

— Trebuie să mergem la Londra!

CARTEA A TREIA
ÎNCEPUTUL SMINTELII

I. INN TADCASTER

Pe atunci Londra n-avea decât un pod, podul Londrei, cu case deasupra lui. Podul lega de Londra Southwark, mahala pavată şi pietruită cu pietricele din Tamisa, toată numai străduţe şi ulicioare, cu locuri înghesuite şi nenumărate clădiri, locuinţe şi colibe de lemn, un talmeş-balmeş de combustibil în care focul putea să ardă în voia lui, aşa cum a dovedit în 1666.

Southwarkul de pe atunci, port destul de însufleţit, avea un lung şi străvechi zid ciclopic, de-a lungul Tamisei, de care erau înţepenite verigile pentru prins odgoanele vaselor de călători. Zidul acesta se numea zidul Effroc sau Effroc-Stone. Legenda spune că un duce de Effroc se înecase la poalele zidului. Chiar în timpul refluxului, apa e acolo destul de adâncă. Locul fiind cât se poate de potrivit pentru ancorare, navele maritime şi bătrâna cursă de Olanda, numită *Vograat*, trăgeau la Effroc-Stone. *Vogtaat* făcea direct, o dată pe săptămână, drumul de la Londra la Rotterdam şi de la Rotterdam la Londra.

O străveche cornişă de piatră, jumătate stâncă, jumătate zidărie, se întindea pe sub Effroc-Stone şi, putând fi folosită şi în timpul fluxului, şi în timpul refluxului, uşura apropierea de zid a vaselor ancorate. Din loc în loc, zidul era tăiat de scări. El marca limita sudică a Southwarkului. Un rambleu îngăduia trecătorilor să se reazeme de creasta zidului ca de parapetul unui chei. De acolo se vedea Tamisa. Dincolo de apă, Londra se sfârşea. Nu se mai zăreau decât câmpii.

În susul lui Effroc-Stone, la cotul Tamisei, cam peste drum de palatul Saint-James, în dosul lui Lambeth-House, nu departe de promenada numită pe atunci Foxhall (probabil eaux-hall), se afla, între un atelier de olărie, unde se făceau porţelanuri, şi unul de sticlărie, unde se făceau sticle pictate, unul din acele maidane uriaşe pe care creşte iarba şi care, în Anglia de odinioară, erau

numite bowling-greens.

Bowling-green-ul din Southwark se numea Tarrinzeau-field, fiindcă aparţinuse pe vremuri baronilor Hastings, care sunt baroni Tarrinzeau and Mauchline. De la lorzii Hastiugs, Tarrinzeau-field trecuse în stăpânirea lorzilor Tadcaster, care îl folosiseră ca loc public. Apoi Tarrinzeau-field devenise păşune şi proprietate parohială,

Tarrinzeau-field era un fel de bâlci permanent, gemând de scamatori, echilibrişti, măscărici, muzici şi panorame şi totdeauna plin de neghiobi care „vin să caşte ochii la diavol”, cum spunea arhiepiscopul Sharp. Să caşti ochii în diavol însemna să te duci la spectacol.

Mai multe *inns*, primind şi trimiţând public la panorame, erau deschise pe locul acesta feeric, mai tot anul. Şi făceau afaceri bunişoare. Aceste *inns* erau simple maghernițe, locuite numai ziua. Seara, crâşmarul îşi vâra în buzunar cheia crâşmei şi pleca. Dintre *inns*, una singură era o casă. Alte clădiri nu mai existau în bowling-green, barăcile fiind lipsa de statornicie şi vagabondajul saltimbancilor. Viaţa saltimbancilor e dezrădăcinată.

Acest inn, numit inn Tadcaster, după numele vechilor seniori, mai degrabă han decât crâşmă, şi mai degrabă ospătărie decât han, avea poartă pentru căruţe şi ogradă mărişoară.

Poarta căruţelor, dând din ogradă în bâlci, era poarta oficială a hanului Tadcaster, şi avea lângă ea o poartă de mărime mijlocie, singura prin care se intra de fapt. Ea dădea în cârciuma propriu-zisă, care era o imensă maghernițã afumată, plină de mese şi cu tavanul scund. De zăbrelele ferestrei catului de sus atârna spânzurată firma. Poarta cea mare, înfundată şi zăvorâtă zdravăn, rămânea totdeauna închisă.

Ca să intri în curte, trebuia să străbaţi toată cârciuma.

Inn Tadcaster avea un stăpân şi un boy. Stăpânul se numea jupân Nicless. Boyul se numea Govicum. Jupân Nicless – Nicolas, fără îndoială, din pricina pronunţării engleze, devenit Nicless – era un văduvoi zgârcit şi fricos, având deosebit respect faţă de legi. Altminteri, sprâncenat şi cu mâini păroase. Iar băiatul de paisprezece ani, care turna băutura şi răspundea la numele de Govicum, era un căpăţânos vesel, cu şorţ dinainte şi tuns chilug, aşa cum se cuvenea unei slugi.

El dormea la parter, într-un fel de firidă în care mai înainte fusese ţinut un câine.

Firida aceasta avea drept fereastră un ochi de geam care dădea spre bowling-green.

II. ORATORIE ÎN AER LIBER

Într-o seară cu vânt straşnic şi destul de rece, când ar fi existat toate motivele din lume să nu zăboveşti pe stradă, un om care străbătea Tarrinzeau-field, pe lângă zidul hanului Tadcaster, se opri brusc. Era prin ultima lună a iernii din 1704–1705. Omul, care se vedea după îmbrăcăminte că e marinar, avea înfăţişare plăcută şi trup vânjos, aşa cum li se recomandă nobililor şi nu li se interzice nici oamenilor de rând. De ce se oprise? Ca să asculte. Ce să asculte? Un glas care vorbea, probabil în curte, de cealaltă parte a zidului, glas ca de om bătrân, dar totuşi atât de puternic, încât străbătea până la cei ce treceau pe uliţă. În acelaşi timp se auzea, din îngrăditura de unde se înălţa glasul, un zvon de mulţime. Iar glasul spunea:

— Bărbaţi şi femei din Londra, iată-mă! Vă felicit din inimă pentru faptul că sunteţi englezi. Sunteţi un mare popor. Ba mai mult, un mare norod. Loviturile pe care le daţi cu pumnii sunt şi mai minunate decât cele pe care le daţi cu spadele. Şi aveţi poftă de mâncare, nu glumă. Sunteţi naţiunea care le mănâncă pe celelalte. Măreaţă funcţie! Această sugere a lumii dă Angliei un loc deosebit. Ca politică şi filozofie, şi mânuire a coloniilor, a populaţiilor şi a meseriilor, şi ca voinţă de-a le face altora răul care pentru sine aduce binele, sunteţi deosebiţi şi uimitori. Se apropie clipa când pe pământ vor fi numai două inscripţii. Pe una se va citi: *Partea oamenilor*. Pe cealaltă se va citi: *Partea englezilor*. Constat asta, spre lauda voastră, eu, care nu sunt nici englez, nici om, având cinstea să fiu urs. În plus, sunt şi doctor. Asta merge împreună. Gentlemen, dau lecţii. Ce fel? Despre două soiuri de lucruri: despre cele pe care le cunosc şi despre cele de care habar n-am. Vând leacuri şi dau idei. Veniţi mai aproape şi ascultaţi. Ştiinţa vă invită. Destupaţi-vă urechile. Dacă ştiinţa e mică, o să aibă puţin adevăr în ea; dacă e mare, o să cuprindă multă tâmpenie. Deci, atenţiune! Dau lecţii de *Pseudodoxia Epidemica*. Am un prieten care face oamenii să râdă; eu prefer să-i fac să gândească. Locuim amândoi în aceeaşi baracă, râsul fiind la fel de nobil ca şi ştiinţa... Cum de ştiu ceea ce ştiu? Asta mă priveşte numai pe mine. Fiecare îşi ia

ştiinţa de unde poate. Se zice că papa Silvestru al II-lea stătea de vorbă cu păsărelele. Vorbeau oare păsărelele? Ciripea oare papa? Întrebări. Copilul mort al rabinului Eleazar stătea la discuţii cu sfântul Augustin. Între noi fie vorba, nu prea cred în toate, dar în asta cred. Copilul răposat vorbea. Fie! Dar el avea sub limbă o plăcuţă de aur, pe care erau gravate felurite constelaţii. Deci, trişa. Faptul se explică. Vedeţi cât sunt de cumpănit. Despart adevărul de neadevăr. Mai sunt şi alte erori pe care le împărtăşiţi, fără îndoială, sărmani oameni de rând, şi aş vrea să vă scap de ele… Gentleman, priviţi-i cu neîncredere pe falşii savanţi care folosesc felurite rădăcini şi venin de năpârcă, sau care fac leacuri pentru ochi din miere şi din sânge de cocoş. Învăţaţi să desluşiţi minciunile. Nu-i adevărat că Adam a avut buric. Când sfântul Gheorghe a ucis balaurul, nu se afla lângă el nicio fiică a vreunui sfânt. Sfântul Jerome, în odaia lui de lucru, n-avea nicio pendulă pe vatră: mai întâi, fiindcă aflându-se într-o peşteră, n-avea odaie de lucru; al doilea, fiindcă n-avea vatră; al treilea, pentru că pe vremea lui nu existau pendule. Să îndreptăm greşelile. O, lume care mă asculţi, dacă ţi se spune că oricui miroase iarba de odolean i se naşte o şopârlă în creier; că boul când putrezeşte, se preface în albine şi calul în bondari; că omul cântăreşte mai mult când e mort decât când e viu; că sângele de ţap topeşte smaraldul; că atunci când zăreşti pe-un acelaşi copac o omidă, o muscă şi-un păianjen e semn de foamete, război şi ciumă; că te lecuieşti de ducă-se pe pustii cu ajutorul unui viermuş aflat în capul căpriorului; să nu crezi o iotă. Astea sunt neadevăruri. Dar iată şi adevăruri: broasca se hrăneşte cu glod, şi din pricina asta i se face piatră în cap; şerpii nu pot să sufere umbra de frasin; elefantul n-are încheieturi şi e silit să doarmă de-a-mpicioarelea, sprijinit de un arbore; dacă pui o broască să-ţi clocească un ou de cocoş, o să capeţi un scorpion care o să-ţi facă o salamandră; orbul îşi recapătă vederea ţinând o mână pe partea stângă a altarului şi cealaltă mână pe ochi; fiind fecioară e cu putinţă să-ţi zămislească pântecul. Oameni buni, hrăniţi-vă cu adevărurile acestea vădite. Pe temeiul lor, credinţa voastră în Dumnezeu poate fi de două feluri: sau credeţi aşa cum crede însetatul în portocală sau credeţi cum crede măgarul în bici. Şi acum, am să vă prezint trupa mea…

Tocmai atunci o puternică pală de vânt zgudui pervazurile ferestrelor şi obloanele hanului, care era o clădire izolată. Şi se

auzi un fel de îndelung şuierat ceresc. Oratorul aşteptă o clipă, apoi urmă:

— Întrerupere. Fie! Gentleman, nu mă supăr deloc. Vântul e vorbăreţ, ca toţi singuraticii. Nimeni nu-i ţine de urât, în cer. Şi-atunci flecăreşte. Îmi reiau şirul. Aveţi în faţă artiştii asociaţi. Încep cu prietenul meu, care este un lup. El nu ascunde asta. Priviţi-l! E învăţat, serios şi ager la minte. Pesemne că pronia s-a gândit o clipă să-l facă doctor al vreunei universităţi; dar pentru asta trebuie să fii niţel prostănac, şi el nu e. Adaug că n-are prejudecăţi şi nu se ţine fudul. La o adică, vorbeşte cu o căţea, el, care ar avea dreptul la o lupoaică! Moştenitorii lui, dacă i-a avut, probabil că amestecă graţios chelălăitul mamei cu urletul tatălui lor. Căci el urlă. Cu oamenii trebuie să urli. Mai şi lătră, e drept, din respect pentru civilizaţie… Homo e un câine perfecţionat. Să venerăm câinele! Câinele, ciudat animal! Îşi are sudoarea pe limbă şi zâmbetul în coadă. Gentleman, Homo egalează în înţelepciune şi întrece în bunăvoinţă lupul fără păr din Mexic, admirabilul Xoloitzeniski. Adaug că e umil. Are modestia unui lup folositor oamenilor.

Despre cel de-al doilea prieten al meu n-am să spun decât un cuvânt: e un monstru. O să-l admiraţi. A fost, pe vremuri, lepădat de piraţi pe ţărmul sălbaticului ocean. Aceasta e o oarbă. E ea mai altfel decât restul oamenilor? De unde! Toţi suntem orbi. Avarul e orb: el vede aurul, dar nu vede bogăţia. Risipitorul e orb: el vede începutul, dar nu vede sfârşitul. Femeia cochetă e oarbă: ea nu-şi vede ridurile. Savantul e orb: nu-şi vede neştiinţa. Omul cinstit e orb: nu-l vede pe pungaş. Pungaşul e orb: nu-l vede pe Dumnezeu. Dumnezeu e orb: în ziua când a creat lumea n-a văzut că se vâră diavolul în ea. Eu sunt orb: vorbesc şi nu văd că voi sunteţi surzi. Oarba aceasta care ne însoţeşte e o preoteasă misterioasă. Cred că e fiică de rege, fără să fiu sigur însă. Cât despre mine, eu gândesc logic şi lecuiesc. Vindec fierbinţelile, miasmele şi ciumele. Nu sunt nici incult, nici grosolan. Cinstesc vorbirea aleasă şi poezia, şi trăiesc cu zeiţele acestea într-o intimitate nevinovată. Şi sfârşesc dându-vă un sfat: Gentleman şi gentlewomen, în voi, spre partea de unde vine lumina, cultivaţi virtutea, modestia, cinstea, dreptatea şi dragostea. Aşa, fiecare poate să-şi aibă aici, pe pământ, ghiveciul lui cu flori, la fereastră. Mylords şi domnilor, am terminat. Spectacolul va începe îndată.

Omul care asculta de afară, pesemne marinar, intră în sala joasă a crâşmei, o străbătu, plăti ce-i câţiva gologani care i se cerură, pătrunse într-o curte plină de oameni, zări în fundul curţii o baracă pe roţi, larg deschisă, şi văzu pe podina acesteia un bătrân înveşmântat într-o blană de urs, un tânăr care părea că poartă o mască, o fată oarbă şi un lup.

— Zău aşa, strigă el, iată nişte oameni pe cinste!

III. ÎN CARE TRECĂTORUL REAPARE

Teatrul pe roţi al lui Ursus, pe care nădăjduim că l-aţi recunoscut, sosise la Londra. Şi se statornicise în Southwark. Ursus fusese atras de bowling-green, unde, din fericire, bâlciul nu se închidea nici măcar iarna.

Lui Ursus îi plăcuse să vadă domul Saint-Paul.

Londra, la urma urmei, e un oraş care are şi ceva bun în el. Să-i închini o catedrală sfântului Paul înseamnă curaj. Adevăratul sfânt de catedrală e sfântul Petru. Sfântul Paul e suspectat de imaginaţie şi, din punct de vedere bisericesc, imaginaţia înseamnă erezie. Sfântul Paul nu-i sfânt decât cu circumstanţe atenuante. El nu intră în cer decât prin intrarea artiştilor.

O catedrală e o firmă. Sfântul Petru arată Roma, oraşul dogmei; sfântul Paul arată Londra, oraşul schismei.

Ursus, a cărui filozofie avea braţe atât de largi încât cuprindea totul, era în stare să aprecieze asemenea nuanţe şi atracţia lui pentru Londra venea poate de la un oarecare gust pentru sfântul Paul.

Curtea cea mare de la Inn Tadcaster fixase alegerea lui Ursus. Green-box părea făcută pentru curtea asta: un teatru gata clădit. Curtea, pătrată, cu ziduri din trei părţi, avea un perete în faţa etajelor: de peretele acesta fu rezemată Green-box, pe care putuseră să o vâre în ogradă datorită uriaşelor dimensiuni ale porţii. Odăile primului etaj erau legate printr-un balcon acoperit şi susţinut de stâlpi. Ferestrele parterului deveniră loji de jos, pavajul curţii deveni parter, iar balconul, balcon Green-box. Trasă lângă perete, avea în faţă această sală de spectacol.

Într-un ungher, ascuns după Green-box, se afla un grajd.

Ursus se învoise pentru rânduielile acestea cu jupân Nicless, cârciumarul, care, din respect faţă de legi, nu îngădui lupul decât plătindu-i-se mai mult pentru el. Firma „GWYNPLAINE – OMUL

CARE RÂDE", desprinsă de pe Green-box, fusese prinsă lângă firma hanului. Sala-cârciumă avea, după cum se ştie, o uşă interioară care dădea spre curte. Lângă uşa aceasta fu întocmit, dintr-un butoi spintecat, o casă pentru vânzătorul de bilete, care era când Fibi, când Vinos. Lucrurile se petreceau aproape ca în zilele noastre: cine intra plătea. Sub firma OMUL CARE RÂDE prinseră cu două cuie o tăbliţă albă pe care se afla scris cu litere negre şi groase titlul piesei de bază a lui Ursus: *Stihia învinsă*.

În centrul balconului, chiar în faţa Green-box-ului, o încăpere cu pereţi de scânduri şi cu intrarea separată prin pervazul unei ferestre fusese rezervată „pentru nobilime". Încăperea era destul de mare ca să cuprindă, pe două rânduri, zece spectatori.

— Suntem la Londra! spuse Ursus. Trebuie să ne aşteptăm la „gentry".

„Loja" aceasta o mobilase cu cele mai bune scaune din han, iar în mijlocul ei pusese un fotoliu învelit în catifea de Utrecht.

Reprezentaţiile începuseră.

Mulţimea veni de îndată.

Dar loja pentru nobili rămase goală.

În afară de asta, succesul fu atât de mare, cum nu s-a mai pomenit de când există saltimbanci pe lume. Întregul Southwark dădu năvală să-l admire pe Omul care Râde.

Măscăricii şi scamatorii din Tarrinzeau-field se îngroziră de venirea lui Gwynplaine, care se asemăna leit cu năpustirea unui uliu în colivia cu sticleţi. Gwynplaine le înghiţi publicul.

Curiozitate, aplauze, bani, mulţime, Omul care Râde le luă pe toate. Cât ai clipi, minunea fu săvârşită. Parcă n-ar mai fi existat nimic în afară de Green-box.

— *Stihia învinsă* şi *Stihia învingătoare* – zicea Ursus, socotindu-se părtaş la succesul lui Gwynplaine şi trăgând spuză pe turta lui, după cum se spune…

Succesul lui Gwynplaine întrecu orice aşteptări. Şi totuşi rămase local. Faimei îi e greu să treacă apa. Lui Shakespeare i-au trebuit trei sute de ani ca să-i ajungă numele din Anglia în Franţa.

Gloria lui Gwynplaine nu trecu podul Londrei. Şi nu căpătă dimensiunile unui ecou de oraş mare. Cel puţin la început. Dar Southwark poate să satisfacă ambiţiile unui clovn. Ursus spunea: „Geanta cu banii încasaţi, ca o fată care a păcătuit, se umflă văzând cu ochii".

Se jucă *Ursus Rursus*, apoi *Stihia învinsă*.

Ursus era mulţumit de aplauzele Southwarkului, dar ele nu-l mirau deloc.

La fiecare reprezentaţie, curtea hanului, transformată în parter, se umplea de un public zdrenţăros şi entuziast. Veneau tot soiul de luntraşi, de marinari proaspăt debarcaţi şi dornici să-şi cheltuiască solda pe chefuri şi pe fete, ciomăgari, haimanale şi ostaşi pedepsiţi, pentru vreo abatere disciplinară, să-şi poarte vestonul roşu întors pe dos, cu căptuşeala neagră în afară, şi numiţi din pricina aceasta *blackguards*. Toţi aceştia veneau cu droaia din uliţă în teatru şi se scurgeau apoi în cârciumă. Băutura nu dăuna deloc succesului.

Printre oamenii aceştia cărora de obicei îi se spune „lepădături” se afla unul mai înalt decât toţi, mai voinic, mai puţin sărac, mai lat în spate, îmbrăcat la fel cu ceilalţi dar nezdrenţăros, admirator înflăcărat, făcându-şi loc cu pumnii, purtând o perucă trecută prin ciur şi prin dârmon, înjurând, strigând, batjocorind, deloc necinstit şi la nevoie învineţind un ochi şi plătind o sticlă.

Omul era trecătorul al cărui strigăt entuziast l-am auzit mai adineauri.

Cunoscătorului acestuia, vrăjit cât ai clipi din ochi, nu-i mai venea să se despartă de Omul care Râde. E drept, nu venea la toate spectacolele. Dar atunci când venea, înflăcăra tot publicul. Aplauzele se transformau în aclamaţii.

Ursus şi Gwynplaine voiră să-l cunoască sau măcar să ştie cine e.

Într-o seară, Ursus, avându-l din întâmplare lângă el pe jupân Nicless hangiul, i-l arătă pe omul amestecat în mulţime şi-l întrebă:

— Îl cunoşti?

— Sigur că da.

— Cine e?

— Un marinar.

— Cum îl cheamă? se amestecă şi Gwynplaine în vorbă.

— Tom-Jim-Jack, răspunse hangiul.

Apoi, pe când cobora scăriţa din spatele Green-box-ului ca să intre în han, jupân Nicless lăsă să-i scape această cugetare nespus de adâncă:

— Păcat că nu e lord! Ar fi un ticălos vestit.

Altminteri, deşi se instalase într-un han, trupa din Green-box nu-şi schimbase cu nimic obiceiurile şi-şi păstra izolarea. În afara câtorva cuvinte schimbate ici-colo cu hangiul, nu se amestecau deloc cu cei ce locuiau permanent sau în treacăt la han, şi continuau să-şi ducă viaţa între ei.

De când se afla la Southwark, după spectacol, după masa de seară a oamenilor şi după hrănirea cailor, pe când Ursus şi Dea se culcau fiecare la locul lui, Gwynplaine luase obiceiul să facă o plimbare la aer, prin bowling-green, între orele unsprezece şi miezul nopţii. La ora aceea bâlciul era pustiu. Cârciumile goale se închideau. În sala joasă a hanului Tadcaster se stingea lumina, rămânând doar prin vreun ungher vreo ultimă pâlpâire care lumina vreun ultim băutor. O lumină ştearsă răzbătea prin obloanele crăpate ale hanului şi Gwynplaine, gânditor, mulţumit, visător, tulburat de-o fericire nedesluşită şi divină, se plimba de colo-colo, prin faţa uşii întredeschise. La ce se gândea? La Dea, la nimic, la tot, la adâncimi. Se depărta puţin de han, ţinut parcă de un fir, lângă Dea. Îi erau de ajuns doar câţiva paşi, la aer.

Apoi reintra, îi găsea pe toţi din Green-box dormind, şi adormea şi el.

IV. POTRIVNICII SE ÎNFRĂŢESC ÎN URĂ

Succesul nu e iubit, mai ales de cei cărora le aduce prăbuşirea. Rareori se întâmplă ca fiinţele mâncate să-i adore pe cei ce le mănâncă. Omul care Râde, hotărât lucru, căpătase faimă. Comedianţii din preajmă erau indignaţi. Un succes teatral e ca o pompă: absoarbe publicul şi face vid în jurul lui. Şandramaua din faţă era pierdută. Creşterea încasărilor la Green-box adusese imediat scăderea încasărilor celorlalte barăci din bâlci. Spectacolele de succes până atunci rămaseră dintr-odată lipsite de public. Furnicarul bâlciului, care îşi scotea fanfarele şi talentele pe scenele barăcilor vecine, văzându-se ruinate de Omul care Râde, fu cuprins de desperare, dar şi uluit. Toate măştile, toţi clovnii, toţi comedianţii îl invidiau pe Gwynplaine. „Iată unul care e fericit că are o mutră de fiară sălbatică!” Mame acrobate şi dansatoare pe sârmă care aveau copii drăguţi îi priveau mânioase, arătându-l pe Gwynplaine şi spunând: „Ce păcat că n-ai şi tu o asemenea faţă!” Unele, furioase, îşi băteau plozii, fiindcă îi găseau frumoşi. Câteva dintre

ele, dacă ar fi ştiut secretul, şi-ar fi aranjat copilul „à la Gwynplaine”. Un chip de înger care nu produce nimic e mult mai prejos decât unul de diavol, care aduce bani. Într-o bună zi, mama unui băieţaş, care era un înger de drăgălăşenie şi juca roluri de amoraşi, fu auzită strigând: „Ne-au făcut copii nereuşiţi! Numai Gwynplaine e cum trebuie!” Şi, ameninţându-şi copilul cu pumnul, adăuga: „Dacă l-aş cunoaşte pe taică-tău, ce mai scandal i-aş face!”

Gwynplaine era găina cu ouă de aur. Ce fenomen minunat! Aşa se striga prin toate barăcile. Saltimbancii, înflăcăraţi şi deznădăjduiţi, îl priveau pe Gwynplaine şi scrâşneau din dinţi. Turbarea admiră; asta se numeşte invidie. Şi atunci ea urlă. Saltimbancii încercară să tulbure *Stihia învinsă*, uneltiră, fluierară, mormăiră, huiduiră. Pentru Ursus, toate acestea fură motive de cuvântări către mulţime, iar pentru Tom-Jim-Jack prilejuri pentru câţiva pumni care restabiliră ordinea. Pumnii traşi îl făcură pe Tom-Jim-Jack să fie remarcat de Gwynplaine şi stimat de Ursus. De la distanţă, nici vorbă; căci grupul celor de la Green-box se mulţumea cu sine-însuşi şi se ţinea deoparte de toate, iar Tom-Jim-Jack, acest lider al gloatei, făcea impresia unui fel de ciomăgaş suprem, fără legătură, fără intimitate, spărgător de geamuri şi căpetenie totodată, apărând şi dispărând, prieten al tuturor şi tovarăşul nimănui.

Dezlănţuirea invidiei împotriva lui Gwynplaine nu se lăsă învinsă de cele câteva palme trase de Tom-Jim-Jack. Huiduielile dând greş, saltimbancii din Tarrinzeau-field întocmiră o plângere. Se adresară autorităţilor. Aşa se obişnuieşte. Împotriva unui succes care ne stă în gât asmuţim gloata, apoi ne rugăm de judecător.

Cu saltimbancii se uniră preoţii. Omul care Râde lovise şi în predică. Golul nu se făcuse numai în barăci, ci şi în biserici. Lăcaşurile a cinci parohii din Southwark nu mai aveau public. Oamenii lăsau liturghia ca să meargă la Gwynplaine. *Stihia învinsă*, Green-box, Omul care Râde, toate aceste blestemăţii ale lui Baal întreceau glasul altarului. Cei cinci pastori ai celor cinci parohii se plânseră episcopului Londrei, care se plânse majestăţii sale.

Plângerea comedianţilor se întemeia pe religie. Ei o declarau batjocorită. Pe Gwynplaine îl denunţau ca vrăjitor, iar pe Ursus ca nelegiuit.

În ceea ce îi priveşte pe preoţi, ei invocară ordinea socială. Lăsând dreapta credinţă la o parte, ei săreau în apărarea legilor violate.

În felul acesta, Green-box era atacată din două părţi: de către măscărici în numele pentateuhului, şi de către duhovnici, în numele regulamentelor poliţiei. De o parte cerul, de alta serviciul gunoaielor, duhovnicii ţinând partea serviciului gunoaielor, iar măscăricii partea cerului. Green-box era denunţată de către preoţi ca stingheritoare şi de către măscărici ca nelegiuită.

Exista vreun pretext? Da. Care îi era păcatul? Avea un lup. Un lup în Anglia e un proscris. Câinele, fie! Lupul, deloc! Anglia admite câinele care latră şi nu câinele care urlă. Preoţii celor cinci parohii din Southwark aminteau în plângerile lor numeroase statute regale şi parlamentare care puneau lupii în afara legilor. Şi cereau până la urmă întemniţarea pentru Gwynplaine şi închiderea în cuştile hingherilor pentru Homo, sau măcar alungarea lui din Londra. Chestiuni de interes public, de risc pentru trecători etc. Şi în privinţa aceasta făceau apel la facultate. Citau verdictul colegiului Celor Optzeci de Medici din Londra, instituţie savantă, datând de pe vremea lui Henric al VIII-lea, instituţie care are un sigiliu asemănător cu al statului, care îşi ridică bolnavii la demnitatea de a răspunde în faţa legilor, care are dreptul de a-i întemniţa pe cei ce-i încalcă legile şi contravin la ordonanţele date şi care, între alte constatări folositoare pentru sănătatea cetăţenilor, a pus în afară de orice îndoială acest fapt dobândit de ştiinţă: dacă un lup dă cu ochii, primul, de un om, omul va rămâne răguşit toată viaţa lui. În plus, mai poate fi muşcat.

Deci, pretextul era Homo.

Prin hangiu, Ursus mirosise aceste ameninţări. Şi era neliniştit. Se temea de cele două crude stăpâniri – poliţia şi justiţia. Ca să-ţi fie teamă de justiţie, e de ajuns să-ţi fie teamă; nu e nevoie să fii şi vinovat. Ursus nu prea dorea să aibă de-a face cu oamenii justiţiei. N-avea niciun zor să le privească de aproape chipurile.

Începuse să-i pară rău că a venit la Londra.

— Mai binele este duşmanul binelui, bombănea el. Credeam că proverbul ăsta şi-a trăit traiul, dar văd că mă înşelam. Adevărurile prosteşti sunt adevăruri adevărate.

Împotriva atâtor forţe coalizate, saltimbanci luând în mână cauza religiei, duhovnici făcând spume la gură în numele

medicinii, sărmana Green-box, bănuită de vrăjitorie prin Gwynplaine şi de turbare prin Homo, n-avea de partea ei decât un lucru care însă e o forţă destul de mare în Anglia: inerţia municipală. Din nepăsare locală s-a născut libertatea englezească. În Anglia, libertatea se comportă ca marea în jurul Angliei. E un fel de flux. Încetul cu încetul, moravurile încalecă legile. O înspăimântătoare legislaţie dată la fund, acoperită de tradiţie, un cod feroce, vizibil încă sub transparenţa imensei libertăţi, aceasta e Anglia,

Omul care Râde, *Stihia învinsă*, Homo puteau să aibă împotriva lor comedianţii, predicatorii, episcopii, Camera Comunelor, Camera Lorzilor, pe majestatea sa şi Londra, şi toată Anglia, şi să rămână liniştiţi atâta vreme cât Southwarkul era de partea lor. Green-box fiind distracţia preferată a mahalalei, autoritatea locală părea nepăsătoare. În Anglia, nepăsarea înseamnă ocrotire. Atâta vreme cât şeriful comitatului Surrey, de care depindea Southwark, n-avea să se mişte, Ursus putea să respire şi Homo să doarmă liniştit pe urechile lui de lup.

Până una alta, Green-box n-o ducea rău deloc. Ba dimpotrivă. Publicul află despre existenţa unor anumite uneltiri. Din pricina asta, Omul care Râde deveni şi mai popular. Publicul simte lucrurile date în vileag şi le priveşte cu ochi buni. Să fii suspect e ca o recomandaţie pentru el. Lucrul denunţat seamănă a început de fruct oprit; şi lumea se grăbeşte să muşte din el. Şi apoi, nişte aplauze care necăjesc pe cineva, mai ales când „cineva” ăsta e autoritatea, nu strică deloc. Să petreci în treacăt o seară plăcută, în semn de adeziune faţă de asuprit şi împotrivire faţă de asupritor, e lucru plăcut. Ocroteşti şi te distrezi în acelaşi timp. Mai adăugăm că barăcile teatrale din bowling-green continuau să huiduiască şi să uneltească împotriva Omului care Râde. Nimic mai bun pentru asigurarea succesului. Să înjuri nu înseamnă să nimiceşti. Iată ceea ce duşmanii nu ştiu. Ei nu pot să nu ocărască, şi astfel sunt folositori. La *Stihia învinsă* venea din ce în ce mai multă lume.

Ursus păstra pentru sine ceea ce îi spunea jupân Nicless despre intrigile şi plângerile către cei mari, şi nu-i sufla o vorbă lui Gwynplaine, ca să nu tulbure seninătatea deplină a spectacolelor prin grijile pricinuite. O nenorocire o afli întotdeauna prea devreme.

V. WAPENTAKE

Odată, totuşi, el socoti necesar să se abată de la prudenţa aceasta, chiar din prudenţă, şi să încerce să-l îngrijoreze pe Gwynplaine. E drept că în mintea lui Ursus era vorba de un lucru mult mai grav decât uneltirile saltimbancilor şi ale clericilor. Gwynplaine, ridicând un bănuţ căzut în clipa când făcea casa, începuse să-l cerceteze şi, de faţă cu hangiul, vorbise despre contrastul dintre bănuţ, înfăţişând mizeria poporului, şi efigia înfăţişând, prin figura Anei, măreţia parazită a tronului, cuvinte care nu sunau bine deloc. Repetate de jupân Nicless, cuvintele acestea făcuseră atâta drum, încât ajunseseră la Ursus prin Fibi şi Vinos. Ursus simţi că-l trec năduşelile. Cuvinte de răzvrătit. Lezmajestate! Îl dojeni cu asprime pe Gwynplaine.

— Mai păzeşte-ţi botul afurisit! Există o lege pentru cei mari, să nu facă nimic; şi una pentru cei mici, să nu spună nimic. Săracul n-are decât un prieten: tăcerea. El nu trebuie să rostească decât o silabă: da. Să mărturisească şi să consimtă, atâta drept are. Da, către judecător. Da, către rege. Cei mari, dacă au chef, ne dau lovituri de ciomag; eu am primit câteva; e dreptul lor şi nu-şi ştirbesc deloc măreţia frângându-ne oasele. Să venerăm sceptrul care e fruntea ciomegelor. Mi s-a spus că ai trăncănit pe socoteala unui bănuţ şi că ai bârfit medalia asta augustă prin mijlocirea căreia ni se acordă la piaţă un sfert de scrumbie sărată. Ia seama! Fă-te om serios! Află că există pedepse. Îmbibă-te de adevărurile legislative! Trăieşti într-o ţară în care cel ce taie un copăcel de trei ani poate fi dus la spânzurătoare. Celor ce ocărăsc li se pun picioarele la butuc. Beţivul e închis într-o butie desfundată jos, ca să umble, şi cu o gaură în susul butiei, pe unde îi iese capul; mai sunt şi alte două găuri, în vrană, pe unde îi trec mâinile, aşa că nu se poate culca. Dacă loveşti pe cineva în sala Westminster, capeţi temniţă pe viaţă şi ţi se confiscă averea. Un bobârnac peste un nas care sângerează te face ciung. Cel dovedit de erezie e ars de viu. Acum trei ani, în 1702, nu-i mult de-atunci, a fost pus la stâlp un ticălos numit Daniel Defoe[1], fiindcă a avut îndrăzneala să tipărească numele membrilor comunei, care vorbiseră în ajun la parlament. Celui ce e hain faţă de majestatea sa i se spintecă de

[1] E vorba de cunoscutul scriitor englez, autor al romanului Robinson Crusoe. (n.r.).

viu pântecele şi i se smulge inima. Vâră-ţi în cap noţiunile de drept şi de justiţie. Să nu rosteşti niciodată vreo vorbă şi, la cea mai uşoară nelinişte, s-o iei din loc. Aceasta e îndrăzneala pe care eu o practic şi o recomand. Când e vorba de curaj, imită păsările, iar când e vorba de trăncănit, imită peştii. În rest, Anglia are un lucru admirabil: legislaţia ei e foarte blândă.

După ce-şi isprăvi mustrarea, Ursus mai rămase neliniştit un timp, Gwynplaine, deloc. Cutezanţa tinereţii se datorează lipsei de experienţă. Şi totuşi, se părea că Gwynplaine îşi are motivele lui ca să fie liniştit, căci săptămânile se scurgeau paşnice, şi nu s-ar fi zis că vorbele despre regină ar fi avut urmări.

Ursus, după cum se ştie, nu era deloc nepăsător, şi ca o căprioară la pândă, privea atent în toate părţile.

Într-o zi, curând după mustrarea lui Gwynplaine, privind prin ferestruia peretelui dinspre uliţă, Ursus păli.

— Gwynplaine!

— Ce-i?

— Ia te uită!

— Unde?

— În piaţă.

— De ce?

— Vezi trecătorul de colo?

— Cel îmbrăcat în negru?

— Da.

— Care ţine un fel de topuz în mână?

— Da.

— Ce-i cu el?

— Ei bine, Gwynplaine, o Wapentake.

— Ce-i asta Wapentake?

— Un ofiţer cumplit.

— Şi ce are în mână?

— Un iron-weapon.

— Ce-i aia iron-weapon?

— Ceva de metal.

— Şi la ce-i foloseşte?

— Mai întâi, la depunerea jurământului şi de-asta i se zice Wapentake.

— Apoi?

— Apoi te-atinge cu el.

— Cu ce?

— Cu iron-weapon. Asta înseamnă: urmează-mă!
— Şi trebuie să-l urmezi?
— Sigur.
— Unde?
— Parcă eu ştiu?
— Dar el nu-ţi spune unde te duce?
— Nu.
— Şi nici nu poţi să-l întrebi?
— Nu. El nu-ţi spune nimic, iar tu nu-i spui nimic. Dacă te atinge cu iron-weapon, totul e spus. Trebuie că mergi.
— Unde?
— După el.
— Bine, bine, dar unde?
— Unde are el chef, Gwynplaine.
— Şi dacă te împotriveşti?
— Eşti spânzurat.
Ursus se uită iar prin ochiul de geam, răsuflă uşurat şi spuse:
— Mulţumescu-ţi ţie, Doamne! Iată că a trecut! Nu vine la noi.
Ursus pesemne că se speria mai mult decât ar fi avut motiv de flecăreala şi de rapoartele posibile cu privire la cuvintele nesocotite ale lui Gwynplaine.
Jupân Nicless, care le auzise, n-avea nici un interes să-i compromită pe bieţii oameni din Green-box. El scotea de la Omul case Râde un venit destul de frumuşel. *Stihia învinsă* însemna o dublă izbândă; făcând să triumfe arta în Green-box, făcea, totodată, să prospere şi beţia în cârciumă.

VI. ŞOARECELE CERCETAT DE PISICI

Ursus se mai sperie o dată, destul de tare. De data asta era vorba despre el însuşi. Fu chemat să se înfăţişeze la Bishopsgate, în faţa unei comisii compuse din trei mutre neplăcute. Aceste trei mutre erau trei doctori: unul în teologie, delegat al decanului de Westminster; altul în medicină, delegat al colegiului celor optzeci; altul în istorie şi drept civil, delegat al colegiului Gresham. Cei trei experţi *in omni re scibili*[2] aveau sarcina de a veghea asupra cuvintelor rostite în public pe întreg teritoriul celor o sută treizeci de parohii ale Londrei, al celor

[2] În orice lucru care poate fi scris (în limba latină în text). (n.r.).

şaptezeci şi trei de parohii din Middlessex şi al celor cinci parohii din Southwark.

Deci, Ursus primi într-o bună zi, din partea doctorilor delegaţi, porunca de înfăţişare. Din fericire, porunca îi fu înmânată chiar lui şi putu să-i păstreze taina.

Cei trei doctori slujbaşi şi delegaţi stăteau la Bishopsgate, în fundul unei încăperi de la parter, pe trei scaune cu braţe învelite în piele neagră, cu trei busturi – al lui Minos, al lui Eakos şi al lui Radamante[3] – deasupra capetelor, în zid, cu o masă dinainte şi cu un scăunel la picioare.

Ursus, introdus de-o slugă înarmată, severă şi tăcută, intră, îi zări şi, pe dată, mintea lui dădu fiecăruia dintre cei trei doctori câte un nume după numele celor trei judecători ai infernului pe care îi aveau deasupra capului.

Minos, primul dintre cei trei, doctorul în teologie, îi făcu semn să se aşeze pe scăunaş.

Ursus se înclină cum se cuvine, adică până la pământ, şi, ştiind că pe urşi îi încânţi cu miere iar pe doctori cu latină, spuse, rămânând pe jumătate încovoiat de respect:

— *Tres faciunt capitulum*.[4]

Fiecare dintre cei trei doctori avea în faţă, pe masă, câte un dosar de note pe care îl răsfoia.

Minos începu:

— Vorbeşti în public?

— Da, răspunse Ursus.

— Cu ce drept?

— Sunt filozof.

— Asta nu e un drept.

— Sunt şi saltimbanc, făcu Ursus.

— Aşa mai merge.

Ursus respiră, dar cu umilinţă. Minos continuă:

— Ca saltimbanc poţi vorbi; dar ca filozof trebuie să taci.

— Am să încerc, spuse Ursus.

Şi se gândi în sinea lui: „Pot să vorbesc, dar trebuie să tac. Ce încurcătură!”

Era înfricoşat.

---

[3] Minos, Eakos şi Radamante, cei trei judecători ai infernului, la mitologia greacă (n.r.).

[4] Trebuiesc trei părţi ca să faci un început (în limba latină în text). (n.r.).

Slujbaşul lui Dumnezeu continuă:

— Dumneata spui lucruri nepotrivite. Defăimezi religia. Negi adevărurile cele mai vădite. Răspândeşti erezii revoltătoare. De pildă, ai spus că virginitatea exclude maternitatea.

Ursus ridică încet privirea:

— N-am spus asta. Am spus că maternitatea exclude virginitatea.

Minos căzu pe gânduri şi mormăi:

— De fapt, asta e invers.

Era acelaşi lucru. Dar Ursus parase prima lovitură.

Minos, rumegând răspunsul lui Ursus, se cufundă în adâncul tâmpeniei sale, din care pricină se făcu tăcere.

Doctorul în istorie, cel care pentru Ursus era Radamante, acoperi încurcătura lui Minos prin următoarele cuvinte:

— Acuzat, îndrăznelile şi erorile dumitale sunt de toate soiurile. Ai negat că lupta de la Farsale a fost pierdută pentru că Brutus şi Cassius întâlniseră un negru.

— Am spus, şopti Ursus, că lupta a fost pierdută şi pentru că Cezar era un comandant mai iscusit.

Istoricul trecu, fără nicio legătură, la mitologie.

— Ai scuzat infamiile lui Acteon?

— Gândesc, insinuă Ursus, că omul nu-şi pierde cinstea dacă vede o femeie goală.

— Şi n-ai dreptate, spuse judele sever.

Radamante reintră în istorie.

— Cu privire la accidentele întâmplate cavaleriei lui Mitridate, ai contestat însuşirile ierburilor şi ale plantelor. Ai negat că o buruiană ca securiduca poate face să pice potcoavele cailor.

— Iertaţi-mă! răspunse Ursus, am spus că asemenea însuşire nu poate avea decât buruiana ferra-cavallo. Eu nu neg virtuţile niciunei buruieni.

Şi adăugă, cu jumătate glas:

— Şi nici virtuţile unei femei.

Prin această adăugire la răspunsul său, Ursus îşi dovedea sieşi că, oricât de tulburat ar fi fost, nu era înfundat. În el, spaima şi prezenţa de spirit aveau parte egală.

— Stărui, continuă Radamante. Ai declarat că a fost o neghiobie din partea lui Scipio când a vrut să deschidă porţile Cartaginei, faptul că a luat drept cheie buruiana Acthiopis, pentru că ea n-are însuşirea de-a fărâma lacătele.

— Am spus doar că ar fi făcut mai bine dacă folosea buruiana Lunaria.

— E un punct de vedere, şopti Radamante, mişcat şi el.

Teologul, Minos, revenindu-şi în fire, îl cercetă din nou pe Ursus. Avusese vreme să se uite prin caietul de note.

— Ai clasat orpimentul[5] printre produsele arsenice, şi ai spus că un om s-ar putea otrăvi cu orpiment. Biblia neagă lucrul acesta.

— Biblia îl neagă, oftă Ursus, dar arsenicul îl afirmă.

Personajul numit de Ursus Eakos, care era doctor în medicină şi nu vorbise încă, interveni şi el, cu ochii minunat închişi pe jumătate, îi sprijini pe Ursus, de la mare înălţime. El spuse:

— Răspunsul nu e rău.

Ursus îi mulţumi cu cel mai slugarnic dintre zâmbete.

Minos făcu e mutră înfricoşătoare.

— Continui, spuse el. Răspunde! Ai declarat drept neadevăr faptul că basilicul ar fi regele şerpilor, sub numele de Cocatrix.

— Preavenerabile, spuse Ursus, am vrut atât de puţin să-i dăunez basilicului, încât am zis că are, fără putinţă de îndoială, cap de om.

— Fie! i-o reteză Minos, sever. Dar ai adăugat că Poerius ar fi văzut unul care avea cap de şoim. Poţi să dovedeşti?

— Cu greu, spuse Ursus.

Aici, pierdu puţin teren.

Minos, dându-şi seama de avantaj, stărui:

— Ai spus că un jidov care se face creştin nu miroase bine.

— Dar am adăugat că un creştin care se face jidov miroase urât.

Minos privi dosarul denunţător.

— Afirmi şi răspândeşti lucruri de necrezut. Ai spus că Elien a văzut un elefant scriind maxime.

— Nu, preavenerabile: am spus, pur şi simplu, că Opiianus a văzut un hipopotam discutând o problemă filozofică.

— Ai declarat drept minciună faptul că un taler din lemn de fag se acoperă singur cu toate mâncărurile pe care le-ai dori.

— Am spus că, pentru a avea însuşirea aceasta, trebuie să-ţi fie dăruit de diavol.

Şi în sinea lui, Ursus gândi: „Nu mai ştiu ce vorbesc”. Dar tulburarea lui, deşi nespus de mare, nu se vedea. Ursus lupta.

---

[5] Sulfura de arsenic. (n.r.).

— Toate astea, urmă Minos, implică o anumită credinţă în diavol.

Ursus nu-şi pierdu cumpătul.

— Preavenerabile, eu su-l nesocotesc pe diavol. Credinţa în diavol este faţa cealaltă a credinţei în Dumnezeu. Una e proba alteia. Cine nu crede puţin în diavol, nu crede mult în Dumnezeu. Cine crede în soare, trebuie să creadă în umbră. Diavolul este noaptea lui Dumnezeu. Ce e noaptea? Proba zilei.

Ursus născocea un amestec de nepătruns între filozofie şi religie. Minos redeveni gânditor şi se cufundă iar în tăcere.

Ursus respiră din nou.

Şi atunci avu loc un atac neaşteptat. Eakos, delegatul medicinii, care îl ocrotise cu trufie pe Ursus împotriva slujbaşului teologiei, se făcu deodată aliatul atacatorului. Îşi puse pumnul strâns pe dosarul gros şi încărcat, iar Ursus primi din partea lui, în plin piept, această mustrare:

— S-a dovedit că cristalul e gheaţă sublimată şi că diamantul e cristal sublimat; s-a adeverit că gheaţa devine cristal într-o mie de ani şi că cristalul devine diamant într-o mie de veacuri. Dar dumneata ai negat aceste adevăruri.

— Deloc! îi răspunse Ursus, melancolic. Am spus doar că într-o mie de ani gheaţa are vreme să se topească şi că o mie de veacuri sunt anevoie de numărat.

Cercetarea continua, întrebările şi răspunsurile se încrucişau ca nişte spade.

— Ai negat că plantele pot vorbi.

— Deloc. Am spus doar că pentru asta trebuie ca ele să se afle sub o spânzurătoare.

— Mărturiseşti că madragora ţipă?

— Nu, dar ea cântă.

— Ai negat că al patrulea deget de la mâna stângă are însuşiri întăritoare.

— Am spus doar că strănutul spre stânga e semn rău.

— Ai vorbit cu îndrăzneală şi ocară despre pasărea phoenix.

— Preaînvăţate jude, am zis doar că atunci când a scris despre creierul ei că ar fi o bucăţică gingaşă, dar care pricinuieşte dureri de cap, Plutarh spusese cam mult, dat fiind că pasărea phoenix n-a existat niciodată.

— Dezgustătoare cuvinte! Cinnamalca, pasărea care-şi face cuib din beţe de scorţişoară, rhintacea pe care Parysatis o

folosea la otrăvirile lui, şi manucodiata care este pasărea paradisului, şi semenda, al cărei cioc are trei tuburi, au fost din greşeală socotite drept pasărea phoenix; dar pasărea phoenix există.

— N-am nimic împotrivă.

— Eşti un guguman!

— Nici nu doresc altceva.

— Ai mărturisit că socul vindecă anghina, dar ai adăugat că asta nu s-ar datora faptului că la rădăcina lui există o umflătură minunată.

— Am spus că e aşa, fiindcă Iuda s-a spânzurat de un soc.

— Punct de vedere care poate fi admis, bombăni teologul Minos, mulţumit că poate să-i întoarcă înţepătura medicului Eakos.

Eakos se înverşună:

— Vagabondule, rătăceşti cu mintea, pe cât rătăceşti cu umbletul. Ai imbolduri suspecte şi uimitoare. Dai târcoale vrăjitoriei. Eşti în legătură cu animale necunoscute. Le vorbeşti oamenilor despre lucruri care nu există decât pentru tine şi care sunt cu totul necunoscute, ca, de pildă, hoemorrhous.

— Hoemorrhous e viperă, văzută de Tremellius.

Riposta aceasta produse o oarecare zăpăceală în ştiinţa furioasă a doctorului Eakos.

Ursus adăugă:

— Hoemorrhous e la fel de reală ca şi hiena frumos mirositoare, ca şi mamiferul numit eivetă, pe care l-a descris Castellus.

Eakos deveni feroce:

— Practici medicina?

— Învăţ medicina, oftă Ursus, sfios.

— Pe fiinţe vii?

— Mai degrabă decât pe morţi, făcu Ursus.

Ursus vorbea cu atâta blândeţe, încât doctorul Eakos simţi nevoia să-l insulte.

— Ce tot gângureşti acolo? îl repezi el.

Ursus încremeni şi se mulţumi să răspundă:

— Gânguritul e pentru cei tineri şi geamătul pentru bătrâni. Vai! eu gem.

Eakos replică:

— Ia seama: dacă un bolnav e îngrijit de tine, şi moare, ai să

fii osândit la moarte.

Ursus îndrăzni să întrebe:

— Şi dacă se vindecă?

— În cazul acesta, răspunse doctorul, îmblânzindu-şi glasul, vei fi osândit la moarte.

— E cam acelaşi lucru, făcu Ursus.

Doctorul continuă:

— Dacă e moarte, se pedepseşte neghiobia. Dacă e vindecare, se pedepseşte obrăznicia. Spânzurătoarea în ambele cazuri.

— Amănuntul acesta nu-l ştiam, şopti Ursus. Vă mulţumesc că mi l-aţi spus. Nu poţi să cunoşti toate minunăţiile legislaţiei.

— Ia seama, păzeşte-te!

— Cu sfinţenie! spuse Ursus.

— Noi ştim ce faci.

„Eu – gândi Ursus – nu prea ştiu totdeauna”.

— Am putea să te trimitem la temniţă.

— O şi întrezăresc, înălţimile voastre.

— Nu poţi să-ţi negi abaterile şi nelegiuirile…

— Filozofia mea cere iertare.

— Ți se pun la socoteală multe îndrăzneli.

— Se greşeşte nespus de mult.

— Se zice că lecuieşti bolnavi.

— Sunt victima bârfelilor.

Tripla pereche de sprâncene aţintite îngrozitor asupra lui Ursus se încruntară. Cele trei savante feţe se apropiară una de alta şi şuşotiră. Mârâitul intim şi competent al trinităţii dură câteva minute, în care timp Ursus simţi toate sudorile şi toate ascuţişurile spaimei. În sfârşit, Minos se întoarse spre el şi-i spuse cu un aer furios:

— Cară-te!

Lui Ursus i se păru că ar fi Ionas ieşind din pântecele balenei.

Minos continuă:

— Ţi se dă drumul.

Ploconindu-se, Ursus salută doctorii, busturile, masa şi pereţii şi se îndreptă de-a-ndăratelea spre uşă, dispărând aproape ca o umbră care se împrăştie.

Străbătu sala agale, ca un nevinovat, şi uliţa grăbit, ca un vinovat.

Tot alergând, bombănea:

— Am scăpat uşor. Eu sunt savant sălbatic, iar ei savanţi

domestici. Doctorii îi hărţuiesc pe învăţaţi. Falsa ştiinţă e spurcăciunea celei adevărate; şi e folosită la nimicirea filozofilor. Filozofii, producându-i pe sofişti, îşi produc propria lor pieire…

Reîntors la Green-box, Ursus îi povesti lui jupân Nicless că a zăbovit ţinându-se după o femeie frumoasă, şi nu suflă o vorbă despre cele întâmplate.

Doar seara îi şopti încet de tot lui Homo:

— Află următoarele: am învins cele trei capete ale Cerberului.

VII. PENTRU CARE MOTIVE O MONEDĂ DE AUR SE POATE ÎNHĂITA CU NIŞTE BANI MĂRUNŢI?

Inn Tadcaster era din ce în ce mai mult lăcaşul râsului şi al veseliei. Seara, în sala scundă, cu toate geamurile luminate, nu exista nicio masă goală. Se cânta, se striga. Lumina de la Inn Tadcaster umplea bâlciul. Crâşma părea o clădire de foc şi de vuiet.

În curte, adică în teatru, şi mai multă lume.

Tot publicul de mahala pe care îl putuse da Southwarkul se îmbulzea în asemenea măsură la spectacolele *Stihiei învinse* încât, odată cortina ridicată, era cu neputinţă să mai găseşti un loc. Ferestrele gemeau de spectatori. Balconul era înţesat. Nu se mai vedea o palmă da loc din lespezile curţii, năpădite de public.

Doar loja pentru nobilime rămânea goală.

Din pricina asta, în locul acela, care se afla în centrul balconului, se forma un gol negru. Nimeni! Pretutindeni mulţime, doar acolo nu.

Într-o seară, se ivi totuşi cineva.

Era într-o sâmbătă, zi când englezii se grăbesc să se distreze, înaintea plictiselii de duminică, Sala era arhiplină.

Am spus *sala*. Şi Shakespeare a avut multă vreme, drept teatru, ograda unui han, căreia îi spunea sală. *Hall*.

În clipa când perdeaua care ţinea loc de cortină se dădu la o parte pentru prologul *Stihiei învinse*, Ursus, Homo şi Gwynplaine se aflau pe scenă. Ca de obicei, Ursus aruncă o privire spre public şi tresări.

„Loja pentru nobilime” era ocupată.

O femeie, singură, în mijlocul lojii, stătea pe fotoliul îmbrăcat în catifea de Utrecht.

Era singură, dar părea că umple loja.

Unele fiinţe parcă iradiază lumina. Femeia aceasta, ca şi Dea, îşi avea lumina ei, deşi de altă natură. Dea era palidă, necunoscuta era rumenă. Dea era amurgul, ea, zorile. Dea era frumoasă, ea, superbă. Dea era nevinovăţia, candoarea, culoarea albă; ea era purpura şi se simţea că n-o sperie roşeaţa. Strălucirea ei depăşea loja şi ea stătea în centru, neclintită, în nu ştiu ce deplinătate de idol.

În mijlocul nefericitei gloate, ea avea minunata lucire a rubinului şi împrăştia asupra celor din preajmă atâta lumină, încât îi îneca în umbră, iar chipurile lor întunecate erau eclipsate de prezenţa ei. Splendoarea ei anihila totul.

Toţi ochii o priveau.

Tom-Jim-Jack se afla în mulţime. Şi el, ca şi ceilalţi, se pierdea în lumina fiinţei acesteia strălucitoare.

Necunoscuta, atrăgând mai întâi atenţia publicului, concură spectacolul, stricând astfel primele efecte ale *Stihiei învinse*.

Oricât ar fi părut ea de coborâtă din vis, pentru cei din preajmă era reală. Era cu adevărat femeie. Poate chiar prea femeie. Înaltă şi voinică, se arăta cu măreţie cât mai goală posibil. Încărcată de mătăsuri fine şi de giuvaeruri, avea sprâncenele înnegrite cu tuş chinezesc, iar braţele, coatele, umerii, bărbia, nările, pleoapele, vârfurile urechilor, podul palmelor şi vârfurile degetelor îi erau uşor fardate cu o bănuială de suliman roşu şi aţâţător. Şi peste toate astea, o neînduplecată voinţă de a fi frumoasă. Şi era, într-adevăr, de o frumuseţe cumplită. Era panteră, putând să fie pisică şi mângâiată. Avea un ochi albastru şi unul negru.

Gwynplaine, ca şi Ursus, o privea.

Stihia învinsă era mai mult un vis decât o piesă. Gwynplaine şi Ursus se obişnuiseră să fie priviţi de public ca nişte viziuni. De data aceasta, efectul viziunii se reîntorcea asupra lor; sala uluia scena, şi le venise rândul să fie ei înşişi zguduiţi.

Necunoscuta îi privea şi ei o priveau.

De la distanţă şi în ceaţa luminoasă a teatrului, amănuntele se ştergeau şi ea li se părea ca o nălucire. Era o femeie, fără îndoială, dar oare nu era şi o himeră? Pătrunderea aceasta a luminii în bezna lor îi uluia. Părea ivirea unei planete necunoscute, venită din lumea fericiţilor. Lumina iradiată îi amplifica prezenţa. Necunoscuta avea pe ea sclipiri nocturne, ca o cale lactee. Giuvaerurile ei păreau stele. Agrafa de diamante

era poate o pleiadă. Forma splendidă a sânilor ei părea ireală. Privind fiinţa aceasta astrală, simţeai apropierea de-o clipă, apropierea glacială a meleagurilor fericirii depline. Parcă străfundurile unui paradis ar fi plecat peste sărmana Green-box şi peste nefericitul ei public faţa aceasta de o neînduplecată seninătate. Înălţimea îngăduia celor de jos s-o privească.

Ursus, Gwynplaine, Vinos, Fibi, mulţimea, toţi se simţeau cutremuraţi de strălucirea aceasta, în afară de Dea, neştiutoare în noaptea ei.

Înapoia necunoscutei, în penumbră, se zărea pajul, *el mozo*, un omuleţ, alb şi drăguţ, cu aere de seriozitate. Şi cu toate că pajul se afla acolo, necunoscuta părea tot singură în lojă.

Cu toată vâlvă stârnită de apariţia necunoscutei, deznodământul *Stihiei învinse* fu şi mai puternic încă. Efectul fu, ca întotdeauna, irezistibil. Poate chiar că în sală, din pricina strălucitoarei spectatoare, căci uneori spectatorul se adaugă spectacolului, exista un surplus de surescitare. Oricum, râsul molipsitor la vederea lui Gwynplaine triumfă mai mult ca oricând. Mulţimea se zvârcoli, prinsă parcă de-o epilepsie a râsului, din care se desprindea hohotul sonor şi magistral al lui Tom-Jim-Jack.

Numai necunoscuta, care privea spectacolul cu neclintirea unei statui şi cu ochi de fantomă, nu râse.

După reprezentaţie, după coborârea cortinei, când cei din Green-box simţiră iar suflul intimităţii care îi unea, Ursus deschise şi răsturnă pe masă banii încasaţi. Şi în maldărul de mărunţiş, luci deodată o monedă spaniolă, de aur.

— Ea! spuse Ursus.

Moneda aceasta de aur, în mijlocul mărunţişului neînsemnat, făcea aceeaşi impresie pe care o făcuse necunoscuta în mijlocul gloatei.

— Şi-a plătit locul cu o monedă de aur! făcu Ursus, entuziasmat.

În clipa aceea, hangiul intră în Green-box, îşi trecu braţul prin fereastra de dinapoi, deschise în zidul, de care se sprijinea baraca, un ochi de geam care dădea spre stradă şi care, aflându-se la înălţimea ferestrei, îngăduia să priveşti în piaţă, apoi, tăcut, îi făcu semn lui Ursus să privească afară. O caretă cu bidivii minunaţi, străjuită de lachei în veşminte bogate şi cu torţe aprinse în mâini, se depărta în galop.

Ursus luă între degetul arătător şi degetul mare, cu mult respect, moneda de aur şi, arătând-o lui jupân Nicless, spuse:

— E o zeiţă.

Apoi privi din nou careta gata să iasă din piaţă şi deasupra căreia torţele aprinse ale lacheilor păreau o coroană de aur cu opt colţuri.

— E mai mult decât o zeiţă, adăugă el. E o ducesă.

Careta dispăru. Huruitul roţilor se stinse.

Ursus rămase câteva clipe ca în extaz, ţinând între degete moneda de aur ca pe cine ştie ce odor sfânt.

Apoi o puse pe masă şi, privind-o mereu, începu să discute cu hangiul despre „doamna”. Era o ducesă. Da. I se ştie rangul. Dar numele? Nu i-l cunoştea nimeni. Jupân Nicless văzuse de aproape careta cu blazonul, şi lacheii plini de fireturi. Vizitiul avea o perucă de-ai fi zis că e lord cancelar. Jupân Nicless o privise de aproape şi pe „doamna”. Atâta bogăţie înfrumuseţează. Pielea pare mai albă, privirea mai mândră, mersul mai măreţ, graţia mai izbitoare. Nimic nu egalează eleganța neruşinată a mâinilor ăstora care nu muncesc. Jupân Nicless descria strălucirea maiestuoasă a pielii ei albe cu vinişoare albastre, a gâtului ei, a umerilor, a braţelor, a fardului împrăştiat pretutindeni, a cerceilor cu perle, a coafurii pudrate cu aur, a nenumăratelor giuvaeruri, a rubinelor şi diamantelor ei.

— Mai puţin strălucitoare decât ochii, şopti Ursus.

Gwynplaine tăcea.

Dea asculta.

— Şi ştiţi ce-i mai de mirare? spuse hangiul.

— Ce? întrebă Ursus.

— Că am văzut-o urcându-se în caretă.

— Ei şi?

— Păi nu s-a urcat singură…

— Se poate…

— S-a mai urcat cineva cu ea.

— Cine?

— Ghiciţi!

— Regele? spuse Ursus.

— Mai întâi, făcu jupân Nicless, până una alta nu există rege. Nu ne cârmuieşte un rege. Ghiciţi cine a urcat în careta ducesei.

— Jupiter, spuse Ursus.

Hangiul răspunse:

— Tom-Jim-Jack.

Gwynplaine, care nu scosese o vorbă, se miră:

— Tom-Jim-Jack?!

O clipa tăcură toţi, uimiţi. Şi în tăcere, o auziră pe Dea şoptind:

— Oare n-ar putea fi împiedicată femeia aceasta să mai vină aici?

VIII. SEMNE DE OTRĂVIRE

„Apariţia” nu se mai ivi.

Ea nu se mai ivi în sală, dar se ivi în mintea lui Gwynplaine.

Gwynplaine fu, într-o oarecare măsură, tulburat.

Se părea că pentru prima oară în viaţa lui văzuse o femeie.

Şi, de îndată, îl cuprinse rătăcirea aceea a visării nefireşti. E bine să iei seama la visarea care pune stăpânire pe tine. Ea cuprinde misterul şi nespusa fineţe a unei miresme. Pentru gândire, ea e ce e parfumul pentru chiparoasă. Şi e, uneori, întărirea peste măsură a unui gând veninos. Te poţi otrăvi cu visările, aşa cum te poţi otrăvi cu anumite flori. Sinucidere îmbătătoare, minunată şi sinistră.

A gândi cum nu trebuie înseamnă sinucidere pentru suflet. Acolo e otrăvirea. Visarea atrage, ademeneşte, momeşte, înlănţuie, apoi te face complicele ei. Se poate spune despre visare ceea ce se spune despre joc: începi ca înşelat şi sfârşeşti ca înşelător.

Gwynplaine visă. El nu văzuse niciodată femeia. Îi întrezărise umbra în toate femeile din mulţime şi-i văzuse sufletul în Dea. Acum o vedea în realitate.

O piele călduţă şi vie, sub care simţi curgând un sânge pătimaş; forme având tăria marmurei şi unduirea valului; o faţă trufaşă şi rece, amestecând refuzul cu atracţia; părul colorat ca vâltoarea focului, un început de goliciune trădând dorinţa dispreţuitoare de a fi posedată de la distanţă de gloată; o făgăduinţă pentru simţuri şi o ameninţare pentru suflet; dubla neliniştire, pe de o parte dorinţă, pe de alta teamă. Asta văzuse Gwynplaine. Văzuse o femeie. Văzuse mai mult şi mai puţin decât o femeie. Văzuse o femelă. Începuse să întrevadă taina aceasta, sexul. Şi unde? La o distanţă nesfârşită, acolo unde el nu putea să ajungă.

O ducesă. Mai mult decât o zeiţă, spusese Ursus. Ce povârniş! Până şi visul însuşi ar da înapoi în faţa unui asemenea urcuş. Avea să facă nebunia de-a se gândi la necunoscută? Gwynplaine se frământa. Îşi amintea tot ce-i spusese Ursus de înaltele existenţe, aproape regeşti. Aiurelile filozofului, care i se păruseră fără niciun rost, deveneau pentru el puncte de reazem ale gândirii. Descrierile şi enumerările lui Ursus, inventarele lui lirice, osanalele lui despre castele, parcuri, fântâni ţâşnitoare şi alei de coloane, cele povestite despre bogăţie şi putere prindeau viaţă, iar în mintea lui Gwynplaine ca nişte realităţi pierdute în nori. Că un om poate fi lord, i se părea o închipuire. Şi totuşi, aşa era. De necrezut! Existau lorzi! Oare or fi ca noi, din carne şi oase? Puţin probabil. Gwynplaine se simţea în străfundul întunericului, împrejmuit de ziduri, şi întrezărea la o nemărginită distanţă, deasupra capului, ca prin gura unei fântâni în al cărui fund s-ar fi aflat, orbitorul amestec de cer, chipuri şi raze care este Olimpul. În mijlocul acestei splendori, strălucea ducesa.

Pentru femeia asta, Gwynplaine simţea o nedesluşită şi ciudată nevoie, amestecată cu simţământul imposibilului.

Dar niciunul din gândurile lui nu prindea formă precisă. Avea în el o ceaţă care îşi schimba în fiecare clipă forma şi plutea. O adâncă întunecare, totuşi.

Altminteri, ideea că ar fi putut cât de cât să se apropie de ducesă nu-i trecu nicio clipă prin minte. Nu încercă, nici măcar în vis, să se înalţe spre ea. Din fericire.

Şi apoi avea să mai revină vreodată femeia asta? Pesemne că nu. Iar nebunia nu merge până la a te înflăcăra pentru o licărire care trece în zare. Să-i faci ochi dulci unei stele, mai merge, la nevoie, căci o revezi, ea reapare, e fixă. Dar poţi să te îndrăgosteşti de-un fulger?

În Gwynplaine visele se perindau unul după altul. Idolul din fundul lojii, maiestuos şi ademenitor, se ivea luminos şi vag în neclaritatea ideilor lui, apoi pierea. Gwynplaine se gândea la necunoscută, apoi nu se mai gândea la ea, se ocupa de altceva, se reîntorcea iar la ea. Simţea un fel de legănare, nimic mai mult.

Şi legănarea asta îl împiedică să doarmă multe nopţi. Insomnia e aproape la fel de plină de vise ca şi somnul.

Întunecata noastră imensitate lăuntrică e de aşa natură, încât ceea ce se petrecea în Gwynplaine abia dacă atingea, în mintea

lui, imaginea Deei. Dea îi sălăşuia în suflet, ca un lucru sfinţit. Nimic n-o putea clinti.

Două instincte, unul ideal, altul trupesc, se luptau în Gwynplaine. Există asemenea lupte, între îngerul alb şi îngerul negru, pe marginea prăpastiei.

Şi, până la urmă, îngerul negru fu prăvălit în adâncuri.

Într-o bună zi, pe neaşteptate, Gwynplaine nu se mai gândi la necunoscută.

De altfel, după cum am spus, „ducesa” nu mai revenise.

Lui Ursus lucrul acesta i se părea firesc. „Doamna cu moneda de aur” nu-i un om obişnuit. Ea intră, plăteşte şi dispare. Ar fi prea frumos să se mai reîntoarcă.

Cât despre Dea, ea nici nu mai pomeni măcar despre femeia care trecuse. Auzea şi ştia pesemne ce se petrece, din oftaturile lui Ursus şi, pe ici, pe colo, din câteva cuvinte semnificative: *monede de aur nu pică în fiecare zi!*

S-ar fi putut oare spune că plutise o umbră între Gwynplaine şi Dea? Dea n-o ştia; şi nici Gwynplaine. Nu. Nimic nu se întâmplase. Ducesa însăşi pierise în zarea depărtată, ca o nălucire. O clipă de visare, pentru Gwynplaine, trezit acum – atât fusese totul. Un val de visare, ca şi un val de negură, nu lasă urme, iar după trecerea norului dragostea străluceşte la fel de tare în inimi cât străluceşte soarele pe cer.

IX. ABYSSUS ABYSSUM VOCAT[6]

Mai dispăru cineva: Tom-Jim-Jack. Pe neaşteptate, el încetă să mai vină la Inn Tadcaster.

Persoanele a căror situaţie le îngăduie să vadă ambele laturi ale vieţii elegante a marilor seniori londonezi avură prilejul să-şi noteze poate că în aceeaşi epocă Gazeta Săptămânală anunţa „plecarea lordului David Dirry-Moir, la porunca majestăţii sale, ca să reia, în escadra albă navigând pe coastele Olandei, comanda fregatei sale”.

Ursus observă că Tom-Jim-Jack nu mai venea şi căzu pe gânduri. Tom-Jim-Jack nu mai reapăruse din ziua când plecase în aceeaşi caretă cu „ducesa”. Nici vorbă, era o enigmă acest Tom-Jim-Jack, căruia nu-i rezistau nici ducesele! Ce studiu interesant

[6] Abisul cheamă alesul (în limba latină în text). (n.r.).

de făcut! Câte întrebări de pus! Câte cuvinte de spus! Iată de ce Ursus nu mai scoase o vorbă.

Ursus, care trecuse prin multe, ştia unde te poate duce o curiozitate prea îndrăzneaţă. Curiozitatea trebuie să fie totdeauna pe măsura curiosului. Dacă asculţi, îţi primejduieşti urechea; dacă pândeşti, îţi primejduieşti ochii. Prevederea cere să nu auzi şi să nu vezi nimic. Tom-Jim-Jack se urcase într-o caretă princiară. Hangiul fusese martorul înălţării acesteia. Marinarul aşezat lângă o lady i se părea lui Ursus un fel de minune care îl făcea să fie prevăzător. Toanele vieţii celor de sus trebuie să fie sfinte pentru cei de jos. Toate târâtoarele astea, cărora li se spune săraci, n-au decât să se pitească în văgăunele lor dacă observă ceva neobişnuit. Să taci mâlc e o forţă. Închide-ţi ochii, dacă n-ai fericirea să fii orb; astupă-ţi urechile dacă n-ai norocul să fii surd; înţepeneşte-ţi limba, dacă ai nenorocirea de a nu fi mut. Cei mari sunt ce vor. Cei mici sunt ce pot… Nepăsarea e o deşteptăciune. Să nu te mişti e sănătos. Dacă faci pe mortul n-ai să fii ucis. Aşa cere înţelepciunea insectei. Şi Ursus, după ea îşi mâna faptele.

Hangiul, mirat şi el, îl întrebă într-o bună zi:

— Ştii că Tom-Jim-Jack nu se mai vede?

— Ia te uită! făcu Ursus. Eu nici nu observasem măcar…

Jupân Nicless şopti ceva, fără doar şi poate despre amestecul nepotrivit al caretei ducale cu Tom-Jim-Jack, o observaţie probabil necuviincioasă şi primejdioasă, pe care Ursus avu grijă să n-o asculte.

Şi totuşi, Ursus era prea artist ca să nu-l regrete pe Tom-Jim-Jack. Se simţea oarecum dezamăgit. Dar nu-şi mărturisi gândul decât faţă de Homo, singurul căruia i se putea destăinui fără grijă că va fi trădat. Îi şopti la ureche:

— De când Tom-Jim-Jack nu mai vine, simt un gol, ca om, şi o răceală în suflet, ca poet.

Destăinuirea aceasta faţă de inima unui prieten îl uşura pe Ursus.

Dar rămase mut faţă de Gwynplaine, care, la rândul lui, nu pomeni o vorbă despre Tom-Jim-Jack.

De fapt, puţin îi păsa de Tom-Jim-Jack lui Gwynplaine, care nu se mai gândea decât la Dea.

Dea nici nu bănuia măcar uşoara frământare trecută. În acelaşi timp, nu se mai auzea vorbindu-se despre intrigile şi

plângerile împotriva Omului care Râde. Ura părea că se dăduse bătută. Totul se potolise în Green-box şi în preajma ei. Fericirea lui Gwynplaine şi a Deei era, pentru moment, cu desăvârşire senină.

Mulţimea continua să se îmbulzească la reprezentaţiile *Stihiei învinse*. Succesul Omului care Râde părea nesecat. Dădeau năvală toţi să-l vadă, nu numai cei din Southwark, ci, într-o oarecare măsură, şi cei din Londra. Publicul începea să se amestece: după părerea lui jupân Nicless, cunoscător al sărăcimii, nu mai erau doar marinari şi birjari, ci şi gentilomi şi baroneţi deghizaţi în oameni de rând. Triumful lui Gwynplaine pătrunsese, fără doar şi poate, în marele public. Şi faptul era real. La Londra nu se vorbea decât despre Omul care Râde.

Cei din Green-box habar n-aveau de toate astea. Ei se mulţumeau să fie fericiţi…

Într-o seară, Gwynplaine, având în suflet prisosul acela de fericire care, asemenea beţiei de parfumuri, pricinuieşte un fel de plăcută nelinişte, se plimba, aşa cum făcea de obicei după terminarea spectacolului, pe pajişte, la câteva sute de paşi de Green-box. Noaptea era neagră şi străvezie: o luminau stelele. Bâlciul părea pustiu şi numai somnul şi uitarea sălăşluiau în barăcile risipite prin Tarrinzeau-field.

O singură lumină mai licărea: lumina felinarului de la Inn Tadcaster, prin uşa întredeschisă care aştepta reîntoarcerea lui Gwynplaine.

Bătuse miezul nopţii la cele cinci biserici din Southwark, cu pauzele şi deosebirile de glas ale fiecărui clopot.

Gwynplaine se gândea la Dea. La ce alta s-ar fi putut gândi? Dar acum el se gândea la Dea cum se gândeşte un bărbat la o femeie. Şi se mustra pentru asta. Tăcutul imbold al soţului începea să-l frământe.

Totuşi în visele lui Gwynplaine Dea fusese până atunci mai presus de gândurile trupeşti. Şi acum, rătăcit, el încerca în gând s-o coboare, trăgând de firul care leagă de pământ orice fată. Niciuna din păsările astea nu scapă. Şi Dea, ca oricare alta, nu era în afara legii, iar Gwynplaine, nemărturisindu-şi decât pe jumătate, simţea o vagă dorinţă ca şi ea să se supună legii.

Şi-o închipuia pe Dea fiinţă omenească. O vedea într-un fel nemaipomenit pe Dea, cu capul pe pernă. Îi era ruşine de nelegiuirea nălucirii lui. I se părea că încearcă o profanare. Şi se

împotrivea, pe cât putea, obsesiei. O alunga, apoi revenea la ea. Pentru el, Dea se afla într-un nor. Şi, fremătând, dădea la o parte norul cum ar fi ridicat o cămaşă. Era în aprilie...

Ceva în Gwynplaine o striga pe Dea, pe Dea fata, pe Dea jumătate a unui bărbat, pe Dea carne şi flacără, pe Dea cu sânii goi. Aproape că o alunga pe Dea-înger. Iubirea lui Gwynplaine pentru Dea devenea nupţială. Lui Gwynplaine îi trebuia femeia aceasta. Îi trebuia o femeie. Şi, din fericire, pentru el nu exista altă femeie decât Dea. Singura pe care o dorea. Singura care l-ar fi putut dori...

Oricine l-ar fi văzut mergând, ar fi zis: „Ia te uită! Un beţiv!” Aproape că se clătina sub apăsarea inimii, a primăverii şi a nopţii.

Singurătatea din preajmă era atât de netulburată, încât uneori Gwynplaine vorbea cu glas tare.

Se plimba cu paşi rari, cu capul plecat, cu mâinile la spate, cu palmele una într-alta, cu degetele întinse.

Deodată simţi ceva ca o alunecare în deschizătura înţepenită a degetelor şi se întoarse brusc. Avea în mână o hârtie şi în faţă un om.

Omul se apropiase tiptil, ca o pisică, şi-i vârâse hârtia aceasta între degete.

Hârtia era o scrisoare.

Omul, luminat îndeajuns de licărirea stelelor, era mărunt, bucălat, tânăr, grav şi înveşmântat într-o livrea roşie. Stătea neclintit în faţa lui Gwynplaine, părând parcă ieşit dintr-un vis.

Gwynplaine îl recunoscu pe pajul ducesei.

Şi, înainte de-a apuca să scoată o vorbă, auzi glasul piţigăiat de copil şi de femeie totodată al pajului, care îi spuse:

— Să fiţi mâine seară, la ora asta, la intrarea podului Londrei. Eu mă voi afla acolo şi am să vă conduc.

— Unde? întrebă Gwynplaine.

— Unde sunteţi aşteptat.

Gwynplaine privi scrisoarea pe care o ţinea, fără să-şi dea seama, în mână. Când ridică ochii, pajul dispăruse. Undeva, pe câmp, departe, i se mai zărea trupul, ca o umbră, din ce în ce mai ştearsă. Apoi pajul coti după colţ şi Gwynplaine rămase iar singur.

Atunci îşi apropie scrisoarea de ochi, ca şi cum ar fi vrut s-o citească şi îşi dădu seama că îi e cu neputinţă, din două motive:

mai întâi, pentru că n-o desfăcuse; în al doilea rând, pentru că era întuneric.

Trebuiră mai multe minute până să-şi aducă aminte de felinarul de la han. Făcu câţiva paşi într-acolo, ca şi cum n-ar fi ştiut încotro se îndreaptă, ca un somnambul căruia o fantomă i-ar fi adus o scrisoare.

În sfârşit, se hotărî şi, ajungând mai mult în goană lângă *inn* se aşeză în bătaia razei de lumină care trecea prin uşa întredeschisă şi mai privi o dată, la lumina aceasta, scrisoarea închisă. Pe sigiliu nu se vedea niciun semn. Plicul purta drept adresă cuvintele: *Lui Gwynplaine*.

El rupse pecetea, desfăcu plicul, despături scrisoarea, o puse în lumină şi iată ce citi:

„Tu eşti hidos, eu sunt frumoasă. Tu eşti saltimbanc, eu sunt ducesă. Eu sunt cea dintâi, tu eşti cel de pe urmă. Te vreau! Te iubesc! Vino!”

CARTEA A PATRA
BECIUL JUSTIŢIEI

I. ISPITIREA SFÂNTULUI GWYNPLAINE

Gwynplaine citi şi reciti scrisoarea. Existau în ea, fără urmă de îndoială, cuvintele: „te iubesc”.

Şi-l cuprinse spaima. Mai întâi se crezu nebun. Era nebun. Sigur. Ceea ce văzuse nu exista. Umbrele nopţii îşi bătuseră joc de el, nefericitul. Prichindelul înveşmântat în roşu fusese o licărire amăgitoare. Uneori, noaptea, nimicul adunat într-o flacără vine să-şi râdă de tine. După ce râsese, năluca dispăruse lăsându-i în urma ei pe Gwynplaine nebun. Întunericul face asemenea pozne.

A doua spaimă îl cuprinse când îşi dădu seama că e în toate minţile. O nălucire? De unde! N-avea oare o scrisoare în mână? Nu vedea oare un plic, o pecete, hârtia, scrisul? Nu ştia cine i le-a trimis? Fusese luată pana şi cerneala, şi i se scrisese. Fusese aprinsă o lumânare, şi i se pecetluise scrisoarea cu ceară. Şi numele lui se afla pe plic. *Lui Gwynplaine*. Hârtia mirosea frumos. Totul e limpede. Pe prichindel, Gwynplaine îl cunoaşte. E un paj. Licărirea vine de la livreaua lui roşie. Pajul ăsta i-a dat întâlnire lui Gwynplaine, pentru mâine la aceeaşi oră, la intrarea podului Londrei. Oare şi podul Londrei e tot o iluzie? Nu, nu. Toate sunt adevărate. Nu-i pic de nebunie în ele. Totul e real. Gwynplaine e pe de-a-ntregul lucid. Ceea ce i se întâmplă nu-i o nălucire care i s-a risipit de îndată deasupra capului, s-a împrăştiat şi a pierit, ci un lucru real. Nu, Gwynplaine nu e nebun. Gwynplaine nu visează. Şi recitea scrisoarea.

Da, aşa e. Dar atunci? Atunci e nemaipomenit! există o femeie care îl doreşte. O femeie îl doreşte! Şi nimeni nu mai are dreptul să rostească vreodată cuvintele: „de necrezut”. O femeie îl doreşte. O femeie care i-a văzut faţa. O femeie care nu e oarbă. Şi cine e femeia aceasta? O slută? Nu. O frumuseţe. O ţigancă? Nu. O ducesă.

Ce se ascundea aici, şi ce voiau să însemne toate astea? Primejdie, dar şi triumf! Poţi să nu-ţi pierzi capul şi să nu dai buzna în întâmpinarea lui?

Cum! Ea, amăgirea, apariţia, lady, spectatoarea din loja de basm, ea, care strălucea în întuneric! Căci ea era. Numai ea!

Pâlpâirile focului abia aţâţat ţâşneau în el din toate părţile. Era ciudata necunoscută! Aceeaşi care îl tulburase atât! Şi din nou gândurile furtunoase de mai ieri, gândurile despre ea reînviau, reînsufleţite parcă de focul acesta mocnit. Uitarea nu-i decât un hrisov a cărei scriere pare că s-a şters. Şi-i de ajuns o întâmplare neînsemnată ca toate ştersăturile să revină pe spaţiile albe ale memoriei mirate. Gwynplaine credea că alungase din minte chipul ducesei şi o regăsea; ea era întipărită acolo, îşi făcuse scorbură în creierul lui inconştient, vinovat de a fi visat. Fără voia lui, muşcătura visării pătrunsese prea adânc. Acum răul se înfăptuise într-o oarecare măsură. Şi toată visarea, de neînlăturat poate de-acum înainte, îl lua iar, năvalnică, în primire.

Era dorit. Prinţesa cobora de pe tronul ei, idolul se cobora de pe altar, statuia îşi părăsea piedestalul, fantoma se desprindea din nori. Din adâncurile imposibilului venea întruchiparea visului. Zeitatea aceasta a înălţimilor se pleca asupra lui Gwynplaine. Carul, împletit de razele aurorei, carul tras de turturele şi de balauri, ea îl oprea deasupra lui Gwynplaine. Şi îi spunea lui Gwynplaine: „Vino!” Gwynplaine avea înfricoşătoarea glorie de a fi alesul din pricina căruia se cobora bolta cerească. Femeia aceasta, dacă poate fi numită femeie o formă astrală şi suverană, femeia aceasta i se oferea, i se dăruia, i se dădea cu totul. Olimpul se prostitua. În faţa cui? A lui Gwynplaine. Braţe de curtezană se deschideau într-un nimb de raze ca să-l strângă la pieptul unei zeiţe. Fără nicio pată ruşinoasă. Asemenea măreţii nu murdăresc. Lumina îi spală pe zei. Iar zeiţa care venea la el ştia ce face. Cunoştea sluţenia întruchipată în Gwynplaine. Văzuse masca îngrozitoare care îi ţinea loc de obraz. Şi masca n-o făcea să dea înapoi. Gwynplaine, deşi hidos, era iubit.

Ceea ce depăşea orice închipuire era faptul că ea îl iubea tocmai din pricina sluţeniei lui. Departe de-a o alunga, sluţenia lui o atrăgea. Gwynplaine era mai mult decât iubit, era dorit. Era mai mult decât acceptat, era ales. El, ales!

Acolo unde ea trăia, în lumea regească a strălucirii

iresponsabile şi a puterii depline de-a hotărî singură, se aflau prinţi, şi ea ar fi putut să aleagă un prinţ; se aflau lorzi, şi ea ar fi putut să aleagă un lord; se aflau bărbaţi chipeşi, fermecători, superbi, şi ea ar fi putut să-l ia pe Adonis. În mijlocul meteorilor şi a trăsnetelor, putea să-şi aleagă arhanghelul cu şase aripi şi ea alegea viermele târându-se în nămol. De o parte alteţele şi seniorii, toată mărirea, belşugul, gloria; de altă parte, un saltimbanc. Şi saltimbancul îi întrecuse! Ce cumpănă avea oare în inimă femeia aceasta? Cu ce greutăţi îşi cântărea iubirea? Ea îşi smulgea tiara ducală de pe creştet şi-o arunca pe scândurile clovnului. Îşi smulgea de pe frunte aureola divină şi o punea pe ţeasta zbârlită a unui spiriduş. Un fel de răsturnare a lumilor, cu insectele mişunând spre cer şi constelaţiile coborând spre pământ, îl înghiţea pe Gwynplaine, pierdut sub prăbuşirea luminii, şi-i zămislea un nimb în mocirlă. O atotputernică, răzvrătită împotriva frumuseţii şi a splendorii, se dăruia unui blestemat al nopţii, îi prefera pe Gwynplaine lui Antinous, se pârpălea de curiozitate în faţa beznelor şi cobora în ele; iar din abdicarea aceasta a zeiţei ieşea, încununată şi miraculoasă, măreţia nenorocitului.

„Eşti hidos. Te iubesc”. Cuvintele acestea îi atingeau trufia lui Gwynplaine; acolo unde ea ascundea hidoşenia. Trufia e punctul slab al tuturor eroilor. Gwynplaine era măgulit în vanitatea lui de monstru. Era iubit, ca monstru. Şi el, la fel sau poate chiar mai mult decât toţi Jupiterii şi Apolonii, era o excepţie. Se simţea supraom şi atât de monstru, încât devenise zeu. Înfricoşătoare orbire!

Ea cine era? Ce ştia despre ea? Totul şi nimic. Ştia că e ducesă; ştia că e frumoasă; ştia că e bogată, că are slugi, lachei, paji şi purtători de torţe în jurul caretei cu blazon. Ştia că e îndrăgostită de el sau, cel puţin, că spusese aşa. Altceva, nu mai ştia nimic. Îi cunoştea titlul, şi nu-i ştia numele. Îi ştia gândul, şi nu-i cunoştea viaţa. Era măritată, văduvă, fecioară? Era liberă? Era supusă vreunor obligaţii? Cărei familii aparţinea? Oare în jurul ei se aflau capcane, curse, primejdii? Ce înseamnă curtenia pe înaltele meleaguri trândave; că există pe aceste piscuri văgăuni în care visează vrăjitoare fioroase având în jurul lor, de-a valma, osemintele dragostei devorate; la ce încercări de-un tragic cinism poate duce plictiseala unei femei, care se crede mai presus decât omul; Gwynplaine nici nu bănuia măcar. Îi

lipsea din minte putinţa înţelegerii. Era prost informat, în subsolul social în care trăia. Totuşi, vedea întuneric. Îşi dădea seama că toată lumina asta era obscură. Înţelegea oare? Nu. Ghicea? Şi mai puţin încă. Ce se afla în dosul scrisorii? O poartă cu două canaturi şi, în acelaşi timp, o zăvorâre îngrijorătoare. De o parte mărturisirea. De alta, enigma.

Mărturisirea şi taina, aceste două guri, una atrăgătoare, alta ameninţătoare, rostesc aceleaşi cuvinte: „Îndrăzneşte!”

Niciodată perfidia sorţii nu-şi alesese mai bine mijloacele şi nu trimisese mai la timp o ispitire. Gwynplaine, frământat de primăvară şi de trezirea sevei universale, era pe cale să înfăptuiască visul trupului. Tocmai în momentul şi în clipa cea mai zbuciumată a crizei acesteia, i se făcea oferirea; şi se înălţau în faţa privirii lui, orbitori, sânii albi ai sfinxului. Tinereţea e un povârniş. Gwynplaine se pleca, împins spre coborâş. Îl împingeau anotimpul, noaptea, femeia. Dacă n-ar exista luna april, am fi mult mai virtuoşi. Fiecare tufă înflorită e un complice! Dragostea e tâlharul, iar primăvara e tăinuitorul.

Gwynplaine era răscolit. Păcatul, stăruind întru dăruire, căpăta formă. Să se ducă a doua zi, la miezul nopţii, pe podul Londrei? Da! striga trupul. Nu! striga sufletul.

Şi Gwynplaine se cutremura. Se întrezărea pe marginea prăpastiei. Şi se arunca înapoi, tras din toate părţile de spaimă. Închidea ochii. Se căznea să-şi nege sie însuşi această aventură şi să-şi pună iar la îndoială luciditatea. Fireşte, aşa era cel mai bine. Cel mai sănătos lucru pe care îl putea face era să se creadă nebun…

Vai, Gwynplaine îşi punea întrebări! Acolo unde e clară datoria, a-ţi pune întrebări înseamnă a te afla la începutul înfrângerii. În trufia lui, nu vedea decât biruinţa. Ca să vadă că stârnise mai mult o poftă neruşinată decât o dragoste, i-ar fi trebuit mai multă minte decât are nevinovăţia. Lângă: *te iubesc*, nu întrezărea înspăimântătorul corectiv: *te vreau*. Partea bestială a zeiţei îi scăpa.

Deodată, îşi dădu seama de un lucru: că nu se mai gândea. Visarea lui ajunsese la punctul acela întunecat în care totul dispare.

Şi-şi mai dădu seama că rămăsese afară. Puteau să fie orele două după miezul nopţii…

Gwynplaine puse scrisoarea adusă de paj în buzunarul de la

piept, dar dându-şi seama că o pusese pe inimă, o scoase de acolo şi o vârî, mototolită, în primul buzunăraş de sub haină, apoi se îndreptă spre han, intră înăuntru, tăcut, fără să-l trezească pe micul Govicum care îl aştepta, doborât de somn, paste o masă, cu mâinile puse căpătâi. Închise uşa, îşi aprinse lumânarea de la felinarul hanului, trase zăvoarele, răsuci cheia în broască, luă, fără să-şi dea seama, toate măsurile de precauţie ale unui om care se întoarce acasă târziu, urcă scara Green-boxei, se strecură în vechea baracă pe care o folosea încă drept odaie, îl privi pe Ursus care dormea, suflă în lumânare şi nu se culcă.

Aşa se scurse o oră. În sfârşit, frânt de oboseală, închipuindu-şi că patul înseamnă somn, puse capul pe pernă, fără să se dezbrace, şi închise ochii; dar vijelia, iureşul emoţiilor care îl frământau, nu se potoli nicio clipă. Gwynplaine suferea. Pentru prima oară în viaţă nu era mulţumit de sine. Durere lăuntrică, amestecată cu vanitate satisfăcută. Ce era de făcut? Veniră zorile. Îl auzi pe Ursus sculându-se. Şi nu dezlipi pleoapele. Şi totuşi, nu găsise o clipă de linişte. Se gândea la scrisoare. Toate cuvintele ei îi reveneau, ca într-un vârtej de ceaţă. Gwynplaine era în prada vârtejului acestuia.

Şi, când tulburarea îi ajunsese la culme, auzi o voce nespus de plăcută, care întreba:

— Dormi, Gwynplaine?

Deschise pleoapele, tresărind, şi se ridică în aşternut. Uşa barăcii era întredeschisă. În golul ei se ivise Dea, cu minunatul ei zâmbet pe buze şi în ochi. Gwynplaine o privi înfiorat, uluit, trezit. Trezit din ce? Din somn? Nu. Din insomnie. Şi în faţa Deei simţi, în ungherele cele mai tăinuite ale fiinţei lui, potolirea de nedescris a furtunii şi sublima pogorâre a binelui asupra răului. Minunea privirii cereşti se înfăptui. Fără niciun efort, numai prin prezenţa ei, blânda şi luminoasa oarbă împrăştia toată umbra din sufletul lui Gwynplaine, pânza de ceaţă se depărtă de mintea lui ca trasă de-o mână nevăzută, şi Gwynplaine avu simţământul unei reintrări în seninătatea cerului. Redevenea, dintr-odată, prin harul acestui înger, bunul şi marele Gwynplaine, nevinovat.

II. DE LA GLUMĂ LA ASPRIME

Ce lucru simplu e o minune. În Green-box era ora gustării de dimineaţă. Şi Dea venise doar ca să ştie de ce nu vine

Gwynplaine la masă.

— Tu! strigă Gwynplaine, şi nu mai avu alt orizont şi altă viziune în afara cerului în care se afla Dea.

Peste câteva clipe, stăteau unul în faţa celuilalt, cu Ursus între ei. Ceainicul, sub care ardea o lămpiţă, se afla pe masă. Fibi şi Vinos trebăluiau pe afară.

Gustarea de dimineaţă, ca şi cina, o luau în încăperea din mijloc. Masa îngustă era aşezată aşa fel încât Dea stătea cu spatele spre ochiul de geam al peretelui care răspundea spre uşa Green-boxei.

Genunchii lor se atingeau. Gwynplaine îi turna ceai Deei.

Dea sufla cu gingăşie în ceaşcă. Deodată, ea strănută. În clipa aceea, deasupra flăcării lămpii se risipi o şuviţă de fum şi ceva ca un scrum de hârtie. Fumul o făcuse pe Dea să strănute.

— Ce-i asta? întrebă ea.

— Nimic, răspunse Gwynplaine.

Şi începu să zâmbească. Arsese scrisoarea ducesei.

Nimicirea scrisorii îi uşură inima şi Gwynplaine îşi simţi cinstea aşa cum îşi simte vulturul aripile. I se părea că, odată cu fumul şi odată cu hârtia, ducesa însăşi devenise scrum.

Tot amestecându-şi ceştile şi bând unul după altul, stăteau de vorbă. Gungurit de îndrăgostiţi, ciripit de vrăbii.

— Ştii ceva?

— Nu.

— Gwynplaine, am visat că eram animale şi că aveam aripi.

— Aripi înseamnă păsări, şopti Gwynplaine.

— Animale înseamnă îngeri, mormăi Ursus.

Vorbiră mai departe.

— Dacă n-ai exista tu, Gwynplaine…

— Ce-ar fi?

— N-ar mai exista nici Dumnezeu.

— Ceaiul e prea fierbinte. Ai să te frigi, Dea.

— Suflă tu în ceaşca mea.

— Ce frumoasă eşti astăzi!

— Închipuie-ţi, aş vrea să-ţi spun tot felul de lucruri.

— Spune-le!

— Te iubesc!

— Eu te ador!

Ursus mormăi pentru sine:

— Doamne! Iată nişte oameni cinstiţi.

După o clipă de tăcere, Dea spuse:

— Dacă ai şti! Seara, când jucăm piesa, când mâna mea îţi atinge fruntea… O, ce cap nobil ai tu, Gwynplaine!… în clipa când îţi simt şuviţele de păr sub degete, mă înfior. Mă cuprinde o bucurie cerească, şi îmi spun: „În toată lumea asta de întuneric care mă înconjoară, în tot universul ăsta de singurătate, în toată prăbuşirea asta de bezne în care mă aflu, în înfricoşătorul cutremur simţit în mine, şi în toate, am un punct de sprijin. Iată-l! El e!” Adică tu.

— Tu mă iubeşti, spuse Gwynplaine. Şi eu, de asemenea, nu te am decât pe tine în lume. Dea, ce vrei să fac? Doreşti ceva? Ce-ţi trebuie?

Dea răspunse:

— Nu ştiu. Sunt fericită.

— Da, vorbi Gwynplaine. Suntem fericiţi…

Ursus ridică glasul, sever:

— Ah! Sunteţi fericiţi! Asta e o încălcare a legii. V-am prevenit. Sunteţi fericiţi! Atunci încercaţi să vă ascundeţi. Ocupaţi cât mai puţin loc cu putinţă. Fericirea trebuie să se vâre în adâncul scorburilor. Faceţi-vă şi mai mici decât sunteţi, dacă vă e cu putinţă. Dumnezeu măsoară mărimea fericirii după micimea fericiţilor. Oamenii nemulţumiţi trebuie să se ascundă, ca tâlharii. Ah! Voi străluciţi, ticăloşi viermi luminoşi ce sunteţi, şi, zău, o să fiţi călcaţi în picioare, şi bine o să vi se facă! Ce-s toate dezmierdările astea? Doar nu sunt guvernantă ca să privesc cum se giugiulesc îndrăgostiţii! La urma urmelor, mă obosiţi. Duceţi-vă dracului!

Şi simţind că tonul lui aspru se muia până la duioşie, Ursus îşi înecă emoţia într-un soi de bombănit sonor.

— Tată, îi spuse Dea, ce ţi-ai mai înăsprit glasul!

— Păi, fiindcă nu-mi place să fiţi prea fericiţi, răspunse Ursus.

Sub picioarele îndrăgostiţilor se auzi un mârâit. Homo îi ţinea isonul lui Ursus. Bătrânul se plecă şi puse mâna pe capul lupului.

— Vasăzică, nici tu nu te simţi în apele tale! Mârâi. Îţi zbârleşti părul pe căpăţâna ta de lup! Nu-ţi plac giugiulelile. Să ştii că eşti înţelept. Dar totuna e, aşa că taci! Ai vorbit, ţi-ai spus părerea, acum, tăcere!

Lupul mârâi din nou.

Ursus se uită sub masă.

— Stai liniştit. Homo! Haide, nu mai stărui, filozofule!

Dar lupul se ridică şi-şi arătă colţii spre uşă.

— Ce ai? îl întrebă Ursus.

Şi îl apucă pe Homo de pielea gâtului.

Dea, neatentă la mârâitul lupului, absorbită de gândurile ei şi fericită să-i audă glasul lui Gwynplaine, tăcea. În timp ce Ursus, certându-l pe Homo, îşi plecase capul, Gwynplaine ridicase privirea. Se pregătea să bea din ceaşca de ceai, dar nu bău: o puse pe masă, cu încetineala unui arc care se destinde. Degetele îi rămaseră deschise şi el înlemni, cu privirea fixă, neîndrăznind nici să mai respire măcar.

Un om se afla în picioare, în cadrul uşii. Omul acesta, pe care silueta Deei îl acoperea, era înveşmântat în negru şi purta o capă de poliţai. Peruca îi venea până la sprâncene. În mână, omul ţinea o vargă de fier sculptat, cu câte o coroană la fiecare capăt. Varga era scurtă şi zdravănă.

Ursus, care simţise zguduirea făcută de pasul unui nou venit şi ridicase capul fără să-i dea drumul lui Homo, recunoscu acest personaj de temut. Şi se înfioră din creştet până în tălpi. Apoi îi şopti la ureche lui Gwynplaine:

— E Wapentake.

Gwynplaine îşi aminti. Un strigăt de uimire era cât pe-aci să-i scape. Dar se stăpâni.

Varga de fier, terminată la fiecare capăt cu câte o coroană, era iron-weapon. Iron-weapon pe care ofiţerii de poliţie orăşenească depuneau jurământul când îşi luau funcţia în primire.

Dincolo de omul cu perucă, în penumbră, se zărea hangiul, deznădăjduit.

Omul justiţiei, fără să scoată o vorbă, îşi întinse braţul drept pe deasupra Deei şi atinse cu varga de fier umărul lui Gwynplaine, în timp ce, cu degetul mare de la mâna stângă, arăta înapoi, spre uşă. Acest dublu gest, atât de poruncitor mai ales prin tăcerea lui, voia să spună: „Urmează-mă!”

Fiinţa atinsă cu varga de fier n-avea niciun alt drept în afara dreptului de a se supune. Nicio împotrivire în faţa poruncii făcute. Asprele osânde ale legislaţiei engleze îl ameninţau pe nesupus.

Sub ţeapăna atingere a legii, Gwynplaine se înfioră, apoi rămase încremenit. Dacă în loc să-l atingă uşor cu varga de fier pe umăr, l-ar fi lovit cu putere în cap, tot n-ar fi fost mai năucit

de lovitură. Se vedea somat să-l urmeze pe ofiţerul de poliţie. Şi nu înţelegea pentru ce.

Ursus, tulburat el însuşi până în adâncul sufletului, întrezărea ceva, destul de limpede. Se gândea la saltimbanci şi la predicatori, concurenţii lui, la Green-box denunţată, la lupul delincvent, la propria lui harţă cu cei trei inchizitori; şi, cine ştie, poate, dar asta ar fi fost îngrozitor, la trăncănelile nesănătoase şi răzvrătite ale lui Gwynplaine cu privire la autoritatea regală. Ursus tremura ca scuturat de friguri.

Dea zâmbea.

Nici Gwynplaine şi nici Ursus nu rostiră o vorbă. Amândoi se gândiră la acelaşi lucru: să n-o neliniştească pe Dea. Poate că şi lupul gândea la fel, căci se opri din mârâit. E drept că Ursus nu-l slăbea deloc.

Gwynplaine se ridică. Era cu neputinţă orice fel de împotrivire. Ştia asta, îşi amintea cuvintele lui Ursus şi orice întrebare ar fi fost de prisos.

Rămase în picioare, în faţa omului justiţiei. Acesta îi luă varga de pe umăr şi, trăgând-o spre el, o ţinu drept ca un comandant, gest poliţienesc înţeles pe atunci de toată lumea şi care cuprindea următoarea poruncă:

— „Să mă urmeze omul acesta, şi nimeni altul. Rămâneţi toţi acolo unde vă aflaţi! Tăcere!”

Dintr-o singură mişcare şi ca un pivot mecanic răsucindu-se în jurul propriului său ax, omul justiţiei se întoarse şi se îndrepta cu paşi măreţi şi gravi spre ieşirea din Green-box.

Gwynplaine se uită la Ursus.

Ursus ridică din umeri, săltă coatele spre piept, depărtă braţele şi încruntă sprâncenele, vrând parcă să zică: „Supune-te necunoscutului!”

Gwynplaine se uită la Dea. Ea visa. Continua să zâmbească.

Ursus, mai puţin înspăimântat de când poliţistul le întorsese spatele, găsi prilejul să-i şoptească lui Gwynplaine la ureche:

— Ia seama, nu cumva să vorbeşti până ce nu eşti interogat!

Gwynplaine, cu grija de-a nu face zgomot pe care o ai în odaia unui bolnav, îşi luă din cui pălăria şi mantia, se înfăşură cu atenţie până la ochi şi îşi îndesă pălăria pe frunte. Pentru că nu dormise, mai purta încă hainele de lucru. O mai privi o dată pe Dea. Omul justiţiei, ajuns la uşa dinafară a Green-boxei, îşi ridică varga şi începu să coboare scăriţa de ieşire. Atunci Gwynplaine

porni, ca şi cum omul acela l-ar fi tras după el cu un lanţ invizibil. Ursus îl privi pe Gwynplaine ieşind din Green-box. În clipa aceea, lupul scheună jalnic, dar Ursus îl ţinu locului şi-i şopti:

— Are să se reîntoarcă.

În curte, jupân Nicless, cu un gest slugarnic şi poruncitor, încremenea ţipetele de spaimă în gurile lui Vinos şi Fibi, care priveau deznădăjduite cum e dus Gwynplaine, veşmintele îndoliate şi varga de fier a poliţaiului.

Bietele fete păreau amândouă nişte stane de piatră.

Govicum, năucit, căsca ochii printr-o fereastră întredeschisă.

Omul legii mergea cu câţiva paşi înaintea lui Gwynplaine, fără să se întoarcă şi fără să privească, cu liniştea aceea glacială pe care o dă certitudinea că reprezinţi legea.

Amândoi, într-o tăcere ca de mormânt, străbătură curtea, apoi sala întunecată a cârciumii, şi ieşiră în piaţă. Acolo se aflau câţiva trecători strânşi în faţa porţii hanului şi câţiva poliţai. Curioşii aceştia, uluiţi şi fără să scoată o vorbă, se depărtară şi se aliniară, pătrunşi de disciplina englezească, în faţa vergii omului legii. Acesta porni spre ulicioarele din lungul Tamisei. Gwynplaine, între poliţişti, palid, fără să facă un gest, fără altă mişcare decât a paşilor, învăluit în mantie ca într-un giulgiu, se depărtă cu încetul de *inn*, mergând ca mut în urma omului taciturn, asemenea unei statui care urmează un spectru.

III. URSUS SPIONEAZĂ POLIŢIA

Aşa cum am spus, după foarte rigidele legi ale poliţiei din acele vremuri, somarea de a-l urma pe Wapentake, adresată unui individ, implica pentru oricare altă persoană aflată de faţă porunca de a nu se clinti din loc.

Câţiva curioşi se încăpăţânară totuşi şi însoţiră de departe alaiul care îl ducea pe Gwynplaine.

Ursus se afla printre ei.

Ursus fusese atât de încremenit, pe cât îi e cu putinţă unui om să fie. Dar fiindcă fusese de atâtea ori asaltat de surprizele vieţii hoinare şi de răutăţile sorţii, el îşi avea, ca o navă de război, strigătul de atac care cheamă la posturi întregul echipaj, adică întreaga inteligenţă.

Se grăbi deci să nu mai fie încremenit şi începu să cugete. Nu e vorba să fii emoţionat, ci să ştii cum să faci faţă situaţiei. Asta

e îndatorirea oricărui om care nu e un simplu neghiob. Să nu cauţi să înţelegi, dar să faci ceva. Imediat! Şi Ursus se întrebă: „Ce să fac?”

După plecarea lui Gwynplaine, Ursus se simţi prins între două temeri: de o parte, teama pentru Gwynplaine care îi poruncea să-l urmeze; de alta, teama pentru sine însuşi, care îi poruncea să rămână locului.

Ursus avea curajul unei muşte şi nepăsarea unei mimoze. Se speriase îngrozitor. Şi totuşi, se hotărî eroic să înfrunte legea şi să-l urmărească pe Wapentake, într-atât îl neliniştea ceea ce ar fi putut să i se întâmple lui Gwynplaine. Trebuie că îi era într-adevăr teamă dacă avea atâta curaj.

Gwynplaine fusese mai degrabă răpit decât arestat. Poliţia lucrase atât de repede, încât bâlciul, altminteri aproape pustiu la ora aceea de dimineaţă, abia dacă fusese tulburat. Prin barăcile din Tarrinzeau-field, nu bănuia aproape nimeni că omul legii venise să-l ia pe Omul care Râde. Din pricina asta se strânsese atât de puţină lume.

Gwynplaine, datorită mantiei şi pălăriei lui care aproape că-i acopereau obrazul, nu putea fi recunoscut de trecători.

Înainte de-a pleca în urmărirea lui Gwynplaine, Ursus luă o măsură de prevedere. Îi chemă deoparte pe jupân Nicless, pe Govicum, pe Fibi şi pe Vinos, şi le ceru să nu pomenească de faţă cu Dea nimic care ar fi putut s-o facă să bănuiască cele întâmplate; să-i spună că lipsa lui Gwynplaine şi a lui Ursus din Green-box se datora unor treburi casnice. Cum, de altfel, se apropia ora somnului de zi a Deei, el, Ursus, le spuse că are să se reîntoarcă, împreună cu Gwynplaine, înainte de-a se trezi Dea, totul nefiind decât o neînţelegere. Le mai spuse că o să le fie uşor, lui şi lui Gwynplaine, să-i lămurească pe magistraţii poliţiei; că vor descurca neînţelegerea şi că se vor întoarce curând amândoi. După ce spuse toate acestea, Ursus plecă.

El izbuti să-l urmărească pe Gwynplaine fără să fie observat. Deşi rămase cât mai departe cu putinţă, făcu în aşa fel încât să nu-l scape din ochi.

La urma urmei, cu oricâtă pompă ar fi fost făcută arestarea, Gwynplaine poate că era chemat în faţa magistratului doar pentru vreo abatere fără urmări grave. Problema aceasta Ursus îşi spunea că va fi rezolvată degrabă. Lucrurile se vor lămuri, chiar sub ochii lui, prin direcţia pe care vor lua-o cei ce-l duceau

pe Gwynplaine atunci când, ajunşi la marginea bâlciului, vor intra pe ulicioarele din lungul Tamisei.

Dacă se îndreptau spre stânga, însemna că îl duc pe Gwynplaine la primăria din Southwark. Atunci nu prea ar fi avut de ce să se teamă: vreo abatere de la ordonanţele primăriei, o mustrare din partea magistratului, câţiva şilingi amendă, apoi Gwynplaine avea să fie liber, iar spectacolul cu *Stihia învinsă* putea să aibă loc în aceeaşi seară, ca de obicei. Nimeni n-ar fi observat nimic.

Dacă alaiul pornea spre dreapta, atunci se îngroşa gluma. Într-acolo se aflau locuri de temut.

În clipa când omul legii, conducând cele două şiruri de gardieni, între care păşea Gwynplaine, ajunse în dreptul ulicioarelor, Ursus, gâfâind, privi alaiul. Încotro aveau să se îndrepte?

Alaiul pomi spre dreapta.

Ursus, clătinându-se de spaimă, se rezemă de un perete ca să nu cadă şi se gândi înfiorat:

— Iată că lucrurile ies prost. Ce caut eu aici, în urmărirea lui Gwynplaine?

După ce se gândi astfel, fiindcă omul nu-i decât contradicţie, mări pasul şi, stăpânindu-şi spaima, se grăbi ca să se apropie de poliţai şi să nu rupă, în labirintul uliţelor din Southwark, legătura dintre ei şi Gwynplaine.

Din cauza solemnităţii obligatorii în asemenea împrejurări, alaiul nu putea merge repede. Ursus, încurcat o clipă de încâlceala ulicioarelor, reuşi să-l ajungă din urmă lângă Sainte-Marie Over-Ry. Din fericire, alaiul zăbovise din pricina unei cete de copii şi de câini, lucru obişnuit la Londra. *Dogs and boy*, spun vechile registre ale poliţiei, care pun câinii înaintea copiilor…

Un om dus la judecată de către poliţişti fiind, la urma urmelor, ceva nu prea neobişnuit, şi fiecare avându-şi treburile lui, curioşii se împrăştiaseră. Pe urmele lui Gwynplaine nu mai rămăsese decât Ursus.

Trecură pe dinaintea celor două biserici aflate faţă în faţă, biserici ţinând de *Recreative Religionists* şi de *Liga Halleluiah*, două secte care mai dăinuiesc şi astăzi. Apoi, şerpuind din ulicioară în ulicioară şi alegând mai ales locurile pustii, alaiul coti de nenumărate ori.

În sfârşit, se opri.

Ajunseseră într-o ulicioară îngustă, fără clădiri, în afara a două sau trei cocioabe. Ulicioara era îngrădită cu două ziduri, unul scund, pe partea ei stângă, altul înalt, pe partea dreaptă. Zidul cel înalt, cu creneluri şi cu zăbrele groase deasupra unor guri de beci, n-avea nicio fereastră. La piciorul zidului acestuia se vedea e portiţă foarte mică şi foarte boltită. Portiţa, îmbucată într-o boltă grea de piatră, avea o ferestruie zăbrelită, un ciocan masiv, o broască uriaşă, nişte balamale noduroase şi zdravene, o întreagă reţea de piroane, o platoşă de plăci şi de zugrăveli, şi era făcută mai mult din fier decât din lemn.

Pe ulicioară, nimeni. Nici dughene, nici trecători. Dar de undeva, din apropiere, se auzea un vuiet continuu, ca şi cum ulicioara s-ar fi întins de-a lungul unui torent. Un vuiet de glasuri şi un huruit de trăsuri. Pesemne că de cealaltă parte a clădirii negre se afla o stradă mare, fără îndoială strada principală din Southwark, legată la un capăt de calea Cantorbery, iar la celălalt capăt de podul Londrei.

Oricine s-ar fi uitat de-a lungul ulicioarei, în afara alaiului care îi înconjura pe Gwynplaine, n-ar fi văzut altă faţă omenească decât a lui Ursus, nespus de palidă şi pe jumătate ascunsă în penumbra unui colţ de zid, privind şi temându-se să vadă.

Alaiul se grupă în faţa portiţei. Unul dintre poliţai ridică ciocanul, bătu de trei ori şi rosti:

— Din partea majestăţii sale!

Portiţa grea de stejar şi de fier se răsuci în balamale şi lăsă liber un gol plumburiu şi rece ca o gură de peşteră. În umbră, se prelungea o boltă hidoasă.

Ursus îl văzu pe Gwynplaine dispărând înăuntrul ei.

IV. FIORI DE GROAZĂ

Când auzi portiţa scrâşnind din toate zăvoarele şi încuindu-se, Gwynplaine tresări. I se părea că poarta care se închisese era legătura dintre lumină şi întuneric şi că răspundea, printr-o parte, spre furnicarul omenesc, iar prin cealaltă parte spre lumea moartă şi că acum tot ce e luminat de soare se află dincolo, iar el a trecut hotarul vieţii şi se află în afara ei. Inima îi zvâcni puternic. Ce avea să se întâmple cu el: ce însemnau toate astea?

Unde se afla?

Nu vedea nimic în preajmă. Se afla în beznă. Închizându-se

poarta îi luase parcă vederea. Gemuleţul se închisese şi el odată cu poarta. Niciun ochi de lumină, niciun felinar. Lipsa aceasta a luminii era o măsură de prevedere, luată de pe vremuri. Luminarea intrărilor în temniţe era interzisă, nu cumva noii-veniţi să vadă cum stau lucrurile pe acolo.

Gwynplaine întinse mâinile în lături şi atinse zidul, la dreapta şi la stânga; se afla într-un coridor. Încetul cu încetul, lumina aceea de beci, care se prelingea nu ştia de unde şi plutea pe deasupra locurilor întunecoase, îl făcu să desluşească ici-colo câte ceva şi coridorul i se înfăţişă vag în faţa ochilor.

Gwynplaine, care nu întrezărise niciodată asprimea legilor decât prin descrierile mult îngroşate ale lui Ursus, se simţea apucat de un fel de mână enormă şi obscură. Să fii mânat de necunoscutul legii e îngrozitor. Eşti curajos în faţa oricui, şi te pierzi în faţa justiţiei. De ce? Pentru că justiţia omenească nu trăieşte decât în umbră, iar judele se mişcă pe pipăite. Gwynplaine îşi reaminti ceea ce îi spusese Ursus despre necesitatea tăcerii. Voia s-o revadă pe Dea. În situaţia lui, simţea că se află în voia nu ştiu cui, pe care nu voia să-l întărâte. Uneori, a voi să faci lumină înseamnă a înrăutăţi lucrurile. Totuşi, pe de altă parte, povara întâmplării acesteia era atât de grea, încât, până la urmă, îl birui şi el nu se putu stăpâni să întrebe:

— Domnilor, unde mă duceţi?

Niciun răspuns.

Tăcerea aceasta îl înfioră pe Gwynplaine. Până atunci se crezuse puternic. Îşi era de ajuns sieşi. Trăise izolat, închipuindu-şi că a fi izolat înseamnă a fi de nebiruit. Şi iată că, deodată, simţea asupra lui greutatea înfricoşătoare a forţei colective. Cum să lupte cu necunoscutul acesta îngrozitor, cu legea? O spaimă, nemaicunoscută de el până atunci, îi nimerise punctul slab al inimii. Şi apoi, nu dormise şi nu mâncase. Abia dacă îşi muiase buzele într-o ceşcuţă de ceai. Trăise toată noaptea într-un fel de delir, şi acum îi rămăsese febra. Îi era sete, îi era şi foame, poate. Stomacul nemulţumit strică tot. De cu seară îl năpădiseră atâtea încercări! Emoţiile care îl frământau îl şi susţineau însă; fără uragan, pânza ar fi o cârpă. Dar slăbiciunea aceasta profundă a zdrenţei pe care vântul o umflă până ce-o sfâşie, el o simţea înăuntrul lui. Simţea apropiindu-se prăbuşirea. Avea să cadă, leşinat, pe lespezile pavajului? Să leşine e o salvare pentru femeie şi o umilinţă pentru bărbat. Gwynplaine îşi îndreptă

spinarea, dar tremura.

Avea senzaţia unui om care cade în gol.

V. GEAMĂT

Porniră mai departe.

Înaintară de-a lungul coridorului. Nici urmă de grefier, nici urmă de birou sau de registre. Pe vremea aceea, temniţele nu erau pline de hârţoage. Ele se mulţumeau să te închidă, adesea fără să ştii de ce. A fi temniţă şi a avea deţinuţi le era de ajuns.

Alaiul trebui să se lungească şi să ia forma coridorului. Mergeau aproape unul câte unul: mai întâi reprezentantul legii, apoi Gwynplaine, apoi împuternicitul regelui, apoi poliţaii, înaintând unul după altul şi astupând coridorul în urma lui Gwynplaine.

Coridorul se îngusta. Acum Gwynplaine atingea pereţii cu coatele. Bolta făcută din pietre înecate în ciment avea, ici-colo, gâtuiri de granit ieşite în afară. Trebuia să-ţi pleci fruntea ca să poţi trece. Cu neputinţă de alergat pe aici: strâmtoarea era plină de ocolişuri. Toate măruntaiele sunt întortocheate, şi ale temniţelor ca şi ale omului. Din loc în loc, când la dreapta, când la stânga, nişte tăieturi în zid, pătrate şi închise cu zăbrele groase, lăsau să se zărească scări, unele urcând, altele coborând.

Ajunseră în faţa unei uşi închise. Uşa se deschise, apoi se închise din nou. Pe urmă trecură printr-o a doua uşă, printr-o a treia… Uşile acestea se deschideau şi se închideau singure parcă. Nu se vedea niciun om. Şi, cu cât se îngusta coridorul, cu atât cobora bolta. Acum nu mai puteau înainta decât cu capul plecat. Zidul picura; de pe tavan cădeau stropi de apă; lespezile coridorului păreau vâscoase ca pereţii unui intestin. Ceaţa gălbuie care ţinea loc de lumină devenea din ce în ce mai opacă. Aerul lipsea cu totul. Ceea ce părea însă deosebit de sinistru era faptul că se coborau mereu.

Trebuia să fii atent ca să-ţi dai seama că cobori. Pe întuneric, o pantă lină e ceva groaznic. Nimic nu poate fi mai de temut decât lucrurile obscure la care ajungi pe povârnişuri abia simţite.

Cât timp merseră astfel? Gwynplaine n-ar fi putut să spună.

Deodată, se opriră. Întunericul era de nepătruns. Se simţea totuşi o oarecare lărgire a coridorului.

Gwynplaine auzi, aproape de tot, un sunet despre care numai gongul chinezesc ar putea să dea o idee: ceva ca o lovitură în timpanul abisului. Era reprezentantul legii, care lovise cu varga lui o placă de fier.

Placa aceea era o uşă. Nu una care se trage în lături, ci una care se ridică şi se coboară.

Urmă un fel de strivire sonoră într-un şănţuleţ metalic şi Gwynplaine avu în faţa ochilor, pe neaşteptate, un petic de lumină, pătrat. Placa se ridicase dintr-o despicătură a bolţii, aşa cum se ridică uşile curselor de prins şoareci.

Lumina nu era lumină, ci pâlpâire. Dar pentru ochii peste măsură de deschişi şi lui Gwynplaine, licărirea aceasta pală şi neaşteptată păru mai întâi o ţâşnire de fulger.

Câteva clipe, el nu putu să vadă. Apoi, încetul cu încetul, pupilele i se obişnuiră cu lumina, aşa cum se obişnuiseră şi cu întunericul. Strălucirea, care i se păruse atât de vie, i se îngustă în ochi şi redeveni plumburie. Gwynplaine îndrăzni să arunce o privire prin gaura căscată în faţa lui. Şi ceea ce văzu îl îngrozi.

La picioarele lui, vreo douăzeci de trepte, înalte, înguste, roase, aproape verticale, fără rampă nici pe stânga, nici pe dreapta, formând o creastă de piatra asemănătoare unui perete tăiat în scară, intrau şi se înfundau într-un beci foarte adânc. Treptele duceau până jos.

Beciul era rotund, cu bolta ogivală povârnită din pricina proastei nivelări a temeliilor, povârnire proprie subteranelor deasupra cărora s-au îngrămădit clădiri prea grele.

Spintecătura ţinând loc de uşă, pe care placa de fier o descoperise şi de la care începea capătul scării, era crestată în boltă în aşa fel încât, de la înălţimea ei, puteai privi în beci ca în golul unei fântâni.

Beciul era imens şi, dacă se asemăna cu fundul unei fântâni, fără doar şi poate că numai de-o fântână ciclopică putea îi vorba. Pe podeaua lui, nici lespezi, nici pavaj, ci doar pământul ud şi rece al locurilor adânci.

În mijlocul beciului, patru coloane gheboase şi diforme sprijineau un portic ogival, greoi, ale cărui patru nervuri, unindu-se înăuntrul porticului, închipuiau o formă asemănătoare cu interiorul unei tiare. Porticul acesta, asemănător celor în care se puneau odinioară sarcofagele, se înălţa până la boltă şi forma, în beci, un fel de odaie centrală, dacă odaie poate fi numită o

încăpere deschisă din toate părţile, având în loc de patru ziduri patru stâlpi.

În punctul de sprijin al porticului atârna au felinar de aramă, rotund şi zăbrelit ca o fereastră de închisoare. Felinarul arunca în jurul lui, pe stâlpi, pe bolţi şi pe zidul circular care abia se desluşea în dosul stâlpilor, o lumină chioară, cu dungi de întuneric.

Lumina aceasta îl orbise, la început, pe Gwynplaine. Acum, ea nu i se mai părea decât o pâlpâire aproape ştearsă

Între cei patru stâlpi, exact sub felinar, în locul unde lumina bătea mai puternic, zăcea întinsă pe jos o arătare albă şi groaznică.

Arătarea era culcată pe spate. Se vedea un cap, ai cărui ochi erau închişi, un trup al cărui trunchi dispărea sub nu ştiu ce morman inform şi membrele prinse de trup şi întinse spre cei patru stâlpi prin patru lanţuri legate de mâini şi de picioare. Lanţurile se terminau prin câte o verigă de fier, la poalele fiecărei coloane. Arătarea, încremenită în cumplita poziţie a frângerii, avea paliditatea rece a cadavrelor. Lipsa veşmintelor lăsa să se vadă că e un bărbat.

Împietrit, Gwynplaine, stând în picioare la capătul de sus al scării, privea.

Deodată auzi un horcăit. Cadavrul mai avea încă viaţă în el. Chiar lângă spectrul acesta, într-una din ogivele porticului, de o parte şi de alta a unui jilţ uriaş înălţat deasupra unei lespezi largi şi turtite, stăteau în picioare doi bărbaţi acoperiţi în giulgiuri negre şi lungi. Pe jilţ era aşezat un bătrân înfăşurat într-o robă roşie, palid, nemişcat, sinistru, ţinând în mână un buchet de trandafiri.

Trandafirii aceştia l-ar fi făcut să înţeleagă despre ce e vorba pe oricare om mai puţin neştiutor decât Gwynplaine. Dreptul de a judeca ţinând un buchet de flori îl aveau magistraţii care înfăţişau totdeauna şi puterea regală, şi puterea municipală. Lordul-primar ai Londrei mai judecă şi astăzi aşa. Primii trandafiri ai anului aveau rostul să-i ajute pe juzi în misiunea lor.

Bătrânul aşezat în fotoliu era şeriful comitatului Surrey.

Alături de jilţ se vedea o masă acoperită cu hârtii şi cărţi, deasupra cărora se odihnea nuiaua albă a şerifului.

Cei doi bărbaţi, care stăteau în picioare la dreapta şi la stânga şerifului, erau doi doctori, unul în medicină, altul în ştiinţa legilor.

Acesta din urmă putea fi recunoscut după tichia rangului său, pusă peste perucă. Amândoi purtau robe negre, unul de jude, altul de medic. Aceste două soiuri de oameni poartă doliul celor pe care îi ucid.

În spatele şerifului, pe marginea treptei făcute de lespedea turtită, stătea ghemuit, cu o călimară pusă alături, pe lespede, cu un dosar de carton pe genunchi şi cu o filă de pergament pe dosar, un grefier cu perucă rotundă, cu pana în mână, în poziţia unui om gata sa scrie.

De unul din stâlpi se rezemase, cu braţele încrucişate, un bărbat înveşmântat în piele din cap până în picioare. Era o calfă a călăului. Bărbaţii aceştia păreau prinşi de o vrajă în rânduiala aceasta funebră, lângă omul înlănţuit. Niciunul dintre ei nu se mişca şi nu scotea o vorbă.

Deasupra lor părea că pluteşte o linişte monstruoasă.

Ceea ce Gwynplaine vedea acolo era un beci al justiţiei. Asemenea beciuri se aflau din belşug în Anglia. Cripta din Beauchamp Tower a servit multă vreme în acest scop, ca şi subterana de la Lollards' Prison...

Toate închisorile de pe vremea lui *king* John – şi temniţa din Southwark era una din ele – îşi aveau beciurile lor penale.

Ceea ce va urma se practica pe atunci foarte des în Anglia, şi, s-ar putea, la rigoare, în procedura criminală, să se mai execute şi astăzi; căci toate legile de pe atunci mai dăinuiesc încă. Anglia oferă ciudatul spectacol al unui cod barbar trăind în bună înţelegere cu libertatea. Căsnicia lor, trebuie s-o spunem, e cât se poate de bună.

Gwynplaine, stând ca năuc în capătul scării, începu să tremure din toate mădularele. Îl treceau tot felul de fiori. Căuta să înţeleagă ce crimă putuse să înfăptuiască. După tăcerea arestării, urma viziunea torturii. Făcuse un pas înainte, dar un pas tragic. Vedea întunecându-se tot mai mult taina care îl târâse în faţa legilor.

Arătarea omenească lungită pe jos horcăi iar.

Gwynplaine avu impresia că îl împinge cineva, uşurel, de umăr. Îl împingea omul care îl arestase. Gwynplaine se supuse. Coborî scara, treaptă cu treaptă. Treptele erau foarte înguste şi destul de înalte. Cum nu exista rampă, trebuia să coboare cu multă luare-aminte. În urma lui, la două trepte distanţă, venea Wapentake, ţinându-şi în sus varga de fier şi, după acesta,

împuternicitul regelui.

Gwynplaine coborî treptele simţind cum i se risipesc ultimele speranţe. Simţea cum moare, pas cu pas. Fiecare treaptă stingea parcă o lumină în el. Şi astfel, pălind din ce în ce, ajunse la ultima treaptă.

Arătarea doborâtă şi înlănţuită de cei patru stâlpi horcăia mereu.

Un glas rosti în penumbră:

— Apropie-te!

Era şeriful, care i se adresa lui Gwynplaine. Gwynplaine făcu un pas.

— Mai aproape! rosti iar glasul.

Gwynplaine mai făcu un pas.

— Aproape de tot, urmă şeriful.

Împuternicitul regelui îi şopti la ureche lui Gwynplaine atât de încet, încât şoapta lui părea solemnă!

— Te afli în faţa şerifului comitatului Surrey.

Gwynplaine înaintă până la omul înlănţuit în mijlocul beciului. Însoţitorii lui rămaseră locului, lăsându-l să înainteze singur.

Când ajunse sub portic, văzându-l de aproape pe nefericitul zărit până atunci de la distanţă, şi care era viu încă, spaima i se preschimbă în groază.

Omul înlănţuit era cu desăvârşire gol, în afară de hidoasa zdreanţă pudică despre care s-ar putea spune că e frunza de viţă a torturii. Părea să aibă vreo cincizeci-şaizeci de ani. Era chel. Ţepii albi ai bărbii îi acopereau obrajii. Ţinea ochii închişi şi gura căscată. I se vedeau toţi dinţii. Faţa lui slabă şi osoasă semăna a ţeastă de mort. Pe piept avea o placă de fier peste care fuseseră îngrămădiţi vreo cinci sau şase bolovani. Horcăitul lui părea când un şuierat, când un răcnet.

Şeriful, fără să lase din mână buchetul de trandafiri, luă de pe masă, cu mâna liberă, nuiaua albă şi o ridică spunând:

— Ascultare majestăţii sale!

Apoi puse nuiaua la loc, pe masă, după care, vorbind rar, fără să facă un gest, la fel de neclintit ca şi nefericitul legat în lanţuri, şeriful ridică glasul şi spuse:

— Omule care te afli aici, în lanţuri, ascultă pentru cea din urma oară glăsui justiţiei. Ai fost scos din celula ta şi adus în temniţa aceasta, cercetat după cum se cuvine şi în formele cerute de lege, *formaliis verbis pressus*. Fără să ţii seama de

citirile şi înştiinţările care ţi-au fost făcute şi care îţi vor fi reînnoite, îmboldit de un duh al încăpăţânării ticălos şi pervers, te-ai închis în tăcere şi ai refuzat să-i răspunzi judelui, dovedind astfel o ticăloasă nesupunere, pedepsită de legi, crima şi deliciul de *overhernesse*.

Doctorul în ştiinţa legilor, stând în picioare la dreapta şerifului, îl întrerupse şi grăi cu o nepăsare care avea în ea ceva funebru:

— *Overhernesse*. Legile lui Alfred şi Godrun. Capitolul şase.

Şeriful vorbi mai departe:

— Legea e adânc respectată de noi toţi, cu excepţia tâlharilor care calcă codrul unde căprioarele îşi zămislesc puii.

Ca un clopot după alt clopot, doctorul în ştiinţa legilor spuse:

— *Qui faciunt vastum in foresta ubi damae solent founiare*.

— Cine refuză să-i răspundă judelui, spuse şeriful, poate fi bănuit de toate păcatele. E socotit în stare de orice crimă. Cine nu mărturiseşte nimic recunoaşte tot. Cel ce tace în faţa întrebărilor judelui este de fapt mincinos şi paricid.

— *Meudex et parricida*, făcu doctorul în ştiinţa legilor.

Şeriful spuse:

— Omule, nu e îngăduit să te dai lipsă prin tăcere. Falsa contumacie vatămă legea. Tăcerea în faţa justiţiei e o formă de răzvrătire. Lezjustiţie e lezmajestate. Nu există ceva mai vrednic de ură şi mai îndrăzneţ. Cine se sustrage de la interogatoriu păgubeşte legea. Pentru asemenea fapte englezii s-au bucurat din totdeauna de dreptul gropii, al furcii şi al lanţurilor.

— *Anglica charta*, anul 1088 – făcu doctorul.

Şi, cu aceeaşi gravitate mecanică, adăugă:

— *Ferrum, et fossum, et furcas, cum aliis libertatibus*.

Şeriful continuă:

— Iată de ce, omule, fiindcă n-ai vrut să ieşi din tăcere, deşi eşti sănătos la minte şi ştii prea bine ce îţi cere justiţia, fiindcă eşti de o îndărătnicie drăcească, ai fost supus chinurilor şi ai îndurat ceea ce statutele numesc „pedeapsa grea şi aspră”. Iată ce ţi s-a făcut. Legea cere să-ţi spun aceasta cu propria mea gură. Ai fost adus în beciul acesta, ai fost despuiat de veşminte, ai fost întins gol la pământ, cu faţa în sus, cu mâinile şi picioarele întinse şi legate de cei patru stâlpi ai legii, ţi s-a pus pe pântece o placă de fier, iar peste trup atâţia bolovani câţi ai putut să ţii. „Şi mai mulţi”, spunea legea.

— *Plosqua*, afirmă doctorul.

Şeriful urmă:

— În situaţia aceasta şi înainte de-a prelungi încercarea, ţi-a fostă făcută de mine, şeriful comitatului Surrey, somaţia repetată de a răspunde şi a vorbi, şi ţi-ai menţinut drăceasca încăpăţânare a tăcerii… La refuzul şi îndârjirea dumitale, pentru că se cuvine ca stăruinţa legii să egaleze stăruinţa criminalului, încercarea a fost continuată, după cum poruncesc edictele şi textele. Prima zi nu ţi s-a dat nici de băut, nici de mâncat. A doua zi ţi s-a dat de mâncat, dar nu de băut; ţi s-au vârât în gură trei îmbucături de pâine. A treia zi ţi s-a dat să bei, dar nu să mănânci; ţi s-au turnat în gură, de trei ori şi în trei pahare, trei litri de apă luată din şanţul de scurgere al temniţei. Şi a venit ziua a patra. Ziua de astăzi. Acum, dacă mai stărui să nu răspunzi, vei fi lăsat aici până când vei muri. Aşa porunceşte legea.

Şeriful continuă:

— Omule, ia seama! Căci urmările te privesc. Dacă lepezi ticăloasa tăcere, şi dacă mărturiseşti, nu vei fi decât spânzurat şi vei avea dreptul în *meldefeoh*, care este o sumă de bani.

— *Damnum confitens* – spuse doctorul în ştiinţa legii – *habeat le meldefeoh. Leges Inse*, capitolul douăzeci.

— Acestea sunt avantajele mărturisirii – continuă şeriful. Vrei să răspunzi justiţiei?

Şeriful tăcu şi aşteptă. Osânditul rămase neclintit.

Şeriful vorbi iar:

— Deci, după primele şaptezeci şi două de ore de la încercare, iată-ne în cea de-a patra zi. Omule, e ziua hotărâtoare, ziua aleasă de lege pentru confruntare.

— *Quarta die, frontem ad frontem adduce*, bombăni doctorul.

— Înţelepciunea legii, urmă şeriful, a ales ora aceasta ultimă ca să putem dobândi ceea ce strămoşii noştri numeau „judecata prin răceala morţii”, dat fiind că e clipa când oamenii sunt crezuţi pentru *nu*-ul sau *da*-ul lor.

O clipă se făcu linişte. Apoi şeriful îşi plecă faţa încruntată spre osândit:

— Omule care eşti culcat la pământ…

Se făcu o pauză.

— Omule, strigă el, mă auzi?

Osânditul nu se clinti.

— În numele legii, spuse şeriful, deschide ochii!

Pleoapele osânditului rămaseră închise.

Şeriful se întoarse spre medicul care aştepta, în picioare, la stânga lui.

— Să auzim diagnosticul!

— *Probe, de diagnosticum*, făcu doctorul în ştiinţa legilor.

Medicul coborî de pe lespede, ţeapăn şi solemn, se apropie de osândit, se plecă, îşi apropie urechea de gura lui, îi pipăi pulsul şi se ridică.

— Ei? întrebă şeriful.

— Mai aude încă.

— De văzut vede? întrebă şeriful.

Medicul răspunse:

— Poate să vadă.

La un semn al şerifului, cei doi însoţitori ai lui Gwynplaine înaintară, oprindu-se unui în faţa şi celălalt în spatele lui. Medicul se dădu înapoi cu un pas, între stâlpi.

Atunci şeriful, ridicând buchetul de trandafiri, îi vorbi osânditului, cu un glas neobişnuit de puternic:

— O nenorocitule, vorbeşte! Legea te roagă, înainte de-a te nimici. Dacă vrei să pari mut, gândeşte-te la muţenia mormăitului. Dacă vrei să pari surd, gândeşte-te la surzenia afuriseniei. Gândeşte-te că vei fi părăsit în temniţa aceasta. Ascultă, semenul meu, căci şi eu sunt om! Ascultă, fratele meu, căci şi eu sunt creştin! Ascultă, fiul meu, căci sunt bătrân! Fereşte-te de mine, căci sunt stăpânul chinurilor tale şi în curând am să fiu înfricoşător! Cruzimea legii face măreţia judelui. Gândeşte-te că eu însumi tremur în faţa mea. Puterea mea mă încremeneşte. Mă simt plin de sfânta răutate a osândirii. Ai, o nefericitule, salvatoarea şi cinstita teamă de justiţie şi supune-te mie! Ceasul confruntării a sosit şi trebuie să-mi răspunzi. Nu te înverşuna în împotrivirea ta! Tu, care ai şi început să putrezeşti, ascultă! Dacă nu vrei cumva să pieri aici, sub greutatea bolovanilor, singur în hruba asta, părăsit, uitat, muşcat de fiarele beznelor, în timp ce oamenii vor cumpăra şi vor vinde, iar trăsurile vor trece pe uliţă, deasupra capului tău; dacă nu vrei cumva să simţi ivindu-ţi-se încetul cu încetul pe buze spuma groaznică a mormântului, auzi-mă! Te chem în propriul tău ajutor, fie-ţi milă de tine, fă ce ţi se cere, pleacă-te în faţa justiţiei, supune-te, întoarce capul, deschide ochii şi spune dacă îl recunoşti pe omul acesta.

Osânditul nu întoarse capul şi nu deschise ochii.

Şeriful se uită pe rând la cei doi însoţitori ai lui Gwynplaine. Împuternicitul regelui îi scoase lui Gwynplaine pălăria şi mantia, îl apucă de umeri şi-l întoarse la lumină, cu faţa spre omul înlănţuit.

În acelaşi timp, slujitorul justiţiei numit Wapentake se aplecă, prinse în mâini tâmplele osânditului, şi întoarse ţeasta aproape lipsită de viaţa spre Gwynplaine, iar cu cele două degete mari şi cu cele două degete arătătoare îi dezlipi pleoapele închise. Ochii sălbatici ai omului se iviră.

Osânditul îl văzu pe Gwynplaine.

Şi atunci, săltându-şi singur capul şi deschizându-şi peste măsură pleoapele el îi privi. Apoi tresări atât cât poţi să tresari când ai un munte pe piept, şi strigă:

— El e! Da! El e!

Şi începu să râdă ca ieşit din minţi.

— El e!

După care, lăsându-şi iar ţeasta să-i cadă pe pământ, închise ochii.

— Grefier, scrie! opuse şeriful.

Gwynplaine, deşi îngrozit, izbutise până în clipa aceea să-şi ţină firea. Strigătul osânditului: *El e!* îl cutremură. Iar cuvintele: *Grefier, serie!* îl îngheţară. I se părea că un ticălos vrea să-l lege de soarta lui, fără ca el, Gwynplaine, să poată ghici pricina, şi că mărturisirea limpede a omului aceluia i se strângea ca un ştreang în jurul gâtului. Şi-l închipui alături de el, legaţi amândoi de stâlpi, aidoma unul cu altul. Gwynplaine, înnebunit de spaimă începu să se zbată. Bâlbâia cuvinte neînţelese, cu adânca tulburare a nevinovatului, şi, cutremurându-se îngrozit, pierdut, prinse să strige:

— Nu-i adevărat! Nu sunt eu! Nu-l cunosc pe omul ăsta! Nici el nu poate să mă cunoască, dacă eu nu-l cunosc! Deseară am spectacolul care mă aşteaptă. Ce vreţi de la mine? Cer să mi se dea drumul! De ce am fost adus în beciul acesta? Aşadar, nu mai există lege! Domnul judecător vă repet că nu sunt eu! Sunt nevinovat de tot ce s-ar putea spune. Eu ştiu foarte bine. Între omul ăsta şi mine nu există nicio legătură. Puteţi să vă informaţi. Viaţa mea nu e un lucru ascuns. Au venit să mă ridice ca pe un tâlhar! De ce au venit aşa? Omul ăsta, parcă ştiu ce este? Sunt un saltimbanc şi joc în bâlciuri şi în pieţe. Sunt Omul care Râde.

Există destui oameni care au venit să mă vadă. Stăm în Tarrinzeau-field. De cincisprezece ani îmi fac meseria, cinstit. Am douăzeci şi cinci de ani. Locuiesc la Inn Tadcaster. Mă numesc Gwynplaine. Aveţi îndurare şi scoateţi-mă de aici. Domnule judecător! Nu trebuie abuzat de slăbiciunea nefericiţilor. Fie-vă milă de-un om care n-a făcui niciun rău şi care e fără ocrotire, fără apărare! Apărare! Aveţi în faţa domniei voastre un biet saltimbanc…

— Îi am în faţa mea pe lordul Fermain Clancharlie, baron Clancharlie şi Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, pair al Angliei, spuse şeriful.

Şi, ridicându-se, şeriful îi arătă lui Gwynplaine jilţul, adăugând:

— My lord, binevoiască înălţimea voastră să ia loc!

CARTEA A CINCEA

MAREA ŞI SOARTA SE MIŞCĂ SUB ACELAŞI SUFLU

I. SOLIDITATEA LUCRURILOR FRAGILE

Soarta ne întinde uneori să bem un pahar al nebuniei. O mână iese din nori şi ne întinde, pe neaşteptate, cupa întunecată în care zace beţia necunoscută.

Gwynplaine nu înţelese nimic.

Se uită înapoi ca să vadă cui îi vorbea şeriful.

Cei doi slujbaşi ai justiţiei, care îl însoţiseră în beci, se apropiară de el şi-l apucară de subsuori. Gwynplaine simţi că e aşezat în jilţul din care şeriful se ridicase.

Şi se lăsă în voia lor, fără să înţeleagă cum de e cu putinţă.

Când Gwynplaine fu aşezat, cei doi însoţitori se traseră înapoi cu câţiva paşi şi rămaseră drepţi şi nemişcaţi în spatele jilţului.

Atunci şeriful lăsă buchetul de trandafiri pe lespede, îşi puse ochelarii pe care i-i înmână grefierul, scoase de sub dosarul care acoperea masa un pergament pătat, îngălbenit, înverzit, ros şi spart pe alocuri, care părea să fi fost împăturit în cute foarte strânse. O parte a pergamentului era acoperită cu litere. Stând în picioare, la lumina felinarului, apropiindu-şi pergamentul de ochi, şeriful citi următoarele:

„În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh.

Astăzi, douăzeci şi nouă ianuarie, anul domnului o mie şase sute nouăzeci.

Fost-a cu ticăloşie lepădat, pe ţărmul deşert al Portlandului, cu gândul de a-l lăsa să piară prin foame, frig şi singurătate, un copil în vârstă de zece ani.

Copilul acesta fost-a vândut la vârsta de doi ani din porunca majestăţii sale regele Iacob al II-lea.

Copilul acesta este Fermain Clancharlie, unicul fiu legitim al lordului Linnoeus Clancharlie, baron Clancharlie şi Hunkerville,

marchiz de Corleone în Sicilia, pair al regatului Engliterei, răposat, şi al Annei Bradshaw, soţia lui, răposată.

Copilul acesta e moştenitorul bunurilor şi titlurilor tatălui său. De aceea fost-a vândut, ciuntit, sluţit şi făcut să dispară, prin voinţa majestăţii sale.

Copilul acesta fost-a crescut şi învăţat să devină măscărici prin pieţe şi bâlciuri.

Fost-a el vândut pe când avea doi ani, după moartea seniorului tatăl său, şi zece livre sterline fostu-i-au date regelui, pentru cumpărarea copilului acestuia, ca şi pentru felurite îngăduinţe, încuviinţări şi scutiri.

Lord Fermain Clancharlie, în vârstă de doi ani, fost-a cumpărat de mine, mai jos iscălitul, care scriu aceste rânduri, şi sluţit de către un flamand din Flandra, Hardquanonne după numele lui, carele este singur în stăpânirea tainelor şi meşteşugului doctorului Conquest.

Copilul era hărăzit de noi să fie o mască a râsului. *Masca ridens*.

În care scop, Hardquanonne făcutu-i-a operaţia *Bucca fissa usque ad aures*, care pune pe faţă un râs veşnic.

Copilul, printr-un meşteşug cunoscut numai de Hardquanonne, adormit şi făcut nesimţitor în timpul lucrării, nu cunoaşte operaţia care i s-a făcut.

El nu ştie că este lord Clancharlie.

El răspunde la numele de Gwynplaine.

Pricina e frăgezimea vârstei şi a ţinerii de minte pe care o avea când a fost vândut şi cumpărat, el având abia doi ani.

Hardquanonne e singurul care ştie săvârşi operaţia *Bucca fissa*, iar copilul e singurul om viu căruia i-a fost făcută operaţia.

Operaţia aceasta e neîntrecută şi ciudată într-atâta, încât copilul, chiar după trecere de ani îndelungaţi, fie el bătrân şi nu copil, şi părul lui negru încărunţindu-i, el va fi de îndată recunoscut de către Hardquanonne.

La ceasul când scriem acestea, Hardquanonne, care cunoaşte după cum se cuvine faptele şi fost-a părtaş de frunte la săvârşirea lor, e întemniţat în ocnele înălţimii sale principelui de Orania, căruia poporul îi spune Wilhelm al III-lea. Hardquanonne fost-a prins şi întemniţat ca fiind unul dintre cei numiţi comprachicos sau cheylas. El zace zăvorât în foişorul de la Cliatham.

Copilul, din porunca regelui, ne-a fost vândut şi încredinţat în Elveţia, lângă lacul Genevei, între Lausanne şi Vevey, chiar în casa unde i-au răposat tatăl şi mama. Vânzarea au săvârşit-o cel de pe urmă dintre slujitorii răposatului lord Linnoeus, carele slujitor datu-şi-a şi el duhul puţină vreme după stăpânii săi; astfel, fapta aceasta de taină nu e cunoscută, în ceasul de faţă, nimănuia, în afară de Hardquanonne, carele se află în temniţa Chatham, şi de către mine, aflat la hotarul morţii.

Noi, mai jos iscăliţii, crescut-am şi păzit-am vreme de opt ani, ca să tragem foloase din iscusinţa noastră, pe micul senior cumpărat de către noi de la rege.

Iar astăzi, aflându-ne fugari din Englitera, ca nu cumva să împărtăşim soarta rea a lui Hardquanonne, din sfială şi teamă pricinuită de afurisitele opreliştí şi osânde poruncite de legiuitori, lepădat-am, la căderea nopţii, numitul copil Gwynplaine, carele este lord Fermain Clancharlie.

Căci jurat-am regelui păstrarea tainei, şi nu lui Dumnezeu.

Iar noaptea aceasta, în largul mării, năpăstuiţi prin voinţa Proniei cereşti de-o aprigă furtună, fiind mâhniţi foarte şi lipsiţi de nădejde, îngenuncheaţi dinaintea celui în stare să ne mântuie viaţa şi carele poate ne va mântui sufletele, nemaiavând nimic de aşteptat din partea oamenilor şi totul de temut din partea lui Dumnezeu, având drept ancoră şi izvor de mântuire pocăinţa pentru faptele noastre cele rele, împăcaţi cu gândul morţii şi mulţumiţi dacă dreptatea cerească ne împlineşte, cu umilinţă şi pocăinţă lovindu-ne piepturile, facem această mărturisire şi o încredinţăm şi o punem pe apele mării, pentru ca ea s-o folosească întru săvârşirea binelui şi a voinţei domnului. Amin. Şi am iscălit mai jos."

Şeriful, oprindu-se din citit, spuse:

— Iată semnăturile. Fiecare cu altă scriere.

Şi începu să citească:

— „Doctor Gernardus Gesstemunde. Asuncion. O cruce, şi alături: Barbara Fermoy, din insula Tyrryf, în Ebude. Gaizdorra, captal, Giangirate. Jacques Quatourze, zis Narbonnezul. Luc-Pierre Capgaroupe, de la ocna din Mahon."

Şeriful se opri iar şi spuse:

— Notă scrisă de aceeaşi mână ca textul şi prima semnătură.

Şi citi:

— „Din trei oameni ai echipajului, patronul fiind răpit de un talaz, nu mai rămân decât doi”. Şi au iscălit: Galdeazun. Ave-Maria, tâlhar”.

Şeriful, amestecând cititul cu propriile lui cuvinte, continuă:

— În josul pergamentului e scris: „În larg, pe bordul *Matutinei*, urkă din Biscaia, de la golful Trecerilor”.

— Fila aceasta, adăugă şeriful, e un pergament de cancelarie care poartă filigrana regelui Iacob al II-lea. Pe marginea mărturisirii şi scrisă de aceeaşi mână există această notă:

„Mărturisirea de faţă am scris-o pe dosul hrisovului regal care ne-a fost înmânat pentru a ne acoperi cumpărarea copilului. Pe cealaltă parte a filei se poate citi porunca”.

Şeriful întoarse pergamentul şi-l ridică în mână dreaptă, ţinându-l în bătaia luminii. Cei de faţă văzură o filă albă, dacă filă albă i se poate spune unui asemenea mucegai, şi în mijlocul filei, trei cuvinte scrise: două cuvinte latineşti – *jussu regis*[1] – şi o semnătură – *Jeffreys*.

— *Jussu regis, Jeffreys*, spuse şeriful, a cărui voce, din gravă, deveni puternică.

Pe Gwynplaine parcă îl lovise în cap o ţiglă căzută de pe palatul viselor. Începu să vorbească, fără să ştie ce spune, ca năuc:

— Gernardus, da, vraciul! Un om bătrân şi trist. Mă temeam de el. Gaizdorra, captal; asta înseamnă căpetenie. Erau şi nişte femei. Asuncion, şi cealaltă. Şi apoi, mai era cel din Provenţa. El bea dintr-o sticlă turtită, pe care se afla scris cu roşu un nume.

— Iat-o! spuse şeriful.

Şi puse pe masă un obiect pe care i-l înmânase grefierul.

— În sticla aceasta, vorbi el, a fost închisă, de către oameni aflaţi la un pas de moarte, mărturisirea căreia i s-a dat citire. Mesajul adresat justiţiei a fost adus de apele mării.

Apoi, întorcându-se spre omul legat în lanţuri, şeriful grăi:

— Hardquanonne! Când prin noi, şeriful, ţi-a fost înfăţişată pentru prima oară sticla aceasta care îţi poartă numele, ai

[1] Din ordinul regelui (în limba latină în text). (n.r.).

recunoscut-o de bună voie ca aparţinându-ţi. Apoi, citire fiind dată pergamentului împăturit şi închis în ea, n-ai mai vrut să vorbeşti şi, nădăjduind, fără îndoială, că copilul pierdut nu va mai fi regăsit, şi că vei putea să scapi de osândă, ai refuzat să răspunzi. Ca urmare a refuzului, ai fost supus pedepsei grele şi aspre şi a doua citire a numitului pergament, în care sunt scrise declaraţiile şi mărturisirile complicilor tăi, ţi-e fost făcută. Zadarnic însă! Astăzi, oare e a patra zi şi ziua legal hotărâtă pentru confruntare, fiind pus în faţa celui care a fost părăsit la Portland, în douăzeci şi nouă ianuarie o mie şase sute nouăzeci şi doi. Nădejdea drăcească ţi s-a spulberat şi ai rupt tăcerea, recunoscându-ţi victima.

Osânditul deschise ochii, îşi săltă capul şi, cu un glas în care răsuna agonia şi nu ştiu ce linişte ciudată amestecată printre horcăieli, de sub apăsarea bolovanilor, trebuind parcă, pentru rostirea tragică a fiecărui cuvânt, să ridice ca pe un capac de sicriu povara aflată deasupra lui, începu să vorbească:

— Am jurat să păstrez taina, şi am păstrat-o cât am putut mai mult. Astăzi, tăcerea nu mai are niciun rost. Fie. De asta am să vorbesc. Ei bine, da! El este. Noi doi, regele şi cu mine, l-am făcut aşa. Regele prin voinţa lui, eu prin meşteşugul meu.

Şi, privindu-l pe Gwynplaine, adăugă:

— Acum, râzi până în vecii vecilor!

Şi izbucni el însuşi în râs.

Acest al doilea hohot de râs, mai cumplit decât primul, ar fi putut fi luat drept un geamăt.

Râsul se stinse şi omul se lungi iar la pământ. Pleoapele i se închiseră.

Şeriful, care îl lăsase să vorbească, spuse cu glas tare:

— S-a luat act de toate acestea.

Îi dădu timp grefierului să scrie, apoi continuă:

— Hardquanonne, potrivit legilor, după confruntare şi efectul ei, după a treia citire a mărturisirii complicilor tăi, de acum înainte confirmată prin recunoaşterea şi destăinuirea ta, după mărturisirea ta făcută din nou, ai să fii eliberat din aceste fiare şi redat bunului plac al majestăţii sale, ca să fii spânzurat ca vânzător şi cumpărător de copii.

Şeriful puse pergamentul pe masă, îşi scoase ochelarii, luă iar buchetul în mână şi spuse:

— Sfârşitul pedepsei grele şi aspre. Hardquanonne,

mulţumeşte-i majestăţii sale!

La un semn, omul înveşmântat în piele, ajutorul călăului, se apropie de osândit şi îi înlătură, unul după altul, bolovanii aflaţi pe pântec, ridică placa de fier care lăsă să se vadă coastele diforme ale nefericitului, apoi îi dezlegă, de la încheieturile mâinilor şi gleznelor, cele patru lanţuri care îl legau de stâlpi.

Osânditul, despovărat de bolovani şi liberat din lăuturi, rămase lungit la pământ, cu ochii închişi, cu braţele şi picioarele întinse, ca un răstignit scos din piroane.

— Hardquanonne, spuse şeriful, ridică-te!

Osânditul nu se clinti.

Ajutorul călăului îi luă o mână şi-i dădu drumul. Mâna căzu moale. Cealaltă mână, ridicată şi ea, căzu, de asemenea. Ajutorul călăului apucă un picior, apoi altul. Călcâiele căzură, izbind pământul.

Medicul se apropie la rândul lui, scoase dintr-un buzunar al robei o oglinjoară metalică şi o puse în faţa gurii căscate a lui Hardquanonne. Apoi îi ridică pleoapele cu degetul. Ele nu se mai coborâră. Privirea sticloasă a osânditului rămase aţintită în gol.

Medicul se ridică şi spuse:

— E mort.

Şi adăugă:

— A râs. Asta l-a ucis!

— N-are importanţă, spuse şeriful. După mărturisire, viaţa sau moartea e o simplă formalitate.

Apoi, arătându-l cu buchetul de trandafiri pe Hardquanonne, şeriful îi porunci lui Wapentake:

— Schelet de cărat de-aici la noapte.

Şi adăugă:

— Cimitirul temniţei e în faţă.

Grefierul scria.

Şeriful, ţinând buchetul de trandafiri în mâna stânga, luă în cealaltă mână nuiaua albă, se aşeză în faţa lui Gwynplaine care stătea jos, îi făcu o adâncă plecăciune, apoi, dându-şi capul pe spate, spuse:

— Vouă, aici de faţă, noi Philippe Denzill Parsons, cavaler, şerif al comitatului Surrey, ajutat de Aubrie Dominique, scutier, grefierul nostru, şi de ofiţerii noştri obişnuiţi, date fiind procesele-verbale întocmite şi luările de act, date fiind cele comunicate de Amiralitate, după verificarea atestărilor şi a

semnăturilor, după declaraţiile citite şi auzite, după confruntările făcute, toate constatările şi informările legale fiind completate, îndeplinite şi duse cu bine şi dreptate la capăt, vă facem cunoscut şi vă declarăm, ca să decurgă cele de drept, că sunteţi Fermain Clancharlie, baron Clancharlie şi Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, pair al Angliei şi Dumnezeu s-o aibă în pază pe senioria voastră.

Şi făcu încă o plecăciune.

Doctorul în ştiinţa legilor, doctorul în medicină şi toţi ceilalţi, în afară de călău se înclinară şi ei, până la pământ în faţa lui Gwynplaine.

— Vai! strigă Gwynplaine. Treziţi-mă!

— Într-adevăr, v-am trezit, spuse un glas care nu fusese auzit până atunci.

Un bărbat ieşi de după unul din stâlpi. Cum nimeni nu mai pătrunsese în beci de când placa de fier se deschisese la sosirea alaiului poliţienesc, era vădit că bărbatul acesta se afla ascuns acolo înainte de intrarea lui Gwynplaine şi că avea rolul de a observa şi misiunea de a sta acolo. Bărbatul, gras şi umflat, care purta perucă de curte şi mantie de călătorie, era mai curând bătrân decât tânăr, şi foarte cuviincios.

Îl salută pe Gwynplaine, respectuos şi vioi, cu eleganţa unui gentleman şi fără stângăcia magistratului.

— Da, spuse el, acum v-am trezit. De douăzeci şi cinci de ani dormiţi. Aţi avut un vis din care trebuie să ieşiţi. Vă credeţi Gwynplaine, dar sunteţi Clancharlie. Vă credeţi om din popor, dar faceţi parte din nobilime. Vă credeţi din ultima stare, şi sunteţi din cea mai de sus. Vă credeţi comediant, şi sunteţi senator. Vă credeţi sărac, şi sunteţi mai mult decât bogat. Vă credeţi neînsemnat, şi sunteţi mare. Treziţi-vă, my lord!

Gwynplaine, cu o voce înceată în care mai răsuna o urmă de spaimă, şopti:

— Ce înseamnă toate astea?

— Înseamnă, my lord, răspunse bărbatul cel gras, că eu mă numesc Barkilphedro, că sunt ofiţer al Amiralităţii, că rămăşiţa asta, sticla lui Hardquanonne, a fost găsită la malul mării, că mi-a fost adusă ca să fie despecetluită de mine, aşa cum cere funcţia pe care o îndeplinesc, că am deschis-o de faţă cu doi juraţi ai secţiei *Jetson*, amândoi membri ai parlamentului, William Blathwaith, pentru oraşul Bath, şi Thomas Jervoise, pentru

Southampton, că cei doi juraţi au descris şi certificat conţinutul sticlei şi au semnat procesul-verbal de deschidere, împreună cu mine, că eu am întocmit raportul către majestatea sa, că, din ordinul reginei, toate formalităţile legale şi necesare au fost îndeplinite cu discreţia pe care o porunceşte un lucru atât de gingaş, şi că ultima dintre ele, confruntarea, a avut loc adineauri. Asta înseamnă că aveţi un venit de un milion pe an; asta înseamnă că sunteţi lord al Regatului Unit al Marii Britanii, legislator şi jude, jude suprem, legislator suveran, înveşmântat cu purpură şi hermină, egal cu prinţii, asemănător împăraţilor; asta înseamnă că aveţi pe cap o coroană de pair, şi că vă veţi căsători cu o ducesă, fiica unui rege.

Din pricina schimbării uluitoare care se prăvălise peste el ca o lovitură de trăsnet, Gwynplaine leşină.

II. CEEA CE RĂTĂCEŞTE NU SE ÎNŞALĂ

Toată aventura aceasta pornise de la un ostaş care găsise o sticlă pe malul mării.

Să povestim faptele.

Într-o zi, un ostaş din garnizoana castelului Calshor culesese din nisip, în timpul refluxului, o sticlă aruncată acolo de flux. Sticla, acoperită de mucegai, era astupată cu un dop smolit. Ostaşul o dusese colonelului, iar colonelul o transmisese amiralului Angliei. Amiral însemna Amiralitate. Pentru epave, Amiralitatea însemna Barkilphedro. Barkilphdro deschisese şi destupase sticla, şi o dusese reginei. Regina se sfătuise de îndată cu lordul-cancelar care este, prin lege „păzitor al conştiinţei regelui Angliei” şi cu lordul-mareşal, care este „jude al armelor şi al stirpei nobililor”.

Cercetările începură. Gwynplaine, având firmă la stradă, era uşor de găsit. Hardquanonne, la fel. Nu murise. Temniţa îl putrezeşte pe om, dar îl păstrează, dacă a păzi înseamnă a păstra. Oamenii daţi în grija Bastiliilor erau rareori deranjaţi. Li se schimbau celulele la fel de rar pe cât se schimbă coşciugele: Hardquanonne se mai afla încă în foişorul fortăreţei Chatham şi n-a fost deloc greu să se pună mâna pe el. Îl aduseră de la Chatham la Londra. În acelaşi timp, fură făcute cercetări în Elveţia. Faptele se adeveriră, cuvânt cu cuvânt. Trimişii ridicară din grefele locale, de la Vevey şi Lausanne, actul de căsătorie al

lordului Linnoeus în exil, actul de naştere al copilului, actele de deces ale tatălui şi ale mamei. Totul se înfăptui în cea mai mare taină, cu ceea ce se numea *repeziciunea regală* şi cu *„tăcerea cârtiţei”*.

Jussu regis şi semnătura *Jeffreys* fură verificate. Pentru cine a studiat din punct de vedere patologic aşa-numitele „toane ale bunului plac”, acest *jussu regis* e un caz simplu. De ce Iacob al II-lea, care, credem, ar fi trebuit să ascundă astfel de fapte, a lăsat, cu riscul de a le zădărnici reuşita, urme scrise? Cinism. Indiferenţă dispreţuitoare. Aha! Vă închipuiţi că numai fetele pot fi neruşinate! Şi motivele de stat sunt la fel. A săvârşi o crimă înseamnă a te împodobi cu ea, asta e toată povestea. Regele se tatuează şi el, ca un simplu ocnaş. Ai interes să scapi de jandarm şi de istorie, ai fi mâhnit de-a binelea dacă ai scăpa, ţii chiar cu tot dinadinsul să fii cunoscut şi recunoscut. Eu sunt Iacob al II-lea! Săvârşeşti o crimă şi pui pecetea pe ea. Să-ţi desăvârşeşti neobrăzarea, să te denunţi singur, să-ţi faci isprava de nepierdut, aceasta e îndrăzneala neruşinată a răufăcătorului. Există tiranul care se ascunde, ca Tiberiu, şi tiranul care se făleşte, ca Filip al II-lea. Unul e scorpion, celălalt leopard. Iacob al II-lea era din specia acestuia de pe urmă. Avea, precum se ştie, faţa deschisă şi veselă, deosebită de a lui Filip al II-lea. Filip era lugubru. Iacob era jovial. Dar, ca şi pe Filip al II-lea, nu-l tulburau mârşăviile săvârşite. Era monstru prin graţia lui Dumnezeu. Deci n-avea ce să ascundă şi să atenueze, iar crimele şi le socotea ca pe un drept sfinţit. Ar fi fost bucuros să lase urmaşilor arhiva tuturor fărădelegilor sale numerotate, datate, clasate, etichetate şi puse în ordine, fiecare la locul ei, ca otrăvurile în laboratorul unui farmacist.

Regina Ana, care ştia să păstreze cu străşnicie secretele, dovedindu-se prea puţin femeie în această privinţă, îi ceruse lordului-cancelar, în legătură cu întreaga afacere, un raport confidenţial, de felul celor numite „raport la urechea regală”. Rapoartele de acest fel au fost totdeauna foarte folosite în monarhii. La Viena exista un „consilier la ureche”, cu mare vază la curte. Cel ce-i şopteşte împăratului…

William, baron Cowper, cancelar al Angliei, pe care regina îl credea, fiindcă era miop ca şi ea, ba chiar şi mai miop, întocmise un raport. Lordul-cancelar constata faptul unui moştenitor de pairie răpit şi mutilat, apoi regăsit. El nu-l defăima pe Iacob al II-

lea, tatăl reginei, la urma urmelor. Dădea chiar şi motive: dreptul regal de mutilare există; Iacob I, de glorioasă memorie, a crăpat ochii la doi duci de sânge regal, pentru binele regatului. Unii prinţi, prea apropiaţi de tron, au fost cu folos înăbuşiţi între două saltele, ceea ce a trecut drept apoplexie. Or, a înăbuşi e mai mult decât a mutila. Dar un lucru legal nu distruge alt lucru legal. „Dacă înecatul revine la suprafaţă şi nu e mort, înseamnă că Dumnezeu îndreaptă fapta regelui. Dacă moştenitorul e regăsit, să i se înapoieze coroana. Aşa s-a făcut pentru lordul Allan, rege al Northumbriei, care şi el a fost măscărici. Aşa trebuie făcut şi pentru Gwynplaine, care e tot un rege, adică un lord. Josnicia meseriei făcută şi îndurată din motive de forţă majoră nu murdăreşte blazonul. Dovadă Abdolonyme, care a fost rege după ce fusese grădinar; dovadă Iosif care e sfânt după ce a fost dulgher; dovadă Apolo, care a fost zeu după ce fusese cioban”. Pe scurt, savantul-cancelar încheia pentru reintegrarea, în toate bunurile şi demnităţile, a lui Fermain, lord Clancharlie, numit în mod fals Gwynplaine, „cu singura condiţie să fie confruntat cu tâlharul Hardquanonne şi recunoscut de numitul tâlhar”. Şi astfel cancelarul, păzitor constituţional al conştiinţei regale, liniştea conştiinţa majestăţii sale.

Altminteri, pentru lordul-cancelar, recunoaşterea lui Gwynplaine de către Hardquanonne părea neîndoielnică.

Regina Ana, destul de informată cu privire la sluţenia lui Gwynplaine, nevoind să-şi necăjească sora, căreia îi fuseseră luate bunurile familiei Clancharlie, hotărî, cu bucurie, ca ducesa Josiane să se mărite cu noul lord, adică cu Gwynplaine.

Repunerea în drepturi a lordului Fermain Clancharlie era un lucru foarte simplu, moştenitorul fiind legitim şi direct. Niciun litigiu. O legitimitate vădită. Un drept clar şi sigur. Nu era cazul să fie sesizată Camera. Regina, asistată de lordul-cancelar, putea prea bine să-l recunoască şi să-l admită pe noul lord.

Barkilphedro făcu totul.

Datorită lui, afacerea rămase atât de secretă şi fu păzită cu atâta străşnicie, încât nici Josiane, nici lord David nu bănuiră nimic despre miraculosul fapt care îşi croia drum fără ştirea lor. Josiane, nespus de trufaşă, putea fi uşor înfrântă. Ea se izola de la sine. Cât despre lordul David, el fu trimis în larg, pe coastele Flandrei. Avea să-şi piardă lordship-ul şi nu bănuia nimic. Mai dăm un amănunt: se întâmplă ca, la zece leghe de staţia navală

comandată de lord David, un căpitan numit Halyburton dădu o lovitură flotei franceze. Contele Pembroke, preşedintele Consiliului, puse pe o propunere de contraamirali numele acestui căpitan Halyburton. Ana îl şterse pe Halyburton şi-l puse pe lord David Dirry-Moir în locul lui, pentru ca lord David, când va afla că nu mai e pair, să aibă măcar mângâierea de-a se şti contraamiral.

Ana se simţea mulţumită. Un soţ hidos pentru sora ei, un grad înalt pentru lord David. Răutate şi bunătate.

Majestatea sa avea să-şi ofere o comedie. Printre altele, ea spunea că e drept să repare un abuz de putere al augustului său tată, că se purta ca o mare regină, că ocrotea nevinovăţia după voinţa lui Dumnezeu, că Pronia, în sfintele şi nepătrunsele ei căi etc. etc. E plăcut să faci dreptate când ştii că ea supără pe cineva care nu ţi-e drag.

De fapt, reginei îi fusese de ajuns să ştie că viitorul soţ al Josianei era diform. Ce fel de diformitate avea Gwynplaine, ce fel de sluţenie? Barkilphedro nu ţinuse s-o informeze pe regină, şi Ana nu binevoise să se informeze. Adânc dispreţ regal. De altfel, ce importanţă avea? Camera lorzilor nu putea să fie decât recunoscătoare. Lordul-cancelar, oracolul, vorbise. A restaura un pair însemna a restaura întreaga pairie. Regalitatea cu acest prilej se arăta bună şi respectuoasă paznică a privilegiului pairiei. Oricum ar arăta la faţă noul lord, o faţă nu e o obiecţie împotriva unui drept. Ana îşi spuse mai mult sau mai puţin toate acestea, şi merse de-a dreptul la ţintă, la această mare ţintă feminină şi regească, satisfacţia.

Regina se afla pe atunci la Windsor, ceea ce punea o oarecare distanţă între intrigile de la curte şi mulţime.

Despre ce avea să se întâmple nu aflară decât persoanele absolut necesare.

Cât despre Barkilphedro, el se înveseli, şi veselia îl făcu să pară lugubru. Avu, primul, nespusa plăcere de-a gusta din clondirul lui Hardquanonne. Şi nu se miră mai deloc, mirarea fiind a celor nu prea inteligenţi, De altfel, nu-i aşa? i se datora plăcerea asta lui, care de-atâta vreme făcea de strajă la poarta hazardului. Pentru că aştepta, trebuia să se întâmple ceva.

În fond, trebuie s-o spunem, Barkilphedro fusese uluit. Dacă cineva i-ar fi putut înlătura masca sub care îşi ascundea conştiinţa până şi în faţa lui Dumnezeu, ar fi găsit următoarele:

tocmai atunci Barkilphedro începea să fie convins că îi va fi cu neputinţă lui, un duşman intim şi neînsemnat, să aducă o ştirbire cât de mică înaltei existenţe a ducesei Josiane. Şi din pricina asta îl cuprinsese o înnebunitoare duşmănie ascunsă. Ajunsese la limita numită descurajare. Cu cât era mai furios, cu atât deznădăjduia mai mult. Barkilphedro era, poate, gata să renunţe, nu la a-i dori răul Josianei, ci la a i-l face; nu la ură, ci la muşcătură.

Şi deodată, tocmai atunci, sticla lui Hardquanonne îi pică în mâini. Barkilphedro, asistat de doi martori oarecare, juraţi indiferenţi ai Amiralităţii, destupă sticla, găseşte pergamentul, îl desface, îl citeşte… Închipuiţi-vă ce bucurie monstruoasă!

Ciudat lucru, dacă te gândeşti că marea, vântul, spaţiile, fluxul şi refluxul, furtunile, vremea liniştită, adierile pot să-şi dea atâta osteneală ca să fericească un om rău! Complicitatea aceasta durase cincisprezece ani. Timp de cincisprezece ani, marea lucrase într-una pentru el. Valurile îşi trimiseseră unul altuia sticla plutitoare, stâncile o feriseră, apa nu pătrunsese în ea, mucegaiul nu vătămase pergamentul, umezeala nu ştersese literele. Câtă osteneală îşi dăduse abisul! Şi astfel, ceea ce Gernardus zvârlise în beznă, bezna îi dăruise lui Barkilphedro, iar mesajul trimis lui Dumnezeu ajunsese la diavol.

Imensitatea săvârşise un abuz de încredere şi ironia obscură, amestecată în lucruri, se aranjase în aşa fel încât complicase triumful acesta cinstit, copilul pierdut, Gwynplaine, redevenind lord Clancharlie, printr-o acţiune veninoasă. Scăparea victimei din mâna lui Iacob al II-lea însemna transformarea ei în pradă pentru Barkilphedro; scoaterea la iveală a lui Gwynplaine însemna lovitura Josianei. Barkilphedro izbândea. Şi pentru asta, vreme de atâţia ani, valurile, talazurile, rafalele aruncaseră de colo-colo, scuturaseră, împinseseră, zvârliseră, chinuiseră şi respectaseră obiectul în care erau amestecate atâtea vieţi! Pentru asta existase o înţelegere între vânt, apă şi furtună. Infinitul, lucrând mână în mână cu un vierme! Soarta are asemenea voinţe obscure.

Barkilphedro se simţi fulgerat de un orgoliu titanic, îşi spuse că toate acestea fuseseră făcute pentru el. Se simţi centru şi scop.

Se înşela însă. Marea, făcându-i-se tată şi mamă unui orfan, trimiţând călăilor lui furtuna, spărgând luntrea care lepădase

copilul, înghiţind mâinile împreunate a rugă ale naufragiaţilor, refuzându-le toate rugile şi neprimind de la ei decât pocăinţa; marea, schimbându-şi rolul, ca o panteră care se face doică, şi începând să legene, nu copilul, ci soarta lui, pe când el creştea fără să ştie ce-i pregătesc adâncurile; valurile, cărora le fusese aruncată sticla, veghind asupra acestui trecut în care se afla un viilor; curenţii mânând epava plăpândă pe drumurile de necercetat ale apelor; toată spuma uriaşă a abisului luând sub ocrotirea ei un nevinovat; unda netulburată, ca o conştiinţă; haosul restabilind ordinea; lumea întunericului tinzând către lumină; tot întunericul folosit la ivirea astrului acestuia: adevărul; exilatul consolat în mormântul lui; moştenitorul redat moştenirii; crima regelui înfrântă; cel slab, cel părăsit având infinitul drept ocrotitor; iată ce ar fi trebuit să vadă Barkilphedro în împrejurările care îl bucurau atât. Şi iată ceea ce n-a văzut. El nu şi-a spus nicio clipă că totul fusese făcut pentru Gwynplaine; şi-a spus doar că totul fusese săvârşit pentru Barkilphedro. Şi că merita osteneala. Aşa sunt diavolii.

De altfel, ca să se mire cineva că o epavă fragilă a putut să plutească cincisprezece ani fără să se fărâme, ar trebui să nu cunoască adânca blândeţe a mării. Cincisprezece ani e o nimica toată. La 4 octombrie 1867, în Morbihan, între insula de Groix, capătul peninsulei Gavres şi stâncă Rătăciţilor, pescarii din Port-Louis au găsit o amforă romană din secolul al patrulea, împodobită de incrustaţiile mării. Amfora aceasta plutise o mie cinci sute de ani.

Oricât de nepăsător voia să pară Barkilphedro, uimirea îi era la fel de mare ca şi bucuria.

Totul i se oferea. Totul parcă ar fi fost pus la cale. Gwynplaine? Cunoştea numele ăsta. Masca ridens! Ca toată lumea, îl văzuse şi el pe Omul care Râde. Citise firma prinsă la Inn Tadcaster, cum se citeşte afişul unui spectacol care atrage mulţimea. Şi-l aminti îndată, până în cele mai mici amănunte: „Aici poate fi văzut Gwynplaine, părăsit la vârsta de zece ani, în noaptea de 29 ianuarie 1690, pe ţărmul mării, la Portland”. Copilul pierdut fusese regăsit. Exista un lord Clancharlie. Lui David Dirry-Moir i se luau toate! Pairia, averea, puterea, rangul îi erau trecute lui Gwynplaine. Totul, castele, locuri de vânat, păduri, clădiri, palate, moşii şi, bineînţeles, Josiane erau ale lui Gwynplaine. Şi Josiane, ce soluţie! Pe cine avea acum înaintea

ei? Ilustră, trufaşă, avea un măscărici; frumoasă şi elegantă, avea un monstru. Ar fi putut nădăjdui asemenea rezolvare? Adevărul e că Barkilphedro era entuziasmat. Toate combinaţiile, cele mai duşmănoase, pot fi depăşite prin dărnicia infernală a neprevăzutului. Când realitatea vrea, poate săvârşi minuni. Barkilphedro găsea că toate visele de până atunci fuseseră prosteşti. Acum avea mai mult.

Schimbarea care avea să se facă prin el, chiar dacă s-ar fi făcut împotriva lui, tot ar fi dorit-o.

De data aceasta însă, n-avea meritul dezinteresării. Lord David Dirry-Moir nu-i datora nimic, iar lord Fermain Clancharlie avea să-i datoreze totul. Din ocrotit, Barkilphedro devenea ocrotitor. Şi ocrotitor al cui? Al unui pair ai Angliei. Va avea un lord al lui. Un lord creat de el. Şi acest lord va fi cumnatul morganatic al reginei! Prin sluţenia lui, îi va fi plăcut reginei pe cât îi va fi de nesuferit Josianei. Bazat pe favoarea lui, şi punându-şi veşminte modeste şi serioase, Barkilphedro va putea să ajungă cineva. El se gândise dintotdeauna la biserică. Avea o vagă dorinţă să ajungă episcop.

În aşteptare, era fericit.

Barkilphedro se pricepea destul de bine la arta numită sugestie şi care constă din a face o mică tăietură în mintea altora şi a vârî acolo o idee de-a ta. Ţinându-se deoparte, şi având aerul că nu se amestecă deloc, făcu aşa fel ca Josiane să meargă la baraca Green-box şi să-l vadă pe Gwynplaine. Asta nu putea să-i strice. Saltimbancul, văzut în mizeria lui, se potrivea de minune. Mai târziu, priveliştea avea să prindă bine…

Pregătise totul dinainte, tăcut. Dorea ceva neaşteptat. Munca lui putea fi exprimată prin aceste cuvinte ciudate: a construi o lovitură de trăsnet.

După ce luaseră sfârşit primele pregătiri, veghease ca toate formalităţile cerute să fie îndeplinite în forme legale. Taina rămăsese taină, tăcerea făcând parte din lege.

Confruntarea dintre Hardquanonne şi Gwynplaine avusese loc. Barkilphedro fusese de faţă. Rezultatele le-am văzut.

În aceeaşi zi, un rădvan de-al majestăţii sale sosi pe neaşteptate la Londra, s-o caute pe lady Josiane ca s-o conducă la Windsor unde Ana, în clipa aceea, îşi petrecea vremea. Dacă ar fi fost după gândul ei, Josiane nu s-ar fi supus chemării, sau cel puţin şi-ar fi amânat supunerea cu o zi, amânând plecarea,

dar viaţa de la curte nu îngăduie asemenea împotriviri. Ea trebui deci să pornească imediat la drum, şi să-şi părăsească locuinţa din Londra, Hunkerville-house, pentru reşedinţa de la Windsor, Corleone-lodge.

Ducesa Josiane părăsise Londra tocmai în clipa când Wapentake se înfăţişa la Inn Tadcaster ca să-l ridice pe Gwynplaine şi să-l ducă în temniţa Southwark.

Când Josiane ajunse la Windsor, aprodul camerei de prezenţă o înştiinţă că majestatea sa se află închisă cu lordul-cancelar şi nu putea s-o primească decât a doua zi; că, deci, trebuie să aştepte la Corleone-lodge, punându-se la dispoziţia majestăţii sale, şi că majestatea sa îi va trimite direct poruncile ei, a doua zi dimineaţă, la deşteptare. Josiane se duse acasă foarte înciudată, mâncă prost dispusă, avu dureri de cap, îi alungă pe toţi cei aflaţi acolo, în afară de paj, apoi îl alungă şi pe el şi se culcă când mai era încă ziuă.

La sosire, ea aflase că tot mâine, lordul David Dirry-Moir, primind pe mare ordinul de-a veni imediat să primească poruncile reginei, era aşteptat la Windsor.

III. NICIUN OM NU POATE SĂ TREACĂ BRUSC DIN SIBERIA ÎN SENEGAL FĂRĂ SĂ-ŞI PIARDĂ CUNOŞTINŢA

(Humboldt)

Leşinul unui bărbat, chiar al celui mai tare şi mai energic, sub neaşteptata lovitură de măciucă a sorţii, nu trebuie să ne mire deloc. Un om e doborât de neprevăzut ca vita de secure. François d'Albescola, care smulgea lanţurile de fier de la porţile turceşti, a rămas leşinat o zi întreagă când a fost făcut papă. Şi doar de la cardinal la papă e un pas mai mic decât de la saltimbanc la pair al Angliei…

Când Gwynplaine îşi reveni în fire şi deschise ochii, era noapte. Gwynplaine se afla într-un fotoliu, în mijlocul unei camere imense, tapisată toată în catifea purpurie, de la tavan până la podea. Lângă el stătea în picioare, cu capul descoperit, pântecosul cu mantie de călătorie ieşit de după unul din stâlpii beciului din Southwark. În afara lor nu mai era nimeni în cameră. Întinzând braţele de pe fotoliu, Gwynplaine putea să atingă două mese, având fiecare câte un sfeşnic cu şase lumânări aprinse. Pe

una din aceste mese se afla un vraf de hârtie şi o casetă; pe cealaltă aştepta un platou de argint aurit, cu friptură rece de pasăre, vin și brandy.

Prin geamurile unei ferestre înalte, mergând de la podea până la tavan, cerul nopţii de aprilie lăsa să se întrezărească afară un semicerc de coloane împrejmuind o curte de onoare închisă printr-un portal cu trei porţi, una foarte largă şi două mai mici. Coloanele probabil că erau din marmură albă, ca şi pavajul curţii, care părea făcut din zăpadă şi încadra plăcile netede ale unui mozaic învăluit de întuneric. Fără doar şi poate că la lumina zilei mozaicul acesta, cu toate smalţurile şi culorile lui, înfăţişa un uriaş blazon, după moda florentină. Zigzagurile unor balustrade urcau şi coborau, indicând scări de terase. În josul curţii se înălţa o imensă clădire, întunecată şi nedesluşită din pricina nopţii. Cerul, încărcat de stele, decupa silueta unui palat.

În camera unde se afla Gwynplaine, în faţa ferestrei din fund, se vedeau, de o parte un cămin înalt cât peretele, iar de altă parte, pe un fel de soclu, unul dintre acele spaţioase paturi medievale în care te urci cu o scară şi te poţi culca de-a curmezişul. Un rând de fotolii lângă perete şi un rând de scaune în faţa fotoliilor completau mobilierul. Un foc viu ardea în cămin. După bogăţia flăcărilor şi după dungile lor roz şi verzi, un cunoscător şi-ar fi putut da seama că în foc ardea lemn de frasin, ceea ce vădea un lux deosebit. Camera era atât de mare încât cele două sfeşnice o lăsau întunecată. Ici-colo, perdele joase şi fâlfâitoare arătau treceri spre alte încăperi. Întreaga cameră părea pătrată şi masivă, după moda învechită şi superbă din vremea lui Iacob I. Ca şi covoarele şi pereţii, soclul patului, baldachinul, patul, scaunul de lângă el, perdelele, căminul, feţele de mese, fotoliile, scaunele, totul era acoperit cu catifea roşie-cărămizie. Aurul nu se vedea decât pe tavan. Acolo, la distanţă egală de cele patru colţuri, strălucea un enorm scut de metal ciocănit, pe care scânteia un orbitor relief de armorii. În aceste armorii, pe două blazoane alăturate, se zărea o coroană de baron şi o coroană de marchiz. În mijlocul tavanului seniorial, ca în mijlocul unui măreţ cer întunecat, scutul acesta sclipitor licărea domol, ca un soare în noapte.

Un om sălbatic, care e totodată şi un om liber, se simte aproape la fel de neliniştit într-un palat pe cât s-ar simţi într-o temniţă. Încăperea aceasta minunată era tulburătoare. Orice

minunăţie sperie. Cine putea fi stăpânul unei locuinţe atât de măreţe? Cărui gigant îi aparţinea atâta splendoare? Cărui leu îi servea drept văgăună palatul acesta? Gwynplaine, abia trezit, îşi simţea inima strânsă.

— Unde mă aflu? întrebă el.

Omul care stătea în picioare dinaintea lui îi răspunse:

— În locuinţa dumneavoastră, my lord.

IV. FASCINAŢIE

Ca să revii la suprafaţă e nevoie de timp.

Gwynplaine fusese zvârlit în adâncul încremenirii. Şi, dacă putem vorbi astfel, sărise de la o uimire la alta. După scrisoarea de dragoste a ducesei, destăinuirea din temniţa Southwark…

Când în soarta cuiva începe neprevăzutul, aşteptaţi-vă să vedeţi cum urmează lovitură după lovitură. Odată deschisă poarta aceasta, surprizele dau năvală. Prin spărtura făcută zidului tău, pătrunde vijeliosul amestec al evenimentelor. Iar neobişnuitul nu se întâmplă numai o singură dată.

Neobişnuitul e ca o negură. Şi negura aceasta plutea peste Gwynplaine. Ceea ce i se întâmplase i se părea de neînţeles. Zărea totul prin ceaţa cu care o zguduire profundă acoperă judecata minţii, ca pulberea unei prăbuşiri. Nu vedea nimic clar. Şi totuşi, lucrurile se limpeziră încetul cu încetul. Clipă de clipă, uluirea scădea. Gwynplaine se asemăna omului cu un ochi deschis şi aţintit în vis, şi care ar vrea să vadă ce e înăuntru. Împrăştia negura, şi o aduna iar. Avea clipe de rătăcire. Suferea oscilaţia aceea a minţii în faţa neprevăzutului care, rând pe rând, te împinge de partea unde poţi înţelege câte ceva, ca să te aducă apoi acolo unde nu poţi să înţelegi nimic.

Intrând în groaznicul beci din Southwark, Gwynplaine se aşteptase la juvăţul ocnaşului. Şi i se pusese pe cap coroana de pair. Cum era cu putinţă? Nu exista destul spaţiu între ceea ce se temuse şi ceea ce i se întâmplase, totul se petrecuse prea repede, prea brusc i se preschimbase groaza, ca să poată vedea limpede. Cele două contraste se aflau prea lipite unul de altul. Gwynplaine se căznea să-şi smulgă creierul din menghinea aceasta.

Tăcea. Cel ce tace face faţă la toate. O vorbă scăpată, prinsă în iureşul necunoscut, te poate trage cu totul sub nu se ştie ce

roţi strivitoare.

Omul cu pântec mare îi mai spuse o dată:

— Sunteţi în locuinţa dumneavoastră, my lord.

Gwynplaine se pipăi. Când eşti uluit, întâi priveşti, ca să te asiguri că lucrurile există, apoi te pipăi, ca să te asiguri că tu însuţi exişti. Nici vorbă, omul acesta i se adresa lui. Iar el nu mai purta îmbrăcămintea de ieri: avea o vestă din ţesătură de argint şi o haină de mătase pe care, atingând-o, simţea că e brodată. Prin buzunarul vestei simţea apăsarea unei pungi grele. Nişte pantaloni de catifea, largi şi lungi până la genunchi, îi acopereau pantalonii lui strâmţi de clovn. Era încălţat în pantofi cu tocuri înalte, roşii. Aşa cum fusese adus în palatul acesta, i se schimbaseră şi veşmintele.

Omul continuă:

— Binevoiască înălţimea voastră să-şi aducă aminte următoarele: numele meu e Barkilphedro. Sunt slujbaş la Amiralitate. Eu sunt cel care a deschis clondirul lui Hardquanonne şi a făcut să vi se ivească soarta din el, aşa cum în poveştile arabe pescarul face să se ivească un uriaş din clondirul lui fermecat…

Gwynplaine îşi aţinti privirea pe chipul zâmbitor care îi vorbea.

Barkilphedro continuă:

— În afară de acest palat, my lord, mai aveţi Humkerville-house, care e mai mare. Aveţi Clancharlie-castle, unde vă este statornicită pairia, şi care e o fortăreaţă de pe vremea lui Eduard cel Bătrân. Aveţi nouăsprezece moşii ale dumneavoastră, cu satele şi ţăranii lor, ceea ce adună sub flamura dumneavoastră de lord şi de nobleman cam optzeci de mii de vasali şi de platnici. La Clancharlie sunteţi jude al tuturor, al bunurilor şi al persoanelor, şi vă ţineţi curtea de baron. Regele n-are mai mult decât înălţimea voastră dreptul de a bate monedă. Ca baron, aveţi dreptul la o spânzurătoare şi şapte stâlpi în Sicilia; dreptul unui simplu senior fiind de doi stâlpi, ai castelanului de trei, iar ai ducelui de opt. Vechile legiuiri din Northumbre vă numesc prinţ. Sunteţi rudă cu viconţii Valentin din Irlanda şi conţii Umfraville din Scoţia, care sunt Angus. Sunteţi şef de clan ca Ardmannech, Campbell şi Mac Callummore. Aveţi opt castele cu moşii, Reculver, Burton, Hell-Kerters, Homble, Moricambe, Gumdraith, Trenowardraith şi altele. Aveţi un drept asupra turbăriilor din Pillinmore şi asupra carierelor de alabastru din Trent. În plus,

aveţi tot ţinutul Penneth-chase şi mai aveţi un munte, cu un vechi oraş deasupra lui. Oraşul se numeşte Vinecaunton; muntele se numeşte Moilenlli. Toate acestea vă aduc un venit anual de patruzeci de mii de lire sterline, adică de patruzeci de ori cei douăzeci şi cinci de mii de franci venit, cu care se mulţumeşte un francez.

În timp ce Barkilphedro vorbea, Gwynplaine, din ce în ce mai năucit, îşi amintea. Toate numele rostite de Barkilphedro, Gwynplaine le cunoştea. Erau înşirate pe ultimele rânduri ale celor două placarde aflate în baraca unde îşi petrecuse copilăria şi, tot privindu-le fără să-şi dea seama, le învăţase pe de rost. Sosind, singur pe lume şi părăsit, în baraca pe roţi, la Weymouth, îşi găsise toată moştenirea inventariată, aşteptându-l acolo, iar dimineaţa, când bietul copil se trezea, primul lucru care îi atrăgea privirea neştiutoare şi-l distra era senioria şi pairia lui. Amănunt ciudat, care se adăuga tuturor surprizelor avute; vreme de cincisprezece ani, rătăcind din răspântie în răspântie, măscărici într-o baracă nomadă, câştigându-şi pâinea de azi pe mâine, adunând gologani mărunţi şi trăind din firimituri, călătorise cu întreaga lui bogăţie scrisă pe deasupra mizeriei.

Barkilphedro atinse cu degetul arătător caseta de pe masă.

— În caseta aceasta, my lord, sunt două mii de guinee pe care majestatea sa regina vi le trimite pentru acoperirea primelor nevoi.

Gwynplaine făcu o mişcare.

— Vor fi ale tatălui meu, Ursus, spuse el.

— Fie, my lord, se învoi Barkilphedro. Ursus, de la inn Tadcaster. Doctorul în ştiinţa legilor, care ne-a însoţit până aici, şi care va pleca de îndată, îi va duce. Poate că voi pleca chiar eu la Londra. În acest caz, am să-i duc eu. Îmi iau sarcina aceasta.

— Am să-i duc eu însumi, spuse Gwynplaine.

Barkilphedro încetă să zâmbească.

— Cu neputinţă!

Există o mlădiere a vocii care subliniază cele spuse. Mlădierea aceasta o avu Barkilphedro. El tăcu, de parcă ar fi vrut să pună punct după cuvintele rostite. Apoi continuă, cu tonul acela respectuos şi deosebit al slugii care se simte stăpân:

— My lord, vă aflaţi aci la douăzeci şi trei de leghe de Londra, la Corleone-lodge, în reşedinţa voastră de curte, lipită de castelul regal din Windsor. Vă aflaţi aici, fără ca nimeni să ştie asta. Aţi

fost adus într-o caretă închisă, care vă aştepta în poarta temniţei din Southwark. Oamenii care v-au adus în acest palat nu ştiu cine sunteţi, dar mă cunosc pe mine, şi atâta e de ajuns. Aţi putut fi adus până în apartamentul acesta datorită unei chei secrete, aflate în posesia mea. Aici, în casă, mai sunt oameni care dorm, şi nu e ora să-i trezim. De aceea, avem timp pentru o explicaţie care, de altfel, va fi scurtă. Am să v-o dau. Am sarcina aceasta din partea majestăţii sale.

Vorbind, Barkilphedro începu să răsfoiască vraful de dosare aflat lângă casetă.

— My lord, iată diploma dumneavoastră de pair. Iată brevetul marchizatului sicilian. Iată pergamentele şi hrisoavele celor opt baronii ale domniei-voastre, cu peceţile a unsprezece regi, de la Baldret, rege în Kent, până la Iacob al VI-lea şi I-ul, rege al Angliei şi al Scoţiei. Iată scrisorile dumneavoastră de prioritate. Iată-vă drepturile de rentă, şi titlurile, şi descrierile fiefurilor, bunurilor ereditare şi dependente ale ţinuturilor şi moşiilor care vă aparţin. Ceea ce aveţi deasupra capului, în blazonul de pe tavan, sunt cele două coroane ale înălţimii voastre: cercul perlat de baron şi cel înflorat de marchiz. Aici, alături, în vestiar, aveţi roba de pair, din catifea roşie cu benzi de hermină. Chiar astăzi, acum câteva ore, lordul-cancelar şi deputatul conte mareşal al Angliei, informaţi de rezultatul confruntării înălţimii voastre cu tâlharul Hardquanonne, au luat ordinele de la majestatea sa. Majestatea sa a semnat din dorinţa ei, ceea ce este egal cu legea. Toate formalităţile sunt îndeplinite. Mâine, nu mai târziu, veţi fi primit în Camera Lorzilor şi veţi putea lua parte la discuţii…

Barkilphedro se întrerupse, respiră adânc şi continuă:

— Totuşi, nimic nu e săvârşit încă. Nu poţi fi pair ai Angliei fără să vrei. Totul poate fi anulat şi făcut să dispară. În politică se văd asemenea evenimente nimicite înainte de-a prinde viaţă. My lord, asupra voastră domneşte încă tăcerea. Camera Lorzilor nu va fi înştiinţată decât mâine. Taina întregii afaceri a fost păzită cu străşnicie, din motive de stat, care au urmări atât de importante încât persoanele sus-puse, singurele informate în clipa aceasta de existenţa şi de drepturile înălţimii voastre, le pot uita imediat dacă motivele de stat cer să le uite. Ceea ce e în întuneric poate rămâne în întuneric, şi asta cu atât mai uşor cu cât aveţi un frate, fiu nelegitim al tatălui domniei-voastre şi al

unei femei care pe-atunci, în vremea exilului tatălui domniei-voastre, a fost amanta regelui Carol al II-lea, ceea ce face ca fratele domniei-voastre să fie bine văzut la curte. Şi atunci, fratelui domniei-voastre, aşa bastard cum e, îi va reveni pairia. Asta doriţi? Eu nu prea cred… Trebuie să vă supuneţi reginei. Nu veţi părăsi reşedinţa aceasta decât mâine, într-o caretă a majestăţii sale, ca să mergeţi la Camera Lorzilor. My lord, vreţi să fiţi pair al Angliei? Da sau nu? Regina are planuri mari în privinţa domniei-voastre. V-a hărăzit unei înrudiri aproape regale. Lord Fermain Clancharlie, aceasta e clipa hotărâtoare. Soarta nu deschide o uşă fără să închidă altă uşă. După câţiva paşi înainte, nu mai e cu putinţă un pas înapoi. My lord, Gwynplaine e mort. Înţelegeţi?

Gwynplaine se înfioră din creştet până în tălpi, apoi îşi reveni.

— Da, spuse el.

Barkilphedro zâmbi, se înclină, vârî caseta sub mantie şi părăsi încăperea.

V. CREZÂND CĂ ÎŢI AMINTEŞTI, UIŢI

Gwynplaine fusese înălţat pe-o culme şi se prăbuşi totodată într-o prăpastie. Simţea ameţeala dublă a înălţării şi a căderii. În faţa lui se afla golul feeric, capcană poate a unui nor care se destramă şi-i arată albastrul profund. Atât de profund, încât era întunecat…

Se afla pe muntele de unde se văd regatele pământului. Munte cu atât mai cumplit, cu cât nu există. Cei urcaţi pe culmile lui se află în vis. Ispitirea, acolo, e hău, şi e atât de puternică încât pe piscul acesta iadul speră să corupă raiul, iar diavolul să şi-l aducă pe Dumnezeu.

Palate, castele, putere, belşug, toate fericirile omeneşti cât vezi cu ochii în preajma ta, o înşiruire a tuturor plăcerilor, până departe, în zare, un fel de geografie strălucitoare căreia îi eşti centru, amăgire periculoasă.

Închipuiţi-vă cât poate să tulbure o asemenea viziune care ţi se iveşte dintr-odată, fără să străbaţi nu ştiu câte trepte ca să ajungi la ea, fără precauţii, fără tranziţie.

Ca un om care s-ar fi culcat în văgăuna unei cârtiţe şi s-ar fi trezit în vârful clopotniţei unei catedrale, aşa era Gwynplaine.

Rămas singur, el începu să se plimbe cu paşi mari. În frământarea asta, în neputinţa de a sta locului, el cugeta. Îşi

chema amintirile. Spovedania naufragiaţilor citită de şerif în temniţa din Southwark îi revenea în minte cu o limpezime extraordinară. Îşi amintea fiecare cuvânt; şi sub cuvintele ei, îşi revedea toată copilăria.

Deodată, Gwynplaine se opri, cu mâinile la spate, privind tavanul, cerul, privind fără ţintă precisă, privind în sus.

— E rândul răzbunării! spuse el.

Şi se simţi asemenea celui care izbuteşte să-şi scoată capul din vâltoarea unei ape. I se păru că vede tot trecutul, viitorul, prezentul, într-o lumină ivită pe neaşteptate.

„Ah! gândi el – iată adevărul. Eram lord… totul se descoperă. M-au furat, m-au trădat, m-au pierdut, m-au dezmoştenit, m-au părăsit, m-au ucis! Cadavrul destinului meu a plutit cincisprezece ani pe mare, şi deodată a atins pământul, şi s-a ridicat, drept şi viu! Renasc! Sunt gentilom şi am spadă, sunt baron şi am coif, sunt marchiz şi am penaj, sunt pair şi am coroană! Pe toate mi le luaseră! Eram locuitorul luminii şi m-au făcut să zac în întuneric. Cei care au exilat tatăl au vândut copilul. Când tata a murit, i-au scos de sub cap piatra pe care o avea drept pernă, şi mi-au pus-o mie de gât, şi m-au zvârlit în mocirlă! Oh! bandiţii ăştia care mi-au chinuit copilăria, da, îi revăd mişcându-se şi ridicându-se în străfundul memoriei mele. Am fost bucata de carne ciugulită pe un mormânt de un stol de corbi. Am sângerat şi am strigat sub arătările astea hidoase. Aşadar, acolo mă zvârliseră, să fiu strivit de tălpile tuturor trecătorilor, de tropăitul tuturor, mai prejos decât cea mai josnică parte a omenirii, mai prejos decât şerbul, mai prejos decât sluga, mai prejos decât ultimul bădăran, mai prejos decât sclavul! Şi de acolo am ieşit. De acolo reînviu. De acolo mă înalţ! E rândul meu acum!”

Se aşeză, îşi prinse fruntea în palme, începu iar să umble şi monologul furtunos se continuă înăuntrul lui:

„Unde mă aflu? Pe culme! Eram jos, şi iată-mă sus! Sus, pentru totdeauna! Iată-mă lord! Voi avea o mantie stacojie, voi purta cunună înflorată, voi asista la încoronarea regilor, ei vor depune jurământ dinaintea mea, voi judeca miniştri şi prinţi, voi exista! Din gropile unde m-au aruncat mă ridic iar, ca o săgeată, până la zenit. Am palate la oraş şi la ţară, grădini, locuri de vânătoare, carete, milioane, voi da serbări, voi face legi, voi alege plăcerile şi bucuriile, iar vagabondul Gwynplaine, care n-avea dreptul să culeagă o floare de pe câmp, va putea să

culeagă stelele cerului!”

Funebră întunecare a unui suflet! Astfel se petrecea, în acest Gwynplaine, care fusese un erou şi care poate că n-ar fi încetat să fie erou, înlocuirea măreţiei morale prin măreţia materială. Toate lucrurile inferioare cărora li se spune superioare, ambiţiile, dorinţele necurate ale instinctului, patimile, poftele, alungate departe de Gwynplaine prin curăţenia nenorocirii, dădeau năvală asupra inimii lui generoase. Şi totul se trăgea de la un pergament găsit într-o epavă cărată de mare.

Gwynplaine sorbea cu nesaţ trufia şi ea îi întuneca inima. Ameţeala îi lua minţile. Din totdeauna visase să ajungă aici. Privise totdeauna la cei mari. A privi înseamnă a dori.

Să fie lord! Acum, în unele clipe, găsea asta firesc. Abia se scurseseră câteva ore, şi cât de departe se afla ziua de ieri!

După scrisoarea ducesei, Gwynplaine îşi revenise. Puternicele legături aflate în el rezistaseră. Dar vijelia, după ce secătuise vântul dintr-o parte a zării, reîncepea din cealaltă parte. Şi soarta, ca şi natura, îşi are îndârjirile ei. Prima lovitură clatină, a doua dezrădăcinează.

Vai! Cum se prăbuşesc stejarii!

Astfel, acela care, copil de zece ani, singur pe ţărmul Portlandului, gata de luptă, privea ţintă vrăjmaşii pe care avea să-i înfrunte, vântul mânând corabia pe care nădăjduia să se îmbarce, vâltoarea care îi răpea această plută salvatoare, pământul care îi refuza un adăpost, zarea care îi refuza o stea, singurătatea fără milă, întunericul orb, marea, cerul, toate încrâncenările într-un infinit, şi toate enigmele în celălalt; cel care nici nu tremurase şi nici nu-şi pierduse firea în faţa nemărginitei vrăjmăşii a necunoscutului, cel care, mic fiind, biruise noaptea, aşa cum anticul Hercule biruise moartea; cel care ştiuse să îndure frigid, setea şi foamea, cu bărbăţie; cel care, pitic prin statură, fusese uriaş prin suflet; Gwynplaine, care învinsese uraganul abisului sub dubla lui formă, furtună şi mizerie, se clătina acum la suflul acestuia, din trufie!

Astfel, după ce-şi iroseşte durerile, lipsurile, furtunile, răcnetele, nenorocirile, agoniile, revărsate asupra omului rămas în picioare, fatalitatea începe să surâdă, iar omul ameţit deodată, se poticneşte.

În creierul lui Gwynplaine se răsuceau vertiginos o mulţime de noutăţi, tot clarobscurul metamorfozei, ciocnirea trecutului cu

viitorul, doi Gwymplaini, el însuşi dublu; înapoi, un copil zdrenţăros ieşind din noapte, umblând de colo-colo, tremurând de frig, înfometat, stârnind râsul; în faţă, un senior strălucitor, fastuos, superb, uluind Londra. Gwynplaine se lepăda de unul şi se contopea cu celălalt. Ieşea din saltimbanc şi intra în lord. Schimbări de piei care sunt, uneori, schimbări de suflet.

Îşi închipuia o intrare măreaţă în Camera Lorzilor. Venea plin de noutăţi. Ce n-avea el să le spună? Câte provizii îşi făcuse! Ce bine e să fii printre ei, tu care ai văzut, ai pipăit, ai îndurat, şi să le poţi striga: „Am fost aproape de tot ce vă este departe!” Patricienilor ăstora, ghiftuiţi de iluzii, o să le zvârle în faţă realitatea, şi ei vor tremura, căci le va spune adevărul, şi vor aplauda, căci va fi mare. Se va ivi printre atotputernici, mai puternic decât ei. Li se va ivi ca o torţă, căci le va arăta adevărul, şi ca o spadă, căci le va arăta dreptatea. Ce triumf!

Şi tot gândind astfel, lucid şi rătăcit în acelaşi timp, avea clipe de delir, se prăbuşea în primul fotoliu ieşit în cale, aţipea, tresărea. Umbla de colo-colo, privea tavanul, examina coroanele, studia pe cât putea însemnele blazonului, pipăia catifeaua de pe pereţi, mişca scaunele din loc, răsucea pergamentele, citea numele, silabisea titlurile, Burton, Homble, Gumdraith, Hunkerville, Clancharlie, compara ceara peceţilor, pipăia fâşiile de mătase ale sigiliilor regale, se apropia de fereastră, asculta cum ţâşneşte fântâna din curte, privea statuile, număra cu o răbdare de somnambul coloanele de marmură şi spunea:

— Asta există!

Îşi pipăia haina de mătase şi se întreba:

— Sunt eu oare? Da…

Se afla în plină furtună lăuntrică

În frământarea lui, îşi simţi oare sfârşeala şi istovirea? Bău? Mâncă? Dormi? Dacă ar fi făcut ceva din toate acestea, e sigur că nu şi-a dat seama. În unele situaţii neobişnuite, instinctele se satisfac după cum au chef, fără amestecul gândirii.

Orele treceau una după alta. Se iviră zorile şi se făcu ziuă. O rază albă pătrunse în cameră şi totodată, în sufletul lui Gwynplaine.

— Şi Dea! îi spuse lumina.

CARTEA A ŞASEA
FELURITE ASPECTE ALE LUI URSUS

I. CE SPUNE MIZANTROPUL

După ce Ursus îl văzu pe Gwynplaine afundându-se sub poarta temniţei din Southwark, rămase buimăcit în colţul de unde pândea. În urechi îi stărui multă vreme scârţâitul lacătelor şi al zăvoarelor care păreau urletul de bucurie al temniţei înghiţind un nefericit. Ursus aştepta şi pândea…

Porţile acestea neînduplecate, odată închise, nu se deschid imediat; ele zac înţepenite de lâncezirea lor în bezne şi se mişcă anevoie, mai ales când e vorba să elibereze pe cineva. De intrat, fie. Dar de ieşit e altceva. Ursus ştia asta. Dar aşteptarea e un lucru la care nu poţi renunţa când vrei. Pânda zadarnică e o neghiobie pe care toţi am avut prilejul să o săvârşim vreodată, o pierdere de timp făcută fără să vrea de orice om atent la un lucru dispărut. Nimeni nu scapă ţintuirilor acestora. Te încăpăţânezi cu un fel de îndârjire distrată. Nu ştii de ce rămâi, unde te afli, dar rămâi totuşi acolo. Ceea ce ai început activ continui pasiv. Dârzenie istovitoare, din care ieşi sleit. Ursus, atât de puţin asemănător celorlalţi oameni, rămase totuşi, ca orice om, ţintuit locului de visarea aceea amestecată cu grija de a nu scăpa nimic, în care ne afundă un eveniment copleşitor şi asupra căruia n-avem nicio putere. Privea rând pe rând cele două ziduri negre, când pe cel scund, când pe cel înalt, când poarta unde se afla o scară de spânzurătoare, când aceea pe care se afla un cap de mort. Se afla parcă prins în menghinea aceasta formată dintr-o temniţă şi un cimitir. Pe uliţa ocolită şi urâtă de oameni, trecătorii erau atât de rari, încât Ursus rămase nevăzut de nimeni.

În sfârşit, el ieşi din ungherul care îl adăpostea şi se depărtă, călcând agale. Stătuse mult de strajă şi acum se lăsa înserarea. Din când în când, Ursus întorcea capul şi privea cu ochi năuciţi şi sticloşi groaznica portiţă prin care intrase Gwynplaine. Când

ajunse la capătul ulicioarei, porni de-a lungul alteia, apoi a alteia, nesigur, regăsind drumul făcut cu câteva ceasuri mai înainte. Se întorcea uneori, ca şi cum ar fi putut să mai vadă încă poarta temniţei, deşi se afla pe alte străzi. Încetul cu încetul, se apropie de Tarrinzeau-field. Mergea încovoiat, de-a lungul îngrăditurilor de tufe şi a şanţurilor. Deodată se opri, îşi îndreptă spinarea şi strigă: „Cu atât mai bine!”

În acelaşi timp îşi trase doi pumni în cap şi doi în şale, ceea ce vădeşte un om care judecă lucrurile aşa cum trebuie judecate.

— Aşa-i trebuie! Ah! Golanu’! Tâlharu’! Ticălosu’! Secătura! Răzvrătitul! Numai vorbele lui despre ocârmuire l-au dus acolo! E un răzvrătit! Aveam în casă un răzvrătit! Am scăpat de el! Mare noroc! Ne vâră în bucluc. Acum e în temniţă. Cu atât mai bine! Minunate sunt legile! Ah! Nerecunoscătorul! Şi eu, care îl crescusem! Ce nevoie avea să vorbească şi să judece? S-a amestecat în probleme de stat. Numărând mărunţişul, a clevetit despre impozite, despre săraci, despre popor, despre ce nu-l priveşte pe el. O să mi se spună: vasăzică dumneata renunţi la politică? Politica, dragii mei, mă interesează cât negru sub unghie. Am încercat odată lovitura unui baston de baronet. Şi mi-am zis: „asta îmi e de ajuns; înţeleg ce-i politica”. Poporul n-are decât o para chioară şi o dă, regina o ia şi poporul îi mulţumeşte. Nimic mai simplu. Restul îi priveşte pe lorzi. Ah! Gwynplaine e în temniţă! E la galere! Şi aşa se cuvine. E drept, e cât se poate de bine, e meritat şi legitim! El e de vină. Nu-i voie să trăncăneşti. Te crezi lord, dobitocule? Ce nebunie am făcut culegând de pe drumuri băieţaşul şi fetiţa! Eram atât de liniştiţi înainte, Homo şi cu mine! Ce căutau în baraca mea nemernicii ăştia? Şi cât i-am dădăcit când erau copilaşi! Ce i-am mai tras cu hamurile mele! Şi pe cine am salvat? El, hidos de urât, ea oarbă! Şi dă-le de toate! Ce-am mai supt pentru ei din sânul mizeriei! Şi uite-i că au crescut şi fac dragoste! Pocitaniile îşi fac curte, la asta am ajuns! Broscoiul şi cârtiţa drăgostindu-se! Asta aveam în casa mea. Şi trebuia să termine, nici vorbă, în faţa justiţiei. Broscoiul a vorbit despre politică. Bine. Iată-mă scăpat de el! Când a venit Wapentake, am fost tâmpit la început, fiindcă te îndoieşti totdeauna de norocul tău, şi am crezul că nu vedeam ceea ce vedeam, că era cu neputinţă, că aveam un vis urât, că visul îşi râdea de mine. Dar nu există nimic mai real! Gwynplaine e de-a binelea în temniţă. A fost o lovitură a sorţii. Îţi mulţumesc,

preabună doamnă! Monstrul acesta, care, cu scandalul pe care îi făcea, a atras atenţia asupra barăcii mele şi mi-a denunţat bietul lup! S-a dus Gwynplaine! Şi iată-mă scăpat de amândoi! Două muşte dintr-o lovitură. Căci Dea o să moară din pricina asta. Când n-o să-l mai vadă pe Gwynplaine, ea îl vede, neghioaba! n-o să mai aibă de ce trăi şi o să-şi spună: „ce caut eu pe lume?” Şi o să se ducă şi ea. Drum bun! Duceţi-vă dracului amândoi! De când mă ştiu, mi-a fost silă de voi. Să crape Dea! Ah, cât sunt de mulţumit!

II. ŞI CE FACE

Ajunse astfel la inn Tadcaster.

Băteau orele şase şi jumătate, jumătate peste şase, cum spun englezii. Amurgul era pe aproape.

Jupân Nicless se afla în pragul uşii. Mâhnirea de pe chip încă nu i se risipise de azi dimineaţă până acum, iar spaima îi rămăsese şi ea încremenită în privire.

Când dădu cu ochii de Ursus, îi strigă de departe:

— Ei?

— Ce?

— O să se reîntoarcă Gwynplaine? Ar fi timpul… Publicul soseşte îndată. O să avem astă-seară reprezentaţia Omului care Râde?

— Omul care Râde sunt eu! spuse Ursus.

Şi-l privi pe crâşmar cu un rânjet falnic.

Apoi se urcă de-a dreptul la etaj, deschise fereastra de lângă firma hanului, se aplecă în afară, întinse pumnul, împinse tăblia cu Gwynplaine – Omul care Râde, şi afişul cu *Stihia învinsă*, scoase cuiele din tăblie, smulse afişul, le luă pe amândouă sub braţ şi se coborî.

Jupân Nicless nu-l slăbea din ochi.

— De ce le dai jos?

Ursus izbucni iar în râs.

— Reintru în viaţa particulară.

Jupân Nicless pricepu, şi-i porunci aghiotantului său, Govicum, să anunţe oricui ar veni că în seara aceea spectacolul nu va avea loc. Scoase din uşă polobocul pe care se primeau banii pentru intrare şi-l înţepeni iar într-un colţ al cârciumii.

Un minut mai târziu, Ursus urcă la Green-box, puse într-un

ungher cele două anunţuri şi intră în ceea ce se numea „apartamentul femeilor”.

Dea dormea îmbrăcată. Lângă ea, Fibi şi Vinos, una pe scăunel, alta pe podea, stăteau gânditoare. Deşi târziu, nu-şi puseseră încă tricourile de zeiţe, semn de adâncă mâhnire. Şi rămăseseră înfăşurate în rochiile lor de pânză grosolană.

Ursus o privi pe Dea.

— Se pregăteşte pentru un somn mai îndelungat, şopti el.

Apoi se răţoi la Fibi şi la Vinos:

— Şi, ştiţi, s-a terminat cu muzica! Puteţi să vă puneţi trompetele la păstrare! Bine aţi făcut că nu v-aţi împopoţonat cu rochiile de zeiţe. Sunteţi destul de urâte şi aşa, dar n-aţi făcut rău. Păstraţi-vă fustele de cârpă. Astă-seară nu jucăm. Şi nici mâine, nici poimâine, nici mai apoi. Nu mai e Gwynplaine! Nu mai e, oricât l-aţi căuta…

Se uită iar la Dea.

— Ce lovitură pentru ea! O să fie ca o lumânare în care sufli.

Îşi umflă obrajii:

— Puuuuf! Şi gata!

Râse încet.

— Fără Gwynplaine e ca şi cum i-ai lua totul. Cum mi-ar fi mie dacă l-aş pierde pe Homo. Ba mai rău încă. Ea o să fie mai singură decât oricine. Orbii se bălăcesc în mai multă tristeţe decât noi.

Se îndreptă spre fereastra din fund.

— Cât s-a mărit ziua! La şapte mai e încă lumină! Totuşi, să aprindem felinarul.

Scăpără şi aprinse felinarul din tavanul Green-boxei. Se aplecă spre Dea.

— O să răcească. Femeilor, prea i-aţi descheiat bluza…

Văzu un ac cu gămălie pe jos. Îl luă şi-l prinse în mânecă. Apoi începu să umble de colo-colo, prin Green-box, gesticulând:

— Sunt în deplinătatea facultăţilor mele mintale. Sunt lucid, arhilucid. Găsesc întâmplarea asta foarte corectă şi aprob ceea ce s-a petrecut. Când ea o să se trezească, am să-i povestesc tot. Nenorocirea n-o să întârzie mult. Gwynplaine nu mai e. Bună seara, Dea! Ce bine s-au potrivit toate! Gwynplaine e în temniţă. Dea în cimitir. Au să stea faţă în faţă amândoi. Dans macabru. Două destine omeneşti care trec în culise. Să strângem costumele. Să încuiem cuferele Adică sicriele. Erau greşite

făpturile astea două. Dea fără ochi, Gwynplaine fără chip... În cer, bunul Dumnezeu o să-i redea lumina Deei şi frumuseţe lui Gwynplaine. Moartea e o rânduială a lucrurilor. Totul e bine; Fibi, Vinos, agăţaţi-vă tamburinele în cui! Talentele voastre la făcut gălăgie au să se piardă, frumoaselor. N-o să se mai cânte, n-o să se mai trâmbiţeze. Stihia învinsă e învinsă. S-a isprăvit cu Omul care Râde, s-a dus pe copcă. Ta-ra-ta-ta-ra e mort. Iar Dea doarme într-una. Şi bine face. În locul ei, nu m-aş mai trezi în vecii vecilor. Haida-de! O să adoarmă iar, îndată. O fiinţă plăpândă ca asta moare cât ai clipi. Uite ce înseamnă să te ocupi de politică. Ce lecţie! Şi câtă dreptate au orânduirile! Gwynplaine la şerif, Dea la groapă. Amândoi, paralel. Simetrie plină de învăţăminte. Sper că jupân Nicless a baricadat uşa. În seara asta o să murim între noi, în familie. Nu eu, şi nici Homo. Ci Dea. Eu am să-mi târăsc mai departe rabla de baracă pe roţi. Am să le dau drumul celor două fete. N-am să opresc niciuna dintre ele. N-am nevoie de ispite, la vârsta mea. Şi-am să pornesc la drum, numai cu Homo. Ce-o să se mire Homo! Unde e Gwynplaine? Unde e Dea? Bătrânul meu prieten, iată-ne iarăşi împreună! Pe toţi dracii, mă bucur grozav! Idilele lor mă stinghereau. Ah, podoaba asta de Gwynplaine, care nu se mai reîntoarce! Ne-a părăsit aici. Foarte bine! Acum e rândul Deei. Şi n-o să ţină mult. Îmi plac lucrurile duse până la capăt. N-aş da o para chioară ca s-o împiedic să crape. Crapă, auzi? Ah, se trezeşte!

Dea întredeschise pleoapele; căci mulţi orbi închid ochii când dorm. Frumosul ei chip, neştiutor de cele întâmplate, îşi avea toată strălucirea.

„Ea zâmbeşte şi eu râd. Ne merge bine”.

Dea chemă:

— Fibi! Vinos! Trebuie să fie ora spectacolului. Cred că am dormit mult. Veniţi de mă îmbrăcaţi!

Nici Fibi, nici Vinos nu se clintiră. În clipa aceea, privirea de nedescris a oarbei întâlni ochii lui Ursus. El tresări.

— Ei! strigă Ursus. Ce faceţi acolo? Vinos, Fibi, nu vă auziţi stăpâna? Sunteţi surde? Repede! Trebuie să înceapă spectacolul!

Cele două femei îl priviră, buimăcite.

Ursus se răsti:

— Nu vedeţi că intră publicul? Fibi, îmbrac-o pe Dea! Vinos, bate tamburinele!

Fibi şi Vinos împreună erau supunerea întruchipată. Pentru ele

Ursus fusese totdeauna o enigmă. Să nu fi înţeles niciodată e un motiv să ţi se dea ascultare. Ele gândiră, pur şi simplu, că înnebunise, şi-i îndepliniră porunca. Fibi luă costumul Deei şi Vinos toba.

Fibi începu s-o îmbrace pe Dea. Ursus coborî perdeaua încăperii femeilor şi, de după perdea, continuă:

— Ia te uită, Gwynplaine! Curtea s-a şi umplut pe jumătate de lume! Şi cum se mai îmbulzesc la intrare! Câtă lume! Ce zici de Fibi şi de Vinos care păreau că n-o observă? Ce proaste sunt ţigăncile! Proşti oameni mai sunt în Egipt! Nu ridica perdeaua! Fii cuviincios, Dea se îmbracă!

Făcu o pauză şi, deodată, se auziră cuvintele acestea:

— Ce frumoasă e Dea!

Era vocea lui Gwynplaine, Fibi şi Vinos tresăriră şi se întoarseră. Era vocea lui Gwynplaine, dar în gura lui Ursus.

Cu un semn făcut printr-o despicătură a perdelei, Ursus le opri să se mire. Şi continuă, cu vocea lui Gwynplaine:

— Înger!

Apoi răspunse, cu glasul lui Ursus:

— Dea, un înger! Eşti nebun, Gwynplaine! În afară de lilieci nu există mamifere zburătoare.

Şi coborî scara călcând ca Gwynplaine, în aşa fel încât Dea putu să-i audă paşii. În curte îl zări pe Govicum, căruia cele întâmplate îi treziseră curiozitatea, şi-i luaseră cheful de muncă.

— Întinde mâinile! îi şopti el.

Şi îi puse în palme o grămăjoară de mărunţiş. Govicum fu mişcat de atâta mărinimie. Ursus îi şopti la ureche:

— Boy, rămâi în curte, sări, joacă, izbeşte, ţipă, zbiară, şuieră, cântă, nechează, aplaudă, tropăie, râzi cu hohote, sparge ceva…

Jupân Nicless, umilit şi necăjit că-i vedea pe oamenii veniţi pentru Omul care Râde făcând cale întoarsă şi pornind şuvoi spre celelalte barăci ale bâlciului, încuiase poarta hanului: renunţase chiar să dea de băut în seara aceea, ca să nu-l plictisească întrebările muşteriilor. Şi în răgazul spectacolului care n-avea să aibă loc, stând cu o lumânare în mână, privea în curte, de la înălţimea balconului. Ursus, având grijă să-şi schimbe glasul, vorbind cu palmele puse pâlnie la aură, îi strigă:

— Hei, gentleman, faceţi şi dumneavoastră ca băiatul, chelălăiţi, mârâiţi, urlaţi!

Şi ridicându-şi glasul:

— E prea multă lume! Cred c-au să ne tulbure spectacolul!

În acest timp, Vinos bătea în tamburină.

Ursus continuă:

— Dea s-a îmbrăcat. O să putem începe. Îmi pare rău că am lăsat atâta lume să intre. Ce înghesuială! Ia te uită, Gwynplaine, ce mai gloată! Pariez că astăzi o să câştigăm mai mult ca oricând. Hai, afurisitelor, treceţi la muzică, amândouă! Vino încoace, Fibi ia-ţi trompeta. Bun! Vinos, bate toba! Fetelor, nu prea vă găsesc goale în seara asta Mai dezbrăcaţi-vă puţin! Puneţi văluri în locul pânzei! Publicului îi plac formele femeii. Să-i lăsăm pe moralişti să tune cât or vrea. Puţină indecenţă nu strică. Fiţi voluptoase. Ce de lume, dragul meu Gwynplaine!

Se întrerupse clipă. Apoi continuă:

— Gwynplaine, n-are niciun rost să dai cortina la o parte. Las-o până când începe spectacolul! Aşa au să se stingherească. Veniţi, veniţi mai încoace, amândouă. Muzica, fetelor! Pam! Pam! Pam! E public berechet. Drojdia poporului. Ce de lume, doamne, doamne!

Ţigăncile, prostite de prea multă supunere, se instalară cu instrumentele lor de cântat la locurile obişnuite, în cele două colţuri ale cortinei.

Atunci Ursus deveni extraordinar. Nu mai era un om, ci o mulţime întreagă. Silit să redea plinul prin gol, chemă în ajutorul lui un ventriloc uluitor. Toată gama sunetelor omeneşti şi animalice care zăceau în el intră deodată în horă. Se făcu mulţime. Dacă cineva ar fi închis ochii, s-ar fi crezut într-o piaţă publică, în zi de sărbătoare sau de răzmeriţă. Un vârtej de bâiguieli şi vuiete ieşeau din Ursus; el cânta, trăncănea, discuta, tuşea, scuipa, strănuta, priza tabac, schimba păreri, întreba şi dădea răspunsuri, toate deodată. Silabele abia rostite intrau unele în altele. În curtea unde nu se afla nimeni se auzeau bărbaţi, femei, copii. Şi, prin zgomotul acesta năprasnic, şerpuiau, ca printr-o ceaţă, sunete ciudate şi de neînţeles, cloncănit de păsări, stropşit de pisici supărate, gungurit de prunci care sug. Se desluşeau răguşelile beţivilor, mârâitul nemulţumit al câinilor călcaţi în picioare de mulţime. Sunetele veneau de departe şi de aproape, de sus şi de jos, din primul şi din ultimul plan. Totul era o zarvă, iar amănuntul părea un strigăt. Ursus izbea cu pumnul, lovea cu piciorul, îşi trimitea glasul până în fundul curţii şi-l făcea apoi să iasă din pământ. Era

el, şi toţi. Din când în când, dădea la o parte perdeaua încăperii femeilor şi se uita la Dea. Dea asculta.

La rândul lui, Govicum făcea mare tărăboi în curte.

Vinos şi Fibi suflau conştiincioase în trâmbiţe şi se frământau pe tambure, jupân Nicless, singurul spectator, îşi dădea, ca şi ele, explicaţia liniştită că Ursus a înnebunit, ceea ce, altminteri, nu adăuga decât un amănunt cenuşiu la melancolia lui. Bietul hagiu bombănea. Ce dezordine! Era serios ca unul care nu uită că există legi pe lume.

Govicum, încântat că poate folosi la dezordine, se zvârcolea aproape cât Ursus. Şi îi făcea plăcere. În plus, îşi câştiga banii.

Homo era gânditor.

În vuietul lui, Ursus amesteca şi cuvinte.

— Ca de obicei, Gwynplaine, nu s-au lăsat de intrigi. Concurenţii vor să ne sape succesul. Huiduiala mână în mână cu triumful! Şi-apoi, e şi prea multă lume. Nimeni nu se simte bine. Coatele vecinului nu te îmboldesc la bunăvoinţă. Măcar de n-ar fărâma băncile! O să fim pradă unei gioale de nebuni. Ei, dacă prietenul nostru Tom-Jim-Jack ar fi aici! Dar nu mai vine. Ia te uită la capetele astea, unele peste altele. Cei care stau în picioare nu prea par mulţumiţi. O să scurtăm spectacolul. Cum pe afiş nu e decât *Stihia învinsă*, n-o să jucăm *Ursus Rursus*. Ei, dar nu poate să meargă aşa! N-o să putem juca! N-o să se înţeleagă niciun cuvânt din piesă. Am să le ţin o cuvântare. Gwynplaine, dă puţin cortina la o parte. Cetăţeni…

Aici, Ursus îşi strigă sieşi, cu o voce deosebit de puternică şi ascuţită:

— Jos babalâcu'!

Şi continuă cu propria lui voce:

— Mi se pare că mulţimea mă insultă. O să-mi vină greu să mă fac auzit. Dar am să vorbesc totuşi. Omule, fă-ţi datoria! Ia te uită, Gwynplaine, la ciuma care scrâşneşte din dinţi, colo!

Ursus făcu o pauză în care vârî un scrâşnet. Homo, întărâtat, adăugă şi el unul, iar Govicum un al treilea.

Ursus continuă:

— Femeile sunt mai afurisite decât bărbaţii. Momentul nu prea e prielnic. Dar mi-e totuna. Să încercăm puterea unui discurs. Cetăţeni şi cetăţene, eu sunt ursul! Îmi scot capul ca să vă vorbesc. Vă cer cu umilinţă să faceţi linişte!

Ursus îi împrumută mulţimii acest strigăt:

— Grumphll!

Şi continuă:

— Îmi respect auditorii. Grumphll e o epifonemă, ca oricare alta. Te salut, mulţime mişunătoare! Nu mă îndoiesc nicio clipă că toţi faceţi parte din golănime. Şi asta nu înlătură cu nimic stima pe care v-o port. Stimă nu întâmplătoare. Am cel mai adânc respect pentru domnii netrebnici care mă onorează cu prezenţa lor. Printre voi sunt făpturi diforme, dar asta nu mă supără deloc. Domnii şchiopi şi domnii gheboşi fac parte din natură. Cămila e gheboasă, zimbrul are spinarea umflată, bursucul are picioarele mai scurte în dreapta decât în stânga, faptul a fost determinat de Aristot în tratatul lui despre umbletul animalelor. Cei dintre voi care au două cămăşi, poartă una pe ei şi alta o păstrează la cămătar. Ştiu ne înseamnă asta. Albuquerque îşi punea mustaţa în gaj, iar sfântul Denis aureola. Măreţe pilde! Să ai datorii înseamnă să ai ceva. Slăvesc în voi golănimea calică.

Ursus se întrerupse, strigându-şi cu o voce de bas profund:

— Dobitocule! Măgarule!

Şi răspunse, cu tonul cel mai politicos:

— Aşa e. Sunt un savant. Mă scuz şi eu, cum pot, pentru asta. Dispreţuiesc, ştiinţificeşte, ştiinţa. Ignoranţa e o realitate din care te poţi hrăni; ştiinţa e una din care poţi posti. În genere, eşti silit să alegi: să fii un savant şi să slăbeşti; să paşti şi să fii măgar. O, cetăţeni, paşteţi! Ştiinţa nu face nici cât o îmbucătură dintr-un lucru bun. Îmi place mai mult să mănânc un muşchiuleţ pe cinste decât să ştiu cum se numeşte muşchiul şalelor. Şi n-am decât un singur merit: ochii uscaţi. Aşa cum mă vedeţi, n-am plâns niciodată. Trebuie să vă spun că nici mulţumit n-am fost niciodată. Niciodată mulţumit! Nici măcar de mine însumi! Mă dispreţuiesc. Şi spun aceasta opoziţiei, aflate aici, de faţă: dacă Ursus nu e decât un savant, Gwynplaine e un artist.

Sforăi din nou:

— Grumphll!

Şi continuă:

— Iar grumphll! Asta e o obiecţie. Totuşi, am să trec peste ea. Şi Gwynplaine, domnilor şi doamnelor, are lângă el un alt artist, personajul acesta distins şi păros care ne însoţeşte, senior Homo, fost câine sălbatic, astăzi lup civilizat şi credincios supus al majestăţii sale. Homo e un mim de un talent complex şi

superior. Fiţi atenţi şi reculeşi. O să-l vedeţi îndată pe Homo jucând ca şi pe Gwynplaine, şi faptul trebuie onorat. Ia te uită, mi-au aruncat un cotor de varză! Dar nu m-au atins. Şi asta n-o să mă împiedice să vorbesc. Ba dimpotrivă! Oameni buni, printre voi se află beţivani! Şi sunt şi femei beţive. Asta e foarte bine. Bărbaţii sunt infecţi, femeile sunt hidoase. Aveţi cele mai bune motive să vă înghesuiţi aici, pe băncile astea de cârciumă; trândăvia, lenea, răgazul între două tâlhării, berea şi rachiurile de tot soiul. Minunat! O minte înclinată spre glumă ar avea ce să găsească aici. Dar eu mă abţin. Destrăbălare? Fie! Dar trebuie ca şi orgia să-şi aibă ţinuta ei. Sunteţi veseli, dar prea gălăgioşi. Imitaţi cu distincţie răgetele vitelor. Dar ce-aţi spune dacă, într-o bună zi, când aţi vorbi despre dragoste cu o lady, într-o odăiţă, mi-aş petrece timpul lătrând după voi? Sigur că v-ar stingheri. Deci, vă dau voie să tăceţi. Arta e la fel de respectabilă ca şi destrăbălarea. Vă vorbesc cinstit.

Şi se întrerupse iarăşi, strigându-şi:

— Să te sugrume frigurile cu sprâncenele tale ca nişte spice de secară, cu tot!

Apoi răspunse:

— Preacinstiţi domni şi preacinstite doamne, să lăsăm spicele de secară în pace. E o nelegiuire să răstălmăciţi plantele, ca să le găsiţi o asemănare umană sau animală. Printre altele, febra nu sugrumă. Vă rog, faceţi linişte! Arătaţi-vă ceva mai puţin picioarele şi mâinile. Văd de-aici nişte pungaşi care îşi înfig ghearele dibace în buzunăraşele idioţilor de lângă ei. Dragi *pickpockets*, aveţi un pic de ruşine! Boxaţi-vă vecinii, dacă aveţi poftă, dar nu-i jefuiţi! O să-i supăraţi mai puţin pe oameni crăpându-le ochii decât şterpelindu-le gologanii. Umflaţi-le nasul! Fie! Dumnealor ţin mai mult la bani decât la frumuseţe... My lords şi domnilor, văd că discursul meu a avut fericirea să vă displacă. Îmi iau rămas bun pentru o clipă de la huiduielile voastre, şi spectacolul va începe.

Părăsi tonul de orator, ca să continue cu glasul lui obişnuit:

— Ce părere ai de puşlamalele astea, Gwynplaine? Dar mi-e totuna... Să începem spectacolul!

Se auziră inelele cortinei alunecând pe vergeaua de fier. Muzica celor două ţigănci încetă. Ursus îşi desprinse din cui costumul, execută prologul, spuse cu jumătate glas: „Ce zici, Gwynplaine, cât e de misterios!”, apoi începu îmbrânceala cu

lupul. Odată cu boarfele lui luase din cui o perucă foarte zbârlită şi o aruncase pe podea, într-un colţ, la îndemână.

Spectacolul *Stihiei învinse* avu loc aproape ca de obicei. Lipseau numai efecte de lumină albastră şi feeriile iluminaţiei. Lupul jucă plin de convingere. La momentul potrivit, Dea îşi făcu apariţia şi vocea ei tremurătoare şi divină îl chemă pe Gwynplaine. Ea îşi întinse mâinile, căutându-i capul…

Ursus se năpusti la perucă, o ciufuli, şi-o puse pe cap şi, ţinându-şi respiraţia, îşi duse încet capul zbârlit sub mâna Deei.

Apoi, chemând în ajutorul lui toată arta şi imitând glasul lui Gwynplaine, cântă, cu o dragoste de nespus, răspunsul monstrului la chemarea duhului.

Imitaţia fu atât de perfectă, încât şi de data aceasta cele două ţigănci îl căutară din ochi pe Gwynplaine, speriate că-l aud fără să-l vadă.

Govicum tropăi uluit din picioare, bătu din palme, făcu un zgomot olimpic şi râse de unul singur cât o ceată de zei. Boy-ul acesta, trebuie s-o spunem, vădea un rar talent de spectator.

Fibi şi Vinos, ca nişte automate conduse de Ursus, făcură asurzitorul zgomot obişnuit cu instrumentele lor din aramă şi piele de măgar, zgomot care marca sfârşitul reprezentaţiei şi însoţea plecarea publicului.

Ursus se ridică, leoarcă de sudoare, şi-i şopti, încet de tot, lui Homo:

— Înţelegi, era vorba să câştigăm timp. Cred că am reuşit. Am scos-o destul de bine la capăt eu, care aş fi avut totuşi dreptul să-mi pierd cumpătul. Gwynplaine poate să mai revină aici mâine dimineaţă. N-are niciun rost s-o ucidem pe Dea imediat. Asta ţi-o explic ţie…

Îşi scoase peruca şi îşi şterse fruntea.

— Sunt un ventriloc genial! şopti. Ce talent am! Dea e convinsă că Gwynplaine este de faţă.

— Ursus, întrebă Dea, unde e Gwynplaine?

Ursus se întoarse brusc spre ea.

Dea rămăsese în fundul scenei, în picioare, sub felinarul din tavan. Era palidă ca o umbră.

Şi spuse, cu un zâmbet nespus de mâhnit:

— Ştiu. El ne-a părăsit. S-a dus. Ştiam bine că are aripi.

Apoi, ridicându-şi spre cer ochii orbi, adăugă:

— Oare când mi-o veni şi mie rândul?

III. COMPLICAŢII

Ursus rămase năucit. Aşadar, nu reuşise să redea iluzia. Cu siguranţă că nu. Izbutise să le înşele pe Fibi şi pe Vinos, care aveau ochi, şi nu pe Dea, care era oarbă, fiindcă numai ochii erau lucizi la Vinos şi la Fibi, pe câtă vreme Dea vedea cu inima.

O privi pe Dea. Pălind din ce în ce mai mult, ea tăcea, fără să facă o mişcare. Privirea ei pierdută rămânea aţintită spre cine ştie ce adâncimi lăuntrice.

Şi tocmai atunci se întâmplă ca Ursus să-l zărească în curte pe jupân Nicless care, cu lumânarea în mână, îi făcea semn.

Jupân Nicless nu asistase la sfârşitul comediei-fantomă jucată de Ursus. Asta din pricină că auzise bătăi în poarta hanului. Jupân Nicless se dusese să deschidă. De două ori răsunaseră bătăile şi de două ori lipsise jupân Nicless. Dar Ursus, absorbit de monologul lui cu o sută de voci, nu văzuse nimic.

La chemarea mută a lui jupân Nicless, Ursus coborî. Se apropie de hangiu. Îşi duse degetul la buze. Jupân Nicless îşi puse şi el degetul pe buze. Şi amândoi se priviră aşa. Fiecare dintre ei părea că-i spune celuilalt: să vorbim, dar să tăcem.

Hangiul, tăcut, deschise uşa cârciumii şi intră. Ursus intră şi el. În afară de ei doi, nu se mai afla nimeni în cârciumă. Hangiul împinse după el uşa dinspre curte, care se închise în nasul curiosului Govicum. Apoi puse lumânarea pe o masă.

Şi începură să vorbească. Încet, parcă în şoapte.

— Jupân Ursus…

— Jupân Nicless?

— Până la urmă, am înţeles…

— De!

— Ai vrut s-o faci pe biata oarbă să creadă că totul e ca de obicei.

— Nicio lege nu-l opreşte pe om să fie ventriloc.

— Ai talent.

— Ba nu.

— Acum, să-ţi spun ceva. Iată: pe când îţi jucai singur piesa, iar publicul erai tot dumneata, cineva a bătut la uşa cârciumii.

— A bătut la uşă?

— Da.

— Asta nu-mi place.

— Nici mie.
— Şi apoi?
— Apoi am deschis.
— Cine bătea?
— Cineva care mi-a vorbit.
— Ce-a spus?
— L-am ascultat…
— Şi ce i-ai răspuns?
— Nimic. M-am reîntors să te văd jucând.
— Şi?
— Şi din nou am auzit bătăi în uşă.
— Era acelaşi?
— Nu. Altul.
— Încă unul care ţi-a vorbit?
— Unul care nu mi-a spus nimic.
— Îi prefer pe ăsta.
— Eu nu…
— Nu te înţeleg, jupân Nicless.
— Ghiceşte cine mi-a vorbit prima dată.
— N-am timp să fac pe Oedip.
— Era stăpânul circului de alături.
— Şi ce voia?
— Îţi făcea o propunere…
— Dumneata stai mai bine ca mine, jupân Nicless: mai adineauri mi-ai priceput taina, pe câtă vreme eu nu pricep o boabă din taina dumitale.
— Stăpânul circului m-a însărcinat să-ţi spun că a văzut azi dimineaţă trecând alaiul poliţienesc şi că el, vrând să-ţi arate cât îţi e de prieten, se oferă ca să cumpere Green-box, cei doi cai ai dumitale, trâmbiţele şi femeile care suflă în el, piesa dumitale cu oarba care cântă, lupul şi pe dumneata laolaltă cu ei, cincizeci de lire sterline, bani gheaţă…
Ursus zâmbi, mândru:
— Jupâne de la inn Tadcaster, să-i spui jupânului de la circ că Gwynplaine o să vină înapoi.
Hangiul luă ceva de pe un scaun aflat în întuneric şi se întoarse spre Ursus, cu amândouă braţele ridicate, lăsând să-i atârne dintr-o mână o mantie şi din cealaltă o bluză de piele şi o pălărie de fetru. Apoi spuse:
— Omul care a bătut a doua oară, şi care era de la poliţie, a

intrat şi a ieşit fără să spună o vorbă. Dar a adus astea…

Ursus recunoscu bluza, mantia şi pălăria lui Gwynplaine.

IV. MOENIBUS SURDIS CAMPANA MUTA[1]

Ursus pipăi lucrurile primite, se încredinţă că sunt ale lui Gwynplaine şi cu un gest scurt şi poruncitor, fără să scoată o vorbă, îi arătă lui jupân Nicless uşa hanului.

Jupân Nicless o deschise.

Ursus se năpusti afară.

Jupân Nicless îl urmări din ochi şi-l văzu gonind, cât îi îngăduiau picioarele istovite, în direcţia în care oamenii legii îl duseseră dimineaţa pe Gwynplaine. Peste un sfert de oră, abia răsuflând, Ursus ajunse în ulicioara pe care se afla portiţa temniţei din Southwark şi unde petrecuse atâtea ore la pândă.

Ulicioara aceasta n-avea nevoie de beznele nopţii ca să fie pustie. Dar, jalnică ziua, ea era neliniştitoare noaptea.

De la anumită oră, nimeni nu se mai încumeta s-o străbată. Oamenii păreau că se tem să nu se apropie cele două ziduri şi, dacă-i dă cumva prin gând cimitirului să îmbrăţişeze temniţa, să nu-i strivească îmbrăţişarea lor. Din instinct, după cum am spus, cei din Southwark ocoleau uliţa dintre temniţă şi cimitir. Odinioară, un lanţ de fier interzicea trecerea pe timpul nopţii. Trudă zadarnică; lanţul cel mai bun pentru oprirea trecerii pe ulicioara asta era teama pe care ea o stârnea.

Ursus pătrunse hotărât pe uliţă. N-avea nimic precis în minte. Venise cu gândul că poate o să afle ceva. Să bată în poartă? Să încerce să intre, ca să ceară vreo lămurire? Nici vorbă că nu. Temniţele rămân la fel de zăvorâte celor ce vor să intre, ca şi celor ce vor să iasă. Balamalele lor nu se urnesc decât după lege. Ursus ştia asta. Ce căuta şi ce voia să facă aici? Venise să vadă. Ce să vadă? Nimic. Nu se ştie ce. Posibilul. Să se afle dinaintea porţii prin care dispăruse Gwynplaine însemna ceva măcar. Uneori, până şi zidul cel mai întunecat şi mai mohorât vorbeşte, iar dintre bolovani iese o licărire de lumină.

În clipa când intră în ulicioară, Ursus auzi o bătaie de clopot, apoi încă una.

---

[1] Când zidurile sunt surde, clopotul e mut (în limba latină în text). (n.r.).

„Ia te uită, gândi el, să fie oare miezul nopţii?”

Şi începu să numere:

— Trei, patru, cinci…

Se gândi:

„Ce rar bate clopotul ăsta! Ce încet!… Şase, şapte… Ce sunet jalnic!… Opt, nouă… E foarte simplu: când te afli întemniţat, sunetul orelor te întristează… Zece… Şi apoi, cimitirul e alături. Clopotul sună ora pentru cei vii, şi veşnicia pentru cei morţi… Unsprezece… Vai, să suni orele pentru cine nu e liber, e ca şi cum ai suna veşnicia!… Douăsprezece…”

Se opri.

— Da. E miezul nopţii.

Clopotul mai sună o dată. Ursus tresări.

— Treisprezece!

Clopotul sună a paisprezecea, apoi a cincisprezecea oară.

— Ce-o fi însemnând asta?

Clopotul continuă să bată rar. Ursus asculta.

— Nu-i clopotul unui orologiu. E clopotul *Muta* şi nu sună, ci toacă. Ce lucru sinistru s-o mai fi petrecând?

Pe vremuri, toate temniţele, ca şi toate mănăstirile aveau un clopot numit *Muta*, care vestea întâmplările triste. *Muta*, un clopot cu dangăt încet, părea că face tot posibilul să nu fie auzit.

Din ungherul potrivit pentru pândă, de unde putuse mai toată ziua să supravegheze temniţa, Ursus număra, fără niciun scop anumit, bătăile clopotului. Şi privea ţintă, prin întuneric, locul unde ştia că se află intrarea temniţei.

Deodată, în locul acela, care părea o scorbură neagră, se ivi o pâlpâire roşiatică. Pâlpâirea crescu şi deveni lumină.

Poarta mai curând părea că se crapă decât că se deschide. O temniţă nu se deschide, ci cască. De plictiseală, poate…

Prin portiţa scundă ieşi un om cu o torţă în mână.

Clopotul bătea mereu.

După omul cu torţa, poarta, care nu era decât întredeschisă, se deschise de-a binelea, lăsând să mai iasă doi oameni, apoi încă unul. Acesta din urmă era Wapentake, vizibil la lumina torţei. În mână el ţinea varga de fier.

După Wapentake defilară, prin poartă, în ordine, doi câte doi, ţepeni ca un şir de stâlpi care s-ar mişca, nişte oameni tăcuţi.

Alaiul acesta nocturn străbătea portiţa scundă cu o lugubră grijă să nu facă zgomot. Grav, aproape încetişor, ca un şarpe

care iese din văgăuna lui.

Torţa scotea la iveală feţele şi atitudinile oamenilor. Feţe crude, atitudini posomorâte. Ursus îi recunoscu pe toţi poliţaii care, dimineaţa, îl luaseră pe Gwynplaine. Nicio îndoială! Erau aceiaşi. Reapăreau. Sigur că avea să reapară şi Gwynplaine. Ei îl duseseră acolo, ei îl scoteau. Era clar.

Ursus privi şi mai atent. Aveau să-i dea drumul lui Gwynplaine? Dublul şirag al poliţailor se scurgea pe sub bolta joasă, foarte încet, scurgându-se parcă, picătură cu picătură. Clopotul, care bătea într-una, părea că le măsoară paşii. Ieşind din temniţă, cu spatele spre Ursus, alaiul se îndrepta spre dreapta, în crâmpeiul de uliţă opus celui în care pândea el.

O a doua torţă luci sub boltă, arătând sfârşitul alaiului. Ursus avea să vadă ce duceau. Avea să vadă deţinutul. Omul. Avea să-l vadă pe Gwynplaine.

Ceea ce duceau poliţaii se ivi. Era un coşciug. Patru oameni purtau coşciugul învelit într-o pânză neagră. După ei, venea încă un om, cu o lopată pe umeri. O a treia torţă aprinsă, ţinută de un ins care citea într-o carte, pesemne un preot, închidea alaiul.

Coşciugul urmă şirul poliţailor. Deodată, alaiul se opri. Ursus auzi zgomotul unei chei răsucite în broască.

Peste drum de temniţă, în zidul scund care mărginea cealaltă parte a uliţei, o a doua poartă deschisă se ivi la lumina unei torţe care trecu prin ea. Poarta aceasta, deasupra căreia se desluşea un craniu, era poarta cimitirului.

Primul intră Wapentake, apoi ceilalţi. Alaiul descrescu, aşa cum descreşte o reptilă când reintră în scorbura ei. Poliţaii pătrunseseră pe rând în această a doua beznă, aflată dincolo de poartă. Apoi pătrunse coşciugul, urmat de omul cu lopata, şi de preotul cu torţa şi cartea. Iar poarta se închise şi nu se mai zări decât o pată de lumină, deasupra zidului.

Se auziră şoapte, bufnituri sunete…

Fără îndoială că era preotul şi groparul care aruncau peste coşciug, unul vorbele rugăciunii, celălalt bulgării de ţărână.

Apoi încetară şi şoaptele, şi bufniturile, oamenii se iviră iar. Torţele licăriră. Pe sub poarta deschisă a cimitirului se ivi Wapentake, ţinând sus varga de fier; trecu apoi preotul cu cartea şi groparul cu lopata. Întreg alaiul, fără coşciug, făcu acelaşi drum între cele două porţi, în aceeaşi tăcere şi în sens invers. Poarta cimitirului se închise, iar poarta temniţei se redeschise…

Clopotul tăcu. Tăcerea încuie parcă totul, ca un sinistru zăvor al beznelor.

Întâmplările care coincid logic încropesc până la urmă ceva care seamănă a realitate. La arestarea lui Gwynplaine, la felul tăcut în care fusese îndeplinită, la veşmintele lui aduse de omul poliţiei, la dangătul clopotului temniţei în care Gwynplaine fusese închis, se adăuga sau, mai bine-zis, se îngemăna coşciugul acesta vârât în pământ.

— E mort! strigă Ursus.

Şi se lăsă să cadă pe un bolovan.

— E mort! L-au ucis! Gwynplaine! Copilul meu! Fiul meu!

Şi izbucni în hohote de plâns.

V. INTERESELE DE STAT LUCREAZĂ ÎN MIC CA ŞI ÎN MARE

Ursus se lăudase, vai! că nu plânsese niciodată. Izvorul lacrimilor îi era plin. Belşugul lacrimilor strânse strop cu strop, durere cu durere, o viaţă întreagă, nu se goleşte într-o clipă. Ursus hohoti multă vreme. Îl plânse pe Gwynplaine, o plânse pe Dea, îşi plânse soarta lui şi a lui Homo. Plânse ca un copil. Plânse ca un bătrân. Plânse pentru toate lucrurile de care râsese. Plăti pentru tot ce avea de plătit. Dreptul omului la lacrimi rămâne oricând valabil.

De fapt, mortul care fusese vârât în pământ era Hardquanonne; dar Ursus nu era obligat să ştie asta.

Trecură mai multe ore. Peste bowling-green se aşternu pânza palidă a zorilor, cu vagile ei cute de umbră. Jupân Nicless nu se culcase. Neliniştit şi întrevăzând complicaţii, el cugeta. Îi părea rău că îi primise în casă pe „oamenii ăştia”. Dacă ar fi ştiut! Până la urmă or să-l vâre în cine ştie ce bucluc. Cum să-i dea afară acum? Avea contract cu Ursus. Ce bine ar fi fost să poată scăpa de el! Cum să procedeze ca să-l alunge?

Şi deodată se auzi în poarta hanului una din acele bătăi zgomotoase, care, în Anglia, anunţă pe „cineva”. Gama bătăilor corespunde scării ierarhiei. Ceea ce se auzea nu era tocmai o ciocănitură de lord, dar era de magistrat.

Tremurând groaznic, hangiul crăpă puţin fereastra cea mică. Într-adevăr, erau oamenii legii. Jupân Nicless zări afară, în lumina zorilor, o ceată de poliţai în fruntea cărora se desprindeau doi

oameni dintre care unul era împuternicitul regelui. Jupân Nicless îl văzuse de dimineaţă pe împuternicitul regelui şi îl cunoştea. Celălalt însă, un gentleman gras, cu faţa ca de ceară, cu perucă la modă şi cu mantie de călătorie, îi era necunoscut.

Jupân Nicless se temu de primul dintre aceste două personaje, de împuternicitul regelui. Dacă ar fi fost de la curte, s-ar fi temut şi mai mult de cel de-al doilea, căci acesta era Barkilphedro.

Unul dintre poliţai bătu pentru a doua oară în poartă, şi mai tare. Hangiul, cu fruntea leoarcă de sudoarea spaimei, deschise.

Împuternicitul regelui, cu tonul unuia care e în slujba poliţiei, şi cunoaşte cât se poate de bine tot ce-i priveşte pe vagabonzi, ridică glasul şi întrebă aspru:

— Jupân Ursus?

Hangiul, supus, îi răspunse:

— Aici, înălţimea voastră!

— Ştiu, spuse omul legii.

— Fără îndoială, înălţimea voastră.

— Să vină încoace!

— Înălţimea voastră, jupân Ursus nu-i aici.

— Unde e?

— Nu ştiu.

— Cum?

— Încă nu s-a întors.

— A plecat aşa devreme?

— Nu. Dar a plecat foarte târziu.

— Vagabonzii ăştia! făcu omul legii.

— Înălţimea voastră, spuse blând jupân Nicless, iată-l!

Într-adevăr, Ursus tocmai se ivise de după un colţ al zidului. Venea la han. Îşi petrecuse aproape toată noaptea între temniţa unde, la amiază, îl văzuse intrând pe Gwynplaine, şi cimitirul unde, la miezul nopţii, auzise acoperindu-se o groapă.

— Jupân Ursus, îi strigă hangiul, vino încoace! Înălţimile lor vor să-ţi vorbească.

Ursus tresări ca un om căzut pe neaşteptate din patul în care dormea adânc. Văzu poliţia, îl văzu în fruntea ei pe magistrat şi se supuse.

Govicum, care se trezise de cu vreme şi mătura acum sala, se opri, se trase pe după mese şi îşi ţinu respiraţia. Îşi vârî apoi mâna în păr şi se scărpină uşurel. Ceea ce îi vădea atenţia deosebită faţă de cele petrecute.

Împuternicitul regelui se aşeză pe o bancă, în faţa unei mese. Barkilphedro luă un scaun. Ursus şi jupân Nicless rămaseră în picioare. Poliţaii, rămaşi afară, se îngrămădiră dinaintea uşii.

Împuternicitul regelui îşi aţinti privirea asupra lui Ursus şi spuse:

— Dumneata ai un lup?

Ursus răspunse:

— Nu tocmai.

— Au un lup, continuă împuternicitul regelui, subliniind cu hotărâre cuvântul „lup”.

— Păi…

— Încălcare a legii, spuse omul legii.

Ursus încercă să se apere:

— E servitorul meu.

Împuternicitul regelui îşi întinse palma pe masă, cu toate cele cinci degete răşchirate.

— Măscăriciule, mâine la ora asta, tu şi lupul tău veţi părăsi Anglia. Dacă nu, lupul va fi ridicat şi ucis.

Ursus se gândi: „Uciderile continuă”. Dar nu scoase o vorbă şi tremură mai departe, ca scuturat de friguri.

— Mă auzi? întrebă omul legii. Şi stărui: Ucis. Sugrumat sau înecat. Iar tu, în temniţă… Aşa e porunca, dacă nu pleci până mâine dimineaţă.

— Trebuie să părăsim Anglia, el şi cu mine, astăzi, dar cum?

Jupân Nicless se simţea fericit. Magistratul de care se temuse îi venea în ajutor. Poliţia dovedea că lucrează în folosul lui. Avea să-l scape de „oamenii ăştia”. El dorise să-l dea afară pe Ursus şi poliţia i-l alunga. Forţă majoră. Nimic de obiectat. Era încântat. Şi se amestecă în vorbă:

— Înălţimea voastră, omul acesta…

Arătă pe Ursus cu degetul.

— …omul acesta întreabă cum să facă să părăsească Anglia astăzi. Nimic mai simplu. Există în fiecare zi şi în fiecare noapte, în schelele Tamisei şi de o parte şi de alta a Londrei, corăbii care pleacă spre toate ţările. Din Anglia te poţi duce în Danemarca, în Olanda, în Spania, doar în Franţa nu, din pricina războiului. Poţi pleca oriunde. La noapte vor porni mai multe nave, cam pe la unu, când e ora fluxului. Printre altele, şi *Vograat*, din Rotterdam…

Împuternicitul regelui făcu un gest cu umărul, spre Ursus:

— Fie. Pleacă cu prima navă. Cu *Vograat*.

— Dar… – făcu Ursus.

— Ce-i?

— Dacă n-aş avea, ca pe vremuri, decât mica mea baracă pe roţi, s-ar putea. Ea ar încăpea într-un vas. Dar…

— Dar ce?

— Dar am Green-box, câtă mai hardughia cu doi cai, şi oricât ar fi de încăpătoare o corabie, n-o poate primi.

— Ce-mi pasă mie? spuse împuternicitul regelui. Lupul va fi ucis.

„Monştrii! gândi Ursus. Să ucizi! Astea sunt mijloacele lor!”

Hangiul zâmbi şi i se adresă lui Ursus:

— Jupâne Ursus, ai putea vinde Green-box.

Ursus se uită la el.

— Ai o ofertă.

— Pentru ce?

— Pentru camion, pentru cei doi cai. Pentru cele două ţigănci.

— Din partea cui?

— Din partea jupânului de la circul de alături.

— Aşa e!

Ursus îşi aminti.

Jupân Nicless se întoarse spre omul justiţiei:

— Înălţimea voastră, târgul poate fi încheiat chiar astăzi. Stăpânul circului de alături vrea să cumpere camionul şi caii…

— Bine face stăpânul circului, spuse împuternicitul regelui. Va avea nevoie de ele. Au să fie folositoare, căci şi el va pleca astăzi. Preoţii din parohia Southwark s-au plâns de tărăboiul neruşinat care există în Tarrinzeau-field. Şeriful a luat măsuri. Deseară n-o să mai existe nicio baracă în piaţa asta. S-a terminat cu scandalurile. Onorabilul gentleman care binevoieşte să se afle aici de faţă…

Împuternicitul regelui se întrerupse şi făcu o plecăciune spre Barkilphedro, care îi răspunse tot cu o plecăciune.

— …onorabilul gentleman care binevoieşte să se afle aici de faţă, a sosit în noaptea aceasta de la Windsor. El aduce porunci. Majestatea sa zice: „Trebuie să se facă odată curăţenie!”

În lunga lui frământare din timpul nopţii, Ursus fireşte că îşi pusese câteva întrebări. La urma urmei, el nu văzuse decât un coşciug. Era oare sigur că Gwynplaine se afla înăuntru? Mai puteau exista pe lume şi alţi morţi în afară de Gwynplaine. Un

coşciug care trece nu e un răposat care îşi spune numele. După arestarea lui Gwynplaine avusese loc o înmormântare. Asta nu dovedea nimic. S-ar fi putut ca Gwynplaine să fi fost cel înmormântat. Dar nu era sigur. Cine ştie? Poate că Gwynplaine mai trăia…

Ursus se înclină în faţa omului legii.

— Preacinstite jude. Am să plec. O să plecăm. Plecăm. Cu *Vograat*. La Rotterdam. Am să vând Green-box, caii, trâmbiţele, femeile egiptene. Dar mai am pe cineva cu mine, un tovarăş, pe care nu-l pot părăsi aşa… Gwynplaine…

— Gwynplaine e mort, spuse un glas.

Lui Ursus i se păru că răceala unei reptile i-a atins pielea. Vorbise Barkilphedro. Şi personajul acesta sinistru trebuia să ştie…

Ursus făcu o plecăciune.

Jupân Nicless, în afara laşităţii, era om cumsecade. Dar când se speria, devenea cumplit. Şi mormăi:

— Aşa se simplifică lucrurile.

Ursus, copleşit, îşi plecase fruntea. Gwynplaine fusese ucis, pe el îl aştepta exilul. Nu-i mai rămăsese decât să se supună. Se gândea. Şi deodată simţi că cineva îi atinge cotul. Glasul care îi spusese: Gwynplaine e mort, îi şuşoti la ureche:

— Iată zece lire sterline pe care ţi le trimite cineva care îţi vrea binele.

Şi Barkilphedro puse o punguliţă pe masă, în faţa lui Ursus. Zece guinee din două mii era tot ce putea face Barkilphedro. Şi i se părea destul. Dacă ar fi dat mai mult, ar fi pierdut. Îşi dăduse osteneala să găsească un lord, şi începea să câştige de pe urma lui: era firesc deci să-şi însuşească primele roade. Cei care ar vedea în asta o meschinărie ar fi în dreptul lor, dar dacă s-ar mira, n-ar avea dreptate. Barkilphedro iubea banii, mai cu seamă când erau furaţi. De aceea, el se întoarse spre împuternicitul regelui şi-i spuse:

— Binevoieşte şi pune capăt chestiunii, domnule. Sunt foarte grăbit. Mă aşteaptă o trăsură de-a majestăţii sale. Trebuie să pornesc în galop la Windsor, şi să ajung în mai puţin de două ore. Am de dat seama şi de primit porunci.

Împuternicitul regelui se ridică. Se îndreptă spre uşa care nu era închisă de tot, o deschise şi-i privi, fără să spună o vorbă, pe oamenii poliţiei. Apoi le făcu un gest fulgerător cu degetul.

Întreaga ceată intră în cârciumă, cu tăcerea aceea în care se întrevede apropierea unor lucruri grave.

Jupân Nicless, mulţumit de sfârşitul atât de grabnic care punea capăt tuturor încurcăturilor viitoare, încântat că se afla în afara acestor iţe încâlcite, se temu, văzând atâta desfăşurare de forţe, să nu-l înhaţe pe Ursus la el acasă. Două arestări, una după alta, în han – a lui Gwynplaine şi apoi a lui Ursus – puteau dăuna cârciumii, băutorilor nefiindu-le pe plac amestecul politiei. Se cuvenea deci să facă o intervenţie oarecum rugătoare şi plină de mărinimie. Îşi întoarse deci faţa spre împuternicitul quorumului, cu un zâmbet în care încrederea era domolită de respect:

— Înălţimea voastră, aş vrea să vă atrag atenţia că domnii sergenţi nu sunt deloc necesari, din moment ce lupul vinovat va fi scos în afara Angliei, iar numitul Ursus nu se împotriveşte, dând ascultare întocmai poruncilor înălţimii voastre. Binevoiţi a ţine seama că acţiunile vrednice de respect ale poliţiei, atât de folositoare pentru binele regatului, dăunează unui local public, şi că hanul meu e nevinovat. Saltimbancii din Green-box fiind curăţaţi, cum spune majestatea sa regina, nu mai văd cine ar putea fi vrednic de osândă aici, căci nu-mi închipui că fata oarbă şi cele două ţigănci să fie vinovate cu ceva şi aş ruga-o pe înălţimea voastră să binevoiască a-şi scurta augusta vizită şi a le da drumul acestor preacinstiţi domni, care au intrat acuma, căci n-au ce căuta în casa mea. Iar dacă înălţimea voastră îmi îngăduie să dovedesc dreptatea spuselor mele sub forma unei umile întrebări, aş face vădită inutilitatea aflării acestor preacinstiţi domni în casă, întrebând-o pe înălţimea voastră: dacă numitul Ursus se supune şi pleacă, cine ar mai putea fi arestat aici?

— Dumneata, spuse împuternicitul regelui.

Cu o lovitură de spadă, care te străpunge dintr-o parte în alta, nu se discută. Jupân Nicless se prăbuşi, doborât, pe primul scaun aflat la îndemână.

Împuternicitul regelui ridică glasul într-atâta, încât dacă s-ar fi aflat oameni pe afară să-l poată auzi:

— Jupân Nicless, iată ultimul punct al socotelilor care trebuie încheiate. Măscăriciul şi lupul sunt nişte vagabonzi. Pe ei îi alungăm. Dar cel mai vinovat eşti dumneata. La dumneata, şi cu consimţământul dumitale a fost încălcată legea, şi dumneata,

om învestit cu o răspundere publică, ţi-ai rânduit scandalul în casă. Jupân Nicless, ţi se ridică brevetul, vei plăti amendă şi vei fi dus la temniţă.

Poliţiştii îl înconjurară pe hangiu. Arătând spre Govicum, omul legii continuă:

— Băiatul acesta, complicele dumitale, e arestat.

Pumnul unui poliţist se abătu pe gulerul lui Govicum, care se uita curios. Govicum, nu prea speriat, înţelegea puţin şi văzuse în viaţa lui destule lucruri ciudate ca să se întrebe dacă lua parte la urmarea unei comedii.

Împuternicitul regelui îşi înfundă pălăria pe cap, îşi încrucişă mâinile pe pântece, ceea ce e culmea măreţiei, şi adăugă:

— Acestea spuse, jupân Nicless, vei fi dus la temniţă şi închis acolo. Dumneata, împreună cu băiatul. Iar casa aceasta, inn Tadcaster, va rămâne închisă, osândită şi zăvorâtă. Drept pildă. Acum, porniţi înainte! Noi vă vom urma…

CARTEA A ŞAPTEA
TITANA

I. TREZIRE

Şi Dea?

Lui Gwynplaine, care privea cum mijesc zorile la Corleone-lodge, pe când se petreceau toate acestea la inn Tadcaster, i se păru că strigătul venea dinafară; dar strigătul era în el.

Gwynplaine – vom continua să-l numim astfel; Clancharlie e un lord, Gwynplaine e un om; Gwynplaine se simţi ca reînviat.

— Şi Dea? spuse el aproape mirat că nu i se răspunde.

Apoi continuă, privind plafonul şi pereţii:

— Unde eşti? Unde mă aflu?

Şi în camera aceasta, în cuşca aceasta, Gwynplaine îşi reluă mersul de fiară sălbatică, închisă după gratii.

— Unde mă aflu? La Windsor. Şi tu? La Southwark. Doamne! Iată-ne despărţiţi pentru prima oară! Cine a săpat prăpastia dintre noi? Eu aici, tu acolo! Ce mi-au făcut?

Se opri.

— Cine mi-a vorbit de regină? Iată-mă schimbat! Eu, schimbat! De ce? Pentru că sunt lord. Ştii ce s-a întâmplat, Dea? Tu eşti lady. S-a petrecut ceva uimitor. Ei, dar e vorba să-mi regăsesc drumul. Nu cumva m-am rătăcit? Un om mi-a spus: „My lord, o poartă care se deschide închide altă poartă. Ceea ce se află în urma dumneavoastră nu mai există”. Cu alte cuvinte eşti un laş! Omul ăsta, ticălosul! Îmi vorbea când nu eram încă trezit. Folosea primele mele clipe de uimire. Eram ca o pradă în mâinile lui. Unde e acum, să-l insult! Îmi vorbea cu zâmbetul întunecat al visului. Ah! Iată că îmi revin în fire! Se înşală cine îşi închipuie că va face ce va pofti din lordul Clancharlie! Pair al Angliei, da, cu o soţie care e Dea. Condiţii? Nici gând să le primesc! Regina? Ce-mi pasă mie de regină? N-am văzut-o niciodată. Doar nu sunt lord pentru a fi sclav! Iau puterea, liber. Oare îşi închipuie că m-au dezlănţuit de pomană? Mi-au scos botniţa, atâta tot. Dea!

Ursus! Suntem împreună! Ce-aţi fost voi am fost şi eu. Ce sunt eu acum sunteţi şi voi. Veniţi! Nu. Vin eu la voi! Imediat! Imediat! Şi aşa au aşteptat destul. Ce şi-or fi închipuind, văzând că nu mai revin? Banii! Când mă gândesc că le-am trimis bani! Ei de mine aveau nevoie. Mi-aduc aminte: omul acela mi-a spus că nu pot ieşi de aici. Vedem noi. Hei, o trăsură! Să se înhame caii! Mă duc să-i caut. Trebuie să existe şi slugi, din moment ce există un stăpân. Eu sunt stăpân aici! E casa mea! Şi-am să fărâm zăvoarele, am să frâng lacătele, am să sparg uşile cu piciorul. Celui ce-mi va stăvili drumul am să-i străpung trupul cu spada, căci am spadă acum. Tare aş vrea să văd că mi se poate sta împotrivă! Am o soţie, pe Dea. Am un tată, pe Ursus. Casa mea e un palat şi i-l dăruiesc lui Ursus. Numele meu e o cunună, şi i-l dăruiesc Deei. Repede! Imediat! Iată-mă, Dea! Ah, am să străbat într-o clipă distanţa care ne desparte…

Ridicând prima draperie întâlnită, Gwynplaine ieşi furios din cameră.

Se pomeni într-un coridor. Merse drept înainte. Dădu într-un al doilea coridor. Toate uşile erau deschise. Şi începu să meargă la întâmplare, din cameră în cameră, din coridor în coridor, căutând ieşirea. Dar n-o găsi. Cu neputinţă să se orienteze. Se afla într-un adevărat labirint. La fiecare pas, o nouă minunăţie i se punea în cale, părând că vrea să-i împiedice plecarea, să nu-l scape. Se simţea prins şi reţinut.

„Ce palat oribil!” gândea el.

Umbla de colo-colo prin labirintul acesta, neliniştit, întrebându-se ce-or fi voind să însemne toate, întrebându-se dacă se află într-o închisoare, înfuriindu-se, dorind să iasă la aer. Şi repeta într-una: „Dea. Dea!”, ca şi cum ar fi ţinut firul care nu trebuia lăsat să se rupă ca să poată ieşi.

Din când în când striga cu glas tare:

— Hei! Nu-i nimeni pe-aici?

Nu-i răspundea nimeni.

Încăperile păreau nesfârşite. Pustiu, tăcere, splendoare, sinistru.

Gwynplaine privea prin ferestre. Priveliştea se schimba. Vedea când grădini, pline de prospeţimea primăverii şi a dimineţii, când faţade noi, cu alte statui, când nişte curţi mici şi pătrate, între clădiri mari, când o apă care trebuie să fi fost Tamisa, când un turn uriaş care era Windsor.

Afară, la ora aceea din zori, nu se afla încă nimeni.

Gwynplaine se oprea. Asculta.

— Am să plec! spunea el. Am s-o reîntâlnesc pe Dea. Doar n-or să mă reţină cu forţa! Vai de cel care va îndrăzni să-mi oprească ieşirea! Ce-o fi turnul cel mare de colo? Dacă se află în el un uriaş, un câine al iadului, un zmeu, ca să zăvorească poarta castelului ăstuia vrăjit, îl voi ucide. Chiar o armată întreagă dacă se află în el o voi nimici. Dea! Dea!

Deodată auzi un zgomot uşor, un susur slab, ca al unei ape curgătoare.

Se afla într-o galerie strâmtă, întunecoasă, a cărei ieşire, la câţiva paşi înaintea lui, era acoperită cu o draperie făcută din două fâşii.

Gwynplaine se îndreptă spre draperie, o dădu în lături şi pătrunse într-o lume a lucrurilor cu totul neaşteptate.

II. EVA

O încăpere cu opt colţuri, boltită, fără ferestre, luminată de sus şi îmbrăcată toată, de la podea până la boltă, în marmură; în mijlocul încăperii un soi de baldachin, tot din marmură, sprijinit pe coloane răsucite, acoperind cu umbra lui bazinul unei băi din marmură neagră; în mijlocul bazinului un firişor de apă înmiresmată şi călduţă, umplând domol şi lin bazinul. Iată ce se afla în faţa ochilor lui Gwynplaine.

Susurul apei acesteia îl auzise el. O gură făcută la un oarecare nivel o împiedica să se reverse. Bazinul aburea, dar atât de uşor, încât aburul abia dacă se zărea, ca nişte pete, ici-colo, pe luciul marmurii. Firul subţirel de apă ţâşnitoare părea o nuieluşă de oţel clătinându-se la cea mai slabă adiere.

Nicio mobilă. Doar lângă baie se afla o canapea, cu perne de reazim îndeajuns de lungi pentru ca o femeie, dacă s-ar fi culcat acolo, să-şi poată ţine la picioare câinele sau amantul.

De cealaltă parte a bazinului se înălţa, sprijinită de perete, o toaletă înaltă, din argint masiv, cu toate cele trebuitoare în ea, având în mijloc opt oglinjoare de Veneţia prinse într-o ramă de argint şi închipuind o fereastră.

În colţul peretelui celui mai apropiat de canapea, se afla tăiat un ochi pătrat, care aducea a lucarnă şi era astupat cu un panou făcut dintr-o placă subţire de argint roşu. Panoul avea balamale,

ca un oblon. Pe argintul roşu strălucea, încrustată şi aurită, o coroană regală. Deasupra panoului, prins şi pecetluit în perete, se afla un fel de gong turnat din argint aurit sau poate chiar din aur.

În faţa lui Gwynplaine, care se oprise brusc, colţul peretelui de marmură era înlocuit printr-o deschizătură de aceeaşi mărime, mergând până la boltă şi acoperită cu o pânză de argint largă şi înaltă.

Pânza aceea atât de subţire încât parcă ar fi fost ţesută de zâne, era străvezie. În mijlocul pânzei, acolo unde stă de obicei păianjenul, Gwynplaine zări ceva de necrezut: o femeie goală. Dar nu goală în sensul obişnuit al cuvântului. Femeia aceea era înveşmântată, înveşmântată într-o cămaşă foarte lungă, ca rochiile îngerilor din icoane, dar atât de fină încât părea muiată în lumină.

Pânza de argint, străvezie ca sticla, era o draperie, prinsă numai în partea de sus. Şi se putea ridica. Ea despărţea sala de marmură, care era sală de baie, de un dormitor. Încăperea aceasta, foarte mică, părea o grotă făcută din oglinzi. Pretutindeni, oglinzi de Veneţia alipite una de alta şi legate între ele prin vergele aurite, reflectau patul aflat în mijloc. Pe patul acesta de argint era culcată femeia. Ea dormea.

Între goliciunea ei şi privire se aflau două obstacole, două transparenţe: cămaşa şi draperia din voal de argint. Camera, mai curând alcov decât cameră, era luminată discret de razele reflectate din încăperea de marmură. Poate că femeia nu ştia ce-i ruşinea, dar lumina, vădit lucru, ştia prea bine.

Un capot croit dintr-o mătase ciudată, chinezească, fără îndoială, căci în cutele lui se întrezărea o şopârlă uriaşă de aur, zăcea la picioarele patului.

Dincolo de pat, în fundul alcovului, se mai afla pesemne o uşă mascată şi marcată printr-o oglindă mărişoară, pe care se aflau pictaţi păuni şi lebede. La căpătâiul patului era fixat un pupitru de argint pe care se putea vedea o carte cu titlul scris în litere mari, roşii: *Alcoranus Mahumedis*.

Gwynplaine nu observă niciunul din amănuntele acestea. El nu vedea decât un singur lucru: femeia goală. Ea dormea, cu ochii închişi şi cu faţa întoarsă spre el. Şi Gwynplaine o recunoscu: femeia aceea era ducesa.

Ea, fiinţa misterioasă în care se învălmăşea toată strălucirea

necunoscutului, ea, care îi pricinuise atâtea visuri de nemărturisit şi-i scrisese o scrisoare atât de ciudată! Singura femeie din lume despre care ar fi putut să spună: m-a dorit! M-a dorit pe mine! Gwynplaine alungase visele şi arsese scrisoarea. Pe ea o surghiunise cât mai departe cu putinţă, în afara visării şi a memoriei. Nu se mai gândea la ea. O uitase. Şi acum o revedea! O revedea, cumplită. Căci femeia goală e femeia înarmată.

Gwynplaine dădu să fugă, dar simţi că nu poate. Privirile îi deveniseră lanţuri şi-l legau de apariţia aceasta care se dăruia privirilor, dorinţelor, nebuniilor, viselor, culcată pe patul alcovului, la fel de mândră ca Venus în imensitatea spumei.

Gwynplaine se înfioră: o admira.

Aşadar, era ea! Ducesa! O avea în faţa lui, în camera aceasta, în locul acesta pustiu, adormită, la îndemână, singură. Ea se afla la cheremul lui, şi el era în stăpânirea ei.

Ducesa!

Zăreşti o stea, în adâncul cerului. O admiri. E atât de departe! De ce te-ai teme de-o stea fixă? Şi odată, într-o noapte, o vezi mişcându-se. Desluşeşti un fior de lumină în jurul ei. Astrul, pe care îl credeai neclintit, se mişcă. Nu e o stea, ci o cometă. E uriaşa incendiatoare a cerului. Astrul porneşte, creşte, îşi clatină pletele de purpură, devine enorm. Şi se îndreaptă spre tine! Cometa te cunoaşte, cometa te doreşte, cometa te vrea! Înspăimântătoare apropiere cerească! Ceea ce vine spre tine e prisosul de lumină, adică orbirea; e excesul de viaţă, adică moartea. Semnul pe care ţi-l face zenitul îl refuzi. Chemarea la dragoste a abisului, o lepezi. Îţi acoperi pleoapele, te ascunzi, te fereşti, te crezi salvat… Şi descinzi iar ochii. Temuta stea e colo. Ea nu mai e stea, ci lume. Lume neştiută. Lume de lavă şi jeratic. Şi umple cerul. În afara ei, nu mai există nimic. Rubin arzând în adâncul infinitului, diamant – de departe, cuptor încins – de aproape. Te afli în văpaia ei.

Şi simţi cum arderea ta începe, printr-o căldură de paradis.

III. SATANA

Deodată, femeia se trezi. Se ridică pe pat, plină de măreţie bruscă şi armonioasă. Părul de mătase blondă i se revărsa de-a lungul spinării, ca o cascadă domoală. Cămaşa căzută lăsă să i

se vadă umerii. Îşi privi câteva clipe piciorul gol, vrednic să fie admirat de Pericle şi copiat de Fidias, apoi căscă şi se întinse, ca o tigresă în lumina zorilor.

Pesemne că Gwynplaine respira greu, ca atunci când te forţezi să-ţi opreşti răsuflarea.

— E cineva acolo? întrebă ea.

Întrebă căscând, şi era plină de graţie.

Gwynplaine îi auzi glasul pe care nu i-l cunoştea.

Glas de vrăjitoare, nespus de plăcut în trufia lui; ton mângâietor încercând să domolească obiceiul de-a porunci.

În acelaşi timp, ridicându-se în genunchi – există o statuie antică, astfel îngenuncheată printre miile de pliuri transparente – ea îşi trase capotul şi sări din pat, rămânând goală şi dreaptă, cam cât ai vedea trecând o săgeată. Şi, într-o clipă, mătasea o acoperi. Mânecile, foarte lungi, îi ascundeau mâinile. Nu i se mai vedeau decât vârfurile degetelor de la picioare, albe, cu unghii mici, ca la copii.

Îşi aruncă de pe spate valul de păr care i se revărsa pe capot, apoi fugi dincolo de pat, în fundul alcovului, şi-şi lipi urechea de oglinda pictată care, după cât se părea, acoperea o uşă. Ciocăni apoi în oglindă, eu încheietura arătătorului îndoit.

— E cineva acolo? Lord David? Ai şi venit oare? Cât e ceasul? Tu eşti, Barkilphedro?

Apoi se întoarse.

— Nu, nu! Nu-i în partea asta. E oare cineva în baie? Răspunde odată! Adică nu, pe-acolo nu poate să vină nimeni.

Se duse la draperia din pânză de argint, o ridică cu vârful piciorului, o împinse cu umărul şi intră în camera de marmură.

Gwynplaine simţi că-l cuprind frigurile morţii. Niciun adăpost. Era prea târziu ca să poată fugi. De altfel, nici n-avea putere s-o facă. Ar fi dorit să se despice podeaua şi să-l înghită pământul. Era cu neputinţă să nu-l vadă.

Ea îl văzu. Şi îl privi peste măsură de mirată, dar fără să tresară măcar, cu o nuanţă de fericire şi de dispreţ.

— Ia te uită, făcu ea, Gwynplaine!

Apoi, pe neaşteptate, ca o panteră, i se aruncă de gât. Îi prinse capul şi i-l strânse între braţele dezgolite din pricina avântului îmbrăţişării. Şi deodată, respingându-l, punându-şi pe umerii lui Gwynplaine mânuţele ca nişte gheare, începu să-l privească într-un fel ciudat.

El tăcea, ca şi cum l-ar fi apăsat o povară cu neputinţă de ridicat. Ea spuse:

— Eşti inteligent. Ai venit. Ai ştiut că am fost silită să părăsesc Londra. M-ai urmărit. Şi bine ai făcut. Eşti extraordinar, fiindcă te afli aici!

Gwynplaine, avertizat printr-o vagă teamă sălbatică şi onestă, se dădu înapoi, dar unghiile roze, crispate pe umerii lui, îl reţineau.

Ea urmă:

— Ana, proasta asta, ştii, regina, m-a făcut să vin la Windsor fără să ştiu de ce. Când am sosit, era încuiată cu idiotul ei de cancelar. Dar cum ai făcut să pătrunzi până la mine? Iată ce numesc eu a fi bărbat. Piedici? Pentru el nu există. Îl chemi, şi dă fuga. Te-ai informat? Numele meu, ducesa Josiane, cred că-l ştiai. Cine ţi-a arătat drumul? Pajul, fără îndoială. E isteţ. Am să-i dau o sută de guinee. Spune-mi, cum ai făcut să ajungi până aici? Adică nu, nu-mi spune. Nu vreau să ştiu. A explica un lucru înseamnă a-l micşora, îmi placi mai mult aşa, ivit pe neaşteptate. Eşti destul de monstruos ca să poţi săvârşi miracole. Nimic mai simplu: s-a desfăcut tavanul sau s-a deschis podeaua. O coborâre prin nori sau o înălţare printre vâlvătăi de sulf. Aşa trebuie că ai sosit. Meriţi să intri ca zeii. Deci, eşti amantul meu!

Gwynplaine asculta buimăcit, simţind cum îşi pierde cumpătul minţii. Se sfârşise. Nu mai era cu putinţă nicio îndoială. Femeia aceasta adeverea cuvintele scrisorii din timpul nopţii. El, Gwynplaine, amantul unei ducese, amantul iubit! Imensul orgoliu cu o mie de capete întunecate i se trezi în inima nefericită.

Ducesa continuă:

— Dacă eşti aici, înseamnă că aşa trebuie să fie. Mai mult nici nu întreb. Există în cer sau în afundul pământului cineva care ne aruncă unul spre altul. Logodnă neînfrânată, în afara tuturor legilor. În ziua când te-am văzut, mi-am zis: El e! Îl recunosc. E monstrul visurilor mele. Va fi al meu! Destinul trebuie ajutat! De-asta ţi-am scris. Vreau să te întreb ceva, Gwynplaine: Tu crezi în predestinare? Eu, una, cred. Ia te uită! Nu observasem… Eşti îmbrăcat ca un senior! De ce nu? Tu eşti saltimbac şi asta e un motiv în plus. Un măscărici preţuieşte cât un lord. De altfel, ce sunt lorzii? Nişte clovni. Tu ai o ţinută nobilă, eşti bine făcut. E uimitor că te afli aici. Când, ai sosit? De cât timp aştepţi acolo? M-ai văzut oare goală? Sunt frumoasă, nu-i aşa? Oh, te iubesc!

Mi-ai citit scrisoarea? Ai citit-o chiar tu? Ţi-a fost citită? Ştii să citeşti? Îmi închipui că nu. Îţi pun întrebări, dar să nu-mi răspunzi la ele. Nu-mi place sunetul glasului tău. E frumos. O fiinţă de neasemuit, ca tine, n-ar trebui să vorbească, ci să scrâşnească. Tu cânţi armonios. Urăsc asta. E singurul lucru care îmi displace la tine. Tot restul e nemaipomenit, e superb! În India ai fi zeu. Te-ai născut oare cu râsul ăsta înspăimântător pe faţă? Nu, nu-i aşa? Fără îndoială că e o mutilare penală. Nădăjduiesc că ai săvârşit vreo crimă. Vino în braţele mele!

Ea se lăsă să cadă pe canapea şi-l trase lângă ea. Se pomeniră unul lângă altul, fără să ştie cum. Cuvintele ei se abăteau asupra lui Gwynplaine ca o furtună. Abia dacă desluşea sensul vârtejului de cuvinte rostite cu furie parcă. În ochii ei licărea admiraţia. Vorbea fără şir, frenetică, cu glas înnebunit şi duios. Glasul ei părea o muzică, dar Gwynplaine asculta muzica asta ca pe un uragan...

Ea îşi aţinti din nou asupra lui privirea fixă:

— Lângă tine mă simt înjosită. Ce fericire! Cât e de plictisitor să fii alteţă! Nu există lucru mai obositor decât să fii augustă! Decăderea odihneşte. Sunt sătulă până-n gât de respect, şi am nevoie de dispreţ. Am să te arăt tuturor, n-ai grijă. Plăcerea asta o să-i facă o vânătaie regalei familii Stuart, căreia îi aparţin. Ah, respir, în sfârşit! Am izbutit să ies! Mă aflu în afara majestăţii. Declasarea e o eliberare. Să rupi totul, să înfrunţi totul, să faci şi să desfaci totul, iată ce înseamnă să trăieşti. Ascultă, te iubesc...

Ea se întrerupse şi zâmbi înfricoşător.

— Te iubesc nu numai pentru că eşti diform, ci şi pentru că eşti o zdreanţă omenească. Iubesc monstrul şi iubesc măscăriciul. Un amant umilit, batjocorit, caraghios, hidos, expus râsului pe un eşafod căruia i se spune teatru, e nespus de plăcut. E ca şi cum ai muşca din fructul abisului. Să muşti nu din mărul paradisului, ci din al iadului, iată ce mă ispiteşte. Tu eşti stăpânul aşteptat. Tu eşti ce îmi doream. Îţi spun atâtea lucruri pe care probabil că nu le înţelegi... Gwynplaine, nimeni nu m-a avut, şi mă dau ţie, pură, ca jeraticul încins. Fireşte că nu mă crezi, dar dacă ai şti cât îmi e de egal.

Se opri. El tremura, înfiorat. Ea începu să zâmbească iar.

— Vezi tu, Gwynplaine, a visa înseamnă a crea. O dorinţă e o chemare. Să construieşti o himeră înseamnă să provoci realitatea. Umbra atotputernică şi cumplită nu se lasă sfidată. Ea

ne satisface. Iată-te! Voi îndrăzni să mă pierd? Da! Voi îndrăzni să-ţi fiu amantă, sclavă? Din toată inima, Gwynplaine, eu sunt femeia. Femeia e lutul care se vrea mocirlă. Am nevoie să mă dispreţuiesc. Asta dă gust orgoliului. Aliajul măririi e înjosirea. Nimic nu se combină mai bine decât ele două. Dispreţuieşte-mă, tu, care eşti dispreţuit. Înjosirea mai prejos de înjosire! Floarea dublă a ticăloşiei! Eu o culeg. Calcă-mă în picioare; mă vei iubi şi mai mult. Eu ştiu. Pricepi de ce te ador? Pentru că te dispreţuiesc… Suntem făcuţi unul pentru altul, Gwynplaine! Tu eşti monstru pe dinafară, iar eu sunt monstru pe dinăuntru. De data asta te iubesc. Capriciu? Fie. Şi uraganul nu-i tot un capriciu? Între noi doi există o afinitate siderală: şi unul şi altul suntem ai nopţii. Tu prin chip, eu prin inteligenţă. Apropierea ta face să iasă hidra din mine, zeiţa. Tu îmi vădeşti adevărata mea natură. Mă faci să mă descopăr pe mine însămi. Iată cât îţi seamăn. Priveşte-te în mine ca într-o oglindă. Chipul tău e sufletul meu. Nu mă ştiam atât de cumplită. Aşadar, şi eu sunt un monstru. O, Gwynplaine, tu îmi alungi plictiseala…

Ceea ce simţea Gwynplaine este de nedescris: carnea, viaţa, groaza, voluptatea, o beţie copleşitoare, toată ruşinea aflată în orgoliu. Avea să cadă oare?

Ea repetă:

— Te iubesc!

Şi, frenetică, îl strânse la piept.

Gwynplaine gâfâia.

Deodată, în imediata lor apropiere, sună tare şi clar bătaia gongului ţintuit în perete. Ducesa întoarse capul şi spuse:

— Ce-or mai fi vrând iar cu mine?

Brusc, panoul de argint pe care se afla încrustată o coroană regală se deschise lăsând să se ivească interiorul unui dulăpior tapisat cu catifea albastră şi o tăviţă de aur cu o scrisoare pe ea.

Scrisoarea, mare şi pătrată, era pusă în aşa fel încât să i se vadă sigiliul de ceară aurie. Panoul deschis aproape că atingea canapeaua. Ducesa, plecându-se, cu o mână de după gâtul lui Gwynplaine, întinse cealaltă nună, luă scrisoarea şi împinse panoul la loc. Apoi rupse sigiliul, desfăcu plicul, scoase ce se afla în el şi zvârli plicul la picioarele lui Gwynplaine.

Sigiliul fărâmat mai era încă descifrabil şi Gwynplaine putu să zărească o coroană regală sub care se afla litera A. Plicul sfâşiat lăsa să i se vadă ambele feţe, aşa că putu să citească totodată

adresa: *Înălţimii sale ducesa Josiane*.

Din plic, Josiane scoase un pergament şi o hârtie velină. Pergamentul era mare, hârtia era mică.

— Ah, spuse ducesa, ce mi-a trimis aici? Nişte hârţoage! Femeia asta e neîntrecută când e vorba să strice cheful oamenilor…

Şi, lăsând la o parte pergamentul, desfăcu hârtia.

— E scrisul ei. E scrisul surorii mele. Mă oboseşte… Gwynplaine, te întrebam dacă ştii să citeşti. Ştii?

Gwynplaine făcu semn din cap că ştie.

Ea se întinse pe canapea, aproape în poziţia unei femei care ar vrea să doarmă, îşi ascunse cu grijă picioarele sub capot şi braţele în mâneci, cu o pudoare ciudată, lăsând să i se vadă sânii şi învăluindu-l pe Gwynplaine într-o privire pătimaşă, îi întinse hârtia.

— Gwynplaine, tu eşti al meu. Începe-ţi slujba. Iubitule, citeşte ce-mi scrie regina!

Gwynplaine luă hârtia, o desfăcu de tot şi, cu un glas tremurător, citi:

„Doamnă,

Vă trimitem cu plăcere copia alăturată a unui proces-verbal, certificat şi semnat de slujitorul nostru William Cowper, lord-cancelar al regatului Engliterei, şi din care rezultă faptul deosebit de important că fiul legitim al lordului Linnoeus Clancharlie a fost acum constatat şi regăsit, sub numele de Gwynplaine, în josnicia unei vieţi ambulante şi vagabonde şi printre saltimbanci şi măscărici. Această scoatere a lui din rang a fost săvârşită încă de pe când era copil mic. Ca urmare a legilor regatului, şi în virtutea dreptului său ereditar, lordul Fermain Clancharlie, fiul lordului Linnoeus, va fi, chiar astăzi, primit şi reintegrat în Camera Lorzilor. Iată de ce, voind să ne purtăm bine cu domnia-voastră şi să vă păstrăm transmiterea bunurilor şi a domeniilor lordului Clancharlie Hunkerville, îl substituim în bunăvoinţa domniei-voastre lordului David Dirry-Moir. L-am adus pe lordul Fermain în reşedinţa domniei-voastre, Corleone-lodge; poruncim şi dorim, în calitatea noastră de regină şi de soră, ca lordul Fermain Clancharlie, numit până astăzi Gwynplaine, să vă fie soţ. Vă veţi căsători cu el, aceasta fiind dorinţa majestăţii noastre.“

În timp ce Gwynplaine citea, cu un glas care aproape că şovăia la fiecare cuvânt, ducesa, sprijinită de perna canapelei, asculta, cu ochii aţintiţi în gol. Când Gwynplaine sfârşi, îi smulse scrisoarea.

— ANA, REGINA, spuse ea visătoare, citind semnătura.

Apoi culese de pe jos pergamentul pe care îl zvârlise şi-l străbătu cu privirea. Era declaraţia naufragiaţilor de pe *Matutina*, copiată pe un proces-verbal semnat de şeriful Southwarkului şi de lordul-cancelar.

După ce citi procesul-verbal şi reciti mesajul reginei, Josiane spuse:

— Fie!

Şi calmă, arătându-i lui Gwynplaine cu degetul portiera galeriei prin care intrase, îi porunci:

— Pleacă!

Gwynplaine, împietrit, nu se clinti.

Ea continuă, glacială:

— Pentru că eşti soţul meu, pleacă!

Gwynplaine, fără să scoată o vorbă, cu ochii plecaţi ca un vinovat, nu se mişcă.

Ea adăugă:

— N-ai dreptul să rămâi. Aici e locul amantului meu…

Gwynplaine părea ţintuit.

— Bine! spuse ea. Atunci am să plec eu. Ah! Eşti soţul meu! Nici nu se putea mai bine! Te urăsc!

Şi ridicându-se, făcând un gest de adio către nu se ştie ce fiinţă invizibilă, ducesa ieşi.

Portiera galeriei se închise în urma ei.

IV. SE RECUNOSC, DAR NU SE CUNOSC

Gwynplaine rămase singur. Singur, în faţa băii călduţe şi a patului desfăcut. În el, pulverizarea ideilor atinsese culmea. Ceea ce gândea au mai semăna deloc a gândire. Era o împrăştiere, o risipire, teama de a fi în mijlocul unor lucruri cu neputinţă de înţeles. Din clipa când pajul adusese scrisoarea ducesei, pentru Gwynplaine începuse un şir de ore din ce în ce mai de neînţeles. Până acum trăia în vis, dar vedea clar. Acum orbecăia. Nu mai gândea, nici nu mai visa măcar, ci se lăsa mânat de soartă.

Deodată se auzi în umbră zgomotul unor paşi. Erau paşi de

bărbat, venind din partea opusă a galeriei, pe unde ieşise ducesa. Paşii se apropiau şi se auzeau încet, dar desluşit. Gwynplaine, deşi buimăcit, deveni atent.

Pe neaşteptate, după draperia de argint pe care ducesa o lăsase întredeschisă, în spatele patului, uşa ascunsă de oglinda pictată se deschise larg şi o voce bărbătească şi veselă, cântând cât putea de tare, făcu să răsune în camera oglinzilor refrenul unui vechi cântec franţuzesc.

Un bărbat intră. Avea spadă la şold, ţinea în mână o pălărie cu pene şi fireturi, şi purta un măreţ costum marinăresc, cu galoane.

Gwynplaine, ca împins de un resort, se ridică în picioare. Îl recunoscu pe bărbatul acesta care, la rândul lui, îl recunoscu şi el. Uimiţi, strigară amândoi odată:

— Gwynplaine!

— Tom-Jim-Jack!

Omul cu pălăria împodobită se îndreptă spre Gwynplaine, care îşi încrucişă braţele.

— Cum de te afli aici, Gwynplaine?

— Şi tu, Tom-Jim-Jack, cum de vii aici?

— Ah. Înţeleg, Josiane! Un capriciu. Un saltimbanc care e şi monstru e prea frumos ca să i se poată rezista. Te-ai deghizat ca să vii aici, Gwynplaine!

— Şi tu la fel, Tom-Jim-Jack!

— Gwynplaine, ce-i cu veşmântul ăsta de senior?

— Tom-Jim-Jack, ce-i cu uniforma asta de ofiţer?

— Gwynplaine, eu nu răspund la întrebări.

— Nici eu, Tom-Jim-Jack!

— Gwynplaine, eu nu mă numesc Tom-Jim-Jack!

— Tom-Jim-Jack, eu nu mă numesc Gwynplaine.

— Gwynplaine, aici mă aflu în casa mea.

— Aici mă aflu în casa mea, Tom-Jim-Jack.

— Îţi interzic să faci pe ecoul! Tu ai ironia, dar eu am bastonul. Termină cu imitaţiile, caraghios netrebnic!

Gwynplaine păli.

— Netrebnic eşti tu! Şi o să-mi dai socoteală pentru insulta asta!

— În baraca ta, oricând vrei. Cu lovituri de pumn.

— Ba aici, cu lovituri de spadă!

— Amice Gwynplaine, spada e rezervată gentilomilor. Eu nu

mă bat decât cu semenii mei. Suntem egali în faţa pumnilor, dar inegali în faţa spadei. La inn Tadcaster, Tom-Jim-Jack poate să boxeze cu Gwynplaine. La Windsor, e altceva. Află următoarele: sunt contraamiral.

— Şi eu sunt pair al Angliei.

Omul în care Gwynplaine îl vedea pe Tom-Jim-Jack izbucni în râs.

— De ce nu rege? De fapt, ai dreptate. Un comediant poate fi oricare din rolurile pe care le joacă. Spune-mi că eşti Tezeu, principe atenian…

— Sunt pair al Angliei şi ne vom încrucişa spadele!

— Gwynplaine, te cam întinzi! Nu juca faţă de cineva care te poate pedepsi cu biciuirea! Numele meu e lord David Dirry-Moir.

— Iar numele meu e lord Clancharlie.

Lord David izbucni din nou în râs.

— Nici nu se poate ceva mai nimerit! Gwynplaine e lord Clancharlie. Într-adevăr, ăsta e numele pe care trebuie să-l ai ca s-o posezi pe Josiane. Uite că te iert. Şi ştii de ce? Fiindcă noi suntem cei doi amanţi. Portiera galeriei se dădu în lături şi un glas spuse:

— Sunteţi cei doi soţi, monseniore!

Amândoi se întoarseră spre cel ce vorbise.

— Barkilphedro! strigă lord David.

Barkilphedro îi salută cu o plecăciune adâncă pe cei doi lorzi şi zâmbi.

La câţiva paşi în spatele lui se afla un gentilom cu chipul respectuos şi aspru, care ţinea în mână o vargă neagră. Gentilomul acesta se apropie, se înclină de trei ori în faţa Gwynplaine şi-i spuse:

— My lord, sunt aprodul vergii negre. La porunca majestăţii sale, vin s-o caut pe senioria voastră.

CARTEA A OPTA
CAPITOLIUL SI VECINĂTATEA LUI

I. DISECARE A LUCRURILOR SOLEMNE

În seara aceleiaşi zile, Gwynplaine se afla într-un loc cu totul neobişnuit. Stătea pe o bancă împodobită cu steme regale. Purta pe deasupra veşmintelor de mătase o robă de velur stacojiu, căptuşită cu tafta albă şi având la umeri două benzi de hermină, tivite cu aur. În jurul lui se aflau oameni de toate vârstele, tineri şi bătrâni, stând ca şi el pe steme regale şi, asemenea lui, înveşmântaţi în hermină şi purpură.

Mai încolo, se zăreau alţi oameni, îngenuncheaţi. Aceştia purtau robe de mătase neagră. Câte unul dintre ei scria.

În faţa lui, nu prea departe, vedea trepte, o estradă, un baldachin, un larg scut de armorie strălucind între un leu şi un licorn şi, sub baldachin, deasupra treptelor, proptit de scut, un jilţ aurit şi încoronat. Un tron. Tronul Marii Britanii.

Gwynplaine, el însuşi pair, se afla în camera pairilor Angliei.

În ce fel avusese loc intrarea lui Gwynplaine în Camera Lorzilor, vom arăta acum.

Toată ziua, de dimineaţă până seara, de la Windsor până la Londra, de la Corleone-lodge până la Westminster-hall, fusese înălţat din treaptă în treaptă. La fiecare treaptă, o nouă ameţeală.

De la Windsor fusese luat în trăsurile reginei, cu escorta cuvenită unui pair. Garda care dă onorul semăna grozav cu garda care face pază.

În ziua aceea, cei ce locuiau de-a lungul drumului de la Windsor la Londra văzură galopând o ceată de gentilomi pensionari ai majestăţii sale, însoţind două rădvane mânate la galop. În primul stătea aprodul vergii negre, cu varga în mână. În al doilea se zărea o pălărie mare, cu pene albe, umbrind o faţă care nu se vedea. Cine trecea oare? Un prinţ sau un deţinut?

Era Gwynplaine. Şi părea unui dintre cei duşi pentru

întemniţare în turnul Londrei, dacă nu e dus cumva în camera pairilor.

Regina orânduise bine totul. Fiind vorba de viitorul soţ al surorii sale, îi dăduse o escortă din propriile ei trupe.

Ofiţerul aprodului vergii negre călărea în fruntea alaiului.

Aprodul vergii negre avea, lângă el, pe o strapontină, o pernă din ţesătură de argint. Pe această pernă se afla un portofoliu negru, cu stema regală.

La Brentford, ultima etapă înaintea Londrei, cele două rădvane şi escorta făcură popas. O caretă făcută parcă din solzi aştepta acolo, cu patru lachei în spate, doi surugii înainte şi un vizitiu cu perucă. Roţile, scăriţa, frâiele, oiştea, toată careta, în sfârşit, erau aurite. Hamurile cailor erau din argint.

Gwynplaine se dădu jos din rădvan şi se urcă în caretă. Aprodul, purtând varga, şi ofiţerul său, purtând perna, se urcară după el şi se aşezară pe bancheta joasă care, în vechile trăsuri de ceremonie, era hărăzită pajilor.

Careta se îndreptă spre Londra. Demnitatea perucii vizitiului cerea să se meargă la pas.

Încă nu se înnoptase bine când careta se opri la King’s Gate, poartă greoaie, boltită între două turnuri care fac legătura între White-Hall şi Westminster. Ceata gentilomilor pensionari se strânse în jurul caretei. Unul dintre valeţi sări jos şi deschise portiera. Aprodul vergii negre, urmat de ofiţerul său care purta perna, ieşi din caretă şi-i spuse lui Gwynplaine:

— My lord, binevoiţi să coborâţi! Înălţimea voastră să-şi păstreze pălăria pe cap.

Pe sub mantia de călătorie, Gwynplaine purta veşmântul de mătase pe care nu şi-l mai scosese din ajun. Spadă nu avea. Mantia şi-o lăsă în caretă.

Sub bolta pentru trăsuri de la King’s Gate se afla o poartă laterală, mică şi înălţată pe câteva trepte. Aprodul vergii negre, urmat de ofiţerul său, porni înainte. Gwynplaine îi urmă. Urcară treptele şi intrară sub poarta laterală. Peste câteva clipe, se aflau într-o încăpere rotundă şi largă, cu un stâlp în centru, încăpere luminată prin ogive înguste şi care trebuie că era întunecată chiar ziua în amiaza mare.

Acolo, treisprezece oameni aşteptau în picioare. Trei în faţă, şase în rândul al doilea, şi patru după ei. Dintre cei trei aşezaţi în faţă, unul purta veşminte de catifea stacojie, iar ceilalţi doi,

veşminte tot stacojii, dar din mătase. Toţi trei aveau brodate pe umăr însemnele Angliei.

Cei şase din rândul al doilea purtau veste din moar alb, şi fiecare avea pe piept un blazon felurit.

Ultimii patru, toţi îmbrăcaţi în moar negru, se deosebeau unul de altul; primul purta o capă albastră; al doilea avea pe pântece un chip al sfântului Gheorghe, stacojiu; al treilea avea brodate pe piept şi pe spate câte o cruce cărămizie; al patrulea purta un guler de blană neagră. Toţi purtau peruci, aveau capetele descoperite şi spade la şold.

În semiîntunericul sălii, abia li se desluşeau chipurile. Ei nu puteau să vadă faţa lui Gwynplaine.

Aprodul vergii negre îşi ridică varga şi spuse:

— My lord Fermain Clancharlie, baron Clancharlie şi Hunkerville, eu, aprod al vergii negre, prim-ofiţer al camerei de prezenţă, o predau pe senioria voastră lui Garter, rege de arme al Angliei.

Personajul înveşmântat în catifea, depărtându-se întrucâtva de ceilalţi, se ploconi până în pământ în faţa lui Gwynplaine şi spuse:

— My lord Fermain Clancharlie, eu sunt Garter, primul rege de arme al Angliei. Sunt ofiţer creat şi încoronat de înălţimea sa ducele de Norfolk, conte-mareşal ereditar. Am jurat supunere faţă de rege, faţă de pairi şi faţă de cavalerii Jartierei. În ziua încoronării mele, când contele-mareşal al Angliei mi-a vărsat un pahar cu vin pe cap, am făgăduit solemn să fiu îndatoritor faţă de nobili, să mă feresc de tovărăşia celor cu faimă rea, să-i scuz mai degrabă decât să-i defăimez pe cei de neam ales şi să ajut văduvele şi fecioarele. Eu sunt cel însărcinat cu orânduirea ceremoniilor de înmormântare a pairilor şi am în grijă şi pază armoriile lor. Sunt gata să primesc poruncile senioriei voastre!

Primul dintre cei înveşmântaţi în mătase făcu o plecăciune şi spuse:

— My lord, eu sunt Clarence, al doilea rege de arme al Angliei. Sunt ofiţerul care orânduieşte înmormântările nobililor mai mici în rang decât pairii. Sunt gata să primesc poruncile senioriei voastre.

Celălalt bărbat, înveşmântat în mătase, făcu o plecăciune şi spuse:

— My lord, eu sunt Norroy, al treilea rege de arme al Angliei.

Sunt gata să primesc poruncile senioriei voastre!

Cei şase din rândul al doilea, nemişcaţi şi fără să salute, făcură un pas.

Primul din dreapta lui Gwynplaine spuse:

— My lord, noi suntem cei şase duci de arme ai Angliei. Eu sunt York.

Apoi fiecare dintre heralzi sau duci de arme îşi rosti numele pe rând:

— Eu sunt Lancaster.

— Eu sunt Richmond.

— Eu sunt Chester.

— Eu sunt Somerset.

— Eu sunt Windsor.

Blazoanele purtate pe piept erau ale comitatelor şi ale oraşelor cărora heralzii le purtau numele.

Cei patru înveşmântaţi în negru şi aflaţi în spatele heralzilor tăceau.

Regele armelor, Garter, îi arătă cu degetul lui Gwynplaine şi spuse:

— My lord, iată-i pe cei patru urmăritori ai armelor.

La un semn al regelui armelor, primul dintre urmăritori, cel cu mantia albastră, înaintă şi luă din mâinile ofiţerului aprodului perna din ţesătură de argint şi portofoliul cu coroană.

Regele armelor i se adresă lui Gwynplaine:

— Binevoiţi să mă urmaţi, my lord.

Şi adăugă:

— Veţi fi salutat. Senioria voastră să-şi ridice numai borul pălăriei.

Alaiul se îndreptă spre uşa din fundul sălii rotunde. Aprodul vergii negre mergea în frunte. După el venea omul cu mantia albastră, purtând perna; apoi regele armelor; după regele armelor venea Gwynplaine, cu pălăria pe cap. Ceilalţi regi ai armelor, heralzi, urmăritori, rămaseră în sala rotundă.

Gwynplaine, precedat de aprod şi sub conducerea regelui armelor, urmă din sală în sală un itinerar cu neputinţă de regăsit astăzi când vechea clădire a parlamentului Angliei a fost dărâmată.

Se înnoptase şi prin galerii, din loc în loc, ardeau lămpi. În săli fuseseră aprinse lumânări de ceară, puse în candelabre de aramă.

Într-una din camerele pe care o străbătu alaiul se afla onorabilul Philip Sydenham, cavaler „banneret”, senior de Beympton, în Somerset. Cavalerul „banneret” este cavalerul făcut în război de către rege, sub flamura regală desfăşurată.

Într-o alta, se afla cel mai vechi baronet al Angliei, sir Edmund Bacon de Suffolk, moştenitor al lui sir Nicholas, şi denumit *primus baronetorum Angliae*.

La intrarea unui coridor, Gwynplaine fu salutat de către sir Thomas Mansell de Margam, controlor al casei reginei şi membru în parlament pentru Glamorgan; la ieşirea din coridor îl salută o delegaţie a baronilor celor Cinci-Porturi, aşezaţi la dreapta şi la stânga lui, câte patru, cele Cinci-Porturi fiind, de fapt, opt. William Ashburnham îl salută pentru Hastings, Matthew Aylnor pentru Douvres, Josias Burchett pentru Sandwich, sir Philip Boteler pentru Hythe, John Brewer pentru New Rummey, Edward Southwell pentru oraşul Rye, James Hayes pentru oraşul Vinchelsea şi Georges Nailor pentru oraşul Seaford.

Când Gwynplaine voi să le răspundă la salut, regele armelor îi reaminti, în şoaptă, ceremonialul:

— Numai borul pălăriei, my lord!

Gwynplaine făcu aşa cum i se spuse.

Ajunse apoi în camera pictată, unde nu există deloc picturi, în afară de chipurile unor sfinţi, printre care şi sfântul Edward. Dincoace de bariera de lemn care străbătea dintr-o parte într-alta camera pictată, aşteptau trei secretari de stat, oameni nespus de importanţi. Primul dintre ei avea în atribuţiile lui sudul Angliei, Irlanda şi coloniile, plus Franţa, Elveţia, Italia, Spania, Portugalia şi Turcia. Al doilea conducea nordul Angliei, cu supravegherea Ţărilor de Jos, Germaniei, Danemarcei, Suediei, Poloniei şi ţării Moscovei. Al treilea, scoţian, avea Scoţia. Primii doi erau englezi. Unul dintre ei era onorabilul Robert Harley, membru al parlamentului pentru oraşul New Radnor. Un deputat de Scoţia, Mungo Graham, esquire, rudă cu ducele de Montrose, se afla de faţă. Toţi îl salutară în tăcere pe Gwynplaine.

Gwynplaine îşi atinse borul pălăriei.

Paznicul ridică bariera de lemn care ducea spre fundul camerei pictate, unde se afla masa cea lungă şi îmbrăcată în verde, rezervată numai pentru lorzi.

Pe masă se afla un sfeşnic aprins.

Gwynplaine, precedat de aprodul vergii negre, de omul cu

mantia albastră şi de Garter, pătrunse în locul acesta privilegiat.

Paznicul lăsă bariera în urma lui Gwynplaine. Regele armelor se opri de îndată ce trecu dincolo de barieră.

Camera pictată era spaţioasă. În fund, sub stema regală aflată între două ferestre, se zăreau stând în picioare doi bătrâni înveşmântaţi în robe de catifea roşie, având câte două benzi de hermină tivite cu aur, pe umăr, şi pălării cu pene albe puse peste peruci. Prin despicătura robelor li se vedeau hainele de mătase şi mânerele spadelor.

Înapoia lor stătea neclintit un bărbat înveşmântat în moar negru, ţinând sus un topuz uriaş, de aur, la al cărui capăt se vedea un leu încoronat – însemnul pairilor Angliei.

Garter i-i arătă lui Gwynplaine pe cei doi bătrâni în robe de catifea şi-i spuse la ureche:

— My lord, aceştia sunt egalii senioriei voastre. Le veţi răspunde la salut exact cum vă vor saluta ei. Aceşti doi nobili, aici de faţă, sunt doi baroni şi naşii senioriei voastre, aleşi de lordul-cancelar. Sunt foarte bătrâni şi aproape orbi. Ei au să vă introducă în Camera Lorzilor. Primul e Charles Mildmay, lord Fitzwalter, al şaselea senior de pe banca baronilor, iar celălalt e Augustus Arundel, lord Arundel de Trerice, al treizeci şi optulea senior de pe banca baronilor.

Garter, făcând un pas spre cei doi bătrâni, ridică glasul:

— Fermain Clancharlie, baron Clancharlie, baron Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, pair al regatului, salută pe senioriile voastre.

Cei doi lorzi îşi ridicară pălăriile deasupra capetelor, întinzând cât puteau mai sus braţul care ţinea pălăria, apoi şi le puseră iar pe cap.

Gwynplaine le răspunse la salut în acelaşi fel.

Aprodul vergii negre porni înainte, urmat de omul cu mantia albastră şi de regele armelor. Purtătorul topuzului se aşeză în faţa lui Gwynplaine, iar cei doi lorzi la dreapta şi la stânga lui. Alaiul ieşi din camera pictată şi pătrunse într-o galerie cu stâlpi unde stăteau de gardă, la fiecare stâlp, când un ostaş englez cu baltag, când un scoţian cu halebardă.

Căpitanul ostaşilor cu baltag şi căpitanul halebardierilor îi făcură lui Gwynplaine şi celor doi lorzi-naşi salutul cu spada. Soldaţii salutau, unii cu baltagul, alţii cu halebarda.

În fundul galeriei strălucea o uşă atât de măreaţă, încât părea

făcută din aur. De fiecare parte a uşii stătea neclintit câte un om. După uniformele lor se vedea că sunt door-keepers, „paznici ai uşilor”.

Ceva mai încoace de uşă, galeria se lărgea formând un fel de rotondă cu geamuri. În rotonda aceasta stătea într-un jilţ cu spătar enorm un personaj măreţ prin dimensiunile uriaşe ale robei şi ale perucii sale. Personajul era William Cowper, lord-cancelar al Angliei.

Să fii mai beteag decât regele e o calitate. William Cowper era miop. Ana era şi ea mioapă, dar ceva mai puţin decât el. Vederea aceasta scurtă a lui William Cowper plăcu miopiei majestăţii sale şi-l făcu să fie ales de regină drept cancelar şi păzitor al conştiinţei regale.

Lordul-cancelar, stând grav în jilţul lui înalt, avea la dreapta o masă, la care stătea diacul coroanei, iar la stânga o altă masă, la care se afla diacul parlamentului. Amândoi slujbaşii aveau în faţă câte un catastif deschis şi cele trebuitoare pentru scris.

În spatele jilţului lordului-cancelar stătea purtătorul lui de topuz, ţinând topuzul cu coroană. Se mai aflau acolo purtătorul-cheii şi purtătorul-pungii, toţi cu peruci. Slujbele acestea mai există şi astăzi.

Pe o mescioară, lângă jilţ, se afla o spadă cu mâner de aur şi cu teaca şi centura învelite în catifea roşie.

În spatele diacului coroanei stătea în picioare un ofiţer, ţinând desfăcută, cu amândouă mâinile, o robă care era roba de încoronare.

În spatele diacului parlamentului, un alt ofiţer ţinea desfăcută o altă robă, care era roba parlamentului.

Robele acestea, amândouă din velur cărămiziu, căptuşite cu tafta albă şi cu două bande de hermină galonate cu aur, pe umeri, erau aidoma una cu alta; atâta doar că roba de încoronare avea podoabele de hermină ceva mai late.

Un al treilea ofiţer, care era „librarian-ul”, purta, pe un pătrat de piele de Flandra, un red-book, adică o cărticică legată în marochin roşu, conţinând lista pairilor şi a parlamentarilor, plus filele albe şi un creion care de obicei se înmânau la intrarea fiecărui nou membru al parlamentului.

Alaiul în mers, format de Gwynplaine între cei doi pairi-naşi, se opri în faţa jilţului lordului-cancelar.

Cei doi lorzi-naşi îşi scoaseră pălăriile. Gwynplaine făcu şi el ca

ei.

Regele armelor primi din mâinile omului cu mantie albastră perna din ţesătură de argint, se aşeză în genunchi şi-i înfăţişă şi lordului-cancelar portofoliul negru aflat pe pernă.

Lordul-cancelar luă portofoliul şi-i întinse diacului parlamentului. Acesta veni să-l primească, solemn, apoi se aşeză la măsuţa lui, deschise portofoliul şi se ridică iar.

Portofoliul cuprindea cele două mesaje regale obişnuite în asemenea ocazii, unul adresat Camerei Lorzilor, celălalt adresat noului pair.

Diacul parlamentului, stând în picioare, citi cu glas tare şi cu o încetineală plină de respect cele două mesaje. Când sfârşi de citit, lordul-cancelar ridică glasul:

— Lord Fermain Clancharlie, renunţă senioria voastră la credinţa în prefacerea pâinii şi a vinului în trupul şi sângele lui Crist, la adorarea sfinţilor şi la liturghie?

Gwynplaine se înclină.

Lordul-cancelar spuse:

— My lord Fermain Clancharlie, vă puteţi lua locul cuvenit.

— Aşa să fie! spuseră cei doi naşi.

Regele armelor se ridică, luă spada de pe mescioară şi încinse centironul în jurul taliei lui Gwynplaine.

Gwynplaine auzi cum cineva, în spatele lui, spunea:

— O înveşmânt pe senioria voastră cu roba parlamentară.

Şi, în acelaşi timp, ofiţerul care îi vorbea şi care ţinea roba aceasta, îl înveşmântă şi îi înnodă la gât panglica neagră care lega hermina.

Acum, cu roba de purpură pe el şi cu spada de aur la şold, Gwynplaine era asemenea celor doi lorzi aflaţi în dreapta şi în stânga lui. Purtătorul cărţii îi înfăţişă *red-book-ul* şi i-l puse în buzunarul hainei. Regele armelor îi şopti la ureche;

— My lord, când intraţi, să salutaţi scaunul regal.

Scaunul regal e tronul.

În acest timp diecii scriau, fiecare la masa lui, unul în catastiful coroanei, celălalt în catastiful parlamentului. Apoi aduseră, pe rând, în faţa lordului-cancelar, care le semnă, cele două catastife.

După ce semnă, lordul-cancelar se ridică în picioare.

— Lord Fermain Clancharlie, baron Clancharlie, baron Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, fiţi binevenit printre

egalii senioriei voastre, lorzii spirituali şi temporari ai Marii Britanii.

Cei doi naşi ai lui Gwynplaine îi atinseră umărul. El se întoarse.

Marea uşă aurită din fundul galeriei se deschisese larg.

Era uşa Camerei pairilor Angliei.

Nu trecuseră nici treizeci şi şase de ore de când Gwynplaine, împrejmuit de-un alt alai, văzuse deschizându-se în faţa lui poarta de fier a temniţei din Southwark.

Cumplită repeziciune a tuturor acestor nori abătuţi asupra capului său! Nori care erau evenimente; repeziciune care era o luare cu asalt.

II. VECHEA CAMERĂ

Toată ceremonia învestirii lui Gwynplaine avusese loc într-un fel de penumbră.

Lordul William Cowper nu îngăduise să i se dea, lui, cancelar al Angliei, prea multe amănunte cu privire la desfigurarea tânărului lord Fermain Clancharlie, găsind că nu e la înălţimea demnităţii sale să ştie că un pair nu e frumos, şi simţindu-se înjosit de cutezanţa pe care ar fi avut-o un inferior care i-ar fi adus asemenea informaţii. Un om de rând fără îndoială că spune cu dragă inimă: prinţul ăsta e ghebos. Deci, a fi diform e insultător pentru un lord. La cele câteva cuvinte pe care i le spusese regina, lordul-cancelar se mărginise să răspundă: *Un senior are drept chip senioria*. În mod sumar şi din procesele-verbale pe care trebui să le verifice şi să le certifice, înţelesese şi luase unele măsuri de prevedere.

Faţa noului lord ar fi putut, la intrarea în cameră, să provoace oarecare vâlvă. Asta trebuia preîntâmpinat. Lordul-cancelar luase măsuri. Trebuia făcut aşa fel încât primirea lui Gwynplaine să treacă nestingherită, ca a oricărui alt moştenitor de pairie. De aceea lordul-cancelar fixase primirea lordului Fermain Clancharlie într-o şedinţă de seară.

Lord William Cowper uzase de dreptul lui îndeplinind, în rotonda cu geamuri, formalităţile de investire a lordului Fermain Clancharlie. În plus, fixase şi ora în aşa fel încât noul pair să-şi facă intrarea în cameră înainte de începerea şedinţei.

Miop, după cum am spus, lordul William Cowper abia dacă zărise diformitatea lui Gwynplaine. Cei doi lorzi-naşi nici n-o

zăriseră măcar. Erau amândoi bătrâni şi aproape orbi.

Lordul-cancelar îi alesese dinadins.

Ceva mai mult: lordul-cancelar, nevăzând decât statura şi prestanţa lui Gwynplaine, găsise că „arată foarte bine”.

Să mai adăugăm că Barkilphedro, perfect informat ca un spion ce era, şi hotărât să-şi ducă la capăt maşinaţiile, în spusele lui oficiale faţă de lordul-cancelar scăzuse într-o oarecare măsură sluţenia lordului Fermain Clancharlie, stăruind asupra amănuntului că Gwynplaine putea, oricând voia, să înlăture efectul râsului şi să-şi readucă la seriozitate faţa desfigurată. Probabil că Barkilphedro exagerase chiar această însuşire. Altminteri, din punct de vedere aristocratic, ce importanţă avea? Lordul William Cowper nu era oare autorul maximei: *În Anglia restaurarea unui pair e mai importantă decât restaurarea unui rege?* Hidoasele pete de sânge de pe faţă îl împiedicaseră oare pe Cezar Borgia să fie duce de Valentinois? Orbirea îl împiedicase oare pe Jean de Luxembourg să fie rege al Boemiei? Gheba îl împiedicase oare pe Richard al III-lea să fie rege al Angliei?

După cum se vede, nimic nu putea împiedica primirea lui Gwynplaine şi precauţiile prudente ale lordului-cancelar, folositoare punctului de vedere inferior al tacticii, erau un lux faţă de punctul de vedere superior al principiului aristocratic.

În clipa când cei doi *door-keepers* deschiseseră dinaintea lui Gwynplaine uşa cea mare, în sală abia dacă se aflau vreo câţiva lorzi. Şi lorzii aceştia erau aproape toţi bătrâni. În banca ducilor nu se zăreau decât doi duci – unul albit de-a binelea, celălalt cărunt, Thomas Osborne, duce de Leeds, şi Schomberg, fiul acelui Schomberg, german prin naştere, francez prin bastonul de mareşal şi englez prin pairie care, alungat prin edictul din Nantes, se luptase împotriva Angliei ca francez şi împotriva Franţei ca englez. În banca lorzilor spirituali nu se afla decât arhiepiscopul de Canterbury, primat al Angliei, sus de tot, iar jos, doctorul Simon Patrick, episcop de Ely, discutând cu Evelyn Pierrepont, marchiz de Dorchester, care îi explica deosebirea dintre mai multe feluri de fortificaţii militare şi în ce fel poate fi întărită cu stâlpi o redută, punând stâlpii jumătate în pământ şi jumătate afară. Thomas Thynne, viconte Weimouth, stând lângă un candelabru, examina un plan al arhitectului său cu gând să-şi facă în grădina din Longlest, în Wiltshire, o peluză numită „gazon

tăiat”, prin folosirea pătratelor de gazon, alternând cu pătrate de nisip galben, de nisip roşu, de scoici de râu şi de pulbere fină din cărbune de pământ. Pe banca viconţilor se afla un talmeş-balmeş de lorzi bătrâni – Essex, Ossulston, Peregrine, Osborne, William Zulestein, conte de Rochford. Printre ei, câţiva tineri din tabăra răzvrătiţilor care nu purtau perucă, îl conjurau pe Price Devereux, viconte Hereford, discutând problema dacă o infuzie din nu ştiu ce plantă este ceai.

— Oarecum, spunea Osborne.

— Nici vorbă că da, spunea Essex.

Pe banca marchizilor, Thomas de Grey, marchiz de Kent, lord-şambelan al reginei, îi spunea lui Robert Bertie, marchiz de Lindsay, lord-şambelan al Angliei, că lozul cel mare al loteriei engleze fusese câştigat în anul 1694 de către doi francezi refugiaţi, domnul Lecoq, pe vremuri consilier al parlamentului din Paris, şi domnul Ravenel, gentilom breton. Contele de Wymes citea o carte intitulată: *Curioasa folosinţă a oracolelor sibilelor*. John Campbell, conte de Greenwich, faimos prin bărbia prelungă, prin veselia şi prin cei optzeci şi şapte de ani ai săi, îi scria amantei. Lord Chandos îşi făcea unghiile.

Şedinţa care avea să urmeze, trebuind să fie o şedinţă regală, în care coroana avea să fie reprezentată prin comisari, doi ajutori de door-keepers puneau în faţa tronului o bancă îmbrăcată în catifea roşie ca focul.

În acest timp, lordul-cancelar lua loc pe primul sac de lână, ofiţerii Camerei se instalau, unii jos, alţii în picioare, arhiepiscopul de Canterbury se ridica şi spunea rugăciunea, iar şedinţa începea. Gwynplaine intrase de câtăva vreme fără ca să-l observe cineva. A doua bancă a baronilor, unde se afla locul lui, era lipită de bară, aşa că nu trebui să facă decât doi-trei paşi până la ea. Cei doi lorzi-naşi i se aşezaseră la dreapta şi la stânga, mascând într-o oarecare măsură prezenţa acestui nou venit. Nimeni nefiind anunţat, diacul parlamentului citise cu jumătate glas şi, ca să zicem aşa, aproape şuşotise diversele formule, privindu-l pe noul lord, iar lordul-cancelar îi proclamase admiterea în mijlocul a ceea ce se numeşte în dări de seamă „neatenţie generală”.

Toţi cei de faţă vorbeau. Gwynplaine se aşezase, tăcut, cu capul descoperit, între cei doi bătrâni pairi – lord Fitzwalter şi lord Arundel.

Intrând, după recomandarea pe care i-o făcuse regele de arme şi pe care cei doi lorzi-naşi i-o reînnoiseră, el salutase „scaunul regal”. Deci, se terminase. Era lord!

Înălţimea aceasta, sub a cărui strălucire îl văzuse încovoindu-se cu spaimă toată viaţa lui pe Ursus, culmea aceasta miraculoasă, el o avea acum sub tălpi. Vechi pisc al lumii feudale, privit de şase veacuri de Europa şi de istorie. Aureolă înfricoşătoare a unei lumi de bezne.

Intrarea lui în aureola aceasta avusese loc, irevocabilă. Se afla în casa lui. Stătea pe scaunul lui, aşa cum regele putea să stea pe al său. Era acolo, şi nimic în lume n-ar mai fi putut face să nu fie. Coroana regală pe care o vedea era sora coroanei lui. El era pairul acestui tron!

Ieri ce fusese? Un biet măscărici. Şi acum, iată-l prinţ! Ieri, nimic! Astăzi, totul! Confruntare bruscă a mizeriei şi a puterii, stând faţă în faţă într-un destin şi devenind, pe neaşteptate, două jumătăţi ale uneia şi aceleiaşi conştiinţe.

Două spectre al sărăciei crunte şi al belşugului înfloritor – luând în stăpânire acelaşi suflet şi trăgându-l fiecare către sine. Tulburătoare împărţire a unei minţi, a unei voinţe, a unui creier, între cei doi fraţi duşmani, spectrul bogat şi spectrul sărac. Cain şi Abel în acelaşi om.

III. CONVORBIRI SEMEŢE

Încetul cu încetul, băncile Camerei se umplură. Lorzii începură să sosească. La ordinea de zi era proiectul de lege privind mărirea cu o sută de mii de livre sterline a venitului anual al lui George de Danemarca, duce de Cumberland, soţul reginei. Printre altele, se anunţase că mai multe proiecte îngăduite de majestatea sa aveau să fie aduse Camerei de către comisarii coroanei, având puterea şi sarcina de a le sancţiona, ceea ce ridica şedinţa la rangul de şedinţă regală.

Pairii aveau toţi robele de parlament puse peste veşmintele de curte sau de oraş. Robele acestea, asemănătoare robei cu care fusese îmbrăcat Gwynplaine, erau aceleaşi la toţi, cu deosebire doar că ducii aveau cinci benzi de hermină cu margini de aur, marchizii patru, conţii şi viconţii trei, iar baronii două.

Lorzii intrau, grupuri-grupuri. Se întâlneau în coridoare şi continuau discuţiile începute. Câte unii veneau singuri.

Costumele erau solemne, dar atitudinile nu. Şi nici cuvintele. Intrând, toţi salutau tronul.

Se aflau acolo mulţime de pairi. Defilarea măreţelor nume se făcea aproape fără ceremonial, publicul fiind absent. Leicester intra şi îi strângea mâna lui Lichfield; apoi Charles Mordaunt, conte de Peterbourough şi de Monmouth, care, la iniţiativa prietenului său Lacke, propusese reforma monetară; apoi Charles Campbell, conte de Loudoun, ascultând ce-i spunea Fulke Grevilke, lord Brooke; apoi Dorme, conte de Caërnarvon; apoi Robert Sutton, baron Lexington, fiul lui Lexington care îl sfătuise pe Carol al II-lea să-l alunge pe Gregorio Leti, istoriograful destul de neiscusit ca să vrea să fie istoric; apoi Thomas Bellasyse, viconte Falconberg, un bătrân frumos; şi, împreună, cei trei veri Howard, Howard, conte de Bindon, Bowes-Howard, conte de Berkshire şi Stafford-Howard, conte de Stafford; apoi John Lovelace, baron Lovelace, a cărui pairie, stinsă în 1736, i-a dat putinţă lui Richardson să-i introducă pe Lovelace într-o carte şi să creeze sub acest nume un tip. Toate aceste personaje, celebre fie în politică, fie în război, şi dintre care unele făceau cinste Angliei, râdeau şi discutau. Era ca şi cum ai fi privit istoria în halat şi papuci.

În mai puţin de o jumătate de ceas, Camera Lorzilor se umplu aproape cu totul. Lucru firesc, şedinţa fiind regală. Mai puţin firească însă era însufleţirea discuţiilor. Camera, atât de amorţită mai adineauri, zumzăia acum ca un stup neliniştit. O trezise sosirea lorzilor întârziaţi. Ei aduceau noutăţi. Lucru ciudat, pairii care la deschiderea şedinţei se aflau în cameră nu ştiau ce se întâmplase acolo, iar cei care nu fuseseră ştiau.

Câţiva lorzi veneau de la Windsor.

De câteva ore, aventura lui Gwynplaine fusese aflată. Secretul e ca o plasă: dacă se rupe un ochi, se deşiră toată. De dimineaţă, în urma întâmplărilor arătate mai sus, toată povestea unei pairii regăsite pe scena unei barăci şi a unui măscărici recunoscut drept lord făcuse vâlvă la Windsor, printre cei apropiaţi de curtea regală. Mai întâi vorbiseră prinţii, apoi lacheii. De la curte, evenimentul umpluse oraşul. La şapte, nimeni din Londra nu cunoştea povestea. La opt, tot oraşul vorbea despre Gwynplaine. Doar cei câţiva lorzi exacţi, care veniseră înainte de deschiderea şedinţei, nu ştiau nimic, neaflându-se în oraş, unde se povestea totul, şi fiind la cameră, unde nu observaseră nimic.

De aceea, stând liniştiţi pe băncile lor, erau apostrofaţi de către noii-veniţi, cuprinşi de emoţie.

— Ei? făcu Francis Brown, viconte de Mountacute, către marchizul de Dorchester.

— Ce-i?

— E oare cu putinţă?

— Ce?

— Omul care Râde!

— Ce-i asta Omul care Râde?

— Nu-l cunoşti pe Omul care Râde?

— Nu.

— Un clovn. Un băiat de bâlci. O faţă slută, pe care se duceau oamenii s-o vadă pentru câţiva gologani. Un saltimbanc.

— Ce-i cu el?

— A fost făcut pair al Angliei.

— Omul care Râde eşti dumneata, my lord Mountacute.

— Ba nu râd deloc, my lord Dorchester.

Şi vicontele Mountacute îi făcea semn diacului parlamentului, care se ridica de pe scaunul său şi le confirma senioriilor lor faptul admiterii noului pair. Plus amănuntele.

— Ţa-ţa-ţa! făcea lord Dorchester. Şi eu discutam cu episcopul de Ely…

Tânărul conte d'Annesley se apropie de bătrânul lord Eure, care nu mai avea decât doi ani de trăit, căci trebuia să moară în 1707.

— My lord Eure?

— My lord Annesley?

— L-aţi cunoscut pe lordul Linnoeus Clancharlie?

— Un om de pe vremuri. Da.

— Care a murit în Elveţia?

— Da. Eram rude.

— Care a fost republican sub Cromwell, şi a rămas republican sub Carol al II-lea?

— Republican? Deloc. Făcea mutre. Era o ceartă personală între rege şi el. Ştiu din sursă sigură că lordul Clancharlie s-ar fi împăcat, dacă i s-ar fi dat lui locul de cancelar pe care l-a avut lordul Hyde.

— Mă uimiţi, my lord Eure! Mi se spusese că lord Clancharlie era un om cinstit.

— Un om cinstit! Oare există un asemenea om? Tinere, om

cinstit nu există!
— Dar Caton?
— Dumneata crezi în Caton?
— Dar Aristide?
— Bine i-au făcut că l-au exilat!
— Dar Thomas Morus?
— Bine au făcut că i-au tăiat gâtul!
— Şi, după părerea dumneavoastră, lordul Clancharlie?…
— Era de soiul acesta. Altminteri, un om care rămâne în exil e ridicol.
— Acum e mort…
— Un ambiţios amăgit. Oh! Dacă l-am cunoscut? Cred şi eu! Îi eram cel mai bun prieten.
— Ştiţi, my lord Eure, că se căsătorise în Elveţia?
— Parcă aş şti…
— Şi că, din căsătoria aceasta, a avut un fiu legitim?
— Da. Care e mort.
— Care e viu.
— Viu?!
— Viu.
— Cu neputinţă!
— Real. Dovedit. Constatat. Omologat. Înregistrat.
— Păi atunci fiul acesta va moşteni pairia Clancharlie!
— Nu va moşteni-o.
— De ce?
— Fiindcă a şi moştenit-o. E fapt împlinit.
— Fapt împlinit?
— Întoarceţi capul, my lord Eure! E aşezat în spatele domniei voastre, pe banca baronilor.
Lordul Eure se întoarse. Dar faţa lui Gwynplaine rămânea ascunsă sub claia de păr.
— Ia te uită! făcea bătrânul, nevăzându-i decât părul, a şi adoptat moda nouă! Nu poartă perucă!
Grantham se apropia de Colepepyr.
— Iată unul care s-a păcălit!
— Cine anume?
— David Dirry-Moir.
— De ce?
— Nu mai e pair.
— Cum asta?

Şi Henry Auverquerque, conte de Grantham, îi povesti lui John, baron Colepepyr, întreaga „anecdotă” a sticlei-epavă adusă la Amiralitate, a pergamentului lăsat de comprachicos, a confruntării din beciul justiţiei de la Southwark, a acceptării tuturor acestor fapte de către lordul-cancelar şi de către regină, şi, în sfârşit, a admiterii lordului Fermain Clancharlie la începutul şedinţei. Şi amândoi se căzneau să desluşească între lordul Fitzwalter şi lordul Arundel chipul despre care se vorbea atâta, al noului lord, fără să izbutească însă mai mult decât lordul Eure sau decât lordul Annesley.

Gwynplaine, de altfel, fie întâmplător, fie pus cu dinadinsul de naşii lui avertizaţi de lordul-cancelar, stătea în umbră, ca să scape de privirile curioşilor.

— Unde e? Unde e?

Acesta era strigătul noilor-sosiţi, dar niciunul nu izbutea să-l vadă ca lumea. Câte unii, care-l văzuseră pe Gwynplaine la Green-box, erau pătimaş de curioşi; dar se osteneau zadarnic.

Cei de faţă îşi treceau din mână în mână copii ale scrisorii de trei rânduri pe care ducesa Josiane, după câte se spunea, i-o scrisese surorii sale, regina, ca răspuns la porunca majestăţii sale de a se mărita cu noul pair, moştenitor legitim al familiei Clancharlie, lord Fermain. Scrisoarea aceasta era astfel concepută:

„Doamnă,
Îmi place la fel de mult şi aşa.
Îl voi putea avea pe lord David ca amant”.
Semnat, *Josiane*.

Adevărat sau fals, răvaşul acesta stârnea entuziasm.

Un tânăr lord, Charles d’Okehampton, baron Mohun, din grupul celor ce nu purtau perucă, îl citea şi-l recitea cu plăcere. Lewis de Duras, conte de Feversham, englez care avea spirit franţuzesc, îl privea pe Mohun şi zâmbea.

— Zău aşa, spunea lord Mohun, iată femeia cu care mi-ar plăcea să mă însor!

Iar vecinii celor doi lorzi auzeau dialogul dintre Duras şi Mohun:

— Să te însori cu ducesa Josiane, Mohun?

— De ce nu?

— La naiba!
— Am fi fericiţi!
— Ar fi mai mulţi!
— Parcă nu sunt totdeauna mai mulţi?
— Lord Mohun, ai dreptate. În privinţa femeilor, toţi avem parte de resturi lăsate de la unii la alţii. O fi avut cineva vreun început?
— Adam, poate…
— Nici el măcar.
Hugh Cholmley, conte de Cholmley, legist de frunte, era interogat de pe banca episcopilor de către Nathanaël Crew, care era de două ori pair, pair temporal, fiind baron Crew, şi pair spiritual, fiind episcop de Durham.
— E cu putinţă? spunea Crew.
— E conform legii? spunea Cholmley.
— Învestirea acestui nou-venit s-a făcut în afara Camerei, continua episcopul, dar se zice că există precedente.
— Da. Lordul Beauchamp, sub Richard al II-lea. Lordul Chenay, sub Elisabeth.
— Şi lordul Broghill, sub Cromwell.
— Cromwell nu contează.
— Ce părere aveţi despre toate astea?
— Păreri felurite.
— My lord conte de Cholmley, care va fi rangul tânărului Fermain Clancharlie în Cameră?
— My lord episcop, deoarece întreruperea republicană a deplasat vechile ranguri, Clancharlie e situat astăzi în pairie între Barnard şi Somers, ceea ce face ca, dacă se cere părerea tuturor, lord Fermain Clancharlie să fie al optulea la luarea cuvântului.
— Zău aşa! Un măscărici de bâlci!
— Incidentul în sine nu mă miră deloc, my lord episcop. Asemenea lucruri se mai întâmplă. Ba chiar se întâmplă lucruri şi mai uimitoare. Oare războiul celor două roze n-a fost anunţat prin secarea pe neaşteptate a râului Ouse din Bedford, la 1 ianuarie 1399? Şi-atunci, dacă un râu poate să ajungă la secătuire, şi un senior poate ajunge într-o stare de slugărnicie. Ulise, rege în Itaca, a avut tot felul de îndeletniciri. Fermain Clancharlie a rămas lord sub învelişul de măscărici. Josnicia veşmântului nu atinge nobleţea sângelui. Dar învestirea în afara

şedinţei, deşi legală la rigoare, poate ridica obiecţii. O să vedem, peste câteva săptămâni, ce va fi de făcut.

Gwynplaine, Omul care Râde, inn Tadcaster, Green-box, *Stihia învinsă*, Elveţia, comprachicos, exilul, mutilarea, republica, Iacob al II-lea, sticla deschisă la Amiralitate, tatăl, lord Linnoeus, fiul legitim, lord Fermain, fiul bastard, lord David, conflictele probabile, ducesa Josiane, lordul-cancelar, regina, toate acestea erau pomenite din bancă în bancă, într-un nesfârşit murmur. Vag, din adâncul visării care îl cuprinsese, Gwynplaine auzea zumzetul acesta, fără să ştie că se vorbea despre el.

IV. FURTUNA OAMENILOR MAI REA DECÂT FURTUNA MĂRILOR

Deodată, în cameră se ivi o lumină puternică. Patru *door-keepers* aduseră şi puseră de o parte şi de alta a tronului patru sfeşnice înalte, pline de lumânări. Tronul, astfel luminat, apăru într-un fel de purpură lucitoare. Gol, dar măreţ. Dacă regina s-ar fi aşezat pe el, nu i-ar fi putut adăuga mare lucru în privinţa asta.

Aprodul vergii negre intră, cu varga ridicată, şi spuse:

— Înălţimile lor, comisarii majestăţii sale.

Se făcu linişte desăvârşită.

Cei trei comisari regali, lordul-vistiernic al Angliei, Godolphin, lordul-preşedinte al consiliului, Pembroke, şi lordul-sigiliului domnesc, Newcastle, veniră la banca dinaintea tronului, se înclinară în faţa scaunului regal, şi se aşezară pe bancă.

Aprodul vergii negre ieşi din sală.

Peste câteva minute, uşa cea mare, care fusese închisă, se deschise iar şi o voce strigă:

— Credincioasele comune ale Angliei!

Era aprodul vergii negre, care anunţa intrarea celeilalte jumătăţi a parlamentului.

Lorzii îşi puseră pălăriile. Membrii comunelor intrară toţi cu capul descoperit şi se opriră la bară. Erau în costume de oraş, cei mai mulţi în negru, cu spadă la şold.

Câtăva vreme urmă sancţionarea unor proiecte făcute legi, prin salutarea tronului şi prin rostirea cuvintelor: „regina vrea”, adresate peste umăr, către reprezentanţii comunelor, de un slujbaş având această misiune.

Apoi, acelaşi slujbaş se aşeză în genunchi în faţa celui de-al

patrulea sac de lână, iar lordul-cancelar spuse:

— Să fie făcut precum e dorit!

Cu aceasta, şedinţa regală luă sfârşit. Reprezentanţii comunelor se plecară până la pământ şi, pe când Camera Lorzilor îşi relua, fără să dea vreo atenţie acestor ploconeli, ordinea de zi întreruptă, reprezentanţii comunelor părăsiră sala.

Uşa cea mare se închise iar. Aprodul vergii negre reintră în sală. Lorzii-comisari părăsiră banca oficială şi veniră să se aşeze la capătul băncii ducilor. Lordul-cancelar luă cuvântul:

— My lords, Camera deliberând de mai multe zile proiectul care propune mărirea cu o sută de mii de livre sterline a venitului anual al alteţei sale regale principele soţ al majestăţii sale, dezbaterea fiind sfârşită şi încheiată, se va trece la vot. Votul va fi făcut, potrivit obiceiului, începând cu banca baronilor.

Fiecare lord, la strigarea numelui său, se va ridica şi va răspunde *mulţumit* sau *nemulţumit*, şi va fi liber să-şi expună motivele de vot, dacă socoteşte că e cazul. Diac, fă strigare pentru vot!

Diacul parlamentului, în picioare, desfăcu un imens catastif înălţat pe un pupitru aurit: Cartea Pairiei.

Primul de pe banca baronilor era, pe vremea aceea, lord John Hervey, făcut baron şi pair în 1703.

Diacul strigă:

— My lord, baron Hervey.

Un bătrân cu perucă blondă se ridică şi spuse:

— Mulţumit.

Apoi se aşeză iar.

Un slujbaş înregistra votul.

Diacul continuă:

— My lord Francis Seymour, baron Conway de Killultagh.

— Mulţumit, şopti, ridicându-se pe jumătate, un tânăr elegant, cu figură de paj.

— My lord John Leveson, baron Gower, urmă diacul.

— Mulţumit.

— My lord Heneage Finch, baron Guernesey.

— Mulţumit.

— My lord John, baron Granville.

— Mulţumit.

— My lord Charles Mountague, baron Halifax.

— Mulţumit.

Şi lordul Halifax adăugă:

— Prinţul George are o dotaţie ca soţ al majestăţii sale; mai are una, ca principe de Danemarca; una ca duce de Cumberland, una ca lord înalt-amiral al Angliei şi Irlandei, dar nu primeşte nimic ca generalisim, ceea ce e o nedreptate. În interesul poporului englez, neorânduială aceasta trebuie să înceteze.

Apoi lordul Halifax făcu elogiul religiei creştine, ocărî papismul, şi votă mărirea venitului princiar.

După ce tăcu, diacul strigă:

— My lord Cristoph, baron Barnard.

— Mulţumit.

Lord Barnard se aşeză la loc cu oarecare încetineală, având un guler de dantelă care merita osteneala să fie văzut. Altminteri, era un vrednic gentilom şi un straşnic ofiţer acest lord Barnard.

În timp ce el se aşeza, diacul, care citea din obişnuinţă, şovăi puţin, îşi potrivi ochelarii şi se plecă peste catastif cu deosebită atenţie, apoi, ridicând capul, spuse:

— My lord Fermain Clancharlie, baron Clancharlie şi Hunkerville.

Gwynplaine se ridică.

— Nemulţumit, spuse el.

Toate capetele se întoarseră deodată. Gwynplaine era în picioare. Sfeşnicele puse de o parte şi de alta a tronului îi luminau din plin faţa şi-o făceau să apară, în vasta sală întunecată, ca relieful unei măşti pe un fond cenuşiu.

Gwynplaine făcuse efortul pe care, după cum ne amintim, putea să-l facă, la nevoie, printr-o concentrare a voinţei egală cu aceea necesară pentru îmblânzirea unui tigru, izbutise să-şi înlăture pentru o clipă fatala strâmbătură a râsului. Până una alta, nu râdea. Aşa, era şi mai înfricoşător însă.

— Cine e omul acesta? strigară toţi.

Un fior de nedescris trecu peste toate băncile. Părul vâlvoi al lui Gwynplaine, adânciturile negre de sub sprâncene, privirea profundă a ochiului care nu vede, linia sălbatică a capului amestecând hidos umbra şi lumina erau uluitoare. Închipuiţi-vă, pe un munte hărăzit numai zeilor, în sărbătoarea unei seri senine, de faţă cu ceata atotputernicilor, ivindu-se deodată chipul lui Prometeu, sfâşiat de ciocul vulturului, aşa cum se iveşte în zare luna însângerată. Bătrâni şi tineri, năuciţi, îl priviră pe Gwynplaine.

Un moşneag venerat de întreaga Cameră, om care văzuse multe în viaţa lui, Thomas de Wharton, se ridică îngrozit.

— Ce înseamnă asta? strigă el. Cine l-a introdus pe omul acesta în Cameră? Daţi-l afară!

Şi, adresându-i-se lui Gwynplaine, îi spuse cu trufie:

— Cine eşti? De unde ai apărut?

Gwynplaine îi răspunse:

— Din fundul prăpastiei.

Şi, încrucişându-şi braţele, privi lorzii.

— Cine sunt? Eu sunt mizeria! My lords, am ceva să vă spun.

Un freamăt, apoi tăcere. Gwynplaine continuă:

— My lords, domniile voastre vă aflaţi sus. Asta e bine. Trebuie crezut că Dumnezeu are motivele lui ca să fie aşa. Voi aveţi puterea, belşugul, bucuria. Fie! Dar sub voi există un lucru. Sau poate deasupra voastră. My lords, vin să vă aduc o veste. Neamul omenesc există!

În clipa aceea, Gwynplaine simţea în el o forţă ciudată. Nu mai era cel care, noaptea trecută, fusese aproape mic. Ceea ce îl coborâse la început îl înălţa acum. Era iluminat de unul dintre fulgerele acelea iscate de datorie. Crispat şi supraomenesc, izbutea să-şi menţină pe faţă strâmbătura lugubră sub care se zbătea rânjetul ca un cal sălbatic, gata să scape. El continuă:

— Eu sunt cel ce vine din adâncuri. My lords, domniile voastre sunteţi cei mari şi cei bogaţi. Asta e periculos. Voi profitaţi de noapte. Dar luaţi seama, există o mare putere, zorile. Zorile nu pot fi învinse. Ele vor veni. Ele vin, purtând înăuntrul lor ţâşnirea zilei căreia nu se poate sta împotrivă. Şi cine va împiedica praştia aceasta să zvârle soarele pe cer? Soarele e dreptul. Voi sunteţi privilegiul. Temeţi-vă! Adevăratul stăpân al casei va bate la uşă. Cine e mama privilegiului? Întâmplarea. Şi cine îi e fiu? Abuzul. Nici întâmplarea şi nici abuzul n-au temelii trainice. Şi pe una şi pe cealaltă le pândeşte un viitor nefericit. Eu am venit să vă avertizez. Am venit să vă denunţ fericirea. Ea e făcută din nenorocirea altora. Voi aveţi totul, şi totul acesta e făurit din nimicul celorlalţi. My lords, eu sunt avocatul deznădăjduiţilor, şi pledez pentru o cauză pierdută. Nu sunt nimic altceva decât un glas. Neamul omenesc e o gură, iar eu îi sunt strigătul. Vin să deschid în faţa voastră, pairi ai Angliei, marele proces al poporului, acest suveran care e cel ce îndură, acest osândit care e judecătorul. Ceea ce am de spus mă încovoaie. Cu ce să încep?

Nu ştiu. Am strâns din uriaşa întindere a suferinţelor pledoaria aceasta răvăşită. Ce să fac cu ea acum? Mă copleşeşte, şi o zvârl, de-a valma, înaintea mea. Prevăzusem asta? Nu. Vă miraţi? Şi eu la fel. Până ieri am fost măscărici iar astăzi sunt lord. Locuri tainice. Ale cui? Ale necunoscutului. Să tremurăm toţi! My lords, tot seninul cerului e de partea voastră. Din universul acesta imens, voi nu vedeţi decât sărbătoarea. Aflaţi că în el există şi întuneric. Printre voi, mă numesc lord Fermain Clancharlie, dar adevăratul meu nume e un nume de sărac, Gwynplaine. Mulţi dintre voi l-au cunoscut pe tata. Eu nu l-am cunoscut. De voi, el e legat prin latura feudală, iar de mine prin cea de proscris. Ceea ce Dumnezeu a făcut e bine. Am fost zvârlit în adâncul hăului. Sunt un scufundător şi vă aduc de acolo perla adevărului. Eu am văzut. Suferinţa? Nu, nu-i acesta cuvântul, domnilor fericiţi. Sărăcia, am crescut în ea; iarna am tremurat în ea; foamea am gustat-o; dispreţul l-am îndurat; ciuma am avut-o; ocara am sorbit-o. Şi le voi revărsa în faţa voastră, iar revărsarea asta a tuturor mizeriilor vă va umple picioarele cu stropii ei de noroi şi va scoate văpăi. Am şovăit înainte de a mă lăsa adus aici, căci am în altă parte alte datorii. Iar inima nu-mi este aici. Ceea ce se petrece în mine nu vă priveşte. Când omul căruia îi spuneţi aprod al vergii negre a venit să mă caute trimis de femeia căreia îi spuneţi regină, mi-a dat o clipă prin gând să refuz. Dar mi s-a părut că întunecata mână a lui Dumnezeu mă împingea încoace, şi m-am supus. Am simţit că trebuia să vin printre voi. De ce? Din pricina zdrenţelor mele de ieri. Pentru ca să iau cuvântul printre sătui, Dumnezeu m-a amestecat cu flămânzii. O, voi, stăpânii, ştiţi ce sunteţi? Vedeţi ceea ce faceţi? Nu! Ah! Totul e cumplit. Într-o noapte, într-o noapte de furtună, mic de tot, părăsit, orfan, singur în faţa universului nemărginit, mi-am făcut intrarea în bezna pe care o numiţi societate. Primul lucru pe care l-am văzut a fost legea, sub forma unei spânzurători. Al doilea a fost bogăţia, bogăţia voastră, sub forma unei femei moarte de frig. Al treilea a fost viitorul, sub forma unui prunc în agonie. Iar al patrulea a fost bunul, adevăratul şi dreptul, sub chipul unui vagabond, neavând drept tovarăş şi prieten decât un lup.

Spunând acestea, Gwynplaine, cuprins de-o emoţie străpungătoare, simţi că i se umple pieptul de suspine, ceea ce îl făcu, sinistru lucru, să izbucnească în râs.

Şi râsul lui se întinse imediat, ca o molimă. Deasupra adunării plutise un nor care putea să aducă spaima. Dar norul se sparse, aducând veselia. Râsul, nebunia aceasta voioasă, cuprinse întreaga Cameră. Lorzii începură să bată din palme în jurul celui care vorbea şi îl acoperiră cu ocări. Un talmeş-balmeş de strigăte vesele îl asaltară, ca o grindină ucigătoare.

— Bravo, Gwynplaine!

— Bravo, Omul care Râde!

— Bravo, mutră de la Green-box!

— Bravo, căpăţână din Tarrinzeau-field!

— Ai venit să ne dai o reprezentaţie. Bravo ţie, flecarule!

— Uite unul care mă amuză!

— Da’ bine mai râde animalul ăsta!

— Bună ziua, paiaţă!

— Salut, lord Clovn!

— Du-te-ncolo, trăncăneală!

— Ăsta e pair al Angliei!

— Zi mai departe!

— Nu, nu!

— Ba da! Ba da!

Lordul-cancelar nu-şi mai găsea locul.

Un lord surd, James Butler, duce de Ormond, făcându-şi cornet acustic din mâna dusă la ureche, îl întrebă pe Charles Beauclerk, duce de Saint-Albans:

— Cum a votat?

— Nemulţumit.

— Păi cred şi eu! Cu mutra asta!

Gwynplaine îi privi o clipă.

— Aşadar, strigă el, insultaţi mizeria! Tăcere, pairi ai Angliei! Judecători, ascultaţi pledoaria! Vă rog, fie-vă milă! Milă faţă de cine? Faţă de voi. Cine e în pericol? Voi. Nu vedeţi oare că vă aflaţi într-o cumpănă şi că într-unul din talgere se află puterea, iar în celălalt răspunderea voastră? Mă adresez sufletelor cinstite care se află aici; mă adresez minţilor luminate, inimilor generoase. Fiecare dintre voi e tată, fiu şi frate, deci vă înduioşaţi adeseori. Cel care a privit azi dimineaţă deşteptarea pruncului său e bun. Inimile sunt la fel. Omenirea nu-i altceva decât o inimă. Între cei ce asupresc şi cei asupriţi nu există altă deosebire decât locul unde se află situaţi. Dacă tălpile voastre calcă peste capete, nu sunteţi voi de vină, ci Babelul social.

Clădire greşită, toată numai povârniş. Un etaj copleşeşte alt etaj. Ascultaţi-mă, am să vă spun. O, fiindcă sunteţi puternici, fiţi buni, fiţi ca nişte fraţi; fiindcă sunteţi mari, fiţi blânzi! Dacă aţi şti ce am văzut eu! Vai, ce chinuri sunt la cei de jos! Neamul omenesc zace în temniţă. Câţi osândiţi nevinovaţi! Nu mai e lumină, nici aer şi nici virtute. Nimeni nu mai nădăjduieşte. Şi, ceea ce e de temut, ei aşteaptă. Daţi-vă seama de chinurile astea. Există fiinţe care trăiesc în moarte. Există copile care încep la opt ani prin prostituţie şi sfârşesc la douăzeci de ani, îmbătrânite. Iar asprimile penale sunt înfiorătoare. Vorbesc cam fără şir şi nu aleg. Spun ce-mi vine în minte. Nu mai târziu decât ieri, eu, care mă aflu aici, am văzut un om înlănţuit şi gol, cu bolovani pe pântec, dându-şi sufletul în chinuri. Asta o ştiaţi? Nu. Dacă aţi şti ce se petrece, niciunul dintre voi n-ar mai îndrăzni să fie fericit. Care din voi a fost la minele din Newcastle-on-Tyne? Există acolo, în mine, oameni care rumegă cărbuni ca să-şi umple burta şi să înşele foamea. Iată, în comitatul Lancaster, oraşul Ribblechester, din pricina sărăciei, a devenit sat. Nu găsesc deloc că prinţul George de Danemarca are nevoie de o sută de mii de guinee. Mi-ar plăcea mai mult să fie primit la spital calicul bolnav, fără să i se ceară dinainte plata înmormântării. În Caernarvon, la Traith-maur, ca şi la Traith-bichan, istovirea celor săraci e îngrozitoare. La Stratford nu pot fi secătuite mlaştinile, din lipsă de bani. Toate fabricile de draperii sunt închise în Lancashire. Şomaj pretutindeni. Ştiţi că la Burton-Lazers mai există încă leproşi hăituiţi şi că în ei se trage cu puşca dacă ies din vizuini? La Aileshury, oraş căruia unul dintre voi îi este lord, foametea nu încetează nicio clipă. La Penckridge, în Coventry, căruia i-aţi înzestrat catedrala şi i-aţi îmbogăţit episcopul, nu există paturi în colibe şi oamenii îşi scobesc găuri în pământ ca să-şi culce pruncii, în aşa fel încât în loc să înceapă cu leagănul, ei încep cu mormântul. Le-am văzut astea, cu ochii mei. My lords, ştiţi cine plăteşte impozitele pe care voi le votaţi? Cei ce-şi dau sufletul. Vai! Vă înşelaţi. Mergeţi pe un drum greşit. Sporiţi sărăcia săracului ca să măriţi bogăţia bogatului. Şi ar trebui să faceţi tocmai dimpotrivă. Cum adică, să-i iei muncitorului ca să-i dai trântorului, să-i iei zdrenţărosului ca să-i dai ghiftuitului, să-i iei săracului ca să-i dai prinţului? Da, am sânge vechi, sânge republican în vine. Mi-e scârbă de toate astea. Regii mă dezgustă! Şi femeile, cât sunt de neruşinate! Mi

s-a spus o tristă poveste. O! îl urăsc pe Carol al II-lea! O femeie pe care tatăl meu o iubise, i s-a dat, târfă, regelui Carol, în timp ce tata murea în exil. Carol al II-lea, Iacob al II-lea. După o secătură, un ticălos. Ce zace într-un rege? Un om, un firav şi nemernic rob al nevoilor şi al beteşugurilor. La ce-i bun regele? Regalitatea asta parazită voi o îndopaţi. Râma asta voi o faceţi şarpe-boa. Tenia asta, voi o faceţi balaur. Voi împovăraţi impozitele, în profitul tronului. Luaţi seama la legile pe care le decretaţi! Luaţi seama la furnicarul dureros pe care îl striviţi. Plecaţi-vă ochii! Priviţi la picioarele voastre! O, voi, cei mari, acolo mişună cei mici! Fie-vă milă de voi! Căci mulţimile trag să moară, şi când moare, cel de jos îl face să moară şi pe cel de sus. Dacă sunteţi egoişti, salvaţi-i pe ceilalţi. Pieirea navei nu-i e indiferentă niciunui călător. Să ştiţi că abisul se deschide pentru toţi.

Râsul spori, de nestăpânit. Altminteri, ca să înveseleşti o adunare, era de ajuns doar ciudăţenia cuvintelor acestora.

Nu există suferinţă mai umilitoare şi nici mânie mai adâncă decât să fii comic pe dinafară şi tragic pe dinăuntru. Gwynplaine avea suferinţa aceasta în el. Cuvintele lui ţinteau către un sens, iar faţa lui către altul. Groaznică situaţie! Şi, deodată, începu să strige:

— Veseli mai sunt oamenii ăştia! Foarte bine. Ironia face faţă agoniei. Rânjetul insultă horcăitul. Ei sunt atotputernici! Se prea poate. Fie. Vom vedea. Ah! Eu sunt unul de-ai lor. Dar sunt totodată şi de-al vostru, oameni săraci! Un rege m-a vândut, un sărac m-a cules. Cine m-a betegit? Un prinţ. Cine m-a vindecat şi m-a hrănit? Un muritor de foame. Eu sunt lordul Clancharlie, dar rămân Gwynplaine. Ţin de cei mari şi aparţin celor mici. Sunt printre cei ce se bucură şi cu cei ce suferă. Cât e de falsă societatea asta! Dar într-o zi va veni cea adevărată. Atunci nu vor mai exista stăpâni, vor fi numai părinţi. Acesta e viitorul. Fără temenele, fără josnicie, fără ignoranţă, fără oameni-vite de povară, fără târfe, fără lachei, fără regi, numai lumină! Aşteptând-o, iată-mă! Am un drept şi îl folosesc. E oare un drept? Nu, dacă îl folosesc pentru mine. Da, dacă îl folosesc pentru toţi. Le voi vorbi lorzilor, fiind unul dintre ei. O, fraţii mei de jos, am să le spun despre cumplita voastră sărăcie. Mă voi ridica, ţinând în mână pumnul de zdrenţe al poporului, şi voi scutura peste stăpâni mizeria sclavilor, iar ei nu vor mai putea să scape de

amintirea nefericiţilor, ei, favorizaţii şi plinii de trufie, nu vor mai putea să scape de durerea groaznică a săracilor, ei, prinţii şi cu atât mai rău dacă asta-i pleavă murdară şi dacă pică peste ei!

Aici, Gwynplaine se întoarse spre slujbaşul îngenuncheat, care scria peste al patrulea sac de lână.

— Ce-i cu lumea asta îngenuncheată? Ce faci aici? Ridică-te! Eşti om!

Cuvintele acestea adresate pe neaşteptate unui slujbaş pe care un lord nici nu trebuie să-l observe măcar stârni culmea veseliei. Până atunci i se strigase bravo; acum izbucniră urale. De la aplauze, se trecu la tropăituri. Te-ai fi putut crede la Green-box. Dar numai la Green-box râsul îl sărbătorea pe Gwynplaine; aici îl nimicea. Râsul oamenilor face uneori tot ce poate ca să ucidă.

Se auzeau strigăte contradictorii:

— Ajunge! Ajunge!

— Mai zi! Mai zi!

William Farmer, baron Leimpster, îi zvârli lui Gwynplaine ocara lui Rye-Quiny către Sliakespeare:

— *Histrio! Mima!*

Lord Vaughan, al douăzecilea de pe banca baronilor, exclamă:

— Iată-ne iar pe vremea când animalele ţineau discursuri! În mijlocul gurilor omeneşti, o falcă de vită are cuvântul.

— Să ascultăm măgarul lui Balaam, adăugă lord Yarmouth.

Lord Yarmouth avea înfăţişarea ageră pe care o dă un nas turtit şi o gură piezişă.

— Rebelul Linnoeus e pedepsit în mormânt. Fiul e pedeapsa tatălui, spunea John Hough, episcop de Lichfield şi de Coventry, căruia Gwynplaine îi atinsese din treacăt veniturile canonice.

— Minte – afirma lord Cholmley, legislatorul legist. Ceea ce el numeşte tortură e pedeapsa aspră şi grea. O foarte bună pedeapsă. În Anglia nu există tortură!

Thomas Wentoorth, baron Raby, îi strigă cancelarului

— My lord cancelar, ridicaţi şedinţa!

— Nu! Nu! Nu! Să continue! Ne distrează! Uraaa! Hip! Hip! Hip!

Aşa strigau tinerii lorzi; veselia lor semăna a furie. Patru dintre ei mai ales erau în plină exasperare de râs şi de ură: Laurence Hyde, conte de Rochester, Thomas Tufton, conte de Thanet, vicontele Hatton şi ducele de Montagu.

— La cuşcă cu Gwynplaine! spunea Rochester.

— Jos! Jos! Jos! striga Thanet.

Vicontele Hatton scotea un bănuţ din buzunar şi i-l arunca lui Gwynplaine. Iar John Campbell, conte de Greenwich, Savage, conte Bivers, Thompson, baron Haversham, Warrington, Escrick, Rolleston, Rockingham, Carteret, Landgale, Banester, Maxnard, Hudson, Caërnarvon, Cavendish, Burlington, Robert Darcy, conte de Holderness, Ot her Windsor, conte de Plymouth, aplaudau.

Ralph, duce de Montagu, abia ieşit de la Oxford şi având încă prima mustaţă, coborî de pe banca ducilor unde ocupa locul al nouăsprezecelea şi merse de se aşeză cu braţele încrucişate în faţa lui Gwynplaine. Orice tăiş are un punct care taie mai bine şi orice glas un ton care insultă mai tare. Montagu luă tonul acesta şi rânjind în nasul lui Gwynplaine, îl întrebă:

— Ce tot spui?

— Prorocesc, îi răspunse Gwynplaine.

Hohotele de râs izbucniră iar. Iar sub ele mormăia într-una mânia. Unul dintre pairii minori, Lionel Cranfield Sackville, conte de Dorset şi de Middlessex, se ridică în picioare pe bancă, fără să râdă, grav cum îi şade bine unui viitor legislator şi, fără să spună o vorbă, îl privi pe Gwynplaine cu faţa lui rumenă, de băiat care abia a împlinit doisprezece ani. Apoi ridică din umeri. Din pricina asta episcopul de Saint-Asaph se plecă la urechea episcopului de Saint-David, care stătea lângă el, şi îi spuse, arătându-i-l pe Gwynplaine: Iată nebunul! Apoi, arătându-i copilul: Iată înţeleptul.

Din zarva rânjetelor se desprindeau strigăte nedesluşite:

— Chip de gorgonă.

— Ce înseamnă aventura asta?

— E insultată Camera!

— Omul ăsta e o excepţie!

— Ruşine! Ruşine!

— Să fie ridicată şedinţa!

— Nu! Să termine!

— Vorbeşte, bufonule!

Lord Lowis de Dures, cu mâinile în şolduri, striga:

— Ah! Ce bine e să râzi! Îmi place grozav! Propun un vot de recunoştinţă, conceput astfel: Camera Lorzilor mulţumeşte Green-boxei!

Gwynplaine, după cum ne amintim, visase o cu totul altă

primire.

Cine a urcat, pe nisip, un povârniş drept şi fărâmicios, deasupra unei prăpăstii ameţitoare, cine a simţit sub palme, sub unghii, sub coate, sub genunchi, sub tălpi, cum îi fuge şi-i dispare punctul de sprijin, cine, dând înapoi în loc să înainteze, pe panta aceasta îndărătnică, în prada spaimei, alunecării, înfundându-se în loc să urce, sporindu-şi certitudinea prăbuşirii prin efortul către vârf şi pierzându-se câte puţin la fiecare încercare de a scăpa din pericol, cine a simţit apropierea formidabilă a abisului şi fiorul întunecat al căderii i-a trecut prin oase, cine a simţit gura căscată sub el, acela a încercat ceea ce încerca Gwynplaine.

Simţea cum se prăbuşeşte urcuşul sub el, iar cei cărora le vorbea erau prăpastia.

Şi, pentru că trebuie să existe totdeauna cineva care printr-un cuvânt rezumă totul, lordul Scarsdale cuprinse într-un strigăt toată părerea adunării:

— Ce caută monstrul ăsta aici?

Gwynplaine îşi îndreptă spinarea, înnebunit şi indignat, într-un fel de tresărire supremă. Şi îi privi ţintă, pe toţi.

— Ce caut aici? Am venit să fiu cumplit. Ziceţi că sunt un monstru? Nu. Eu sunt poporul. Ziceţi că sunt o excepţie? Nu. Eu sunt lumea. Voi sunteţi excepţii. Voi sunteţi himere, iar ea realitatea. Eu sunt Omul. Sunt înfricoşătorul Om care Râde. Cine râde şi de cine? De voi. De el. De toate. Ce-i râsul lui? Crima voastră şi tortura lui. Crima asta, el v-o aruncă în faţă. Tortura, el v-o scuipă în obraz. Râd, şi asta înseamnă că plâng.

Se opri. Ceilalţi tăceau. Râsetele continuau, dar încet. Gwynplaine crezu că au să reînceapă oarecum să-l asculte şi continuă:

— Râsul de pe faţa mea, un rege l-a pus. Râsul ăsta exprimă deznădejdea universală. El vrea să arate ură, tăcere silită, furie, desperare. Ah! Mă socotiţi o excepţie? Eu sunt un simbol. Voi, imbecili atotputernici, deschideţi ochii! Eu reprezint omenirea, aşa cum au făcut-o stăpânii ei. Omul e mutilat. Ceea ce mi s-a făcut mie i s-a făcut neamului omenesc. I s-au schilodit drepturile, justiţia, adevărul, raţiunea, inteligenţa, aşa cum mi s-au schilodit mie ochii, nările şi urechile; ca şi mie, i s-a vârât în inimă o cloacă de mânie şi de durere şi i s-a pus pe faţă o mască de mulţumire. Episcopi, pairi şi prinţi, poporul e cel care pe

dinăuntru suferă, iar pe deasupra râde. My lords, vă spun, poporul sunt eu. Astăzi îl asupriţi, astăzi mă huiduiţi. Dar viitorul aduce un sumbru dezgheţ. Ce a fost piatră devine val, ce părea solid se preschimbă în revărsare de ape. Un trosnet, şi totul s-a dus. Va veni ceasul când o zvârcolire va sparge asuprirea, când un răcnet va răspunde huiduielilor voastre. Ceasul acesta a şi bătut; el se numeşte *Republică*. L-aţi alungat, dar va veni iar. În aşteptare, amintiţi-vă că şirul regilor înarmaţi cu spade a fost întrerupt de Cromwell, înarmat cu securea. Cutremuraţi-vă! Dezlegarea de neabătut se apropie, unghiile tăiate cresc iar, limbile smulse îşi iau zborul şi se preschimbă în limbi de foc risipite în vântul beznelor şi urlă în infinit; cei cărora le e foame îşi arată dinţii lor netociţi, raiurile clădite pe iaduri se clatină, e ceasul pătimirilor. Şi ceea ce e sus se pleacă, iar ceea ce e jos se cască. Întunericul cere să devină lumină, osânditul îl discută pe cel ales. Iată poporul care vine, vă spun, omul care se înalţă, sfârşitul care începe, zorile roşii ale cataclismului. Şi iată ce e cuprins în râsul acesta de care voi râdeţi! Londra e un foc veşnic. Fie! Anglia e, de la un capăt la altul, numai aclamaţii. Da. Dar ascultaţi: tot ce vedeţi, sunt eu! Sărbătorile voastre sunt râsul meu! Serbările voastre publice sunt râsul meu! Căsătoriile, sfinţirile şi încoronările voastre sunt râsul meu. Naşterile voastre de prinţi sunt râsul meu! Tunetul pe care îl aveţi deasupra voastră e râsul meu!

Cum să te abţii când auzi asemenea lucruri? Râsul reîncepu, de data aceasta copleşitor. Din toate lavele pe care, ca un crater, gura omenească le aruncă, veselia e cea mai nimicitoare. Nicio adunare de oameni nu rezistă plăcerii de-a face rău cu voioşie. Nu există tortură care să se asemene celei a unui nefericit vrednic de râs. Tortura aceasta o îndura Gwynplaine. Lorzii râdeau, episcopii râdeau, judecătorii râdeau. Cei de pe băncile bătrânilor se veseleau, cei de pe băncile copiilor se tăvăleau. Arhiepiscopul de Canterbury îi dădea cu cotul arhiepiscopului de York. Henry Compton, episcop al Londrei, fratele contelui de Northampton, se ţinea de coaste. Lordul-cancelar privea în jos ca să-şi ascundă râsul, probabil. Iar la bară, statuia respectului, aprodul vergii negre, râdea.

Gwynplaine, palid, îşi încrucişase braţele. Se sfârşise. Nu-şi mai putea stăpâni faţa care îl trăda, nu-şi mai putea stăpâni publicul care îl insulta. Asista la nimicirea definitivă a destinului

său printr-un hohot de râs. Simţea ceva care aducea cu reversul măştii lui. Pe o parte a măştii era simpatia poporului primindu-l pe Gwynplaine, pe alta, ura celor mari lepădându-l pe lordul Fermain Clancharlie. Pe o parte atracţia, pe alta repulsia, amândouă ducându-l spre întuneric. Se simţea lovit pe la spate. Cu asemenea lovituri trădătoare bate soarta.

Lordul-cancelar, „dat fiind incidentul”, amână urmarea votului pentru a doua zi. Şedinţa Camerei luă sfârşit. Lorzii făcură plecăciuni în faţa scaunului regal şi plecară. Se auzeau râsetele lor prelungindu-se şi pierzându-se în coridoare. În scurtă vreme, sala rămase pustie.

Gwynplaine se trezi deodată. Era singur în sala goală. El nici nu observase măcar că şedinţa se terminase. Dispăruseră toţi pairii, până şi cei doi lorzi-naşi. Ici-colo, mai rămăseseră doar câţiva slujbaşi mărunţi, aşteptând să acopere băncile şi să stingă lumânările după ce „senioria sa” va pleca. Îşi puse pălăria pe cap, ca un automat, ieşi din bancă şi se îndreptă către uşa cea mare, deschisă spre galerie. În clipa când păşea peste pragul barei, un *door-keeper* îl descotorosi de roba de pair. El abia dacă observă asta. O clipă mai târziu se afla în galerie.

Slujbaşii aflaţi acolo văzură cu mirare că lordul acesta ieşise fără să salute scaunul regal.

V. AR FI FOST FRATE BUN DACĂ NU ERA FIU BUN

În galerie nu se mai afla nimeni. Gwynplaine străbătu rotonda de unde fuseseră luate jilţul şi mesele şi unde nu mai rămăsese nici urmă de învestirea lui. Din loc în loc, sfeşnicele şi candelabrele arătau drumul spre ieşire. Graţie acestui brâu de lumină, nimeri lesne prin încâlceala saloanelor şi a galeriilor drumul făcut la venire, împreună cu regele de arme şi cu aprodul vergii negre. Nu întâlni pe nimeni, în afara câtorva bătrâni lorzi zăbavnici, care mergeau anevoie şi întorcând spatele.

Deodată, în liniştea tuturor acestor mari săli pustii, îi ajunseră la urechi frânturi de cuvinte nedesluşite, un soi de zarvă nocturnă, ciudată pentru locul unde se afla. Gwynplaine se îndreptă spre partea de unde venea zgomotul şi, pe neaşteptate, se pomeni într-un spaţios vestibul, slab luminat, care forma una din ieşirile camerei. Zări acolo o uşă de sticlă, larg deschisă, un

peron, nişte lachei, nişte făclii. Afară se vedea o piaţă. Câteva carete aşteptau în josul peronului.

De acolo venea zgomotul pe care îl auzise.

Dincoace de uşă, sub felinarul din vestibul, se afla o ceată gălăgioasă şi o furtună de gesturi şi de voci. Gwynplaine, în penumbră, se apropie.

Izbucnise o ceartă. De o parte se aflau vreo zece sau doisprezece lorzi tineri care voiau să iasă, de cealaltă parte un bărbat, cu pălăria pe cap, ca şi ei, drept şi cu fruntea sus, oprindu-le ieşirea.

Bărbatul acela era Tom-Jim-Jack.

Câţiva dintre lorzi mai purtau încă robele de pairi. Alţi câţiva lepădaseră veşmântul parlamentar şi purtau costumul de oraş.

Tom-Jim-Jack avea o pălărie cu pene, nu albe, ca ale pairilor, ci verzi şi, pe ici-pe colo, portocalii. Era brodat şi galonat din creştet până-n tălpi, avea valuri de panglici şi de dantele la mâneci şi la gât şi strângea cu înfrigurare în pumnul stâng mânerul unei spade.

El era cel care vorbea, legându-se de tinerii lorzi, şi Gwynplaine auzi următoarele:

— V-am spus că sunteţi laşi! Vreţi să-mi retrag cuvintele? Fie. Nu sunteţi laşi. Sunteţi idioţi. V-aţi pornit toţi împotriva unuia singur. Asta nu e laşitate. Bine. Atunci e tâmpenie. Vi s-a vorbit, şi voi n-aţi înţeles. Aici bătrânii sunt slabi de urechi şi tinerii slabi de minte. Sunt de ajuns unul de-al vostru ca să vă spun adevărul. Noul-venit e ciudat, a spus o groază de ţicneli, sunt de acord, dar în ţicnelile astea existau şi lucruri adevărate. Vorbea încâlcit, neplăcut, prost. Fie. A repetat de prea multe ori ştiţi, ştiţi, ştiţi… Dar un om care până ieri a fost măscărici de bâlci nu e obligat să vorbească la fel de bine ca Aristot sau ca doctorul Gilbert Burnet, episcop de Sarum. Zdrenţele, leii, cuvintele adresate subdiacului, toate astea erau de prost gust. Pe legea mea! Cine spune altfel? Era o predică nesăbuită şi dezlânată, care mergea pieziş, dar din ea se desprindeau, ici-colo, adevăruri. E mare lucru să poţi vorbi aşa, când nu eşti de meserie, şi aş vrea să vă văd pe voi în locul lui. Ce-a povestit despre Burton-Lazers e adevărul adevărat. De altfel, n-o fi el primul care spune prostii. În fine, my lords, mie nu-mi place să se năpustească mai mulţi împotriva unuia singur, aşa mi-e firea, şi cer senioriilor voastre îngăduinţa de a fi insultat. Mi-aţi displăcut,

şi sunt supărat. Eu nu prea cred în Dumnezeu, dar ce m-ar face să cred ar fi faptele lui bune, pe care nu prea le săvârşeşte des. De aceea îi sunt recunoscător acestui bun Dumnezeu, că l-a scos din străfundurile unei vieţi josnice pe noul pair al Angliei şi că i-a redat moştenitorului moştenirea cuvenită. Fără să-mi bat capul dacă întâmplarea convine sau nu pungii mele, îmi face plăcere să văd cum dintr-odată gândacul devine vultur şi Gwynplaine se preschimbă în Clancharlie. My lords, vă interzic să aveţi altă părere decât a mea. Îmi pare rău că nu e aici şi Lewis de Duras. L-aş insulta cu mare plăcere. My lords, Fermain Clancharlie a fost lord, iar voi aţi fost nişte saltimbanci. În privinţa râsului, nu e el vinovat. Voi aţi râs de râsul acesta. De-o nenorocire nu se râde. Sunteţi nişte nerozi. Nişte nerozi fără inimă. Vă înşelaţi dacă credeţi cumva că nu se poate râde la fel şi de voi. Sunteţi sluţi şi vă îmbrăcaţi urât. My lord Naversham, ţi-am văzul mai deunăzi ibovnica. E hidoasă. Ducesă, dar maimuţă. Domnilor care râdeţi, repet că aş da nu ştiu ce să vă aud rostind patru cuvinte în şir. Mulţi trăncănesc, dar puţini vorbesc. Vă închipuiţi că ştiţi câte ceva, fiindcă v-aţi târşâit nădragii trândavi pe la Oxford sau Cambridge şi fiindcă, înainte de-a fi pairi ai Angliei pe băncile din Westminster-Hall, aţi fost măgari pe băncile colegiului Gonville sau Caius! Eu sunt aici şi ţin să vă privesc în faţă. Aţi fost neobrăzaţi cu noul lord. Un monstru, fie! Dar zvârlit în cuşca fiarelor. Mi-ar plăcea mai mult să-i semăn lui decât vouă. Am asistat la şedinţă, pe locul meu, ca moştenitor posibil al pairiei, şi am auzit tot. N-aveam dreptul să vorbesc, dar am dreptul să fiu gentilom. Aerele voastre vesele m-au plictisit. De-asta am venit să vă aştept la ieşire. E bine să discuţi, şi noi avem unele lucruri de pus la punct. My lords, am dorinţa hotărâtă să-i ucid pe câţiva dintre voi. Pe voi toţi care vă aflaţi aici, Thomas Tufton, conte de Thanet, Savage, conte Rivers, Charles Spencer, conte de Lunderland, Laurence Hyde, conte de Rochester, pe voi, baroni, Grey de Rolleston, Cary Hunsdon, Escrick, Rockingham, pe tine, micuţule Carteret, pe tine, Robert Darcy, conte de Holderness, pe tine, William, viconte Halton, pe tine Ralph, duce de Montagu, şi pe toţi ceilalţi care vor dori, eu, David Dirry-Moir, unul din ostaşii flotei, vă somez şi vă chem şi vă poruncesc să faceţi rost cât mai repede de martori şi de naşi, şi vă aştept faţă în faţă şi piept la piept, astă-seară, imediat, mâine, ziua, noaptea, în plin soare, la lumina torţelor, unde, când şi cum poftiţi, unde e loc

pentru două lungimi de spadă, dat fiind că am intenţia să las vacante câteva din pairiile voastre. Marmaduke Langdale, tu ai face bine să vii urmat de un sicriu, ca strămoşul tău Gundold. George Booth, conte de Warrington, n-ai să-ţi mai revezi comitatul palatin din Chester, nici labirintul asemănător celui din Creta şi nici înaltele turnuri de la Dunham Massie. Cât despre lordul Vaugham, el e destul de tânăr ca să spună obrăznicii şi prea bătrân ca să răspundă pentru sine; am să cer socoteală pentru cele spuse nepotului său Richard Vaugham, membru al comunelor pentru burgul Merioneth. Acestea fiind zise, my lords, dacă aveţi chef, folosiţi vrăjile, consultaţi ghicitoarele, ungeţi-vă pielea cu unsori şi leacuri care o face de nevătămat, spânzuraţi-vă la gât săculeţe ale diavolului sau ale sfintei fecioare, eu vă voi ataca oricum veţi fi, binecuvântaţi sau blestemaţi, şi n-am să vă pipăi ca să aflu dacă aveţi pe voi talismane vrăjite. Pe jos sau călare, în plină răspântie, dacă vreţi, la Piccadilly sau la Charing-Cross. Şi se va scoate pavajul străzii pentru întâlnirea noastră, aşa cum s-a scos pavajul Luvrului pentru duelul dintre de Guise şi Bassompierre. Pe toţi, auziţi? Pe toţi vă vreau! Dornic, conte de Caërnarvon, am să te fac să-mi înghiţi spada până la mâner şi-o să vedem apoi, my lord, dacă ai să mai râzi. Tu, Burlington, care pari o fecioară cu cei şaptesprezece anişori ai tăi, vei avea de ales între peluzele casei tale din Middlessex şi frumoasa ta grădină din Londesburg, în Yorkshire, ca să fii înmormântat. Aduc la cunoştinţa senioriilor voastre că nu-mi place să fiţi obraznici în faţa mea. Şi vă voi pedepsi, my lords! Găsesc că aţi făcut rău batjocorindu-l pe lord Fermain Clancharlie. El are nobleţea pe care o aveţi şi voi; fiind Gwynplaine, are mintea pe care voi n-o aveţi. Fac din cauza lui cauza mea, din ocara lui ocara mea, din rânjetele voastre mânia mea. Vom vedea noi cine va scăpa viu din afacerea asta, căci vă provoc la luptă înverşunată, auziţi? Cu orice fel de armă şi oricum. Alegeţi-vă moartea, după plac. Vă ofer toate soiurile de ucidere existente pe lume, de la spadă, ca prinţii, până la pumni, ca gloata.

Acestui val furios de cuvinte, întregul grup trufaş al tinerilor lorzi îi răspunse printr-un zâmbet.

— De acord, spuseră ei.

— Eu aleg pistolul, spuse Burlington.

— Eu, spuse Escrick, aleg vechea luptă cu ghioaga şi pumnalul.

— Eu, spuse Holderness, aleg duelul cu două cuţite, unul lung şi unul scurt, cu bustul gol şi corp la corp.

— Eu spada, spuse Lockingham.

— Eu prefer boxul, spuse ducele Ralph. E mai nobil.

Gwynplaine se ivi din întuneric şi se îndreptă spre cel pe care îl numise până atunci Tom-Jim-Jack, şi în care începuse să întrezărească altceva.

— Vă mulţumesc, îi spuse el, dar asta mă priveşte pe mine.

Toate capetele se întoarseră spre noul-venit.

Gwynplaine înaintă câţiva paşi. Se simţea împins spre omul acesta pe care îl auzise numindu-se lord David şi care îi era apărător, ba poate ceva mai mult încă. Lord David se trase înapoi.

— Ia te uită! spuse lord David. Dumneata erai! Iată-te! Se nimereşte bine. Şi dumitale aveam să-ţi spun ceva. Ai vorbit mai adineauri de o femeie care, după ce îl iubise pe lord Linnoeus, l-a iubit pe Carol al II-lea.

— E adevărat.

— Domnule, ai insultat-o pe mama mea.

— Mama domniei tale? strigă Gwynplaine. În acest caz ghicisem: suntem…

— …fraţi – răspunse lord David.

Şi îi trase o palmă lui Gwynplaine.

— Suntem fraţi, continuă el. Asta face să ne putem bate. Numai egalii între ei au drept să se bată. Şi cine îţi poate fi mai egal decât propriul tău frate? Am să-ţi trimit martorii mei. Mâine ne vom spinteca gâtlejurile!

CARTEA A NOUA
ÎN RUINĂ

I. NUMAI PRIN CULMEA MĂRIRII AJUNGI LA CULMEA MIZERIEI

Pe când bătea miezul nopţii la Saint-Paul, un om, care tocmai străbătuse podul Londrei, intra în ulicioarele din Southwark. Felinare aprinse nu existau, pe atunci fiind obiceiul, la Londra ca şi la Paris, să se stingă iluminatul public la orele unsprezece, adică să fie suprimate felinarele tocmai când ele devin mai necesare. Străzile întunecate erau pustii. Lipsa felinarelor făcea ca şi trecătorii să fie rari. Omul mergea cu paşi mari. Îmbrăcămintea lui nu se potrivea deloc cu mersul pe străzi, la o asemenea oră. Omul purta un costum de mătase, brodat, spada la şold, o pălărie cu pene albe şi n-avea mantie.

Omul acesta era Gwynplaine, care fugise.

Unde se afla? Nu ştia nici el. Simţea că îl arde setea s-o revadă pe Dea. Altceva nu mai simţea nimic. Să ajungă la Green-box, la inn Tadcaster, în locul acela zgomotos, luminos, plin de râsul prietenesc al oamenilor din popor, să-i regăsească pe Ursus şi pe Homo, s-o revadă pe Dea, să reintre în viaţă.

Gwynplaine grăbea paşii. Se apropie de Tarrinzeau-field. Nu mai mergea acum, ci alerga. Ochii lui străpungeau întunericul. Ce fericire când va zări ferestrele luminate de la inn Tadcaster!

Ieşi pe bowling-green. Ocoli un colţ de zid şi găsi, drept în faţă, la celălalt capăt al maidanului, nu prea departe, hanul care, după cum ne amintim, era singura clădire din bâlci.

Gwynplaine privi într-acolo. Nicio lumină. Doar o imensă umbră neagră. Îl trecu un fior. Apoi îşi spuse că fiind târziu, cârciuma fără îndoială se închisese, că aşa e firesc, că se culcaseră, că n-avea decât să-l trezească pe jupân Nicless sau pe Govicum, că trebuia să meargă la han şi să bată în uşă. Şi merse într-acolo. Nu alergă, ci se năpusti.

Ajunse la ban cu respiraţia tăiată. Singura lui grijă era să n-o

trezească pe Dea. Se apropie, făcând cât mai puţin zgomot Cunoştea odăiţa, fost coteţ pentru câinele de pază unde dormea Govicum. Odăiţa aceasta, lipită de sala de jos, avea un ochi de geam care dădea spre piaţă. Gwynplaine zgârie uşor geamul. Era de ajuns ca să-l deştepte din somn pe Govicum.

Din odăiţa lui Govicum nu se auzi nicio mişcare.

„La vârsta lui, ai somnul greu” – îşi spuse Gwynplaine.

Şi bătu cu dosul palmei, o dată, uşurel, în geam. Niciun răspuns.

Bătu mai tare, de două ori. În odăiţă nicio mişcare.

Atunci, înfiorat, se îndreptă spre uşa hanului şi bătu în ea.

Nu-i răspunse nimeni.

Gwynplaine se gândi, începând să simtă cum îi îngheaţă sângele în vine:

„Jupân Nicless e bătrân, copiii dorm adânc, iar bătrânii au somnul greu. Hai. Mai tare!”

Zgâriase. Ciocănise. Bătuse. Acum izbi cu putere. Asta îl făcu să-şi amintească vremurile de demult, la Weymouth, când mic de tot, o avea pe micuţa Dea în braţe.

Lovi cu toată puterea, ca un lord ce era…

Casa rămase tăcută.

Gwynplaine simţi că-şi pierde minţile. Nu se mai feri să nu facă zgomot.

Începu să strige:

„Nicless! Govicum!”

În acelaşi timp, se uită prin ferestre să vadă dacă nu cumva se aprinde vreo lumânare. În han, nimic. Niciun glas. Niciun zgomot. Nicio licărire de lumină!

Gwynplaine se îndreptă spre poarta mare şi bătu în ea, o împinse, o zgâlţâi furios, strigând:

„Ursus! Homo!”

Lupul nu lătră.

O sudoare de gheaţă îi năpădi fruntea.

Se uită în preajmă. Noaptea era neagră, dar sclipeau destule stele pentru ca piaţa bâlciului să se vadă clar. Şi văzu un lucru înfiorător: totul dispăruse. Nu se mai afla nicio baracă pe bowling-green. Circul nu mai era acolo. Niciun cort! Nicio podină. Niciun cărucior! Hoinăreala cu mii de vuiete care mişunase făcuse loc nu ştiu cărei cumplite întunecimi pustii. Totul plecase.

Pe Gwynplaine îl cuprinse nebunia neliniştii.

Ce însemnau toate astea? Ce se întâmplase? Oare nu mai era nimeni prin partea locului? Oare viaţa se prăbuşise în urma lui? Ce li se făcuse tuturor? Ah, doamne! Se năpusti ca o furtună asupra casei. Bătu la poarta cea mică, la poarta cea mare, la ferestre, în obloane, în pereţi, cu pumnii şi cu picioarele, înnebunit de spaimă şi de nelinişte. Strigă: Nicless, Govicum, Fibi, Vinos, Ursus, Homo! Toate vuietele, toate zgomotele le zvârli asupra zidului acestuia. Din când în când se oprea şi asculta. Casa rămânea mută şi ca moartă. Atunci, scos din fire, începea iar. Bătăi, lovituri, strigăte, bubuituri răsunau pretutindeni, făcându-i ecou. S-ar fi zis că trăsnetul încearcă să trezească mormântul.

Îi striga de zeci de ori pe toţi cei care ar fi putut să se afle în casă. Strigă toate numele, în afară de al Deei. După ce secătui strigătele şi chemările, îi mai rămase doar să pătrundă cu forţa.

Îşi spuse:

„Trebuie să intru în casă! Dar cum?”

Sparse un geam de la odăiţa lui Govicum, îşi vârî pumnul înăuntru sfâşiindu-şi carnea, trase zăvorul şi deschise. Îşi dădu seama că spada îl stingherea. Smulse mânios teaca, lama şi centura şi le zvârli cât colo. Apoi se cocoţă pe ieşiturile zidului şi, cu toate că ochiul de geam era îngust, izbuti să treacă prin el. Astfel, pătrunse în han.

Patul lui Govicum, abia vizibil, se afla în odăiţă, dar Govicum nu era acolo. Dacă Govicum nu se afla în pat, trebuia neapărat ca nici jupân Nicless să nu se găsească în patul lui. Toată casa era întunecată. În bezna aceasta, se simţea încremenirea misterioasă a vidului şi teama nedesluşită care parcă ar vrea să spună: nu-i nimeni aici. Înnebunit, Gwynplaine străbătu sala de jos, se ciocni de mese, călcă vesela, dărâmă băncile, răsturnă ulcioarele, sări peste mobile, ajunse la uşa care dădea în curte şi o deschise printr-o lovitură de genunchi, care făcu să sară clanţa. Uşa se învârti pe balamale. Gwynplaine privi în curte. Green-box nu mai era acolo.

II. CE-A MAI RĂMAS

Gwynplaine ieşi din casă şi începu să cerceteze în toate direcţiile maidanul. Merse pretutindeni, unde în ajun fusese o baracă, un cort, un bordei. Acum, nu mai era nimic din toate

acestea. Bătu la uşile maghernițelor, deşi ştia foarte bine că sunt nelocuite. Ciocăni oriunde i se păru că vede o fereastră sau o uşă. Niciun glas nu-i răspunse din întuneric. Ceva asemănător morții trecuse pe acolo.

Furnicarul fusese strivit. Se vedea cât de colo că poliția luase o măsură. Avusese loc ceea ce în zilele noastre se numeşte o razie. Tarrinzeau-field era mai mult decât pustiu; era pustiit, şi se simțea în toate ungherele zgârietura unei gheare nemiloase. Buzunarele acestui bâlci nenorocit fuseseră parcă întoarse pe dos şi golite.

După ce scormoni pretutindeni, Gwynplaine părăsi câmpul, pătrunse în ulițele întortocheate dinspre partea numită East-point, şi se îndreptă spre Tamisa.

Străbătu câteva zigzaguri ale rețelei de ulicioare unde nu se aflau decât ziduri şi garduri de mărăcini, apoi simți în văzduh răcoarea apei, auzi scurgerea tăcută a fluviului şi, pe neaşteptate, se pomeni în fața unui parapet. Ajunsese la parapetul Effroc-stone, care mărginea o frântură de chei, foarte scurtă şi foarte îngustă. Sub parapet, un zid înalt se afunda de-a dreptul în apa întunecată.

Gwynplaine se opri lângă parapet, se sprijini cu coatele de el, îşi prinse fruntea în palme şi începu să se gândească. Nu privea apa, ci întunericul, şi nu întunericul dinafară, ci pe cel dinăuntrul lui.

În peisajul melancolic al nopții, căruia el nu-i dădea nicio atenție, în profunzimea aceasta exterioară în care nu-şi afunda privirea, se puteau desluşi siluetele vergilor şi ale catargelor. Sub Effroc-stone nu se afla decât talazul, dar cheiul povârnit se cobora la vale, pe nesimțite, şi ajungea, ceva mai încolo, la un mal de-a lungul căruia erau înşiruite mai multe vase, unele abia sosite, altele gata de plecare, comunicând cu țărmul prin diguri special făcute din bolovani sau din lemn şi prin punți de scânduri. Vasele acestea, unele ancorate, altele prinse cu odgoane, stăteau neclintite. Nu se auzeau prin preajmă nici glasuri, nici paşi, marinarii având bunul obicei de a dormi cât pot mai mult şi de a nu se ridica decât pentru treburi.

Gwynplaine nu văzu nimic din câte avea în față. Ceea ce privea el era soarta.

Se părea că aude, în spatele lui, ca pe un cutremur de pământ, râsul lorzilor. Din râsul acesta, abia ieşise. Şi ieşise

pălmuit de propriul său frate. Iar când ieşise, cu palma pe obraz, şi se refugiase ca o pasăre rănită la cuib, fugind de ură şi căutând dragostea, găsise beznele. Beznele acestea el le compara cu visul pe care şi-l făurise.

Ce putuse să se întâmple în lipsa lui? Unde erau ceilalţi? Pentru Gwynplaine, soarta fusese o lovitură, mărirea, iar pentru ceilalţi o contralovitură – nimicirea. Era limpede că n-avea să-i mai revadă niciodată. Se luaseră măsuri în privinţa asta. Şi-i nimiciseră în acelaşi timp pe toţi cei ce locuiau în bâlci, începând cu Nicless şi Govicum, ca nu cumva să-i poată da vreo ştire. Pe când el, Gwynplaine, o fărâma în Camera Lorzilor, temuta forţă socială îi strivise pe ei, în bietele lor cocioabe. Acum erau pierduţi. Dea era pierdută. Pentru vecie. Doamne! Unde au dus-o! Şi el nu fusese acolo, s-o apere!

Îşi aminti de Barkilphedro, de omul acela funest, şi de cuvintele lui enigmatice, lămurite acum, care păreau că-i ard încă în adâncul creierului: *Soarta nu deschide o uşă fără să închidă altă uşă*.

Absenţa lui provocase un dezastru. Dar absenţa asta depinsese oare de el? În toate câte se întâmplaseră, fusese el liber? Deloc. Se simţise prizonier. Nu-l oprise şi nu-l reţinuse mai apoi nici temniţa şi nici lanţul, ci o momeală. Se năclăise în mărire.

Că fusese forţat şi luat pe neaşteptate într-o oarecare măsură, era adevărat. Dar şi el, într-o oarecare măsură, se lăsase dus. Că se lăsase luat, nu era vina lui. Ameţeala de mai apoi însă fusese o mare slăbiciune. Existase un moment hotărâtor, în care fusese pusă problema. Barkilphedro îl vârâse într-o dilemă şi-i dăduse, fără discuţie, prilejul să-şi rezolve soarta printr-un cuvânt. Ar fi putut spune: „nu”. Dar el, Gwynplaine, spusese da.

Şi totuşi, se frământa Gwynplaine, era o vină atât de mare să reintre în drepturile lui, în averea lui, în moştenirea lui, în casa lui, să reintre, ca nobil, în rangul strămoşilor lui şi ca orfan să-şi reia numele tatălui? Ce acceptase? O restituire făcută de soartă.

Şi atunci simţea cum se revoltă. Neghioabă acceptare! Ce târg făcuse? Ce schimb de neghiob? Pentru un venit de două milioane, pentru şapte sau opt seniorii, pentru zece sau douăsprezece palate, pentru nişte locuinţe la oraş şi nişte castele la ţară, pentru o sută de slugi, pentru nişte haite de ogari, pentru carete şi armorii, pentru a fi jude şi legislator,

pentru a fi încoronat şi înveşmântat în purpura ca un rege, pentru a fi baron, marchiz şi pair al Angliei dăduse baraca lui Ursus şi zâmbetul Deei! Pentru o imensitate care se clatină, în care te scufunzi şi te pierzi, dăduse fericirea! Dăduse perla pentru ocean. O, nesăbuitul, neghiobul tras pe sfoară!

Se părea că aude porunca însăşi a datoriei. Intrând în locul unde putea discuta asuprirea şi putea lupta împotriva ei, nu-şi îndeplinise oare unul dintre imboldurile lui cele mai adânci? Când i-a fost dat cuvântul lui, groaznică mostră socială, lui, dovadă vie a bunului plac sub care de şase mii de ani horcăie neamul omenesc, avea oare dreptul să-l refuze? Avea dreptul să-şi tragă capul de sub văpaia focului căzut din cer şi venit asupra lui?

În neînţeleasa şi ameţitoarea frământare a conştiinţei, îşi spusese:

„Poporul e o tăcere. Eu voi fi uriaşul avocat al acestei tăceri. Voi vorbi pentru muţi. Le voi vorbi despre cei mici, celor mari, despre cei slabi, celor puternici. Iată ţinta destinului meu. Dumnezeu vrea ce vrea, şi săvârşeşte. Nici vorbă, e de mirare că sticla lui Hardquanonne, care cuprindea preschimbarea lui Gwynplaine în lord Clancharlie, a plutit vreme de cincisprezece ani pe mare, în furtuni, în ciocnirile valurilor de stânci, în rafale, şi că toată mânia asta n-a vătămat-o. Şi văd pentru ce. Există destine tăinuite. Eu am cheia destinului meu şi-i dezleg taina. Sunt predestinat! Am o menire. Voi fi lordul săracilor. Voi vorbi pentru toţi tăcuţii deznădăjduiţi. Le voi tălmăci gândurile. Voi tălmăci vuietele, urletele, şoaptele, zgomotul de nemulţumire al mulţimilor, vaietele rostite prost, glasurile de neînţeles, şi toate răcnetele vitelor care prin forţa neştiinţei şi a suferinţei au fost iscate de oameni. Zgomotul oamenilor este nelămurit, ca zgomotul vântului. Ei strigă, dar nu sunt înţeleşi. A striga aşa e totuna cu a tăcea, şi tăcerea înseamnă dezarmarea lor. Dezarmarea silită, care cere ajutor. Eu voi fi denunţătorul. Voi fi Cuvântul Poporului. Datorită mie, poporul va fi înţeles. Voi fi gura însângerată căreia i s-a smuls căluşul! Voi spune totul! Şi va fi măreţ!”

Da, să vorbeşti pentru muţi e frumos; dar să le vorbeşti surzilor e trist. Înălţarea în care crezuse, marea bogăţie, speranţa asta, se prăbuşise sub el. Ce prăbuşire! Să cazi în balele râsului!

Se crezuse puternic, el, care ani de zile plutise, cu inima

atentă, în uriaşa întindere a suferinţelor, el care aducea din bezna asta un ţipăt jalnic. Se crezuse un răzbunător, şi fusese un clovn. Crezuse că va trăsni, şi gâdilase. În loc de emoţie, culesese batjocura. Când gemuse ei se înveseliseră. Şi de ce râseseră? De râsul lui, de dovada aceasta a crimei săvârşite de rege, simbol al crimei săvârşită de regalitate asupra unui întreg popor. Iată ce îl învinsese, iată ce îl copleşise. Iată acuzarea împotriva călăului întorcându-se ca osândă împotriva victimei! Uluitoare negare a justiţiei! Regalitatea, după ce-i doborâse tatăl, îl doborâse şi pe el. Răul făcut servise drept pretext şi motiv răului care mai rămânea de făcut. Împotriva cui să se indigneze lorzii? Împotriva călăului? Nu. Împotriva victimei. Aici tronul, dincolo poporul. Aici Iacob al II-lea, dincolo Gwynplaine. Desigur, confruntarea aceasta scotea la iveală un atentat, o crimă. Care era atentatul? Să te plângi. Care era crima? Să suferi. Mizeria n-are decât să se ascundă şi să tacă, altminteri devine lezmajestate. Şi oamenii aceia care îşi bătuseră joc de Gwynplaine erau răi oare? De unde! Dar îşi aveau şi ei destinul lor: erau fericiţi. Erau călăi, fără să ştie. Erau voioşi, îl găsiseră inutil pe Gwynplaine. El îşi spintecase pântecul, le arătase măruntaiele, şi i se strigase: „Joacă-ţi comedia!” Lucru sfâşietor, el însuşi râdea! Mutilarea îi ajungea până la minte şi, în timp ce conştiinţa lui se indigna, faţa lui o dezminţea şi rânjea. Se sfârşise! Era Omul care Râde, cariatidă a lumii care plânge. Era chinul sufletesc, pietrificat în veselie, purtând povara unui univers de nenorociri şi zidit în voioşie, în ironie, în distrarea altuia. Împărţea cu toţi oropsiţii, a căror întruchipare era, groaznica fatalitate de a fi o deznădejde neluată în serios. Tot ce avea în el, mărinimia, avântul, vorbele frumoase, inima, sufletul, furia, mânia, dragostea, durerea de nespus, la asta ducea, la un hohot de râs! Şi îşi dădea seama, după cum le spusese şi lorzilor, că el nu era o excepţie, că aşa era firesc, obişnuit. Mortul de foame râde, cerşetorul râde, ocnaşul râde, prostituata râde, orfanul, ca să-şi câştige pâinea, râde, sclavul râde, ostaşul râde, poporul râde. Societatea omenească e astfel făcută încât toate pierzaniile, toate lipsurile crunte, toate nenorocirile, toate frigurile, toate bubele, toate agoniile se împlinesc deasupra prăpastiei, într-o înspăimântătoare strâmbătură de veselie. Strâmbătura asta totală era el. Şi ea sălăşluia în el.

În viaţa lui exista o stavilă de netrecut. Cine era? Un

dezmoştenit? Nu, căci era lord. Un lord? Nu, căci era un răzvrătit. Se ivise, sinistru, cu o torţă în mână.

Sinistru, pentru cine? Pentru cei siniştri. De temut, pentru cine? Pentru cei temuţi. De aceea îi respingea. Să intre între ei? Să fie primit? Niciodată! Stavila pe care o avea pe faţă era groaznică, dar aceea pe care o avea în minte era şi mai de netrecut. Din copilărie, ca măscărici nomad, amestecându-se în uriaşa mulţime plină de viaţă şi viguroasă, căreia i se spune gloată, îmbibându-se de suflul mulţimilor, impregnându-se din imensul suflet omenesc, pierduse, în sensul comun al lumii întregi, sensul special al claselor stăpânitoare. Sus, n-avea ce să caute. Venea scăldat în fântânile Adevărului. Avea miasma abisului. Şi nu plăcea prinţilor ăstora, parfumaţi cu minciuni. Ceea ce aducea el nu era arătos: raţiunea, înţelepciunea, justiţia. Lorzii îl aruncau înapoi cu dezgust.

În meditaţia lui pe marginea destinului, Gwynplaine constata imensa inutilitate a efortului. Constata surditatea celor sus-puşi. Privilegiaţii n-au urechi pentru dezmoşteniţi. E vina privilegiaţilor? Nu. E legea lor, vai! Iertaţi-i! Emoţia ar însemna abdicare... Unde sunt seniorii şi prinţii nu-i nimic de aşteptat. Pentru cei sătui nu există flămânzi. Fericiţii ignoră şi se izolează. Pe pragul paradisului lor trebuie scris, ca pe pragul infernului: „Lăsaţi orice speranţă!”

Gwynplaine exagerase speranţa până la a crede în lucrul acesta strălucit şi obscur – societatea. El care se afla în afară, intrase înăuntrul ei.

Societatea îi făcuse imediat, dintr-odată, cele trei oferte şi-i dăruise cele trei daruri ale ei, laolaltă: căsătoria, familia, casta. Căsătoria? Se văzuse pe pragul prostituţiei. Familia? Fratele său îl pălmuise şi îl aştepta a doua zi, cu spada în mână. Casta? Îi râsese cu hohote în faţă, lui, nobilul, lui, nefericitul. Fusese zvârlit înapoi aproape înainte de-a fi admis. Primii trei paşi făcuţi în acest imens întuneric social îi căscaseră trei prăpăstii sub picioare. Iar dezastrul lui începuse printr-o trădătoare schimbare la faţă. Şi catastrofa se apropiase de el, în lumina apoteozei. Îndemnul: urcă! însemnase: coboară!

El muşcase din fructul de aur. Şi acum scuipa afară gura de cenuşă.

Jalnic rezultat! Derută, faliment, cădere şi ruină, izgonire neruşinată a tuturor speranţelor, biciuite de rânjete, nemărginită

deziluzie! Şi ce va face de-acum înainte? Ce zărea dacă privea ziua de mâine? O spadă goală al cărei vârf i se afla în faţa pieptului şi al cărei mâner era în mâna fratelui său. Nu vedea decât fulgerarea hidoasă a acestei spade. Restul, Josiane, Camera Lorzilor rămăseseră înapoi, într-un monstruos clarobscur, plin de siluete tragice.

Iar fratele îi apărea plin de cavalerism şi viteaz. Vai! Tom-Jim-Jack, care îl apărase pe Gwynplaine, lord David, care îl apărase pe lord Clancharlie, abia dacă i se ivise în faţă. Nu avusese timp decât să fie pălmuit şi să-l îndrăgească.

Acum era cu neputinţă să meargă mai departe. Prăbuşire de toate părţile. Şi la ce bun? Proba fusese făcută şi nu mai avea rost s-o reînceapă.

Lumea pe care atunci o întrezărise, el o privea cu privirea aceea rece, care e definitivă. Căsătorie, dar nu dragoste; familie, dar nu fraternitate; bogăţie, dar nu conştiinţă; frumuseţe, dar nu ruşine; justiţie, dar nu dreptate; ordine, dar nu echilibru; putere, dar nu inteligenţă; autoritate, dar nu drept; splendoare, dar nu lumină.

Cine judecă confruntă. Gwynplaine puse faţă în faţă ce îi făcuse societatea şi ce îi făcuse natura. Cât de bună fusese natura cu el! Cum îl ajutase ea, care e sufletul! Totul îi fusese luat, totul, până şi chipul! Sufletul îi redase tot. Tot, până şi chipul! Căci exista aici o oarbă, zămislită dinadins pentru el, care nu-i vedea sluţenia şi care îi vedea frumuseţea.

Şi de ea se lăsase el despărţit! De fiinţa asta minunată, de inima asta, de înfierea asta, de duioşia, de divina privire oarbă, singura din lume care vedea, se depărtase! Dea îi era soră, îi era soţie, ba mai mult chiar, îi era lumină! Fără ea, totul părea haos şi vid. Ce-o să se facă fără Dea? Cum de-a putut s-o piardă din ochi o clipă? O, nefericitul! Între el şi steaua lui lăsase să se facă o spărtură şi, în aceste crâncene gravitaţii necunoscute, spărtura înseamnă imediat prăpastia fără fund. Unde era ea, steaua? Dea! Dea! Vai, el îşi pierduse lumina! Fusese atras în afară, şi acolo, capcană îngrozitoare, căzuse în haosul de râsete negre al iadului. Cât de înfricoşător era tot ce îl fascinase! Josiane, femeia odioasă, jumătate fiară, jumătate zeiţă! Senioria era pocită, coroana era slută, roba de purpură era lugubră, palatul era înveninat, trofeele, statuile, blazoanele erau spurcate, aerul vătămător şi viclean care se putea respira acolo îi lua minţile. O,

cât de strălucitoare îi erau zdrenţele saltimbancului Gwynplaine! Unde era Green-box, sărăcia, voia bună, plăcuta viaţă hoinară, laolaltă, ca rândunelele? Nu se părăseau o clipă, se vedeau mereu, seara, dimineaţa, la masă se împingeau cu cotul, îşi atingeau genunchii, beau din acelaşi pahar, soarele intra prin ochiul de geam, dar nu era decât soare, şi Dea era iubirea. De ce se lăsase despărţit de Dea? Oare prima lui îndatorire nu era faţă de Dea? Să slujeşti şi să aperi poporul? Dar Dea era poporul! Dea era orfana, era oarba, era omenirea. Ce le făcuseră? Absenţa lui lăsase câmp liber nenorocirii. El le-ar fi împărtăşit soarta. Ce se va face fără ei acum? Gwynplaine, fără Dea, era cu putinţă oare? Dacă lipseşte Dea, lipseşte totul. S-a sfârşit! La ce bun să lupt mai departe? Nu mai era nimic de aşteptat, nici din partea oamenilor, nici din partea cerului. Dea! Dea! Unde e Dea? Pierdută! Cui şi-a pierdut sufletul, nu-i mai rămâne decât un loc să-l regăsească: în moarte.

Gwynplaine, rătăcit şi tragic, puse cu hotărâre mâna pe parapet, ca o rezolvare, şi privi fluviul.

Era a treia noapte de când nu dormea. Avea febră. Ideile, pe care le credea limpezi, îi erau tulburi. Simţea o nestăpânită nevoie de somn. Rămase astfel câteva clipe, aplecat deasupra apei. Întunericul îi oferea marele pat liniştit, nesfârşitul beznelor.

Gwynplaine îşi scoase haina, o împături şi o puse pe parapet. Apoi îşi descheie nasturii vestei. Când voi s-o scoată, mâna lui se izbi de ceva aflat în buzunar. Era cartea roşie pe care i-o dăduse „librarian-ul” de la Camera Lorzilor. O scoase din buzunar, o cercetă la lumina neclară a nopţii, văzu că era prins de ea un creion, luă creionul şi scrise, pe cea dintâi filă albă care se ivi, aceste două rânduri:

„Eu mă duc. Fratele meu David să mă înlocuiască şi îi doresc să fie fericit”.

Şi semnă:

FERMAIN CLANCHARLIE, pair al Angliei.

Apoi îşi scoase vesta şi o puse peste haină. Deasupra aşeză pălăria, în care vârî cartea deschisă la pagina pe care scrisese; zărind pe jos o piatră, o luă şi o puse în pălărie.

Când sfârşi de făcut toate acestea, privi întunericul nemărginit de deasupra frunţii.

Apoi fruntea i se plecă încet, ca trasă de firul invizibil al adâncurilor.

Vârî un picior în golul aflat printre bolovanii de la temelia parapetului, aşa fel încât genunchiul îi trecu peste parapet şi aproape că nu-i mai rămase nimic de făcut ca să sară pe deasupra lui.

Îşi încrucişă mâinile la spate şi se aplecă.

— Fie! spuse el.

Şi îşi aţinti privirea spre adâncul apei. În clipa aceea simţi că cineva îi linge mâinile.

Gwynplaine tresări şi se întoarse.

În spatele lui se afla Homo.

ÎNCHEIERE
MAREA ŞI NOAPTEA

I. CÂINELE DE PAZĂ POATE FI ÎNGER DE PAZĂ

Gwynplaine scoase un strigăt:

— Tu eşti, lupule!

Homo dădu din coadă. Ochii îi luceau în întuneric. Îl privea pe Gwynplaine.

Apoi reîncepu să-i lingă mâinile. Gwynplaine rămase o clipă ca beat. Îl zguduise imensa reîntoarcere a speranţei. Homo! De patruzeci şi opt de ore văzuse tot felul de apariţii neaşteptate. Îi rămăsese numai aceasta, a bucuriei. Şi acum ea pica peste el.

Între timp, Homo se întorsese cu spatele. Făcu vreo câţiva paşi, apoi se uită înapoi, ca şi cum ar îi vrut să vadă dacă Gwynplaine îl urma.

Gwynplaine pornise după el. Homo dădu din coadă şi îşi continuă drumul, pe panta cheiului Erffroc-stone, care se termina la capătul Tamisei. Gwynplaine, condus de Homo, coborî panta.

Din când în când, Homo întorcea capul ca să se asigure că Gwynplaine e în urma lui.

Ajuns pe ţărm, lupul înaintă la vale, pe limba îngustă de pământ care se întindea de-a lungul Tamisei. Nu făcea niciun zgomot, nu lătra, ci mergea tăcut. După vreo cincizeci de paşi, se opri. La marginea acestui zăgaz, un soi de ambarcader de stâlpi, se zărea o umbră neagră, destul de mare ca să fie o navă. Pe bordul navei, la proră, pâlpâia o licărire de lumină abia vizibilă, care semăna cu o candelă gata să se stingă.

Lupul se asigură încă o dată că Gwynplaine era acolo, apoi sări pe zăgazul care semăna cu un coridor lung, podit cu scânduri şi gudronat şi sub care curgea apa fluviului. Peste câteva clipe, Homo şi Gwynplaine ajunseră la capăt.

Nava, pe care se putea citi cuvântul *Vograat* şi lângă care ajunsese Gwynplaine, aproape că atingea nivelul zăgazului cu babordul părţii ei celei mai înalte, formând parcă o treaptă.

Homo dintr-un salt şi Gwynplaine dintr-un pas se urcară pe navă şi se pomeniră pe puntea de dinapoi. Puntea era pustie. Nicio mişcare. Călătorii, dacă existau, trebuie să fi fost pe bord, căci nava era gata de plecare şi potrivirea încărcăturii se terminase, după cum arăta înghesuiala din compartimentele pline de baloturi şi de lăzi. Dar călătorii erau culcaţi şi, fără îndoială, dormeau în cabinele dintre punţi, sub părţile mai înalte ale navei, drumul urmând să se facă la vreme de noapte. În asemenea cazuri, călătorii nu se ivesc pe punte decât a doua zi dimineaţa, la deşteptare. Echipajul, aşteptând clipa foarte apropiată a plecării, lua pesemne masa în odăiţa numită pe atunci „cabina marinarilor”. Din pricina asta, cele două punţi, de la pupă şi de la proră, legate prin pasarelă, erau pustii.

Punând piciorul pe pasarelă, Gwynplaine zări înaintea lui o lumină. Era aceeaşi pe care o zărise de pe ţărm. Un felinar, pus jos, lângă catargul dinainte. Lumina felinarului acestuia decupa în negru, pe fondul obscur al nopţii, o siluetă care avea patru roţi. Gwynplaine recunoscu străvechea baracă a lui Ursus.

Sărmana dugheană de lemn, cărucior şi colibă, în care îşi petrecuse copilăria, era legată de piciorul catargului cu patru funii groase cărora li se vedeau nodurile printre roţi. După ce fusese atâta vreme scoasă din serviciu, părea acum şubredă şi fără niciun rost. Neîntrebuinţarea o schilodise parcă şi, în plus, mai avea şi boala de nelecuit numită bătrâneţe. Profilul ei inform şi găunos aducea a ruină. Întreaga baracă era desfăcută din încheieturi. Sub ea, se vedea atârnând lanţul lui Homo.

Să regăseşti viaţa, fericirea, dragostea, şi să alergi înnebunit spre ele, să te năpusteşti asupra lor, pare că e o lege şi că aşa vrea natura. Dar nu în cazul unei zguduiri profunde. Cine iese, cu totul năucit şi rătăcit, dintr-un şir de nenorociri asemănătoare trădărilor, devine prudent chiar când e vorba de bucurii, se teme să-şi aducă blestemul la cei pe care îi iubeşte, se simte lugubru de molipsitor, şi nu înaintează spre fericire decât cu mare atenţie. Raiul ţi se deschide. Înainte de-a intra în el, îl cercetezi.

Gwynplaine, clătinat de emoţii, privea.

Lupul se dusese tăcut să se culce lângă lanţul lui.

II. BARKILPHEDRO A ŢINTIT VULTURUL ŞI A ATINS PORUMBIŢA

Scara barăcii era coborâtă, uşa era întredeschisă iar înăuntru nu se afla nimeni. Puţina lumină care pătrundea prin geamul din faţă scotea vag la iveală interiorul: inscripţiile lui Ursus glorificând măreţia lorzilor se vedeau bine pe scândurile gârbove care serveau totodată de zid, pe dinafară, şi de căptuşeală, pe dinăuntru. Pe un cui, lângă uşă, Gwynplaine îşi văzu veşmintele de teatru, atârnate aşa cum atârnă într-o morgă veşmintele morţilor.

În clipa aceea, el nu mai avea nici vestă şi nici haină.

Baraca ascundea ceva întins pe punte, la piciorul catargului, şi luminat de felinar: o saltea, căreia i se zărea un colţ. Pe saltea pesemne că se culcase cineva, căci se vedea o umbră mişcându-se şi se auzea un glas.

Gwynplaine, ascuns pe după baracă, ascultă.

Era glasul lui Ursus.

Glasul acesta, atât de aspru pe deasupra şi atât de duios pe dinăuntru, care îl ocărâse şi-l îndrumase cu atâta pricepere pe Gwynplaine încă din copilărie, îşi pierduse agerimea şi viaţa. Era tulbure şi şoptit şi se pierdea în oftaturi la fiecare sfârşit de frază. Nu mai semăna aproape deloc cu fostul glas mlădios şi puternic al lui Ursus. Părea că iese din gâtlejul unui om care şi-a văzut norocul murind. Şi glasul poate să devină umbră.

Ursus vorbea singur. Altminteri, după cum ştim, aşa obişnuia să facă. Din pricina asta trecea drept scrântit la minte.

Gwynplaine îşi ţinu răsuflarea ca să nu piardă un cuvânt din ceea ce spunea Ursus, şi iată ce auzi:

— Soiul ăsta de corăbii e foarte periculos. N-are parmaclâc. Dacă te rostogoleşti spre mare, nimic nu te mai opreşte… Ah, doamne! Ce-o să ne facem?… Ea o fi dormind? Da. Doarme. Şi-a pierdut cunoştinţa? Nu. Pulsul îi bate destul de tare. Sigur că doarme. Somnul e un răgaz. E orbirea cea bună. Cum să fac ca să nu se tropăie pe-aici? Domnilor, dacă există cineva pe punte, vă rog nu faceţi zgomot! Nu vă apropiaţi, dacă n-aveţi nimic împotrivă. Ştiţi, e o fiinţă firavă şi trebuie cruţată. Ea are febră, vedeţi? E tânără de tot. E o copilă, care are febră. I-am scos salteaua afară, ca să aibă un pic de aer. Vă spun asta ca să aveţi grijă. S-a prăbuşit de oboseală, pe saltea, ca şi cum ar fi leşinat. Dar doarme. Tare aş vrea să n-o treziţi! Suntem nişte bieţi

măscărici şi vă cer puţină bunăvoinţă, iar dacă trebuie să plătesc ca să nu faceţi zgomot, am să plătesc. Vă mulţumesc, doamnelor şi domnilor. E cineva aici? Nu. Cred că nu e nimeni. Vă mulţumesc, dacă sunteţi, şi vă mulţumesc şi mai mult dacă nu sunteţi. Are fruntea leoarcă de sudoare… Haide, am să mă arăt curajos. Numai că ea nu trebuie să fie bolnavă… Par un neghiob bodogănind aşa, de unul singur, dar trebuie ca ea să simtă că are pe cineva alături, dacă se trezeşte cumva… Ar fi supărător dacă s-ar umbla pe aici. Cred că oamenii dorm în corabie.. Dar Homo pe unde o fi? În zăpăceala asta, am uitat să-l leg. Nu mai ştiu unde mi-e capul… E mai mult de-o oră de când nu l-am văzut. Şi-o fi căutând demâncare, pe-afară… Numai să nu i se întâmple vreo nenorocire! Homo! Homo!

Homo lovi binişor cu coada în podeaua punţii.

— Eşti aici! Slavă domnului! Dacă l-aş pierde pe Homo, ar fi prea mult. Uite că ea îşi mişcă braţul. Poate vrea să se trezească. Taci, Homo! A început refluxul. O să pornim îndată. Cred că la noapte o să fie vreme frumoasă. Norii abia dacă se clintesc… Ce palidă e ea! Din pricina slăbiciunii. Ba nu, e roşie. Din pricina febrei. Ba e roză. E sănătoasă! Nu mai văd bine. Homo, nu mai văd bine! Deci, trebuie să ne reîncepem viaţa. O să lucrăm iar. Vezi? Am rămas numai noi doi. O să lucrăm amândoi pentru ea, şi, tu şi eu. E copilul nostru. Ah! Pornim! Adio, Londra! Bună seara. Noapte bună. Du-te la dracu', îngrozitoare Londră!

Nava, într-adevăr, pornise. În câteva minute ajunse pe albia fluviului. Tamisa, puţin tulburată de reflux, era liniştită. Nava se depărta repede de ţărm. Înapoia ei, decorul negru al Londrei se pierdea în ceaţă.

Ursus continuă:

— Totuna e! Am să-i dau digital. Mi-e teamă să nu delireze, i-au transpirat palmele. Cu ce ţi-am greşit noi, doamne? Ce repede ne-a lovit năpasta! Şi iată-te zăcând, copila mea dragă! Vine omul la Londra şi zice: e un oraş mare, cu monumente frumoase. Southwark e un cartier grozav. Şi se stabileşte acolo. Acum sunt nişte locuri de nesuferit. Ce voiai să mai fac la Londra? Sunt mulţumit că plec. Azi e 30 aprilie. N-am avut niciodată încredere în luna aprilie. Luna aprilie n-are decât două zile norocoase, 5 şi 27, şi patru zile rele, 10, 20, 29 şi 30. Asta a fost stabilit definitiv prin calculele lui Cardan. Mă simt uşurat că plec. În zori o să ajungem la Gravesend, iar mâine seara la

Rotterdam. Zău, am să reîncep viaţa de odinioară, în baracă. O s-o tragem după noi. Nu-i aşa. Homo?

O bătaie uşoară vădi consimţământul lupului.

Ursus continuă:

— Dacă s-ar putea să ieşi din suferinţă aşa cum ieşi dintr-un oraş! Homo, am putea atunci să mai fim fericiţi. Vai! Totdeauna va fi cel ce nu mai este. O umbră rămâne totdeauna asupra celor care supravieţuiesc. Tu înţelegi ce vreau să spun, Homo. Eram patru, şi am rămas doar trei! Mereu îi asudă fruntea! Dormi, copilul meu! Da, ea doarme…

Şi atunci se auzi un glas, un glas de nedescris, care părea că vine de departe, din înălţimi şi din adâncuri totodată, glasul Deei.

Tot ceea ce Gwynplaine îndurase până atunci pieri. Îngerul lui vorbea. I se părea că aude cuvinte rostite în afara vieţii, undeva, într-un leşin plin de cer.

Glasul spunea:

— El a făcut bine că s-a dus. Lumea asta nu e aceea care îi trebuie. Dar trebuie să mă duc şi eu cu el. Tată, nu sunt bolnavă; te auzeam vorbind adineauri… Mă simt foarte bine, sunt sănătoasă. Dormeam. Tată, am să fiu fericită.

— Copila mea, întrebă Ursus, îngrijorat, ce vrei să spui?

— Să nu te necăjeşti, tată!

Dea tăcu, vrând parcă să-şi tragă sufletul, apoi aceste cuvinte, rostite încet, ajunseră la Gwynplaine:

— Gwynplaine nu mai e aici. Abia acum sunt oarbă. Nu ştiam ce înseamnă noaptea. Noaptea e lipsa cuiva…

Glasul se mai opri o clipă, apoi continuă:

— M-am temut totdeauna să nu-şi ia zborul. Simţeam că e ceresc. Şi deodată a zburat… Aşa trebuia să se sfârşească. Sufletul zboară ca o pasăre. Dar cuibul sufletului e într-o adâncime unde se află un magnet uriaş, care atrage totul. Ştiu bine unde să-l regăsesc pe Gwynplaine. Zău, nu mă sperie drumul. Tată, el e acolo, jos. Mai târziu, ai să ne reîntâlneşti şi tu. Şi Homo de ademenea…

Homo, auzindu-şi numele, dădu uşurel din coadă.

— Tată, urmă glasul, înţelegi că din moment ce Gwynplaine nu mai e, s-a isprăvit. Chiar dacă aş vrea să mai rămân, tot n-aş putea, fiindcă aş fi silită să respir. Nu trebuie să ceri ceea ce e cu neputinţă. Acum, când Gwynplaine nu mai e aici, eu mor. E

acelaşi lucru. Trebuie sau el să revină, sau eu să mă duc. Şi fiindcă el nu poate să revină, mă duc eu. E bine să mori. Nu-i greu deloc. Viaţa pe pământul ăsta e ca o strângere de inimă. Nu se poate să fii într-una nefericit. Şi atunci pleci spre ceea ce voi numiţi stele, te măriţi acolo, nu te mai desparţi niciodată de iubit şi dragostea, dragostea asta e bunul Dumnezeu. Înţelegi bine ce-ţi spun, tată? Ce se mişcă oare? Parcă am fi într-o casă care se mişcă. Şi totuşi n-aud zgomotul roţilor.

Cuvintele erau rostite cu o tristă blândeţe, şi un oftat, pe care Gwynplaine îl auzi, se sfârşi astfel:

— Trebuie neapărat să mă duc, dacă n-o reveni el cumva.

Ursus, mohorât, bombăni încet:

— Nu cred în strigoi…

Apoi continuă:

— Întrebi de ce se clatină casa? Fiindcă suntem pe o corabie. Linişteşte-te! N-ai voie să vorbeşti prea mult! Fata mea, dacă ţii cât de puţin la mine, nu te zbuciuma, nu te da pradă febrei! Bătrân cum sunt, n-aş fi în stare să îndur o boală pe care ai avea-o tu. Cruţă-mă, nu fi bolnavă… Mâine vom fi la Rotterdam, un oraş în Olanda, la revărsarea Meusei.

— Tată, spuse Dea, vezi tu, când începe din copilărie şi când am fost totdeauna unul lângă altul, n-ar fi trebuit să se întâmple aşa, fiindcă acum trebuie să mor şi nu e chip măcar să fac altfel. Să ştii însă că mi-eşti drag, dar îmi dau seama că nu mai sunt pe deplin lângă tine, deşi nu sunt încă împreună cu el.

— Haide, stărui Ursus, încearcă să dormi.

— Nu somnul îmi lipseşte…

Ursus începu iar, cu o voce tremurătoare:

— Îţi spun că mergem în Olanda, la Rotterdam, care e un oraş…

— Tată, îi răspunse Dea, nu sunt bolnavă, dacă de asta îţi e teamă. Poţi fi liniştit, n-am febră. Mi-e puţin cald, atâta tot.

Ursus bombăni:

— La revărsarea Meusei.

— Sunt sănătoasă, tată, dar, vezi tu, simt cum mor.

Se făcu tăcere. Deodată, Ursus strigă:

— Ce faci? De ce te ridici? Te rog, rămâi culcată!

Gwynplaine tresări şi întinse capul.

III. RAIUL REGĂSIT PE PĂMÂNT

O zări pe Dea, care se ridicase, dreaptă, pe saltea. Dea purta o rochie lungă, albă, închisă cu grijă, care nu lăsa să i se vadă decât începutul umerilor şi încheietura gingaşă a gâtului. Mânecile îi ascundeau braţele, cutele îi acopereau picioarele. I se vedeau palmele pe care se umfla ca o încrengătură vineţie reţeaua vinelor încinse de febră. Ea tremura şi se legăna, mai curând decât se clătina, ca o trestie. Felinarul o lumina de jos în sus. Faţa i se ivea în lumină, nespus de frumoasă. Părul despletit îi flutura în vânt. N-avea aici o lacrimă pe obraji. Dar în ochii ei luceau focul şi noaptea.

Ursus, căruia Gwynplaine nu-i vedea decât spatele, ridicase braţele, înspăimântat.

— Fata mea! Ah, doamne! Iată că începe delirul! De asta mă temeam! Ce să fac? Fata mea, culcă-te!

În acest timp, Dea vorbea. Glasul îi era abia desluşit, ca şi cum o ceaţă cerească s-ar fi şi aşezat între ea şi pământ.

— Te înşeli, tată. Nu e delir. Îţi înţeleg foarte bine cuvintele. Spui că e lume multă, că suntem aşteptaţi, şi că trebuie să joc astă-seară. Şi eu vreau. Vezi bine că mi-am păstrat mintea întreagă, dar nu ştiu cum să fac, fiindcă sunt moartă şi fiindcă Gwynplaine e mort. Eu, totuşi, vin. Primesc să joc. Iată-mă: dar Gwynplaine nu mai e…

— Copila mea, repetă Ursus, ascultă-mă, culcă-te…

— El nu mai e! Vai, ce întuneric!

— Întuneric! bolborosi Ursus. E pentru prima oară când o aud rostind cuvântul acesta.

Gwynplaine, fără să facă cel mai mic zgomot, se urcă în baracă, îşi luă veşmintele din cui şi se coborî, ascuns mereu de spaţiul dintre baracă, trolii şi catarg.

Dea murmura mereu, îşi mişca buzele, şi încetul cu încetul, murmurul ei deveni melodie. Ea cânta, cu întreruperile şi golurile pricinuite de febră, chemarea pe care de-atâtea ori i-o adresase lui Gwynplaine în *Stihia învinsă*. Cânta, iar cântecul îi era vag şi firav, ca un zumzet de albină:

Noche, quita te de alli,
La alba canta…[1]

---

[1] Noapte, du-te / Zorile cântă. (n.r.).

Se opri o clipă:

— Nu, nu-i adevărat, nu sunt moartă. Ce spuneam oare? Vai, sunt vie! Sunt vie, iar el e mort! Eu sunt jos, iar el e sus! El a plecat, şi eu rămân! N-am să-l mai aud vorbind şi umblând. Dumnezeu ne-a dăruit un colţ de rai pe pământ, şi ni l-a luat înapoi. Gwynplaine s-a dus! N-am să-l mai simt lângă mine! Niciodată! Şi niciodată n-am să-i mai aud glasul!

Apoi cântă iar:

Es menester e cielos ir...
...Deza, quiero,
A tu negro
Caparazon.[2]

Şi întinse mâna, ca şi cum ar fi căutat un reazim în infinit.

Gwynplaine, ţâşnind lângă Ursus, care încremeni văzându-l, îngenunche în faţa ei.

— Niciodată! spuse Dea. Niciodată! N-am să-l mai aud!

Şi continuă să cânte, rătăcită:

Deza, quiero,
A tu negro
Caparazon.

Atunci auzi un glas, glasul iubitului, care îi răspundea:

O ven! ama!
Eres alina,
Soy corazon.[3]

Şi, în acelaşi timp, Dea simţi sub palmă capul lui Gwynplaine.

— Gwynplaine!

Lumină de astru i se ivi pe faţa palidă, şi ea se clătină.

Gwynplaine o prinse în braţe.

— E viu! strigă Ursus.

Dea repetă:

— Gwynplaine! Şi-şi lipi obrazul de obrazul lui. Apoi şopti, încet de tot: Te-ai coborât! Îţi mulţumesc!

Există vorbe care sunt totodată cuvinte, strigăte şi suspine. Tot extazul şi tot chinul se contopesc în ele şi izbucnesc de-a

---

[2] Trebuie mers în cer... /...Leapădă, eu doresc, / Negrul tău înveliş... (n.r.).

[3] Oh, vino! iubeşte! / Tu eşti suflet / Eu sunt inimă. (n.r.).

valma. Ele n-au niciun sens, şi spun totul.

— Da, eu! Eu sunt, eu, Gwynplaine! Cel căruia tu îi eşti suflet, auzi? Cel căruia tu îi eşti copil, soţie, stea, viaţă şi eternitate! Sunt aici! Te ţin în braţe! Sunt viu. Sunt al tău! Ah, când mă gândesc că eram gata să-mi iau zilele! O clipă mai mult… Fără Homo! Am să-ţi povestesc eu. Dea, iartă-mă! Dacă ai şti… Împreună! Suntem iar împreună! Cine ar fi crezut? Ne vom reîncepe viaţa fericită… Am să-ţi povestesc totul. Ai să te miri. Corabia a pornit. Nimeni n-o mai poate opri locului. Suntem pe drum şi în libertate. Mergem în Olanda, o să ne căsătorim… O să-mi câştig uşor viaţa. Cine va putea să mă împiedice oare? Nu mai e nimic de temut. Te ador…

Uluit, fericit, râzând şi plângând, Ursus îi privea şi vorbea singur:

— Nu mai înţeleg nimic! Sunt un neghiob! Gwynplaine trăieşte! Şi eu care i-am văzut înmormântarea! Plâng şi râd, atâta ştiu! Hai, dobitoc bătrân! Prea multe emoţii! De asta mă temeam. Adică asta doream. Gwynplaine, cruţ-o! De fapt, n-au decât să se îmbrăţişeze! Ce mă priveşte pe mine? Copiii mei, vă binecuvântez!

Şi în timp ce Ursus vorbea singur, Gwynplaine spunea:

— Dea, cât eşti de frumoasă! Unde mi-au fost minţile zilele astea? Nu există altceva pe lume în afară de tine. Mă uit la tine şi nu-mi vine să cred ochilor! Pe corabie! Dar ia spune-mi, ce s-a întâmplat? Şi iată unde am ajuns! Unde e Green-box? V-au furat-o, v-au alungat! Ce ticăloşie! Dar am să vă răzbun! Am să te răzbun, Dea! Au să aibă de-a face cu mine! Eu sunt pair al Angliei!

Ursus se dădu înapoi cu un pas şi-l privi atent pe Gwynplaine.

— Nu e mort, nici vorbă, dar nu cumva o fi înnebunit?

— Fii liniştită, Dea, continuă Gwynplaine. Am să fac plângere la Camera Lorzilor…

Ursus îl privi iar şi-şi ciocăni mijlocul frunţii, cu vârful degetului. Apoi, resemnându-se:

— Mi-e totuna, şopti el. O să meargă şi aşa. Fii nebun, dacă ai chef, dragă Gwynplaine! E dreptul omului. Eu sunt fericit. Dar ce-or fi însemnând toate astea?

Nava continua sa gonească, molatic şi repede, noaptea era din ce în ce mai neagră, ceţurile venite dinspre ocean năpădeau zarea, unde niciun fir de vânt nu le alungau. Câteva stele mari

răsăriră o clipă, apoi pieriră şi cerul rămase întunecat, nemărginit şi blând. Fluviul se lărgea, cele două ţărmuri, la dreapta şi la stânga, păreau două dungi subţiri şi negre, contopite cu noaptea. Gwynplaine, pe jumătate aşezat, o ţinea îmbrăţişată pe Dea.

— Gwynplaine, să nu-mi spui că sunt frumoasă. Tu eşti frumos.

— Te regăsesc şi te ţin pe inimă. Nu visez. Tu eşti, cu adevărat! E cu putinţă? Da. Simt că reîncep să trăiesc! Dacă ai şti câte s-au întâmplat, Dea!

— Gwynplaine!

— Te iubesc!

Şi Ursus şoptea:

— Mă bucur ca un bunic!

Homo ieşise de sub baracă şi, mergând de la unul la altul, discret, necerând să fie luat în seamă, lingea la întâmplare bocancii lui Ursus, veşmintele lui Gwynplaine, salteaua... Aşa înţelegea el să-şi dea binecuvântarea.

Nava trecuse dincolo de Chatham şi se apropia de mare. Seninul întunecat al zării era de aşa natură, încât coborârea de-a lungul Tamisei se făcea fără complicaţii. Nicio manevră nu fusese necesară, niciun marinar nu fusese chemat pe punte. La celălalt capăt al navei, cârmaciul, mereu singur, mânuia cârma. Înapoi nu se afla decât el. Înainte, felinarul lumina fericitul grup al fiinţelor acestora care, în mijlocul nenorocirii preschimbată brusc în bucurie, realizaseră nesperata lor întâlnire.

IV. NU PE PĂMÂNT, CI ÎN CERURI

Deodată, Dea, desprinzându-se din îmbrăţişarea lui Gwynplaine, se ridică. Îşi apăsă cu amândouă mâinile inima, ca şi cum ar fi vrut s-o ţină locului.

— Nu ştiu ce am, spuse ea. Dar simt că am ceva. Bucuria înăbuşă. E ca şi cum sufletul mi-ar creşte şi nu mi-ar mai încăpea în trup. Simt ceva, ca o bătaie de aripi în piept. Gwynplaine, tu m-ai reînviat!

Ea roşi, apoi păli, apoi roşi din nou, şi căzu.

— Vai! spuse Ursus. Ai ucis-o!

Gwynplaine întinse braţele spre Dea.

— Ce ai? strigă el.

— Nimic. Te iubesc.

Zăcea în braţele lui, ca o cârpă. Braţele îi atârnau.

Gwynplaine şi Ursus o culcară pe saltea. Ea şopti:

— Culcată, nu pot să respir.

Îşi puse capul pe umărul lui Gwynplaine care, stând în spatele ei, i-l rezemă, cu ochii rătăciţi de durere.

— Cât îmi e de bine! spuse ea.

Ursus îi luă mâna şi-i numără bătăile pulsului. Nu clătina capul şi nu scotea o vorbă şi i se puteau ghici gândurile numai după mişcările repezi ale pleoapelor care i se zbăteau închizându-se şi deschizându-se, de parcă ar fi vrut să împiedice năvala lacrimilor.

— Ce are? întrebă Gwynplaine.

Ursus îşi lipi urechea de umărul stâng al Deei. Gwynplaine îşi repetă întrebarea. Ursus îl privi, apoi o privi pe Dea. Era livid.

— Trebuie că suntem cam pe la Canterbury, spuse el. Până la Gravesend nu mai e prea mult. O să avem vreme frumoasă toată noaptea. Să nu ne temem de atacuri în larg, căci flotele de război sunt pe coasta Spaniei. O să avem o călătorie frumoasă.

Dea, din ce în ce mai încovoiată, îşi frământa între degetele tremurătoare stofa rochiei. Oftă gânditoare şi spuse:

— Înţeleg ce e. Mor!

Gwynplaine se ridică dintr-un salt. Ursus o sprijinea pe Dea.

— Să mori? Tu să mori? Nu, asta n-o să se întâmple! Tu nu poţi să mori! Să mori acum? E cu neputinţă! Dumnezeu nu e o fiară să mi te dea şi să mi te reia în aceeaşi clipă! Asemenea lucruri nu se fac. Dea, vei trăi! Îţi cer să trăieşti, şi trebuie să mă asculţi! Suntem unul al celuilalt şi ne iubim. N-ai niciun motiv să te duci. Ar îi nedrept. Am săvârşit cumva nişte crime? Doar mă iertaseşi. Dea, te rog, te rog în genunchi, nu muri!

— Gwynplaine, şopti Dea, nu e vina mea.

Glasul i se stingea din ce în ce. Descreşterea lugubră a agoniei îi răpea suflarea. Îşi îndoi degetele mari peste celelalte degete, în semn că i se apropie ultima clipă, şi şopti:

— N-o să mă uitaţi, nu-i aşa? M-ar mâhni să fiu moartă şi să nu vă mai reamintiţi de mine. Am fost rea câteodată. Vă cer iertare, tuturor. Nu ştiu de ce mor. Nu mă plângeam că sunt oarbă şi n-am jignit pe nimeni. Nu mi-aş fi dorit altceva mai bun decât să rămân veşnic oarbă, lângă tine. O, cât e de trist să mori!

Apoi, după o tăcere, ea spuse:

— Gwynplaine, vino să mă întâlneşti cât poţi mai curând! Am să fiu tristă fără tine, chiar cu Dumnezeu alături. Nu mă lăsa prea mult singură, dragul meu Gwynplaine! Raiul aici era. Sus, nu-i decât cerul. Ah, mă înăbuş! Iubitul meu, iubitul meu!

— Ai îndurare! strigă Gwynplaine.

— Adio! spuse ea.

Gwynplaine îşi lipi gura de mâna ei îngheţată. O clipă, Dea păru că nu mai respiră. Apoi se ridică în coate, o licărire de fulger îi trecu prin ochi şi ea zâmbi, strigând voioasă:

— Lumină! Văd!

Şi îşi dădu sufletul. Se prăbuşi nemişcată pe saltea.

— Moartă! spuse Ursus.

Bietul bătrân, doborât de durere, îşi plecă fruntea şi îşi cufundă obrajii în cutele rochiei, la picioarele Deei.

Gwynplaine, înfricoşător, se ridică în picioare, înălţă fruntea şi privi deasupra lui imensul creştet al nopţii. Apoi îşi întinse braţele spre adâncurile din înălţimi şi spuse:

— Vin şi eu!

Şi porni spre marginea corăbiei, pe punte, ca şi cum l-ar fi atras o viziune. La câţiva paşi de el se afla abisul. Gwynplaine păşea încet, fără să-şi privească picioarele. Pe buze avea acelaşi zâmbet pe care îl avusese şi Dea. Înainta, fără grabă şi fără şovăire, ca şi cum n-ar fi avut alături hăul căscat şi mormântul deschis. Şoptea:

— Fii liniştită! Te urmez! Văd foarte limpede semnul pe care mi-l faci.

Cerui era cu desăvârşire negru. Nu mai licărea nicio stea, dar el cu siguranţă că vedea una.

După câţiva paşi, ajunse la capătul punţii.

— Sosesc, spuse el. Dea, iată-mă!

Şi păşi mai departe. În faţa lui se afla golul. El puse piciorul. Şi se prăbuşi.

Bezna era deasă şi tăcută, apa era adâncă. Îl înghiţi. A fost o pieire calmă şi întunecată. Nimeni nu văzu şi nu auzi nimic. Nava continua să plutească şi fluviul curgea mai departe,

Curând, nava intră în largul mării.

Când Ursus îşi reveni în fire, nu-l mai văzu pe Gwynplaine, şi îl zări la marginea punţii pe Homo, care urla în beznă, privind marea.

Sfârşit